

(૧૫) શ્રી સોમમહાનગણ કૃત

યુગાદિ દેશના ભાષાંતર.

પાત્ર ઉત્તરાસના આવેથી અનેક કથાઓ તેમજ અમૂલ્ય
ઉપદેશો મળે

શ્રી અમદાવાદ નિવાસી શા કેશવલાલ નથુભાઈ
અને

ધ્રાંગધરા નિવાસી શા માણેકચંદ વેલગીની
આર્થિક સહાયથી

છપાવી પ્રેટ ડરનાર,
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રચારક મહા
ભાવનગર

વિક્રમ સ ૧૮૭૦

વી. સવત ૨૪૪૦

ભાવનગરથી ગાંધી પ્રીતિગ્રંથાલય તા. ૧૫/૧૧/૧૯૧૦
૧૨૩

ક્રિમત-શા. ગાંધી

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશના આહકોને અપાયેલી

ભેટોનુ લીસ્ટ

૧ કેશરીઆજી તીર્થનુ જુતાત	૧૫ સહિત જૈન ગમાયણ
૨ ચ પકચેટી ચરિત્ર	૧૬ પચમાન-પચક-ચાણુક પૂગન
૩ તિસારકુમાર ચરિત્ર	૧૭ આન સત્તરભેટી વીસ ગ્યા ક પૂગ
૪ વત્સરાજકુમાર ચરિત્ર	૧૮ શી નર્દમાન દ્વાત્રિ શિકા
૫ નગ દમયતિ ચરિત્ર	૧૯ રત્નરાખર રત્નવતી કથા
૬ શુકરાજ ચરિત્ર	૨૦ પ્રતિકમણના ટેતુ
૭ સ્થૂળભદ્ર ચરિત્ર	૨૧ નિગ્ધચંદ્રકેવળી ચરિત્ર
૮ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાનો ૧૨ વર્ષનો રિપોર્ટ	૨૨ પ્રમોધચિતામણિ ભાષાતર
૯ સુરસુદરી ચરિત્ર	૨૩ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રમારક સભાનો જ્યુમીલી અંક
૧૦ પોસહ વિધિ	૨૪ તરતાર્તાને નમા સત્તરવતી મવાદ
૧૧ પાર્શ્વનાથનો વિવાહનો	૨૫ ધનપાગ પચાસિકા
૧૨ મુનિ વ્રદિચ દજી ચરિત્ર	૨૬ કુવનનમાગી ભાષાનર
૧૩ મહિપાગ ચરિત્ર	૨૭ દેવદ્રવ્યનો નિમધ
૧૪ ચૈન્યવદન ચોમિશી	૨૮ મુગારી દેશના ભાષાતર

આ ઉપરાંત દરેક વર્ષે જૈન પચાગ ભેટ આપનામા આવેન છે એક વર્ષ પાચ પ્રતિકમણસુત્ર અરધી કિમતે આપેન છે

પ્રસ્તાવના.

આ યુગાદિદેશના અથ મળ સસ્ત્રુત પદ્યમથે શ્રી મુનિસુદર સુરિ
ધારાજી ॥ અતાનીય શ્રી સોમમહન ગણિનો કરલો ૨૪૦૦ સ્તોત્ર પ્રમાણ
તે વાચનામા આવતા તેની અદર આવેલ હરીકત અત્યત અસરકારક અને
પ્રદેશજ જાણનાથી તેનું ગુજરાતી ભાષાતર કરાવી અક્ષરશ મુધારી પ્રકટ કર
મા આવેલ છે આ છુક છપાવવામા મે ગૃહગ્રંથ તરફથી રૂા ૩૦૦)ની મદદ
મતા તેનો લાભ શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશના દરક માહકને આપનાનો નિર્ણય
વામા આવ્યો છે

૫૦) શ્રી અમદાનાજ નિવાસી ॥ કેશવનાથ નયુભાઇના લઘુ પુત્ર તારાભાઇ
બાળ વયમા અર્જવાસ યનાથી તેના અપાર્થે માસ્તર રતનચંદ મુળચંદની
મનાહથી આન્યા છે

૫૦) શ્રી ધ્રાગધરા નિરાળી જા માણેકચંદ વનશી વાળાએ પોતાના પૌત્ર
મુનીલાલ દેવકરજી યુનાનયના પ્રારબમાં જ પચત્વ પામતા તેના શ્રેયાર્થે
પન્થાસજી શ્રીચતુ વિન્યજી મહારાજના શિષ્યમુનિરાજ શ્રી ચિત્રવિજયજી
ના સદ્ગુરોશથી ભાઇ હરીનાન જીકાભાઇ મારફત મોકનાવ્યા છે

આ મને બધુઓના મટાની હજાર હજાર નકનો આવતા તેટલી છુકામા તે
તે દાખન કરવામા આવેલ છે ત્વ પુત્ર પૌત્રાદિના શ્રેયાર્થે અન્ય કાર્યમા દ્રવ્યનો
બ્યય કરવા કરતા આવા અત્યુત્તમ અો સ્વપર ઉપકારી કાર્યમા બ્યય કરનામા
આવે તો તે અત્યત લાભકારી છે

આ અથનુ રહસ્ય વિચારતા તેની અદર સસારી છવોને ઉપદેશમા
આવશ્યક પાત્રે આવતો, કપાય, મોહ, લગ્ન, સ્ત્રી અને રાજમદિનુ પરિણામ
કેમ આવે છે તે પાત્ર ઉનાસમા ક્રમસર કર્તાએ બતાવ્યુ છે અને તેને
દ્રશ્યોત્તરકે સુજ કરનામા આવેલ છે

પ્રથમ ઉદાસમા ભરતે પોતાની આસા માનનાનું કહેવતવવાથી ઉદ્ધિઅ યદને પ્રભુ પામે આવેના પુત્રોને ક્રોધ, માા, માયા ને લોભ આ ચારે કપાયનું ત્યાગ્યપણ જતાવી ભગવત નયનદેવે તેની ઉપર એક સકરાયી કૃદ બનુ સંનિસ્તર ઉદાહરણ આપ્યું છે એ તેની પ્રાંતે આવા કપાયી છતા સ્વરૂપ કાળમા કેમ નિસ્તાર પામ્યા ? એ પ્રશ્નના ઉત્તર પરત્વે એક ભવમા અનેક ભવ કરનાર કામલદમ્ભીનું દર્શાવ આપવામા આવ્યું છે

બીજા ઉદાસમા મોહનું ત્યાગ્યપણ મતાની અભવ્ય, દૂરભવ્ય, ભ ય આમનમિદ્ધ ને ત ભવસિદ્ધિ કે એ પાપ્ય કુળપુત્રોનું દર્શાવ થઇ અસરકારક વર્ણવ્યું છે તેમા ને પાપ્યે પ્રકારના જીવોની પ્રતિષ્ઠા અપટ્ટ કરી જતાવી છે ત્યાર પછી અતિમોહથી દુ ખી અને નિર્મોહીપણાથી સુખી થવા ઉપર સરસ્વતી, દેવદિન ને પ્રિયુ રોકનું દર્શાવ આપ્યું છે અને તેના પ્રાતભાગમા હનગર્ભિત ધર્મોપદેશ કરવાથી પણ પ્રાણી દુ ખ પામે છે તે ઉપર ધનશ્રીનું દર્શાવ થઇ વિસ્તારે આપનામાં આરેનું છે

ત્રીજા ઉદાસમા વદમીનું ત્યાગ્યપણ જતાવી તેને અત્યંત પ્રિય ગણનાર રતનાકરશૈકનું દર્શાવ આપી ત્યારપછી વદમીનો તીરસ્કાર કરનાર તેને પૂજનાર તેને તેજુરીમા ગોધી રાખનાર એ ઉદારતાથી વ્યવ કરનાર અ વક્રમે શુચીવોદ્ર, શ્રીદેવ, સચ્ચદશીળ એ લોગદેવની કથાઓ બદ અસરકારક રીતે આપનામા આસી છે

ચોથા ઉદાસમા ઈદ્રિયોના નિષેધોનું ત્યાગ્યપણ જતાવી તેમાંની મુખ્ય સ્પર્શદ્રીના વિષયના લોનુપી શ્રેષ્ઠ પુત્ર મુદર ને સુદરોનું અસરકારક ઉ દાહરણ આપ્યું છે ત્યારપછી સ્ત્રીના અતિ વ્યવળપણા ઉપર પાતાગમુદરીનું મનોહારી દર્શાવ આપ્યું છે તેની અતર્કિત અતિમોહી બહુધાન્ય ને કુર-ગીનું દર્શાવ આપ્યું છે આ ઉદાસના પ્રાતભાગમા ભગવતે ૮૮ પુત્રોને બહુ સગીન ઉપદેશ આપ્યો છે જેની અસરથી તેઓ તરતજ સસારને તજ દઇ ચારિત્ર મદ્ધજ કરે છે અને તેમને સ્વ પ કાળમા કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે

પાયમા ઉદ્ધાસમા ભરતને થયેનો પચ્ચાતાપ, તેનું પ્રભુ પાસે જનું, તેની મુનિદાનની પ્રમળ ઈન્દ્રિયા, ભગવતે બતાવેલ અવગ્રહનું ગ્રંથ, ભરતે કરેલી સ્વામીનાત્સવ્યની રાક્ષાત ને તેનું પરિણામ ઈસાદિ વર્ણવ્યા પછી ભરતે બાહુબળિ પાસે મોકલેલ દૂત, તેનું કથન, બાહુબળિનો ઉત્તર, દૂતે ભરતચક્રીને કહેલી હકીકત, સુમેળ મેનાપતિની સલાહ, યુદ્ધ કરવા કરેલ પ્રયાણ, બાહુબળિનું સામે નીકળવું, યુદ્ધની રાક્ષાત, દેવોએ કરેલ પ્રતિજ્ઞા, તેણે ગ્રાપેન પાચ પ્રકારનું (દરિયુદ્ધ, વાગ્યુદ્ધ, બાહુયુદ્ધ, મુદ્ધિયુદ્ધ, અને દડયુદ્ધ) દ્વંદ્વયુદ્ધ, તે પાચેમા થયેલ ભરતની હાર, ભરતે મૂકેલ ચક્ર, તેનું પાછું ફરવું, બાહુબળિ એ ઉપાડેલ મુદ્ધિ અને તેને રથેવા સંવિચારથી તેણે કરેલ તેજ મુદ્ધિથી કેશ લુપ્તન, મહાશ્વ કરેલ ચારિત્ર, ઉત્પન્ન થયેલ માન, તેમનું કાગોત્સર્ગે સ્થિત થવું, બાહી સુદરીના કહેનાથી તેને થયેલ જોધ ને સાધી પગ ઉપાડતા થયેલ કેવળગાન, ભગવત સંહિત ૧૦૮ મહાપુરૂષોનું સમકાળે નિર્વાણ, ભરતચક્રીને આરીસા જીનનમા થયેલ કેવળગાન, તેની તથા બાહી સુદરીની મુક્તિ-ઈત્યાદિ હકીકત પ્રદર્શિત કરી પાયમા ઉદ્ધાસ પૂર્ણ કરવામા આવ્યો છે

આ મથની જેટની પ્રશંસા કરીએ તેટલી થોડી છે આ શુક સાઘ ત વાચવાથી તેની ખુબી તરત સમજી શકાય તેમ છે, એટલું જ નહીં પણ વાચવા માઝા પછી અધુરી મૂકો શકાય તેમ નથી પ્રારભમા વચ્ચેકાને વધારે ન રોકતા તેને સાઘ ત વાચી અમારો પ્રયાસ ફલીભૂત કરવાની બનામણ કરી આ પ્રતાવના દુકામા સમાપ્ત કરવામા આવે છે

શ્રાગણુ મુદ્ધિ ૮
સંવત ૧૮૧૨

}

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા
ભાનનગર,

અનુક્રમણિકા.

- ૧ ભરતે પોતાની પામે મોના ન્યાયી ઉદ્ધિન થયેના ૮૮ આઠ આનુ યુગાદિનિન પામે જનુ અને તેમણે આપેમો ઉપદેશ ૧ થી ૫
- ૨ ભગવતે જતાવત કરાવતુ ત્યાન્યપણુ અને તેની ઉપર સકામી કુટુંબનુ આપેન દટાત ૬ થી ૧૮
- ૩ કામનખી કથા ૨૦ થી ૩૪
- ૪ મોહના ત્યાન્યપણુ ઉપર અલબ્યાદિ પાચ કુળપુત્રોનુ દટાત ૩૫ થી ૪૫
- ૫ સરસ્વતી, દેવદિન ને મિથિયુ રોકતુ દટાત ૪૬ થી ૬૫
- ૬ અપદગમિત રમોપદેશ પશુ નેના ઉપર ધનશ્રીની કથા ૬૬ થી ૮૬
- ૭ નક્ષત્રીના ત્યાન્યપણુ ઉપર રત્નાકર શ્રેણીકથા ૮૭ થી ૮૪
- ૮ તેજ વિનય ઉપર શુચિયોદ્ર ને શ્રીવત્ની કથા ૮૫ થી ૧૦૦
- ૯ તેજ પ્રસંગ ઉપર ભોગદત્ત ને સચયશ્રીગની કથા ૧૦૧ થી ૧૦૮
- ૧૦ વિનયના કુટુંબપણુ ઉપર શ્રેષ્ઠિપુત્ર સુંદર ને સુદરીનો કથા ૧૧૦ થી ૧૨૦
- ૧૧ સ્ત્રીના ચચગપણુ ઉપર પાતાળમુદરીની કથા ૧૨૧ થી ૧૪૦
- ૧૨ તદ્દતર્જિત અતિમોહી બુધાન્યની કથા ૧૩૫ થી ૧૪૦
- ૧૩ ભગવતનો ઉપદેશ ને ૮૮ પુત્રોએ લીધેલ આગીત્ર ૧૪૧ થી ૧૫૦
- ૧૪ ભગવત ઘસે ભરતનુ જનુ અને તેણે કરેલી આમી વાત્સન્યની ત્રણઆત ૧૫૧ થી ૧૫૫
- ૧૫ બાહુબળિ આથેના વિરોધની શરૂઆતથી માવત તેણે લીધેલ આદિત્ર ને તે લીધેલ કેવળગ્યાન ૧૫૭ થી ૧૮૦
- ૧૬ ભકતચમીની નક્ષિતુ વર્ણન, તેને થયેન આરીસાશુચનમા કેવળગ્યાન ને અથ સમાપ્તિ ૨૦૦ થી ૨૦૦

ૐ

શ્રી સોમમણ્ડનગણિ વિરચિત,

યુગાદિદેશના.

(ભાષાંતર)

—૬૦૬—

પ્રથમોલ્લાસ.

ત્રીજા આશને અતિ યુગલીયાઓની ધાર્મિક અને વ્યાવહારિક મર્યાદાને વ્યવસ્થિત કરનાર શ્રીમાન્ આદિનાથ પ્રભુ, ભાવિક ભ વ્યજનોને કલ્યાણ આપે.

હું સ્વ-પરના પુન્ય-ધર્મ સચ્ચ માટે અને પાપોનો પ્રલય કરવા માટે જે દેશનાથી પાતાના પુત્રોને પ્રતિબોધ્યા હતા તે શ્રી રૂપભદ્ર સ્વામીની ધર્મદેશના કહક કહું છું કે, જેના અવજ્ઞ માત્રથી પ્રાણીઓના કરોડો જન્મોમા કરેલાં પાપ નાશ પામે છે.

ભગવાન્ના ગુણોથી મુશીબિત અને મારી કલ્પના—કળાધી ઉપજાયેલ આ આનંદદાયક સરસ્વતી—વાણી ભવ્ય હોવાને સવનીય છે.

ખારભ.

શ્રી નાલિકુમાર, સરવ અને અણ એવા યુગલીયાઓને વ્યવહારમાં પ્રવર્તનતા ત્રીજા આરાને અતે ધણા કાળસુધી રાજ્યનું પરિપાલન કરી એકદા સત્ય અને ભવ્ય હોવાને હિતકારી એવા મોક્ષ—માર્ગનો પ્રકાશ કરવાને પાતાના સો પુત્રોને બોલાવી તેમની ચોખ્ખતાનુસાર તેમને જુદા જુદા રાજ્ય વિભાગ વહે સી આપી અણ ગાર—સાધુ થયા અને એક હજાર વરસસુધી પોતે તરવારની ધારા જેવું પ્રત આચરી અને દુષ્કર તપ તપી કેવલજ્ઞાન પામ્યા

અન્યદા છ ખ દ પૃથ્વીના સ્વામી ભરત રાજ્યએ પાતાના (બાહુબલિ શિવાય) બધા નાના ભાઈઓને પાતાની સેવા માટે—પાતાને તાબે થના બોલાવ્યા તે અઠાણુ ભાઈઓ, પાતાના મોટાભાઈના બોલાવવા ઉપરથી એકઠા થઇ એક પામી પરસ્પર આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યા —

“આપણા પિતાએ આપણને અને ભરતને રાજ્ય બહે સી આપ્યું છે, તો ભરતની સેવા કરતા તે આપણુ અધિક શુ કરી શકશે ? આયુષ્યનો અત થતા આવતા મૃત્યુને શુ તે અટકાવી શકશે ? કે દેહવૃ શોષણ કરનારી જરા-સક્ષસીનો તે નિબહ કરશે ? વાર વાર સતાવનાર વ્યાધિરૂપ વ્યાધો-પારાધિઓને શુ તે દમી શકશે ? અથવા તો શુ ઉત્તરોત્તર વધતી જતી વૃષ્ટાનુ તે દલન કરી શકશે ? આવા પ્રકારનું કંઈ પણ સેવારૂપ આપવા જો તે અસમર્થ છે, તો મનુષ્યપણુ બધાને સામાન્ય છે, માટે શુ કરવા કોઈ કોઈની સેના કરે ? જેણે જેમને રાજ્ય આપેલ હોય, તે તેમને સેવવા ચોખ્ય છે, એવો પ્રસિદ્ધ વ્યવહાર છે, પણ આપણને તો પિતાએ રાજ્ય આપેલ છે, તો આપણે ભરતની સેના સામાટે કરીએ ? છ ખ દ ભરતદેવના બધા રાજાઓના વિજયથી તેણે મન મમતા થઈ ગયું લાગે છે, કે જેથી આપણને પણ તે સેવકો બનાવના આહ્વે છે. તે મોટા ભાઈ એટલું પણ નથી જાણતો કે, આપણે પણ તે પિતાનાજ

પુત્રો હીએ' વધી તેને ખબર નથી કે, દરેક બિલમા ઘા હોતી નથી, પરંતુ ક્યાંક મોટી કૂણાવાળો સર્પ પજુ હોય છે. આટલું છતાં 'હું એમનો સ્વામી અને આ મારા સેવકો' એના વિચારથી કેમરીતે તેને પાછો હટું નહિ, તો આપણે બધા રજસ આમમા ભેગા થઈ ક્ષીલા માત્રથી તેના વિજય કરી છ બદના જયથી મેળવેલ તેના રાજ્યને મહણ કરીશું પરંતુ તે (પિતાને પૂછ્યા વિના) મુદ્દ કરશું તો 'અરે' તમે દુર્વિનીત થકને મોટા ભાઈ સાથે લગ્યા' એમ પિતાજી આપણા પર શુરસે થશે. માટે પ્રથમ આપણે બધા પિતાજીની પાસે જઈને તેમને પૂછીએ, પછી જેવો તેમનો હુકમ થશે તે પ્રમાણે કરશું. "

આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે અઢાણ રાજકુમારો પોતાના તાત મુપલ જિનેયરને પૂછવાને માટે આપદ પવંત પર ગયા. ત્યાં પ્રભુને પ્રદક્ષિણા કરી, વદન અને સ્તુતિ કરી દેવતા અને મનુષ્યોની સલામા-પય દામા ઉચિત સ્થાને બેસા તે વખતે પોતાના પુત્રોના મોહને દૂર કરવા માટે અને ભવ્ય જીવોના અવબોધને માટે આદી ધર ભગવાને આ પ્રમાણે યવિત વર્મદેશના દેવાનો પ્રાર્થ કર્યો—

" હે ભવ્યાત્માએ ! દુષ્ટ પામના લાયક સર્વાંગમુદર આ મનુષ્ય જન્મ પામીને પોતાના આત્મસુખના અર્થે જનોએ સર્વ રીતે ધમને વિષે પ્રયત્ન કરવો ચોખ્ય છે. તેમાં પાપબંધનના હેતુ-મૂત, સુખ લાભીનો અટકાવ કરનારા, વ્યાર પ્રકારના તપને નિષ્ફળ રનારા એવા ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ-એ ચાર કષાયોનો ઘણા ઘણસોએ પ્રથમ ત્યાગ કરવો જોઈએ જેમ વિષમિશ્રિત સાડું લોખ પજુ આદર પામતું નથી, તેમ કષાયથી કનુચિત માણસ શુભધાન્ય તો પજુ તે સારા માણસોમા સહારપાત્ર થતો નથી જેમ અર-યને વિષે લાગેલ દાવાનળ વૃક્ષને તરત બાળી નાળે છે, તેમ કષાયને રા થયેલો મનુષ્ય પોતાના ઘણા જન્મોમાં ઉપાર્જન કરેલ તપને કાલ ક્ષીણ કરી નાળે છે જેમ કાળા વસ્ત્રમા કસુબી રંગ લાગતો

નથી, તેમ કપાયથી કૃષ્ણ અનેલા પ્રાણીઓના ચિત્તમા ધર્મને સ્થાન મળી શકતું નથી જેમ ચાડાવનો સ્પર્શ કરનાર મુવણ જળથી પણ શુદ્ધ થઈ શકતો નથી, તેમ કપાયમિશ્રિત પ્રાણી તપથી પણ પવિત્ર થઈ શકતો નથી એક દિવસનો જવર (તાવ) તો શરીરતુ છ મહિ નાનું તેજ હરી લે છે, પણ કોઈ તો એક ક્ષણવારમા કોઈ પુર્વપદ ત સ્વચ્છ કરેલ તપને નષ્ટ-નિર્દુષ્ટ કરી નાખે છે સન્નિપાતિક જવરની માફક કોઈથી વ્યાકુળ થયેલો માણસ કૃત્યાકૃત્યનો વિવેક બૂલી જાય છે અને પોતે વિદ્વાન છતા જડ જેવો થઈ જાય છે બહુજ ઉત્કૃષ્ટ ત પથી જવતાઓ પણ જેમની સેના કરતા હતા છતા કોઈના આવેશથી કરે અને ઉત્કરે નામના મુનિ નરકાવિકારી થયા વિવેકરૂપ લો ચનનો નાશ થનાથી આત્માને અધાપારૂપ માન પણ નરકમાજ ધસદી જાય છે લોકને મોક્ષ મુધી લઈ જવાને સમથ હોવા છતા મહાવીર પરમાત્માને પણ થોડા ગોત્રના અભિમાનથી નીચ ગોત્રમા અવતાર લેવો પડ્યો કષ્ટ છે કે —

“ જાતિજ્ઞાનકુલૈશ્વર્ય-ચલરૂપતપ શ્રુતે ,
કુર્ષન્ મદ પુનસ્તાનિ, હીનાનિ જ્ઞાતે જન ”

“ જાતિ, જ્ઞાન, કુળ, ઐશ્વર્ય (મોહાદિ), બલ, રૂપ, તપ અને શ્રુત એટલે વિદ્યા-એ આઠ પ્રકારના મદમા પ્રાણી જે જે વસ્તુનો મદ કરે, તે તે વસ્તુની હીનતાને પામે છે ”

કોપરૂપ અધિકારને વિસ્તારવામા જાત્રિ સમાન, અસત્યની ખાણરૂપ, પાપન ઉત્પન્ન કરનારી અને દુર્ગતિના નિવાસને આપવાવાળી માયા તો સર્વ સજ્જનોને ત્યાગ કરના ચોચ્છ છે પૂવ જન્મમા બહુ આકર તપ કર્યું હતું છતા તેમા માયાતુ મિશ્રણ હોવાથી તેજ જવમા જવસાગરના પાર પામવાવાળા છતા મહિનાથ તીથ કરને સ્ત્રીનો અવતાર લેવો પડ્યો. સર્વ સદ્ગુણરૂપ વૃક્ષોને જલમીભૂત કરવામા અગ્નિ સમાન, રાધેની ખાણરૂપ અને કલહનુ તો જાણે કીડારથાન

હોય એવો લોભ તો પ્રાણીને જરૂર દુઃખસાગરમાં નાખે છે. બીજા ભરતક્ષેત્રના ઐશ્વર્યના લોભથી મુલૂમ ચક્રવર્તી લવણ સમુદ્ર તરેલાં સામ્રાજ્ય અને જીવિતથી ભ્રષ્ટ થયો અર્થાત મરણ પામ્યો

આ પ્રમાણે એક એક કપાયેતુ સેવન કરતા પણ પ્રાણીઓ જ્યારે મહાઅનયને પામે છે, તો તે ચારે સાથે સેવવામાં આવે તો તો પછી શી દશા થાય ? આ ચારે કપાયોનો ત્યાગ કરનાર મનુષ્ય ખરેખર સર્વ મનુષ્યોમાં માનપાત્ર થાય છે એટલું જ નહિ પણ તે દેવ તાઓના પણ દેવતરૂપ (હ્રદરૂપ) થાય છે "

ભગવાનના મુખથી આ પ્રમાણે કપાયોતુ વર્ણન સાંભળી કુલાલ નામના પુત્રે પ્રભુને પ્રશ્ન કર્યો—

" હે તાત ! અમારા અત કર્યો આ ચારે કપાયોથી કહ્યુપિત છે, તો હે ભગવન્ ! અમોને ધર્મની પ્રાપ્તિ શી રીતે થશે ? ' અમોને ભરત સેવકોની માફક શામાટે આદેશ (આજ્ઞા) કરે છે ? ' એવા હેતુથી કોપાકુલ થયેલા અમે બહુ ખેડની વાત છે કે તે મોટા ભાઈને મારવાને જુદીએ છીએ ઐશ્વર્ય અને વાહુના અતુલ ભજના અભિમાનથી અમે મદમસ્ત થયેલા છીએ, તેમાં હે નાથ ! અમારી મીનાઓ મોટા ભાઈને પણ નમન કરવાને ઈચ્છતી નથી છ ખડ પૃથ્વીનો વિગ્રહ કરવાથી ઉન્મત્ત થયેલા એના ભરતને માયાની રથ નાથી અમે જીતવાને ઈચ્છીએ છીએ અને નિરતર વિવિધ કપટની રચનાનો વિચાર પણ કરીએ છીએ હે તાત ! તોત્ર લોભના ઉદયથી છ ખડ વસુધાના રવાચી એના મોટા ભાઈના પણ સત્ત્વર વિગ્રહ કરી, તેમની લગ્નની રવાચીન કરવાની અમે ઉમેદ ધરાવીએ છીએ હે તાત ! આ ચારે ઉત્ત કપાયોથી અમારા અત કર્યો કહ્યુપિત થયેલા છે, તો હે પ્રભો ! અમારુ શુ થશે ? અહા ! અમારી શી ગતિ થશે ? "

પોતાના પુત્રનાં મુમુક્ષિતભાવથી ભરેલાં આ પ્રમાણેના ગદગદિત વચનો સાંભળી ભગવાન્ ફરી પણ આ પ્રમાણે હર્ષોપદેશ દેવા લાગ્યા—

“હે વત્સો ! આ ચારે કપાયો મહા કડવા રૂળને આપનારા છે, માટે પોતાના આત્માનું હિત ચાહનારા પુરુષોએ તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. હે પુત્રો ! આ વિષયપર સંસારથી વૈરાગ્ય થવાના કારણભૂત સંકપાય કહે બર્તું દષ્ટાત હું કહું છું તે સાવધાન થઈને સાંભળો —

જ બુદ્ધીપના ભરતદેવમા પોતાની અપરિમિત સમૃદ્ધિથી અમ રાવતીની સાથે સરસાધ કરનાર નિગ્ધનર્ધન નામનું નગર હતું. ત્યાં સારી રોજાવાળો, સારા ગુણોનું ભાજન અને લક્ષ્મીના આનંદરૂપ રૂદ્રેન નામનો શેઠ રહેતો હતો. જેમ નિબંધ વ્રણ દોષને હરવાવાળો છે, છતાં પોતાની કડવાશના દોષથી તે દુષિત છે, તેમ તે ગુણવાનું હોવા છતાં રોષ—ક્રોધના દોષથી દુષિત થયેલો હતો. પતિ પર ગ્રેમ રાખનારી અને ગુણવત્તી છતાં રોષના દોષથી અગ્નિની શિખા જેવી અગ્નિશિખા નામની રૂપવતી તેને સ્ત્રી હતી. પ્રસંગ કે અપ્રસંગ છતાં ક્રોધને પ્રગટ કરી તે બંને દેવતી સ્નેહાવાપ કે હાસ્યાદિ પણ પરસ્પર કદી કરતા ન હતા. પોતાના વ્રણ પુત્રોને યૌવન પ્રાપ્ત થતાં તેણે શિક્ષા, નિવૃત્તિ અને સચચા નામની વ્રણ વચ્ચિક પુત્રી એા પરણાવી હતી. પ્રબલ ઉદયનાળા કોવાદિ ચાર કપાયો પણ જાણે વિભક્ત થઈને રહ્યા હોય, તેમ ચાર દેવતીના અત્ત કરેલુમા પ્રત્યેકે સ્થાન લઈ લીધું હતું.

રૂદ્રદેવ અને અગ્નિશિખા કોરથી પોતાનું મુખ વાકું કરી પુત્રાદિને વિષે પણ કદી શીતલતા પામ્યા નહોતા. પોતાની ભાર્યો સહિત કુગર પણ જાણે નરમાશને ત્યજી લીધી હોય અર્થાત્ જાણે કઠિનતાને ધારણ કરી હોય તેમ માનનીય પુરુષોને પણ અહંકારના દોષથી કદી નમતો નહિ કુડગ અને નિવૃત્તિ પણ માયાથી પોતાના સંબંધીઓને ઠગવાની બુદ્ધિનાળા કપાય પણ નિર્ધાસપાત્ર થયા નહોતા. સમુદ્રની માફક દુનિયા પૂરવા લાયક સચચાકુત સાગર પણ સમગ્ર જગતનું ધન લોભથી પોતાને સ્વાધીન કરવાને ઇચ્છતો હતો. એ પ્રમાણે તીવ્ર કપાયોના ઉદયથી, જેમ ભય કર વ્યાધિઓથી શરીર વિઘ્નના પામે તેમ તે ક્રોધ વિઘ્નના પામવા લાગ્યું.

એક વખતે રૂદ્રદેવે અમિશિખાને કહ્યું કે—“હે કાતે ! યૌવ
નાવસ્થા યોગીઓને પણ વિકાર હેતુ થઈ પડે છે કહ્યું છે કે—”

“યૌવને વિકરોત્યેવ, મનઃ સયમિનામપિ,
રાજમાર્ગેપિ રોહન્તિ, માતૃદ્વાલે કિલાકુરાઃ”

“યૌવનવયમા સયમી પુરુષોત્તમ મન પણ વિકારને પામે છે,
કારણ કે વર્ષાઋતુમા રાજમાર્ગ પર પણ ઘાસ ઉગી નીકળે છે”

તેથી વિકારને વશ—તાબે થઈ જનાથી અને યૌવતાની લવના
ઓના લાલિત્યને વશ થવાથી હંમણા પણ આ વિનય વગરના આ
પણા પુત્રો તારૂં માનતા નથી—સ્વતંત્ર થઈને વર્તે છે અને તારી
પુત્રવધૂઓ પણ યૌવનથી ઉન્મત્ત બની યૌવતાને અધિઃ માને છે,
પણ ભક્તિથી તારૂં બહુમાન કરતી નથી છદ્મસ્થ હવે! હવિનય
પ્રમાણ સમ્યક્ પ્રકારે જાણી શકતા નથી, કારણ કે કોઈ પ્રાણી જન્મ-
તાજ મરી જાય છે અને કોઈ ધણા વર્ષો મુધી હવે ॥ હે પ્રિયે !
જુદાવસ્થા બહુ દુ ખે ભોગવી શકાય તેવી છે, તે વખતે ધનવાનોને
પણ સર્વ રીતે પરાધીન થવું પડે છે, ત્યારે નિધન માણસોને માટે
તો કહેવું જ શું ? માટે ઉત્તરાવસ્થામા તારી આશાને વિશ્રામ આ-
પવા માટે હું આજે તને એક હજાર સોનામહોર આપુ છું, તે
તારે એકાતમા કયા પણ કુપાવી રાખવી અને હેબ્દાસી ! તારે આ
વાત તારી પુત્રવધૂઓને પણ કહેવી નહિ.” આ બધી વાત નિહતિ
એ ભોંતને આતરે રહીને સાંભળી લીધી.

એકદા ફરીને એણીએ યૌવતાની પત્નીને કહ્યું—“હે વલ્લભા !
આ બે હજાર સોનામહોર હું ભૂમિમા દારી સંપુ છું તે બે કદાચ
કોઈ વખતે વિશ્વચિકા, અમિ, શુળ, પાણી, અર્પણ તો વિધાદિ ક
રજીથી ઓચિત્તુ મારે મરણ થાયે, તો હે પ્રિયે ! પરલોકવાસી થઈ-
શા એવા મારી પાછળ મારા નામથી એનો મુખ્ય કરી તારે
પુણ્યરૂપ ભાતુ આપવું. હે કાતા ! મેં મારા પુત્રોની

ને આ નહિ કહેવા લાયક છતાં વિશ્વાસથી તને કહ્યું છે કારણ કે,
પતિના મુખ દુઃખમાં સ્ત્રી સમસાગી હોય છે ”

આ પ્રમાણે રૂઢિચઢે પોતાની પત્નીને એકાતમા કહ્યું છતાં
માયાવી કુડ ગે લીતને આતરે રહીને તે બધું સાલણી લીધું

એક વખતે સુખ એવી નિમિત્ત અને સચ્ચાએ વિચાર કર્યો
કે —“ સાસુને કોઈ રીતે રીઝવીને સસરાએ તેને છાની રીતે જે ધન
આપેલ છે, તે આપણે લાગુ લઈએ તો ઠીક થાય ” આ પ્રમાણે અ-
ન્યોન્ય સલાહ કરીને કપટથી આખમા આમુલાવી તેણે સાસુને કહેવા
લાગી કે—“ હે માત ! અભિમાનથી તમારી ગ્રાટી વધુ શિયાની
ગરબન તો ઉઠી ને ઉઠીજ રહે , તે સ્નાન, મંન વિગેરે વડે ત-
મારો સત્કાર કદી પણ કરતી નથી હે અમા ! યૌવનના મંથી અ-
ત્યાર સુધી અમારૂં ચિત્ત પણ ઉન્મત્ત થઈ ગયું હતું તેથી આજ
સુધી તમારો સ્નાનાદિ સત્કાર અમારાથી પણ જની શક્યો નથી
હવે તો અમારા તે પત્યાત્માપર અગ્નિને તમારા સત્કારરૂપ જળ
વડે છુટાવવા ઇચ્છીએ છીએ ” આ પ્રમાણે પ્રપન્ચી વાણીથી સ્નાન
મંન વિગેરે સત્કાર પૂવક નિમિત્તે તેને ભોજન કરાવ્યું, બીજે
દિવસે તેનાજ આદર પૂવક બહુ ધીવાણ પકનાન જમાડી મચ્યા
એ પણ તેને વિશેષ પ્રસન્ન કરી આ રીતે દરરોજ વારા કરતી
નિમિત્ત અને સચ્ચા વધારે ને વધારે સાસુની ભક્તિ કરવા લાગી

આ પ્રમાણેના કૃત્રિમ વિનયને સત્ય માનતી અગ્નિશિખા અત્યંત
પ્રસન્ન થઇને સરન હૃદયથી વિચારના લાગી કે—“ કોઈ વધુ તો શા
કયની માફક સાસુના છિદ્રજ જોયા કરે છે અને સાસુ તથા નજીક
વિગેરેની સાથે વાર વાર કલહ કર્યા કરે છે કોઈક વધુ તો સાસરે આવતાજ
ઓછું વધતું બોલનારાં થઇ પડે છે અને પોતે સ્વતંત્ર થઇ પોતાના
પતિને રીઝવી માત પિતાથી તેને અલગ કરાવે છે માસુ, ભત્તાર અને
નજીક વિગેરે ઉપર પ્રેમાળ અને વિનયવતી તથા સાક્ષાત્ જ
દમી સમાન એવી પુત્રવત્તુ તો કેલકજ હોય ■ પરંતુ મારા

પૂર્વકૃત સુકૃતથીજ, સેવાતત્પર, કુલીન અને શીલસ પત્ર એવી આ પુત્રવધૂઓ મને મળી છે વળી એમ પણ કહેનાય છે કે સ્ત્રીઓનાં સારા ભાગ્યેજ પુત્ર પછી થયેલ પુત્રી દૃઢ્ય અને નેત્રને આનંદ આપવાવાળી હોય છે અને તે તેમના વિદ્યાસત્તુ મૂળસ્થાન હોય છે. તેવી પુત્રી તો મને પ્રાપ્ત ન થઈ પણ દેવની અનુકૂળતાથી વધૂરૂં આ નિઃકૃતિ અને સંવ્યયા મને પુત્રી સમાનજ પ્રાપ્ત થઈ છે જો આ બંને પુત્રવધૂ જીવનપર્યંત મારી સેવા કરશે, તો આશાવિશ્રામના કારણરૂપ ધનની પછી મારે શી પરવા છે ? આ બંને વધૂમારી બહુ ભક્તિ કરે છે, માટે એમનાથી મારે કંઈપણ છાતું રાખવું ન જોઈએ, તો માફ જે શુભ નિધાનતુ સ્થાન છે, તે એમને બતાવું ! કદાચ અઠસ્માત્ માફ મરણ થાય તો પણ એમની ભક્તિના બદલામા એમને ધન અર્પણ કરવાથી હું તેની ઓશીગણ થઈશ સવ કામમા ભદ્રા (વીઠી) ની માફક શિલા વહુ તો બહુ ગવિષ્ટ છે, તેથી મેં પ્રથમથીજ તેના ત્યાગ કરેલો છે, તો તેને ધન શું આપવું ? ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી અગ્નિગિખાએ તે સ્થાન બે નાની વહુઓને બતાવ્યું અને કહ્યું કે, — “હું જ્યારે મરણ પામું ત્યારે તમારે આ બંને ચીને લઈ લેવું ” વહુઓએ કહ્યું કે — “હે માત ! તમે ચિરકાળ જીવો અમારે ધનનું શું પ્રયોજન છે ? તમે છો તો અમારે ધનજ છે. ” એ રીતે તેમણે પોતાની નિઃસ્પૃહતાનો દલ દેખાડ્યો કહ્યું છે કે —

“વ્રતદમ્ભઃ શ્રુતદમ્ભઃ, સ્નાતકદમ્ભઃ સમાધિદમ્ભશ્ચ ;

નિઃસ્પૃહદમ્ભસ્ય તુલાં, વ્રજન્તિ નૈતે જ્ઞતાંજ્ઞેન. ”

“વ્રતદભ, શ્રુતદભ, સ્નાતકદભ, અને સમાધિદભ એ ચારે દભ નિસ્પૃહ દભના સોમા ભાગની તુલનાને પણ પામી શકે નહીં. ”

એકદા મધ્ય રાત્રે સાસુને ઠગીને લોભથી તે ધન વધ ખીજે કોઈ ઠેકાણે તેમણે ભૂમિમા દાટી દીધું પોતાનો સ્વાર્થ સાધી લીધા પછી તેમણે દિવસના પૂર્વ ભાગની છાયાની આશ્રમામાં વિચરતો ત્યદિનભાવ

આસ્તે આસ્તે જોઈએ કર્યો. પ્રથમનો તેમનો આદર અને પછીથી થતો અનાદર લોકોને અગ્નિશિખા મનમાં આશ્ચર્ય પામી અને તે પોતાનું નિધાન જોવા લાગી જ્યારે તે નિધાન તેના જોવામાં ન આવ્યું, ત્યારે તેણે વિચાર્યું કે, “નિશ્ચય એમજેજ કપટ પ્રપંચ રચી માફ નિધાન હરી લીધું છે. કારણ કે તે સ્થાન એમના શિવાય બીજા કોઈના જાણવામાં નથી.” એકદા તે મનમાં કંઈક લાવી તે મને પૂછવા લાગી — “હે પુત્રવધુ ! તમે તે નિધાન લીધું છે ? અગર જાણો છો ?” તે જોવા લાગી — “હે માતા ! જે અમે તે નિવાનની વાત જાણતા હોઈએ તો, દેવ અને સગુરના ચરણોનો સ્પર્શ કરીએ અથવા તો સર્વ તીર્થ કરતા વિશેષ એવા તમારા (સામુના) ચરણોને અડકીએ ! હે માતા ! મહાન કવકમાં પણ કુળવાનની શુદ્ધિ સોગન વડેજ થાય છે કારણ કે ગમે તેવું મોટું સકંટ માથે આવી પડે અને ઉપડે પ્રાણોનો પણ કંદાચ અત આવે તો પણ કુંદીન સ્ત્રીઓ સોમનને મિથ્યા કરતી નથી. (જોગ સોગદ ખાતી નથી) આટલા સોગદ ખાતા છતાં પણ જો અમારા પર તમને વિદ્યાસ આનંદો ન હોય તો તમારા કહેવા પ્રમાણે શુદ્ધિને માટે અમે દિવ્ય કરવાને તૈયાર છીએ હે અભા ! જાણ્યાવસ્થાથી અમારા માતાપિતાએ તમારા જોગમાં અમને મૂકી છે, તો અમારા માતા, પિતા, ગુરુ બધું અને સામુ પણ તમેજ છો આમ છતાં નિર્દોષ એવી અમારી ઉપર જો તમે કાષોનો આરોપ કરશો, તો ખેની વાત છે કે જેવું અમે શરણ લીધું તેનાથીજ અમને લાયક પ્રાપ્ત થયું એમ ધરી ” વહુઓની આ પ્રમાણેની વચન રચનાથી “માફ ધન નક્કી એમજેજ લીધું છે ” એ પ્રમાણે નિશ્ચય કરી તેમના પર મનમાં ગુસ્સો લાવી અગ્નિશિખાએ તરતમાં મૌન ધારણ કર્યું.

આ તરફ રૂદ્રદેવે પોતાના અનસાન સમયે ગુણ ઠેકાણે વાપરવા માટે એકાતમાં પોતાની સ્ત્રી સમક્ષ પૃથ્વીમાં જે ધન રાખ્યું હતું, તે હકીકત કહીને સાગરને જણાવી પહેરાવાળા અને ચોરોની જેમ લોભી અને કપટી જનો હોયેલા મળતા રહે છે અથવા મળી

જાય છે પિતાને કોઈ રીતે પ્રસન્ન કરી તેણે હુપાવેલું ધન આપણે લઈ લઈએ ! એના લોભથી તે બંનેએ એક વિચાર કર્યો ત્યારપછી તે કપટથી વિનય બતાવી પિતાને કહેવા લાગ્યા કે —“ હે તાત ! અમે ત્રણે તમારા પુત્રો છીએ, તમે અમને બાવપણથી ઉછેરી મોટા કર્યાં છે, પરંતુ દિલગીર છીએ કે અમારામાંથી કોઈએ પણ તમે વૃદ્ધ થતાં સુધી તમારી ગુરૂપા કરી નથી. ‘ ઘણા ધરનો પ્રાહુણો છુએ મહે ’ એવી લોકમાં વપરાતી કહેવત સત્ય છે હે તાત ! હવે તમારી સેના વિનાનો જે દિવસ જાય છે, તે અમને સતાપકારી થાય છે, માટે આજથી જ ગમતી થઈ પડે તમારી સેવા કરના અમે ઇચ્છીએ છીએ ” એમ કહીને પ્રથમ દિવસે કુડગે સ્નાન, લોજનાદિકની સત્કાર કર્યો. બીજે દિવસે સાગરે પણ એહાલાપપૂર્વક સાગ બાનપાનથી તેમને પ્રસન્ન કર્યા. આ પ્રમાણે વારા ફરતી સત્કાર કરતા કેલેક દિવસે તેના પિતા તેના પર બહુજ પ્રસન્ન થઈ આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યા — ‘ અત સમયના શુભ વ્યયને માટે મેં દ્રવ્ય ભૂમિમા અથાપિત કર્યું છે તે વિત્તનું સારું ઠેકાણું સ્થાપન કરવું એજ પુણ્યવ્યય કહેનામા આવે છે તે મુસ્થાન તો અહીં માતપિતાની સેવા કરનાર પુત્રજ કહી શકાય તેમ છે કુડગ અને સાગર માતપિતાની બહુ ભક્તિ કરનાવાળા છે, માટે જે ધન મેં ભૂમિમા અથાપન કર્યું છે, તે એમને બતાવું જેથી તે વિત્તનો ભનિધ્યમા સારું મારું વ્યય પણ થશે અને હું પણ એમનો અનુભવી — (ઋણ રહિત) થઈશ ” આ પ્રમાણે વિચારી તેણે પોતાના બંને પુત્રોને દારેલ દ્રવ્ય બતાવીને કહ્યું —“ હે નત્સો ! માફ મરણ થતા બે હજાર સોનામહોજ જેટલું આ ધન તમારે લઈ લેવું કુડગ તો જન્મથી અવિનીત હોવાથી તે મને પ્રિય નથી, માટે આ દ્રવ્ય તમને સોપું છું આ ધનમાંથી એને તમારે લાગ ન આપવો ” પુત્રોએ કહ્યું —“ હે તાત ! તમે બહુ કાળ આનંદ પામો, અમારે તે ધનનું શું પ્રયોજન છે ? કારણ કે તમે અમારી ઉપર ઇત્તની જેમ રહી આપત્તિના તાપને દૂર કરવાનાળા કાયમ રહો એમજ ઇચ્છીએ છીએ ” કહ્યું છે કે —

“ યત્ર તત્રાપિ મુલમ, ધન લાભોદયે નૃણામ્ ;
દિતાન્વેપી પુનસ્તાત, પત્તનેઽપિ ન લભ્યતે ”

“ જ્યારે લાભનો ઉદય થાય ત્યારે ધન તો માલસોને જ્યા ત્યા પા મળવું મુલભ છે, પરંતુ પુત્રના હિતનીજ ગવેનણા કરનારા પિતા મોટા શહેરમાં પણ મળી શકતા નથી ”

આ પ્રમાણે કપટ વાચ્યાથી સરસ મનનાજા પિતાને નિઃશ્વાસ પમાડી લોભથી તેમણે ત્યાથી નિવાન લઈ બીજે ઠેકાણે એકાતમા રાખી દીધું ત્યારપછી તેમણે પિતાનો નિનયોપચાર આટો કરી નાખ્યો, કારણ કે જનાનદી પ્રેમ પતંગના રંગની માફક વધારે નખત ટકી શકતો નથી જ્યારે તેમનો નિનય આઠા થઈ ગયો, ત્યારે ગાણા રૂદ્રદેવને મનમાં શકા ઉત્પન્ન થઈ તેથી પુત્રને કહેવ નિવાનસ્થાન તે એકાતમા જોના લાગ્યો મતતિ વિનાની સુપત્નીની જેમ તે સ્થાન દ્રવ્યથી શૂંધે જોઈને શોકથી ભ્રષ્ટ થયેલા બિવાહની માફક તે નિવ્યજો થઈ ગયો “ આ પુત્રો શિનાય બીજી કોઈ નિધિતુ સ્થાન જાણતું નથી, મારે ચોક્કસ આ કપટી પુત્રાએજ મારું નિધાન હરણ કર્યું છે ” આ પ્રમાણે નિચારી શ્રેષ્ઠાએ પુત્રને પૂછ્યું — “ હું પુત્રો ! તે નિધાન ક્યા ગયું ? ” તેમણે કહ્યું — “ હું તાત ! જે અમે તે નિધાન સંભાળી નાત પણ જાણતા હોઈએ, તો તમારા અથના જન્મ આપનારી માતાના ચરણોનો સ્પર્શ કરીએ અથના તમે કહેતા હો તો તપેલી કપટિકા (કોડી) ઉઠાવીએ ! જ્યારે પિતાના મનમાંજ આ મારા ઉપર આવી અપ્રતીતિ ઉત્પન્ન થઈ તો ખરેખર અમારા પૂર્વકૃત દુષ્કર્મનોજ ઉદય થયેલો જણાય છે હું તાત ! જ્યારે તમારી અમારા ઉપર પ્રતીતિ નથી, ત્યારે બીજાઓની તો કેમજ હોઈ શકે ? લોકમાં પણ એવા કહેવત છે કે, જે પાતાના ઘરમાં હલકો પડે, તે બહાર પડન કરતા પણ હલકો પડે છે ” પાતાના નિધાનની સ્થિતિ જાણનાની તેને પ્રબલ કમ્પા હતી છતા કુટિલતા ચુકત ચતુરાઈથી અને ચુકિત પ્રચુકિતમાં તે પુત્રાએ તેને બોધના જતાજ અગાવી દીધી

ત્યારથી તે ઇષ્ટિકાપાકની માફક કોપથી અત કરજુમા અતિશય બળતો સતો કોઈની સાથે પણ સ્નેહથી વાત કરતો નહિ એ પ્રમાણે કલુષિત મનનાળા એના તેમનો કેટલોક કાળ વ્યતીત થયો.

એક દિવસે રોઠાણીએ પોતાનું નિધાન ગુમાવ્યાની વાત રોઠને કહી તે સાલણીને રોઠને બહુ ખેદ થયો અને મનમાં કોપ લાવી સ્ત્રીને કહેના લાગ્યો. —“ હું પાપિણી ! વહુઓને આ વાત કરી શા મરે ? ” તેણે ક્રોધથી કઠોર થયેલું સાલણી અગ્નિશિખા પણ કોપના આવેશથી બોલી —“ મૂર્ખ ! પાપી તો તું પોતેજ છે કે પોતાના પુત્રોને ગુસ્સે ધનની વાત કહીને બહુ ગુમાવ્યું ” જેમ અગ્નિમાં ધી હોમવાથી તે પ્રજ્વલિત થાય તેમ તેણીના જ્વલત વાક્યોથી રૂદ્રદેવ નખથી ગિઆ સુધી બગી ગયો. તે પોતાનો ઉલ્લસ ખાલી કરના બોલ્યો કે, —“ હું પાપિણી ! તું પતિની સામે કોપ કરીને યદ્વા-તદ્વા બોલે છે, મરે તું કુલાગનાજ નથી ” પતિના આના વચનથી લાકડીથી દબાયેલ નાગણની માફક તે ક્રોધથી બહુજ લાલ નેત્ર કરીને કહેવા લાગી કે, —“ જ્યારથી હું તમારે પસંદે પડી છું, ત્યારથીજ માફકુળ નાગ પામ્યું છે ” આ પ્રમાણે એક બીજાની સામે કોપથી બોલતા કલહ બહુજ વધી પડ્યો એટલે એણીએ ક્રોધથી અગ્નિશિખા ને લાકડીવતી સખ ફટકો માર્યો. લવિતવ્યતાના યોગથી તે ફટકો મર્મસ્થાને નાગના રૂદ્રદેવથી જાણે લય પામ્યા હોય, તેમ તત્કાલ અગ્નિશિખાના પ્રાણ આલ્યા ગયા.

રૌદ્ર ધ્યાનથી મરણ પામીને તે પોતાનાજ ધગ્મ લાલ નેત્રવાળી, તીવ્ર વિપયુક્ત અને કાળા વર્ણવાળી નાગણ થઈ ધરમાં આમ તેમ ભ્રમણ કરતા તે નિધાન બેઠને હર્ષ પામી અને લોભથી તેની ઉપર બેસીને ત્યાજ નિરંતર મુખે રહેવા લાગી અન્યથા સચવાને ઠગીને નિમૃત્તિ તે નિધાન લેના ગદ્દ એટલે પૂર્વ વૈરથી તે સર્પિણીએ તેને ઠખ માર્યો જેથી તરત તે મરી ગઈ અને આત્મ-ધ્યાનના યોગે તે પણ ત્યાંજ નકુલણી થઈ લોભના વેગથી તે નિધા-

નને માટે પરસ્પર તે બંનેનો કલહ થના લાગ્યો. “હવે તો બધું નિધાન મનેજ મળશે” આવા વિચારથી સંચય પછ ખુશ થતી થતી કઈકારણસર નિધાન પાસે ગઈ, એટલામા દુષ્ટ નાગણ તેને પણ ટશી, તેથી તે તત્કાલ પચાવ પામી લોભના ઉદયથી તે પણ પોતાનાજ ઘરમા કુતરીરૂપે અનતરી તેને બહુ મારતા પણ મોહના પ્રભાવથી તે ઘરનું આગણુ કદી મૂકતી નહિ નિધિમા લુબ્ધ થઈ સાગરે કુહાગને નિપથી મારી નાખ્યો તે પણ ઘમની અદરજ કાળના જોયો લય કર સર્પ થયો પોતાનું નિધાન જોઈ લોભથી તે ત્યાજ નિરતર રહેના લાગ્યો એકલા સાગર જ્યારે તે નિધાન લેવા આવ્યો, ત્યારે પોતાના પૂર્વ વૈરથી તેને તે ઠર્યો તે પણ તરતજ મરણ પામી તે નિધાનની પાસે નાળીયો થયો નિધાનના લોભથી નિરતર તે બંને પણ પરસ્પર લાવા લાગ્યા

એકના શેઠ દુકાનેથી ઘર આવ્યા ત્યારે કુહાગને પોતાના પગ ઉપર પગ મહુલાવીને બેઠેલો જોયો. શેઠ કઈકે કામ બતાવ્યું પણ તેણે કશો ઉત્તર પણ ન આપ્યો, કારણ કે અભિમાનથી તેની ડોક ઉઘી ને ઉઘીજ રહી હતી અને પોતાને તે સર્વોત્કૃષ્ટ માનતો હતો. પોતાની અવગાહી અને પુનના અનિનયથી રૂઢેન દોષ લાવીને બળતો ઝળતો કુહાગને કહેના લાગ્યો. —“હે મૂઠા તારા બીજા શુંજો તો દૂર રહે! પરંતુ કમાઈને ખાતા પણ નથો આવડતું. પોતાના મનમા ખોટા અભિમાનને ધારણ કરતા તને શરમ નથી થતી ?” કહ્યું છે કે —

“સ્વચિત્તકલ્પિતો ગર્વઃ, સપ્રહાસાય જાયતે,
લલિષ્ય દિદિમ પાદૌ, શેતે મદ્ગમયાદુવ .”

“પોતાના મનમા ખોટો ગર્વ રાખનાથી માબસ હાસીપાત્ર થાય છે (આકારના પડનાથી) પૃથ્વી કૃદી જવાના લયને લીધે દી ટાડી પોતાના બંને પગ ઉઘા કરીને સુએ છે”

આ પ્રકારના અનજ્ઞાપરક વચનોથી કુગર ક્રોધ આણીને ખૂબ બળવા લાગ્યો અને પિતાની સામે ઉઘા નીચા બોલ બોલના લાગ્યો ક્રોધ અને માનના યોગથી સામસામે બોલના જતા તેમનો વિવેક નષ્ટ થઈ ગયો અને બને પિતા પુત્ર અત્યંત કલહ કરવા લાગ્યા તે વખતે નાગણુ અને નકુલી તથા સુજગ (સર્પ) અને નાળીયો, ક્રોધથી કલહ કરતા કરતા બિલભાથી નીકળી બહાર આગણુમા આવ્યા શિલા પણ કાઠ કામસર નિધાન પાસે ગઈ એટલે ત્યાં રહેલ કુતરીએ તેને કરડી એટલે તે પણ રૂદન કરતી આગણુ આગળ પડી ગઈ શિલાએ કરેલ ધાર્થી તે કુતરાના પણ પ્રાણ કંઠે આવી રહ્યા, એટલે તે પણ કણકંટુક રાખી કરતી આગણુ પાસે પડી અહો ! આશ્ચર્ય ! આશ્ચર્ય ! એમ વિસ્મય પામતા ઘણા લોક ત્યાં જોનાને માટે એકઠા થયા કેટલાક લોકો આશ્ચર્ય પામ્યા, કેટલાકને હસવું આવ્યું, કેટલાક મધ્યસ્થ રહ્યા અને કેટલાક વૈરાગ્ય પામ્યા

તે વખતે કોઈ જ્ઞાની મુનિ ગાયરીને માટે ભમતા ભમતા ઐષ્ટીના પુન્યયોગે ત્યાં લિક્ષા લેવા આવ્યા. પોતાના જ્ઞાનથી ઐષ્ટી કુદ બનેા વૃત્તાત યથાર્થ જાણતા એના તે મુનિ ‘ અહા ! આ ક્યાયનું પરિણામ છે ’ એમ કહી ત્યાંથી તરતજ બહાર નીકળ્યા. એક તે વચન સાંભળી તેમની આગળ જઈને પોતે કલહમા વ્યગ્ર હોના છતાં તેમના કહેનાનો ભાનાર્થ, પૂછના લાગ્યો. મુનિ કહેના લાગ્યા—“ હે સૌમ્ય ! સાંભળ, આ તમારા ઘરમા અતિ વિષમ એના ક્યાયરૂપ વૃક્ષનું પુષ્પ ખીલેલું છે જે સમજી માણસોને વૈરાગ્યનું કારણ અને અજ્ઞાનને હાન્યનું કારણ થ’પડયું છે આ સર્પ અને નાળીયો છે તે કુગર અને સાગર તારા પુત્રો છે, આ સર્પિણી તારી પત્ની છે અને આ નકુલી તે નિઠૂંતિ છે, તથા આ કુતરી તે સંન્યયા છે ખરેખરી રીતે ક્યાયોએ તારા કુદ બને નરના પેડાની માફક જીવ જીવ રૂપ લેનારાવ્યા છે ” તેની આગળ મુનિએ બ્યારે પૂર્વભનને વૃત્તાત કહ્યો, ત્યારે તે સાંભળીને, સર્પાદિ પાથે જીવો જાતિસ્મરણ પામીને

પ્રતિબોધ પામ્યા તેથી તરતજ તે મુનિ પાસે અનશન મહાળ કરી, ૧-
રસ્પરના વૈરભાવને શાત કરી, પશ્ચાત્તાપથી દુઃકર્મનું દલન કરીને
સ્વર્ગે ગયા. રૂદ્રદેવ અને કુંગર પણ વૈગમ્ય પામ્યા અને શ્રુતમાગર
સૂરિની પાસે તેમણે દીક્ષા અંગીકાર કરી

રૂદ્રદેવ મુનિ કોષ્ઠ કોષ્ઠવાર સાધુસમાચારીમા આવમ્ય કરતા
અને જ્યારે પ્રવર્તક મુનિ તેને પ્રેરણા કરતા, ત્યારે પૂર્વના અભ્યાસથી
તે કોષ્ઠાવેશમા આવી જતા હતા. કુંગરસુરિ પણ દુષ્કર તપ કરતા
હતા છતાં પૂર્વ સ્વભાવથી પોતાથી વિશેષ પર્યાયાદિનાળા રત્નાધિક
મુનિઓને નમતા નહિ. પ્રવર્તકોએ ગામ્ભગર્ભિત વાણીથી તેમને બહુ
સમજાવ્યા, પણ કોષ્ઠ અને માનની અધિક્તાથી તેઓ તેમની સાથે
પણ કલહ કરવા લાગ્યા. નિરતરના તેમના કવલથી સાધુઓ બધા
કઠાળા ગયા એટલે તેમણે પોતાના ગુરૂને પ્રેરણા કરી, તેઓ ગુરૂએ તે
બંનેને ગમ્મ બહાર કર્યા. ત્યાંથી તેઓ બીજા ગમ્મમા ગયા, ત્યાં પણ
પોતાના સ્વાભાવિક ક્રોધને લીધે કીટકવ્યાકુળ કુતરાની જેમ તેઓ
ગમ્મ બહાર થયા. સર્વ (ગુરુ) સમુત્પત્તથી પણ જ્યારે તેઓ બ્રહ્મ
થયા, ત્યારે તેમને સ્થિરતા મળવાનું કોઈ પણ સ્થાન ન મળ્યું,
એટલે ગમ્મને ત્યાગ કરીને તેઓ શિધિવાચારી થઈ ગયા. સર્વ
સૂત્ર અને અર્થરૂપ પૌરૂષીને પણ તેઓ યથાર્થ સાચવતા નહોતા અને
ત્રણ ગુણિ તથા પાંચ સમિતિનું પણ તેઓ બરાબર આરાધન કરતા
નહોતા એ રીતે સાધુઓની સર્વ પ્રકારની ધર્મકરણીમા તેઓ પ્ર-
ભાદી થઈ ગયા.

એકદા અગ્નિશિખાનો જીવ જે દેવ થયો છે તેણે પોતાના પૂર્વ
લનના ભર્તાર અને પુત્રને જોયા, એટલે તેમને પ્રતિબોધ આપનારે
તેણે અગ્નિશિખાનું રૂપ કર્તું અને રાત્રે ત્યાં આવીને તેમની આગળ
આમતેમ લમવા લાગી. અગ્નિશિખાને જોઈને રૂદ્રદેવ બહુ આશ્ચર્ય
પામી કહેના લાગ્યો કે —“હે ભદ્રે! તું તો મરી ગઈ હતી અને અત્યારે
જીવતી કેમ થઈ? દેવતાઓની ઉપાસનાથી, મંત્રોથી કે સેવન કરેલા

ગમે તેના રસોપધોથી પણ મરી ગયેલા માણસો કહી જવતા થતા નથી, એવી સર્વજ્ઞ ભગવાનની વાણી છે ” ત્યારે અગ્નિશિખા૩૫-ધારક દેવ કહેવા લાગ્યો.—“ તે સર્પિણીના ભવમા મે અણસણ-કર્તુ હવું તેથી હું દેવ થઈ છું અને અત્યારે આ ૩૫ ધારણ કરી અહીં આવી છું ” ૩૬દેવ કહેના લાગ્યા —“ હે મુખ્ય ! હમણા તો તું અ-વિરતિ છે, તો સર્વવિરતિ એવા અમને તું કેમ વંદન કરતો નથી ? ” દેવતા કહેવા લાગ્યો —“ તમને અત્યારે સર્વવિરતિ કયા છે ? કયા-થાતું પરિણામ ધણ માડું હોય છે, એમ પ્રથમથી તમે જાણો છો છતાં પણ તમે કયાયથી કલુષિત આશયનાળા થયા છો અને દુષ્કર્મના દોષથી, ધર્મકર્મમા હમેશા સહાય કરનારા એના સાધુઓથી સેનિત, ઐહિક અને આમુખિક સુખશ્રેણીતું કારણ, મૂલ અને ઉત્તર ગુણનો સમૂહ જેમા રહેલો છે અને જે પુણ્યનો ભંડાર છે એના ગમ્મનો ત્યાગ કરીને દુ ખ અને દુર્ગતિના કારણભૂત અને સાધુઓએ નિહિત એવા શિથિલાચારીપણાને તમે પ્રાપ્ત થયો છો ” આ પ્રમાણે પરિ-ણામે હિતકારક એના ધર્મનો તેમને ઉપદેશ આપીને વીજળીના પ્ર-કાશની માફક તરતજ તે દેવતા અદૃશ્ય થઈ ગયો તે દેવના ઉપદેશથી ૩૬દેવ અને કું ગરને સ વેગ ઉત્પન્ન થયો એટલે તરતજ તે બંને મુનિ પાછા સ્તુતસાગર આચાર્યની પાસે પ્રત લેનાને આવ્યા “ કેવલ અને માનની અધિકતાથી તમને પ્રત દુરાત્મ્ય છે ” એમ ગુરુએ જ્યારે કહ્યું, ત્યારે ૩૬દેવમુનિ સ વેગને પામ્યા સતા બોલ્યા કે—“ હે ભગ-વન્ ! નિમિત્ત પ્રાપ્ત થતા પણ યાવજજીવ હું જરા પણ કોપ નહિ કરું ” આ પ્રમાણે પ્રતમા વધારે ઉત્ક્રિષ્ટ થઈને આચાર્ય મહારાજ-ની માક્ષીએ તેણે અલિંગ્ય હીધા. તેમજ ‘ મોડા, ગ્લાન, બાલ, વૃદ્ધ અને તપસ્વી એ સર્વનો હું યાવજજીવ વિનય કરીશ ” એ પ્ર-માણે સર્વની સમક્ષ કું ગરમુનિએ પણ અલિંગ્ય હીધા. એટલે ૩૬-દેવ અને કું ગરમુનિને અભગ વૈરાગ્યના રંગથી રંગાયેલા જાણીને ગુરુએ તેમને આલોચણા આપીને પૂર્વની પેઠે ગમ્મમા હીધા

પછી તે બંને મુનિ આઠ કલાદિના અતિચારનો નિરંતર ત્યાગ કરીને અપ્રમત્તપણાથી સમ્યક્ રીતે સ્વાધ્યાય ધ્યાન કરવા લાગ્યા. સમ્યક્ત્વ મોહનીય, મિશ્ર મોહનીય, મિથ્યાત્વ મોહનીય એ ત્રણ પ્રકારના કર્મપુજનો ક્ષય થનાથી તેઓ આઠ પ્રકારનો દર્શનાચાર સમ્યક્ પ્રકારે આચરના લાભ્યા દુષ્ટ એના ચારિત્રાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી તેઓ શુભ આશયનાળા થઈ નિરંતરિયાર ચારિત્ર પાળના લાભ્યા આ લોક મ બ ધી અને પરલોક સ બ ધી આરા સની અપેક્ષા રાખ્યા વિના છઠ્ઠ અકુમ નિગેરે દુષ્કર તપ તેઓ કરવા લાભ્યા મુક્તિ સાધવાના હેતુભૂત મીજિનેશ્વર ભગવતે પ્રરૂપિત યોગેને વિષે પાતાના મન, વચન અને કાયના બળને તેઓ યથાવિધિ બેઠવા લાભ્યા એ પ્રમાણે પાતપાતાના અભિમહને સાવધાનરીતે પાળતા શુભ ધ્યાનરૂપ અભિનંદે તેમના ઘણા કર્મરૂપ ધ્વન બળી ગયા, તેથી જનના વીર્ય નિરૂપના અતિશય સામર્થ્યવડે અને કર્મના પરિણામની વિચિત્રતાનંદે મુક્તિમાર્ગને સાધનામા તૈયાર થયેલા એવા તેમને કેટલોક દિનસે ધાતિકર્મના ક્ષયથી કેનજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું ”

હવે કુણાલે પ્રશ્નને પ્રશ્ન કર્યો કે — “હે તાત! પ્રથમ તો તે બંને મુનિ તેના પ્રકારના કન્યાવળા હતા અને પછીથી તરતમાજ તેમને શી રીતે કેનજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું?” ભગવાન કહેવા લાગ્યા — “હે વત્સો! જનનુ સામર્થ્ય અભૂત છે અને કર્મનું પરિણામ પણ વિચિત્ર હોય છે તેજ તેનો હેતુ છે, કશું કે—

“જીવાણ ગર્હ કમ્માણ પરિણઈ પુમ્મલાણ પરિયદ્ધ;
મુત્તુજ જિણ જિણવરમય ચ કો જાણિતં તરદ.”

“જીવોની ગતિ, કર્મોની પરિણતિ, પુરુષોના પરિવર્તન— એ ત્રિન કે જિનેશ્વરના મતે શિનાય કોઈ પણ બાલવાને સમર્થ નથી.”

ભારે કર્મના યોગથી સાધુઓ પણ કદાચ પોતાના માર્ગથી પ-
તિત થાય છે, તથાપિ ઉચ્ચ પ્રકારના સત્કાર્યોનડે તેઓ પાછા પોતાના
માર્ગ પર આવી શકે છે. શૂરવીર છોડેને સુસાધ્ય અને બલહીન પુ-
રુષોને દુ સાધ્ય એવા તપને મોટા કૃત્યોની સિદ્ધિમા જિનેશ્વર ભગવ-
તે પ્રથમ કહેલ છે. નિર્મલ એવા તપથી મનુષ્યોને જે દુર્લભ હોય
તે સુલભ થાય છે, વાકુ હોય તે સ્થિર થાય છે અને દુ સાધ્ય હોય
તે સુમાધ્ય થાય છે અને ત ભવોથી વિસ્તાર પામેલા મહા પાપો
પણ, અગ્નિથી કાઢીને જેમ તપથી ભરમ થઈ જાય છે ” કહ્યું છે કે —

“દીપ્યમાને તપોવહ્નો, ગ્રાહ્યે ચામ્યન્તરેऽપિ ચ,
યમી જરતિ કર્માણિ, દુર્જ્જરાણ્યપિ તત્સંગાત્.”

“પુમાન્ કર્મેરિતઃ કૃત્વાઽપ્યેનાસ્યતિમહાન્ત્યપિ,
સમ્યગાલોચનાપૂર્વે, શુદ્ધ્યત્યેવ તપઃ સ્વજન્.”

“તપઃ સ્વમાવતઃ સર્વ-પાપવિધ્વસિ યત્પુનઃ,
સમ્યગાલોચનાપૂર્વે, સિંહઃ પ્રસરિતશ્ચ સઃ.”

“બ્રાહ્મ અને આર્ય તર તપશ્ચ અગ્નિ ડહીપ્યમાન થયે જો
સયમી પુરુષ, દુ ખે દૂર કરી શકાય એના કર્મોને પણ ક્ષણવારમા
નિર્જરી (વિખેરી) નાખે છે કર્મને વશ થઈ પ્રાણી અતિ મોટા પાપ
કરે, તો પણ સમ્યક્ પ્રકારની આલોચનાપૂર્વક જો તે તપ કરે, તો
શુદ્ધ થઈ શકે છે. તપ સ્વભાવથીજ સર્વ પાપોનો નાશ કરે છે. તેમા
પણ જો તે સમ્યક્ આલોચનાપૂર્વક કર્યું હોય તો તે સિંહ ને વળી
પાખડેલો તેના જેવું છે. અહીં મહાદુષ્કર્મ કરવાવાળી છતાં સમ્યક્
આલોચનાપૂર્વક તપ કરીને શુદ્ધ થયેલી બ્રાહ્મણીનું દર્શાવ છે ” તે
સાંભળો—

ભરતક્ષેત્રના વિશાલપુર નામના નગરમાં, જેણે શત્રુઓને પો-
તાના દાસ બનાવ્યા છે એવો અને સૂર્ય સમાન તેજસ્વી સૂરતેજ ના-

મનો રાજા હતો સરવસ્વભાવી, સૌમ્ય, કૃતજ્ઞ, પરદુ અને જાણનાર, દાક્ષિણ્યતાયુક્ત, ક્ષમાશીલ ગણીર, રૂપમા કામદેવ જેવો અને સર્વ વિધામા પારગત એનો વેદનિચક્ષણ નામનો કોઈ પરદેશી પ્રાદ્યજ તે રાજાનો પુરોહિત હતો. એક વખતે રાજસભામાંથી બહાર નીકળતા થહુરામાં, ઉપરનું અને નીચેનું કાળરચિનુ તથા જાક ક-બળરૂપ વસ્ત્ર જેણે પહેરેલું છે અને માથા ઉપર જેણે બે ત્રણ છાશ ત્રિગેરેના પાત્રો ધારણ કરેલા છે, એવી રૂપવતી કોઈ ભરવાડની સ્ત્રી જોઈને તે ખેદપૂર્વક વિચાર કરના લાગ્યો — “અહા! કમ અને વસ્ત્રો અને જેના અર્થોગ્ય છે, એવા આ સ્ત્રી રતનને વિધાતાએ કેમ નિંદાના પમાડી હશે? ખરેખર! વિધિ રતનદાપી છે!” આ પ્રમાણે તે વિચાર કરે છે એટલામાં આસાનરત ભને ઉખેડીને સ્વેચ્છાએ આમતેમ ભ્રમણ કરતો રાજાનો મહોન્મત હાથી ત્યાં આવી ચડ્યો. યમ જેવો ભય કર તેહાથી ત્યાં આવ્યે હતે ભયથી વ્યાકુલ થઈ બધા માણસો ચારે બાજુ ભાગી ગયા. તે વખતે ભરવાડનું પણ નાસવા લાગી, એટલામાં કોઈ પનીહારીની સાથે અથડાનાથી તે જ ને પડી ગઈ પડી જતા બનેના પાત્રો ભાગી ગયાં પણ ભરવાડનું મુખઉપર શોકની છાયા માન જોવામાં ન આવી અને પનીહારી અતિશય રડના લાગી તેને રૂદન કરતી જોઈને તેના દુ ખથી દુ ખિત થઈ પુરોહિત તેને પૂછવા લાગ્યો — “ભદ્રે! તું આમ કેમ રડે છે?” તે પણ બહુ દુ ખે કરીને કહેવા લાગી — “હું બધો! સાલજો, મારા રૂદનનું કારણ એટલું જ છે કે, મારી સાસુનો સ્વભાવ બહુજ ખરાબ છે, તેથી તે મારી ઉપર ગુસ્સો થરો અને જ ને ઘણા ફૂટી જનાથી તે નિરોધ ગુસ્સો થઈને મને ઘરમાં પગ મૂકના નહિ કે અને ખાનાનું પણ આપશે નહિ તે રોડ લાવીને એમજ કહેશે કે, આજે તારા ભોજનના મૂલ્યથીજ બે ઘણા વેચાતા લઈશ તથા મને બહુ દુ ખ થાય. ■ અને રાત્રી આવે છે.” પુરોહિતને દયા આવી તેથી તેણે બે ઘણાની કિંમત જેટલા પૈસા તે પનીહારીને આપીને વિતાય કરી.

પછી પુરોહિત વિસ્મય પામીને ચોક નિનાની પેલી લગવાડજને પૂછના લાગ્યો — “હે બહેન ! દહિ હાથ વિગેરેના બે ત્રણ વાસણ તોરા લાગી ગયા તેમાં તને આજે મોટી નુખરાની થઇ છે, હતા તુ રડતી કેમ નથી ?” જરીક હાસ્ય કરીને તે પણ કહેવા લાગી — “હે ભાઈ ! મારા ન રડવાનું કારણ સાંભળ—જેમ બહુ ઝડપ છે તે ઝડપ નથી, તેમ અતિ દુખ છે તે દુખ નથી. તેથી માફ દૃશ્ય વજના નેણુ કઠાર થઈ ગયું તે માટે હું રડતી નથી ॥ તે સાંભળી આ બિચારીને તે શુ મહાદુઃખ પશું હશે ? એમ વિચારતા તે વિપ્રવચ્ચ પુરોહિતનું મન પીગળી ગયું એટલે તે પાછા તેને કહેવા લાગ્યો — “હે બહેન ! હું તારૂં જુદાનું સાંભળના ઈશ્વર હું માટે મને યદ્યાર્થ તારૂં જુદાત કહે. ”

તે કહેવા લાગી — “હે ભાઈ ! પોતાનું દુઃશ્વગ્નિ કોણને કહેજુ એ પોતાને અને પરને જ નેને લલજનપગે થાય છે. માટે તે પોતાની જ ધાની માફક ઠાકણ જ સાડ છે, છતાં હે પરદુ ખરા ! નિરતર સર્વનું હિત કરવામા તારૂં મન તત્પર છે માટે મારૂં જરિત્ર માત્ર તારા અને મારા માંભળવામાજ આવે એવી રીતે કહીશ, તો આ પાસેની નાહીમા તું એકસો આવ ” તેણે જુદાંત સાંભળનાની ઇચ્છાથી તે છીના કહ્યા પ્રમાણે તે બગીચામા ગયો. પુરોહિતના સમાગમથી તે સ્નેહવતી અને રોમાચિત થઈને દૃશ્યમા નિથાસ લાવી પોતાનું અખિલ ચરિત્ર કહેવા લાગી —

“લક્ષ્મીતિલક નામના નગરમા નિરતર નિર્ધનાનરથામાં રહેનાર, સર્વ વિદ્યામા વિચક્ષણ વેત્સાગર નામનો બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. રૂપ અને સોભાગ્યથી સુચોલિત અને પતિવ્રતારૂપ સદ્ગુણવાળી કામલક્ષ્મી નામની તેને પત્ની હતી તેણીના વિનયોચિત્યાદિ કૃત્યો અને સદ્ગુણોથી પ્રમત્ત રહીને આ જન્મનું દુઃસહ દારિદ્ર્યદુઃખ તે બાણતો ન હતો તેમને પ્રથમ વચમાજ સારા લક્ષણવાળો અને સોભાગ્યનું સ્થાન વેદવિચક્ષણ નામે પુન થયો હતો તે લગભગ એક

વરસનો થયો, ત્યારે એક દિવસે કામલક્ષ્મી નગરની બહાર જોડલામા પાણી ભરવા ગઈ, તેટલામા ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરના સ્વામી મકર-
 ધ્વજ રાજાએ અકસ્માત આવીને મૈન્યથી તે નગર ઘેરી લીધું તે
 વખતે દ્વારપાળોએ નગરના બધા દરવાજા એકઠા બંધ કર્યો, ત્યારે
 કેટલાક આવાક નગરનાસીઓ લાગી ગયા અને બહાર ગયા હતા તે
 બહારજ રહ્યા ત્યારે ખાલુથી સૈન્ય આવેલું જોડને બંધથી ગણરાધને
 કામલક્ષ્મી નાસવા લાગી, એટલામા કોઈ મીપાડ્યે તેણીને પકડી
 લીધી તે બહુ સૂરપતી હોનાથી તેણે મકરધ્વજ રાજાને અર્પણ
 કરી તે તેણીને જોડને કામાધ થયો અને તરત પોતાના અત પુરમા
 માકલી દીધી હવે અન્ન, ધાન, કાષ્ટાદિ ન મળનાથી આખું નગર
 દુઃખી થવા લાગ્યું તે જોડને હિતચુદ્ધિથી તે નગરના રાજાએ મકર-
 ધ્વજ રાજાને માથા પ્રમાણે દડ આપ્યો, એટલે તે સતુષ્ઠ થઈને તરત
 પોતાના નગર ભણી આજ્યો ગયો હવે કામલક્ષ્મીના રૂપાદિ શુભ્રાથી
 પ્રાહિત થઈને તે રાજાએ તેણીને પગણી કરી અને મર્વની સ્વા-
 મિની બનાવી દીધી. બીજી કુળપતી અને શીશવતી રાણીઓ
 હતી, તેમની અનગણના કરીને કામાધ થઈ તે તેણીનેજ પોતાની
 જનિતેથી માનવા લાગ્યો આ પ્રમાણે સર્વ પ્રકારના સુખના સ-
 યોગથી તે રાજા અતિ રાગી બનીને નિરતર તેને સતુષ્ઠ રાખના
 પ્રયત્ન કરતો હતો તે છતાં પણ તે લેગમાન સતોષ પામતી ન હતી,
 બાધ્યાનસ્થાથી તે વેદસાર વિપ્રધર પ્રીતિનાથી હોનાથી રાજાના
 સન્માનના સુખને તે વિન સમાન માનતી હતી આ પ્રમાણે નિરતર
 વિરક્ત એવી કામલક્ષ્મી સાથે અત્યંત ગત થઈને નિવાસ કરતા
 વીશ વરસ આટ્યા ગયા તે હમેશા એમજ વિચાર કરતી કે —“ આ
 રાજાના ઘરમાથી ક્યારે મુક્ત થાઉં અને તે પતિને તથા તે પુત્રને
 આ નેત્રવડે ક્યારે જોઉં ” આ પ્રમાણે નિરતર આર્તધ્યાનને વશ
 થઈને ત્યાં કારા ટૂંકની માફક રહેતા દુઃખે દિવસો ગાળતી હતી એક
 દિવસ કામલક્ષ્મી પૂર્વના સ્નેહથી વિચાર કરવા લાગી —“ અહીં
 આટલા વર્ષો ગયા છતાં મારો ભર્તાર અને પુત્ર મને મળ્યા નહિ માટે

હવે પરદેશી બ્રાહ્મણોને જો યાચિત સ્વર્ણ-દાન આપુ, તો અવશ્ય તેઓ લોભથી ક્યારે પણ અહીં આવે. ” આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને બ્રાહ્મણોને ઇચ્છિત સુવર્ણ આપવા લાગી. સુવર્ણદાનથી તેની કીર્તિ ચારે બાજુ પ્રસરવા લાગી હવે એક દિવસે દરિદ્રતાથી દુઃખી થતા વેદસાર બ્રાહ્મણ પણ પોતાના છોકરાને સાથે લઇને ત્યાં આવ્યો, અને આશીર્વાદ આપીને તેણે તેની પાસે દ્રવ્યની યાચના કરી. એટલે કંઈક તેને પિછાનીને “ તમે કોણ છો ? ક્યાંથી આવ્યા છો ? તમારી સ્ત્રી ક્યાં છે ? તમારું કુટુંબ કેટલું છે ? આ તારી સાથે છે તે શું સબ ધી છે ? ” આ પ્રમાણે તેને એકાતમા બેમારીને કામલ-ક્ષ્મીએ પૂછ્યું તે સાંભળીને અસહ્ય ભાવનાથી અને ઘણા વરમો વીતી જવાથી તેને ન ઓળખતો વેદસાર પોતાનું ચરિત્ર મૂળથી કહેવા લાગ્યો - “ લક્ષ્મીતિલક નગરનો રહેવાસી વેદસારનામનો હું બ્રાહ્મણ છું મારી ગુણવતી એવી કામલક્ષ્મી નામે ભાર્યા હતી એક દિવસ વેદવિષ્ણુ નામના પોતાના એક વરસના પુત્રને મૂકીને તે પાછી લાનનાં ગામની બહાર ગઈ, એટલામાં ત્યાં ગતુલું લશ્કર અકસ્માત આવી ચડ્યું જ્યારે તે મેન્ય પાછું ચાલ્યું ગયું, ત્યારે તેની બધે ઠકાણે મેં તપાસ કરી, પરંતુ તેના સમાચાર માત્ર પણ મને મળ્યા નહિ, પછી મારા સ્નેહ ધીઓએ બીજી સ્ત્રી કરવાને માટે મને બહુ આગ્રહ કર્યો, પણ હું તેના સ્નેહને વશ હોવાથી બીજી સ્ત્રી પરણ્યો નહિ તે પછી મેં જ આ નાના બાલકને ઉછેરીને મોટા કર્યો અને કંઈક મોટા થતા તેને સારકપ બધી વિદ્યાઓ ભણાવી સુવર્ણ-દાનથી પ્રસરતી તમારી પ્રસિદ્ધિ સાંભળીને દરિદ્રતાથી દૂભાયેલો હું આ મારા પુત્રને સાથે લઇને અહીં આવ્યો છું. ”

આ પ્રમાણે વેદસારે જ્યારે પોતાનો વૃત્તાંત કહ્યો, ત્યારે મનમાં બહુ ખેદ લાવીને રાજના નિગ્રહથી માઠીને કામલક્ષ્મીએ પણ પોતાનો બધો અહેવાલ તેને કહ્યો. પૂર્વ સ્નેહના વશ હજી પણ તે તેની સાથે જવાની ઇચ્છવાળી હોવાથી કેટલાક કિમતી રત્નો આપીને તે એકાતમા આ પ્રમાણે તેને કહેવા લાગી - “ હું પ્રિય !

તમારા ઇષ્ટ સંકેતસ્થાને બીજા રાજ્યમાં અત્યારે રત્નસાહિત
આ પુત્રને મોકલી દો, પછી આપણે પણ ત્યાં જઈશું. અને આજવી
સાતમે દિનસે રાત્રે સ્મરશાનમાં આવેલા ચંદીટુહમાં હું દેખાડીતે પણ
આવીશ માટે તમારે પણ ત્યાં અવશ્ય આવવું ” પછી તેના કહેવા
પ્રમાણે તેણે પુત્રને ઇષ્ટ સ્થાને મોકલી દીધો અને સંકેતની રાતે ચંદી-
ટુહમાં આવીને તે સુઈ ગયો. હવે કામચક્ષીની ધૂર્તતાથી સાતમે દિવ
સે રાજાને વિનયવા લાગી — “ હું સ્નામિનું ! એક દિનસે તમને
માથામાં લય કરે પીડા થઈ હતી, તે તમને યા. છ ? તે વખતે ઘણા
મંત્ર, તંત્ર અને ઔષધો કર્યા છતાં તે શાત ન થવાથી હું અંત્ર, પા
છીનો ત્યાગ કરીને બહુજ બ્રાહ્મણ થઈ ગયો હતો. પછી તેની શક્તિને
માટે પ્રસિદ્ધ મહિમાવાળી અને સ્મરશાનમાં રહેવાવાળી ચંદીદેવીની
મેં આ પ્રમાણે માનતા માની હતી કે — “ હું માત ! ને રાજાની
શિરોબધમાં શાત થઈ જશે, તો મારી સાથે રાજા ત્યાં આવીને અમુક
દિવસે રાત્રે તમારી પૂજા કરશે ” તો આપણે જ ને આજ રાત્રે ચંદી
નું અર્ચન કરવાને ત્યાં જઈએ. તેની આજ્ઞાને વશવર્તી હોવાથી
રાજાએ તરતજ તેનું કહ્યું માની લીધું. પછી સાયકાળે રાજા ચંદીની
પૂજા કરવાને કામચક્ષીની સાથે અર્ધપર બેસીને અને પૂજા સામગ્રી
લઈને સ્મરશાન બહારી આવ્યો. સાયથી ન ભેડી શકાય એવો અવકાશ
ચારે તરફ પ્રસરે છે નગરની બહાર નીકળીને માર્ગે આવતા ક્યાક
શિયાળીયા શબ્દ કરી રહ્યા હતા, ક્યાક રાક્ષસોનો કોવાહુલ મચી
રહ્યો હતો, ક્યાક લય કરે ઉઘાત થતો હતો, ક્યાક ધૂનપદ્ધતિઓ બે-
ઠેલા હતા, ક્યાક શબ સંસ્કાર કરવા આવેલા લોકો પ્રેતથી ત્રાસ
પામતા હતા, ક્યાક ડાકિની અને શાકિનીઓ મારેથી રાસડા લેતી
હતી, ક્યાક ચપલ પિશાચો અદૃહાસ્થ કરી રહ્યા હતા, ક્યાક કાપા
લિક લોકો સાત માણસોના પવિત્ર મસ્તકો અલગ કરતા હતા, ચારે
બાજુથી પ્રસરતા દુર્ગંધના પૂરથી નાક પૂરાઈ જતું હતું અને ઉપરા
ઉપરી પડેલી બેપરીઓથી નવા ગમન પણ અટકી પાડતું હતું એવું
લય કરે સ્મરશાન નિર્ભય એવા રાજાના બેવામાં આવ્યું કામચક્ષી-

ને તે મુખ સમેજીને કહેવા લાગ્યો — “ હું દેવી ! આ લય કર સ્થાન
જોઈને તું મનમાં જરા પણ ડરીશ નહિ કારણ કે અહીં જે માણસ
ડરે છે, તેને ભૂત-પ્રેતાદિ છળે છે ” આ મુઠ રાજા એટલું નથી જા-
ણતો કે, તે દુષ્ટા તો બીજાને પણ ટસવે તેવી જ હોવે ચડીતું મદિર
આવતા અંધ ઉપરથી નીચે ઉતરીને અને કામલક્ષ્મીને તરવાર આ-
પીને રાજા જેનામાં ચડિયાની પૂજા કરવાને તત્પર થયો, તેવામાં છળ
જોનારી એવી તેણીએ તેણે મસ્તક છેદી નાખ્યું તરતજ જાણે રાજા
સર્નાગથી દેવીને પ્રણામ કરતો હોય, તેમ ચડીની આગળ લાખો
થઈને પડ્યો.

હવે બહુ હર્ષ પામતી એવી કામલક્ષ્મી તેના આભરણો લઈને
મુખ્યદ્વાર (મત્તવારણ) પાસે સૂતેલા પેવા માણસને તેણે તરતજ જ-
ગાડ્યો. પરંતુ જાગીને પૃથ્વીપર પગ દેતાજ તેને દુષ્ટ સર્પ કરડ્યો,
એટલે દુર્દેવયોગથી તે ત્યાંજ તત્કાળ મરણ પામ્યો. હવે બનથી બ્રહ્મ
થવાને લીધે કામલક્ષ્મી બહુજ ખેદ પામી અને ભયથી ગભરાઈને
અંધ ઉપર આડૂક થઈ તરતજ ત્યાંથી ચાલી નીકળી. રાતે નિર્જન
માર્ગે એકાકી ગમન કરતા તે ક્યાંય પણ લય ન પામી. કારણ કે
સ્ત્રીઓનો જન્મ સાહુસની સાથેજ થયેલો હોય છે અનુક્રમે પરદેશ-
માં કોઈ નગરમાં જઈને એક માળીને ઘેર તેણે પોતાનો અંધ બાપો,
પછી ઘણા વરસોથી રાજમહેલરૂપ કેદખાનામાં પડેલી તે બાળે
છુટી થઈ હતી તેથી રવેચ્છાએ ફરવાને ઈચ્છતી એવી તે રાતે કોઈ
દેવમંદિરમાં તબલાનો અવાજ સાંભળી ત્યાં જોવા ગઈ ત્યાં સર્નાગ
અલ કૃત અને દિવ્યરૂપના સૌભાગ્યથી મુશોભિત અને નવીન પ્રકાર-
ની તેણીને જોઈને કોઈ પણાંગનાએ તેણીને પૂછ્યું કે—“ હું સુભાગે !
તું કોણ છે ? અને ક્યાંથી આવી છે ? અને કેને ઘેર અતિથિ થઈ છે ? ”
આ પ્રમાણે આદરપૂર્વક પૂછતા તેણે આ પ્રમાણે કદિપત ઉત્તર આપ્યો
કે—“ એક દિવસે હું પિતાના ઘેરથી પતિની સાથે સાસરે જતી હતી,
તેવામાં માર્ગમાં ધાડ આવી, ત્યાં સાથ બધો લુપ્ત ગયો અને મારો
સ્વામી મરી ગયો ત્યાંથી આમતેમ ભાગતી એવી હું ” અંધ ઉપર

બેસીને અહીં આવી છું આ નગરમાં મારું કોઈ સગું નથી, તેથી માળીને ઘેર અંધ બાંધીને છું અહીં આવી છું ” આવેા ઉત્તર સાંભળી “ આ સ્વામી વિનાના છે, મારે મારા કુળને ઉચિત છે ” એમ વિચારીને પણાગના માથા વચનોથી તેને પ્રસન્ન કરોને પોતાને ઘેર લઈ ગઈ ત્યાં બંધા કરતા ચડીઆતી એની ગીતાદિની કળાઓ શિખરીને અનુક્રમે પણાગનાએ તેને પોતાના કુનાચારમાં પ્રવર્તાવી.

હવે એક દિવસે પરદેશથી આવેલો કોઈ શ્રીમાન તરૂણ પુરુષ કામલદમ્ભીને ઘેર આવીને રહ્યો સર્વ પ્રકારના મુખોમાં નિરતર પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે નિવાસ કરતા એના તેમનો આસ્તે આસ્તે સન્નિવૃત્ત પ્રેમ બંધાઈ ગયો કેલોક વખત પછી એક દિવસે કોઈ કારણસર તેને બીજે ઠેકાણે જવાની ઈચ્છા થઈ એટલે એકાત્મક કામલદમ્ભીની તે રજા માગવા લાગ્યો ગમન કરતો અને મરજી પામતો માણસ કોઈથી રાખ્યો રહી શકતો નથી કહેવત છે કે—“ પશોણાઓ એ કરી ઘર વસતા નથી ” હવે સ્નેહ છતાં જવાને તૈયાર થયેલા એવા તેને અટકાવવાને અસમર્થ થિનાથી શોકાકુપ મુખ કરીને કામલદમ્ભી તેને કહેવા લાગી કે—“ હું સ્વામિન! અત્યારે તમે બસે જાઓ, પણ તમારા કુળ અને ગોત્રાદિ મને કહી જાઓ કારણ કે, તમારા નિયોગમાં એ મને જીવનના આધારભૂત થશે ” એટલે હવે આલિંગન હકને લાવિ “નિયોગથી દુષ્કાર્ત્ત થયેનો એવો તે પોતાના અશુરૂપ સ્નેહવૃદ્ધિથી તેને સિત્તવન કરતો સખેદ કહેવા લાગ્યો — “ લક્ષ્મીતિલક નગરમાં રહેનાર વેદસાર નામના બ્રાહ્મણની કામલદમ્ભી નામની પ્રિયાને વેદવિચક્ષણ નામનો પુત્ર હતો. ન્યારે તે એક વરસનો થયો, ત્યારે કામલદમ્ભી (તેની માતા) પાણી નિમિત્તે નગરની બહાર ગઈ, તે વખતે અકસ્માત્ કોઈ પરચકનું આગમન થતા તે પાણી ઘેર આવી શકી નહિ પછી ખબર કાંઠતા તે જીવતી છે કે મરણ પામી છે તેની પણ ખબર મળી નહીં ત્યારબાદ પિતાએ તે પુત્રને ઉછરીને મોટો કર્યો અને મર્વ નિધાઓ ભણાવી.

એક વખતે દરિદ્રતાથી દુઃખી થઈને મકરન્દન રાજાની પ્રિયા પાસે તે પિતા તથા પુત્ર યાચના કરવા ગયા ત્યાં તેણીની માથે એનાતમા કાંઈ છાની વાત કરીને, તેણીએ આપેલ અમૂલ્ય રત્ન, મુનર્ણ અને મૌક્તિક સહિત વેદસારે પુત્રને સંકેતસ્થાન બતાવીને બીજા રાજ્યમા મોકલી દીધો, અને તેને કહ્યું કે, 'હું સાત આઠ દિવસ પછી આવીશ.' સંકેતસ્થાને જઈને વેદવિચક્ષણ પિતાની રાહ જોવા લાગ્યો, પરંતુ તે ત્યાં કોઈ કારણસર આવી જ નહિ તેમના વિરહે મનમા ખેંચ સહિત વેદવિચક્ષણ વિચાર કરના લાગ્યો કે — "જરૂર રસ્તામા મારા પિતાને ચોરોએ મારી નાખ્યા હશે અથવા તો વ્યાધાદિનું તે બદ્ધ થઈ પડ્યા હશે" હુ ખાત્ત થઈને તેણે વિચાર કર્યો કે, — "પ્રમાણ પિતાનો વિયોગ કરાવતા અહા ! વિદ્યા તાએ આજે માત્ર સર્વરત્ન લૂટી લીધું છે મારી માતાને જે ન જોઈ ત્યારથી તેનેજ હું મા અને બાપ તરિકે લેખતો, પણ દુરાત્મા દેવ અત્યારે એટલું પણ સહન કરી શક્યો નહીં. અથવા તો સ્ત્રીજ નને ઉચિત એવો દેવને ઉપાલભ દેવાથી નુ ? કારણકે માણસોને શુભ અને અશુભના હેતુભૂત પૂર્વજ્ઞ કર્મજ છે સ સારમા સ યોગે બધા વિયોગના અતવાગાજ હોય છે, એવી લાવના બાવતા તેણે પોતેજ આસ્ને આસ્તે પિતાનો ગોક છાડી દીધો. ત્યારપછી વિધાના પ્રભાવથી સર્વત્ર આકરસતકાર પામતો એવો તે ભમતો ભમતો અહીં આવ્યો હોતો ! તે હું પોતેજ વેદવિચક્ષણ છું' આ પ્રકારના તેના વૃત્તાત શ્રવણથી તેને પોતાનોજ પુત્ર જાણીને કામલક્ષ્મી પોતા ના હૃદયમા બહુજ પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગી. તેણીએ વિચાર્યું કે — "અહા ! દેવને ધિક્કાર હો ! અતિ દુષ્ટ એવી જો હું' તેનો અત્યારે સર્વ લોકમા નિદિત પોતાના ઇકરતની માથે સંયોગ થયો "

એ રીતે પાપના પશ્ચાત્તાપરૂપ અગ્નિ તેના હૃદયમા પ્રજ્વલિત થયો છતાં તે વખતે પોતાના પુત્રને તેણીએ પોતાની ઝોળખાણ ન આપી કારણકે, વખતપર સ્નેહને લીધે અને પોતાની માતા સમજીને પશ્ચાત્તાપરૂપ અગ્નિથી પરિતાપ પામી તે પોતાના પ્રાણોનો ત્યાગ કરે.

પછી તે ઈન્દ્રિયમુખથી ઉદ્ભવે. પામી, છતાં પોતાના આત્માને છૂપાવવાને માટે મિથ્યા ઉપચારના વચનોથી તેને પ્રસન્ન કરીને વિસર્જન કર્યો.

તેના ગયા પછી પોતાના જીવિતથી ઉદ્ભવે પામીને તેણીએ અન્ન તથા જળનો ત્યાગ કર્યો અને પોતાના તે દુષ્ટતત્ત્વ સ્મરણ કરતી એવી તેણે અક્ષા પાસે બગી મરના માટે કાષ્ઠની માગણી કરી તે સાલ-ળીને અક્ષા દુઃખી થઈને કહેવા લાગી — “હે મારા ધરની કંપવતા! સ્વ અને પરને દુઃખકારી એણે અકસ્માત આ તે શુ આરભ્યું ? શુ આધિ, વ્યાધિ કે બીજી કોઈ પીડાથી તું દૂભાયેલી ? કે જેથી હું મુક્ત ?” પોતાના દહને આત્માને અગ્નિમા હોમવાને તું તૈયાર થઈ છે ? આ દુર્લભ મનુષ્ય જન્મ પામીને શા માટે વૃથા ગુમાવે છે ? અહીં આવતા યુગોની માથે સ્વેચ્છાથી ભોગ ભોગવે. નિષ્કલ્પક અને રાજ્યોને માન્ય એણે સર્વ પ્રકારનું મુખ તને પ્રાપ્ત થયું છે હું મનસ્વિની ! પૃથ્વીને આ વેશના જન્મ તને કયા મળવાનો છે ?” અતરમા વિનાને ધારણ કરતી કામલદમ્બી અક્ષાને કહેવા લાગી — “હે અબા ! આધિ કે વ્યાધિની વ્યથાથી હું દૂભાયેલી નથી, પરંતુ મારા દહને અગ્નિમા હોમીને ઘણા વખતથી ચિસ્તાર પામ્યા આ વેશપણના પાપકર્મની શુદ્ધિ કરવાને હું ઇચ્છુ છું સ્ત્રીપણ એ પ્રાણીના અનંત પાપોનું ફળ છે, એમ સજ્જન પુરુષો કહે છે તેમા પણ જો વેશવાનો જન્મ છે તે કોઈ ગયેવ કાંઈ તુલ્ય છે સર્વ પાપો-નું મૂળ છતાં જો આ વેશજન્મ એક છે એમ તું કહે છે, તો હું અબા ! બીજું ખરાબ આ જગતમા શું છે ? તે કહે, ” સર્વત્ર નિદ-વા લાયક એણે પુત્રના સંયોગનું દુષ્ટતત્ત્વ ખરી રીતે તો તેના મર-ણનું કારણ હવે, છતાં તેણીએ તે વાત લક્ષ્યથી પ્રગટ ન કરી. નાગ-રિકો, કુટિની અને રાજ્યો અટકાવી છતાં કમલદમ્બીના વિચારથી તે પાછી ન હતી

મરણમાજ એકાગ્રચિત્ત રાખીને તેણીએ સાત લઘન (લાઘણ)

કરો, તેથી રાજા વિગેરેએ તેને રજા આપી, એટલે અંધ ઉપર આઝઠ થઇને દીન દુ ખી લોકોને વન આપતી, પોતાના દુષ્કર્મના દુ ખવી દૂસાપેલી એવી તેણીએ નદીના કાઠ નગરવાસીઓએ રચેલ ચિતા માં નિર્ભય થઇને, પ્રવેશ કર્યો પાસે રહેલા નાગરિકોએ જોટલામા તેણીની ચિતામા અગ્નિ સળગાવ્યો, તેટલામા ભવિતવ્યતાના યોગથી અકસ્માત પુષ્કળ વરસાદ થયો જે વખતે વરસાદ થયો તે વખતે વરસાદના પાણીથી પરાભન પામીને વૃષભોની જેમ નીચુ મુખ કરી સ્નજનતાના અભાવથી સર્વ લોકો પોત પોતાને ઠંકાણે આક્યા ગયા તે વખતે તરતજ ચિતા છુઝાઈ ગયે છતે જીવન્મૃત એવી તે જરામાત્ર ઢાઝી અને નદીના પૂરમા તણાવા લાગી તણાતી તણાતી દેવયોગે નદીકાઠે ક્યાક અટકી રહી. તે વખતે લગભગ મૃતવૃક્ષ એવી તે કોઇક ગોનાળીયાના જોનામા આવી. એટલે તે ગોવાળીયો કામલદમીને પોતાને ઘેર લઇ ગયો અને મનમા ક્યા લાનીને નિરતર તેને ઔપધોપચાર કરવા લાગ્યો. કેટલેક દિવસે તેનું શરીર નિરોગી થયું અને દેવયોગે પ્રથમ કમ્તા પણ અતિશય સ્વરૂપવતી તે થઇ

હવે રૂપ, સૌભાગ્ય, લાવણ્ય અને મનહર રોલાનાળી તેણીને જોઇને ગોનાળીયો કામથી નિહવલ બની તેને કહેવા લાગ્યો — “હે સર્નાંગ મુલંગે ! હવે જો તું મારે ઘેર રહીશ, તો મારી તમામ મિલકતની તું સ્વામિની છે અને હું તારો દાસ છું. પરંતુ જો તું અહીંથી જઇશ, તો મારા પ્રાણ પણ તરતજ આક્યા જશે, એમ જાણીને હે ભાગ્યવતી ! હવે તને જેમ માફ લાગે તેમ કર. ” આ પ્રમાણેનું તેનું બોલણું સાંભળીને કામલદમી નિચાર કરવા લાગી “પૂર્વે પણ મેં સાત નરક જોટલું મહાપાપ ઉપાર્જેલું છે, માટે નિર્નિમિત્ત ઉપકારી એના આ ગોનાળીયાનું પણ ધણ થાઓ. ” જેમ સો તેમ પથાસ ॥ એવી લોકમા પણ કહેવત છે. મને લાગે છે કે, આટલા મહાપાપ કર્યા છતાં હજી કાંઈ ન્યૂન હરો કે બેથી

સવલક્ષી અગ્નિમા એ પ્રવેશ કર્યો છતા તે ન્યૂનતા પૂરી કરવાને વિધાતાએ મને જીવતી રાખી છે. ” કામલકૃમીનું મન નિરોધથી ઉદ્દેગ પામેલું હતું, છતા આના અનેક પ્રકારના વિચાર કરોને કંઈક ઇદ્રિયોની ચપલતાથી તે ગોવાળીવાની ગેહિની થઈ પછી ગાયનું દોહણું, ઘાસ વસોવની વિગેરે ગોપચૂલને ઉચિત એની મર્મ ક્રિયાઓ સસર્ગના વશથી તે આસ્તે આસ્તે શીખી અને દહીં, ઘાસ વિગેરે વેચના માટે ગોકુલમાંથી તે આ નગરમાં દરરોજ આવવા લાગી હે મુજા પુરોહિત ! ખરેખર ! હું ખથી કંઈ થયેલી પાપિણી કામલકૃમી તે હું જ છું ! પતિ અને પુત્રના વિયોગથી હું ખ પામી, રાજાની પત્ની થઈને પૂર્વના પતિસ્નેહના વશથી દુષ્ટ યુદ્ધિ વડે રાજાનો પણ મે વધ કર્યો સપના દશથી પૂર્વના પતિ મરણ પામેલો જોઈને ત્યાથી હું લાગી ગઈ અને દેશાતરમાં વેરયા થઈ, ત્યા પોતાના પુત્રને જાત કરીને રાખ્યો ત્યારપછી હું ચિતામાં પેઠી અને નદીના જળથી તણાઈી અહા ! નીચ કર્મ આચરતી એની હું અત્યારે ગોપાગના થઈ છું આ પ્રમાણે ઉપરાઉપરી મારી ઉપર હું ખ પડ્યા, તો હે ભાત ! અત્યારે લાજન લાગી જવાથી હું કયા હું ખને રહું ? વિવિધ પ્રકારના હું ખ સમૂહથી વિધુર થઈ ગયેલી હું એટલા માટેજ કહું છું કે—“ જેમ બહુ જાણુ તે જાણુ નહી, તેમ આતિ હું ખ તે હું ખ નહીં ■

આ પ્રમાણે તેણીનું ચરિત્ર સાલણી કામલકૃમી મારી માતા છે, જેમ સમજીને વેદવિચક્ષણ પુરોહિત તરતજ પોતાની માતાના લોગશ્ય દુશ્ચરિત્રથી પરિતાપ પામીને સાશુલોચને તેણીના પગમાં પડ્યો. તે જોઈ પોતાના ચરણને સંકોચતી તે કહેવા લાગી —“ હે વર્ણોત્તમ ! આ અયોગ્ય આચરણ શું કરે છે ? ” પુરોહિત રથામ મુખનાજો થઈને સગદૂન કહેવા લાગ્યો —“ હે માત ! તેજ હું તમારો વેદવિચક્ષણ નામનો પુત્ર છું ” પરસ્પરનો પોતાનો સંબંધ જાણીને માતા પુત્ર બંનેના મુખપર રથામતા છનાઈ ગઈ, અને જાણે

ભૂમિમા પેસવાને ઈચ્છતા હોય, તેમ જ ને નીચું મુખ કરીને પૃથ્વીપર દૃષ્ટિ કરી રહ્યા. પોતપોતાના દુર્વૃત્તાતના પરિતાપરૂપ અગ્નિથી પરસ્પર જ નેતુ મન બળી જના લાગ્યું અને લલ્લજાવેશના વશથી તેઓ એક બીજાની સંમુખ જોવાને પણ સમથ ન થયા.

પછી નીર. અગ્નિ કે ભૂગુપાત? વિગેરેથી પોતાના પાપની શુદ્ધિ કરવાને માટે આત્મઘાતની ઈચ્છા કરતી કામલદમ્બીને તે દ્વિજ કહેવા લાગ્યો — “ હું માત! આત્મઘાત કરનાથી તું ? તેમજ ગત વસ્તુનો કે ગત બનાવનો શોક કરવાથી પણ શું ? હવે તો પાપનો વિઘાત કરનાને તપઃર્થમા યત્ન કર. કારણ કે પ્રાણી આત્મઘાત કરવાથી પોતાના પૂર્વ કર્મથી મુક્ત થઈ શકતો નથી, પરંતુ તેનું કૃપા ભોગવવાથી અથવા તો તીવ્ર તપથીજ તે મુક્ત થાય છે. સિદ્ધાંતમા પણ કહ્યું છે કે —

“ પાવાણ ચ ચ્વલુ મો કઢાણ કમ્પાણ પુલ્લિ દુલ્લિણ્ણાણ દુપ્પ-
દિક્કતાણ, વેદ્ધા મુલ્લકો, નત્થિ અવેદ્ધા, તપસા વા સોસદ્ધા ”

“ કરેલા પાપકર્મો કે જે પૂર્વે અપાવ્યા ન હોય અથવા પકિક્ક-
મ્યા ન હોય તો તે વેદ્ધા વડેજ છૂટી શકે છે, વેદ્ધામા ન આવે તો
છૂટી શકતા નથી અથવા તપથી તે શોધી શકાય છે ” માટે હું
એ બા ! તીન એણે કોઈ તપકર્મ કર, કે જેથી અગ્નિ-રૂપે મુનર્ણની
જેમ આત્મા શુદ્ધ થાય સાત ધાતુમય અને અસાર એવા આ માનવ
દેહથી ઠાઠા માણસો આત્માનો શુદ્ધિ કરનાર એના ધર્મરૂપ સારનો
સંગ્રહ કરે છે ” કહ્યું છે કે —

“ અતિયેરેણ ધિરો સમલેણ નિમ્મલો પરવસેણ સાહિનો;
દેહેણ જદ્ધ વિદણ્ણહ, ધમ્મો તા કિં ન પજ્જત્ત. ”

૧ બેરવજન આવો—વર્તમાન દિબ્બર ઉપરથી શરીર પડતું મૂકી પ્રાણ બોવા.

“ અસ્થિર, મલિન અને પરવશ એના આ હૃદયી જો સ્થિર, નિર્મલ અને સ્નાધીન એવો ધર્મ સાધી શકાય—નધારી શકાય, તો પછી પ્રાપ્ત કરનારુ શુ બાકી રહે ? ” આ પ્રમાણે પાતાની માતાને શાસ્ત્રોક્તિની યુક્તિઓવડે સમજાવીને આત્મધાતના વિચારથી પાછી વાળી, પાપગુહિ કરવાની ઇચ્છાથી તેણીની સાથે શ્રુતસાગરના પારગત અને પાસેના ઉપવનમાં પધારેલા શ્રી ગુણાકરસૂરિને વાત્વાને વેદવિચક્ષણ તેજ વખતે ચાક્યો ત્યા જઈ આચાર્ય મહારાજને વાદીને તે બંને ધોમ્ય સ્થાને બેઠા, એટલે કૃપાળુ મનવાળા એના તે (આચાર્ય) આ પ્રમાણે ધર્મોપદેશ દેવા લાગ્યા —

“ આ સંસારમાં પિતા મરીને પુત્ર થાય, મિત્ર ગતુ થાય અને માતા પુત્રી થાય, કારણ કે કર્મવશ પ્રાણીઓને તેનો કાઈ પણ નિયમ હોતો નથી એકજ પ્રાણીએ પ્રત્યેક જીવોને જન્મ આપ્યો છે અને અપત્યસ્નેહના વશે અનતનાર તેને છડાવ્યા છે અને પાળ્યા છે તેવીજ રીતે એક જીવે બધા જ જીવોને ક્રોધાવેશથી ધક્કીવાર મારેલા છે અને પાતાના શરીરની પુષ્ટિને માટે ઘણાનાર ભક્ષણ પણ કરેલા છે માટે ખરી રીતે તો આ સંસારમાં કોઈ કોઈને પાતાનો કે પારકો નથી છતાં આહો ! અણ પ્રાણીઓ રાગ અને દ્વેષના વશથી વૃથા પાપ ઉપાજ ન કરે છે આ સંસારમાં જીવોના બધા સંબંધ અનિ-યમિત છે, માટે વિવેકી પુરૂષો સ્ત્રી પુત્રાદિના પ્રેમમાં બધાતા નથી. (જોહ પામતા નથી) જે વસ્તુ એકને ગમતી હોય તે તેજ વસ્તુ બીજાને અણગમતી હોય છે, તેવી વસ્તુઓમાં રમ્યારમ્યની વ્યવસ્થા પણ યથાર્થ સત્ય નથી, જ્યારે મન સ્વસ્થ હોય ત્યારે જગત અશ્રુત જેવું લાગે છે, અને દુઃખ આવતા તેજ વિષમય લાગે છે, તેથી મન ના સંકટપ્રમાણેજ વસ્તુ રમ્ય અરમ્ય લાગે છે એટલા માટે મમતા રહિત એવા ભવભીરુ પુરૂષો રાગદ્વેષને અવગ કરી અખિન્ન વસ્તુ-ઓમાં સમતા ધારણ કરે છે ” આ પ્રમાણે ધર્મોપદેશ સાલણીને તે માતા પુત્ર સંસારથી ઉદ્દેગ પામ્યા અને દીક્ષા લેવાને ઉત્તમુક થયા એટલે પુત્ર આચાર્ય આ પ્રમાણે તેમને કહ્યું — “ જોમ ચોખી ભીત

ર આળેએડુ ચિત્ર અતિશય શોભા પામે છે, તેમ સમ્યક્ પ્રકારની
ખાલોચનાપૂર્વક ગુદ્ધ થયેલ એવા લબ્ધ જીવન મતમહણ વવારે
સિમાન થાય છે માટે પ્રવળ્યા લેનાનો જે તમને આગ્રહ હોય,
જન્મથી માડીને મન, વચન અને કાયાથી કરેલા પાપની પ્રથમ
ત્રિ આલોચના હોય. ” શુદ્ધિ આ પ્રમાણે કહેવાથી તેમણે નાગ અને
પૃથ્વી જે જે ઉદ્ભૂત કર્યું હતું તે અને અવાચ્ય પાપ પણ સમ્યક્ પ્ર-
કારે આલોચ્યુ એટલે પ્રવર્ધમાન સવેગવાળા અને નિષ્કપટ મન-
વાળા એના તે જ નેને આચાર્ય મહારાજે પ્રાયશ્ચિત્ત તપ દહને દીક્ષા
આપી પછી નિયાણા નિનાનુ અને નિષ્કપટ દુઃકર તપ તપતી અને
જેનેશ્વર ભગવતે પ્રત્યેક આવશ્યકાદિ ક્રિયાઓમા નિરતર અપ્રમત્ત
રહેતી એની કામવદ્ધમી ધણા કાળસુધી સાધ્વીઓની સાથે પૃથ્વીતળ
પર નિહાર કરીને અ તે એના કર્મો ખપાવીને મોક્ષપદ પામી.

વેદવિચક્ષણ મુનિ સુદર જીવેગથી રંગિત થઈને પાત્ર પ્રકાશના
આચારને નિરતિચારપણે પાળવા લાગ્યા સૂત્ર અને અર્થથી સર્વ
દ્વાદશાગીનો તેમણે અભ્યાસ કર્યો અને અનુક્રમે તે છત્રીશ ગુણોએ
મહિત એના આચાર્યપદને લાયક થયા. તે પછી આચાર્ય પદથી
મેળવીને વસુધાતળપર વિહાર કરતા, પ્રાણીવર્ગને પ્રતિબોધવાને માટે
આ રીતે ધર્મોપદેશ દેના લાગ્યા — “ જેઓ પ્રાણબ્રહ્મચારી છે અને
જેમણે મ માગના મોહનો ત્યાગ કરીને સર્વ ચારિત્રનો આશ્રય કરેલો
છે, તેજ પુન્યવત પ્રાણીઓ આ સસારમા વખાણના લાયક છે.
તેમજ જેમણે મારી માદક બને લોકથી નિવૃદ્ધના આશરણવડે
નિઘતા ઉપાર્જન નથી કરી, તે પ્રાણીઓ પણ વખાણના લાયક છે
અથવા તો કોને અપલના વધ નથી ? કોના સર્વ મનોગ્થ પૂર્ણ થયા
છે ? આ સસારમા કોને નિગતરનું સુખ છે ? અને દેનથી દોણ
ખડિત નથી થયું ? ” આવા પ્રકારનો ન્યાય હોવાથી કેટલાક માણસો
પૂર્વકર્મોથી જ પ્રેમકને નિવિદ્ધ થયો પણ કરે છે, પરંતુ તેની શુદ્ધિને
ધ્યેષ્ટતા એના તેઓ મનુષ્યનો પામે સમગ્ર આલોચના લઈને જે

તીન તપ કરે, તે તેઓ પણ નિશ્ચય વખાણના લાયક થાય છે ”
આ પ્રમાણે ઉપદેશ દેતા વેદવિચક્ષણસૂરિ પોતાનો અતકાળ પામે
આવતા સર્વ પ્રાણીઓને ખમાવીને, શ્રેષ્ઠ એવું પા પાપગમન અન-
શન અગોકાર કરો ધ્યાન તવા તપના બળથી સર્વ કર્મોને એકીસાથે
ખપાવીને અતદૂત કેવળો થઈ પરમ પદને પામ્યા. ”

કામવદ્ધમી અને વેદવિચક્ષણ પુરોહિત બારે દુઃકર્મ કરીને પણ
આના દુઃકર તપથી પુન ગુરુપદ પામ્યા. મોટા પુરુષો પાપકર્મ
કરનાને સમર્થ હોય છે, તેમ ખપાવનાને પણ સમર્થ હોય છે, પરંતુ
નીચ પુરુષો તે માત્ર પાપકર્મ કરનાનેજ સમર્થ હોય છે. માટે હે
બળ્યો ! તપનો અતુલ પ્રભાવ આ દૃષ્ટાંતપરથી સમજ લેવો.

આ દૃષ્ટાંત કહીને પ્રભુએ કહ્યું કે— ‘હે વત્સો ! રૂદ્રદેવર્ષિ તથા
કુગરમુનિ પણ ઘણા કાળસુધી ભલ્લ હોવાને પતિઓના આશીને
અતે પરમપદને પામ્યા

આ પ્રમાણે કરાય કંટુ બના સળવમા એક એક કરાયતુ તા-
ત્કાલિક છુટ્ટ પવિષ્ઠામ સમજીને પછી તે ચારેનો તે કાળજ આશ્રય
કરે (સેવે) ?

અગસ્ત્યના ઉદયથી જળની જેમ, આ પ્રકારના પ્રભુના ઉપ-
દેશથી કષાયોનો ઉપશામ થતા સર્વે ગમકુમારોનું મન નિમળ
થઈ ગયું

इति श्री सोमसुन्दरसूरिपट्टमभाकरपरमगुरु श्री मुनिसुन्दरसूरि-
प्रियेय वाचनाचार्य—सोममण्डनगणिकृताया श्री युगादि-
जिनदेशनाया प्रथम उल्लास ॥

દ્વિતીયોલ્લાસ.

સત્યરત્નપ્રી, પરમશ્રદ્ધાપદ્મ સ્થિત, આદ્વીના પિતા નિર્લેપ અને જગદ્ગુપ્ત એવા નાલિકુમાર અમને એથ આપે.

એ અનમરે કુરુદેશનો અધિપતિ કુરુ નામનો પ્રભુનો પુત્ર લલાટપર અન્નલી જોડીને તાતને આ પ્રમાણે વીનવવા લાગ્યો—“હે નાથ! કયાવના આવા કહે રિપાકનો તમે અમને ઉપદેશ આપ્યો તે તે ઠીક, પરંતુ પ્રિયા-પુત્રાદિકનો પ્રેમપાશ અત્યંત દુસ્તયજ છે. અહો એક બાણુ મોહ દુર્બલ છે અને બીજી બાણુ અમને સ સારની લીતિ છે અત્યારે ખરેખર વાધ અને દુસ્તદીનો વિષમ પ્રસંગ અમારાપા આવી પડ્યો છે.” ભગવત કહેના લાગ્યા—“હે વત્સો! વિષયમુખ તુમ્હ અને અનિત્ય છે આત્યતિક અને નિત્ય મુખ તો મોક્ષમા છે આ જન શુભાશુભ ગતિમા જ્યા જનાનો હોય છે, તેવા પ્રકારની તે મન, વચન અને કાયાની ચેષ્ટા કરે છે કહ્યું છે કે—

“ઠાળ ઉચ્ચુચયર, યજ્ઞ હીણ ચ હીણતરગ વા,
જેજ જર્હિ ગતવ્ય, ચિદ્વાવિ સે તારિસી હોઈ.”

“ઉચ્ચ, ઉચ્ચતર, મધ્યમ, હીન અને હીનતરમાના જે જે સ્થાને જવ જવાનો હોય છે તેની ચેષ્ટા પણ તેના પ્રકારની જ થાય છે” હે પુત્રો! સવેગનું કારણ અને કર્મના પ્રભાવને બતાવનાર પાત્ર જોવાનું ધૃત્તાત આ જ અર્થમા દષ્ટાતકૃપ છે તે સાલજો —

અનંત પ્રાણીઓના નિવાસથી સંકીર્ણ એના સ સારપુર નામના નગરમા, જેમના માતા-પિતા ગુજરી ગયેલા છે, એના પાત્ર કુવ પુત્રકો રહેતા હતા તેમના અલબ્ય, દૂરલબ્ય, લબ્ય, આમત્રસિદ્ધિ

૧ માલ્લી તન્દે મત્તમ્બની-જિનવાણી સમજતી અયત્રા પ્રભુની પુત્રી સમજતી ૨ માળી નદી-હિંદી નદી

ક અને ત્વલ્પસિદ્ધિ એના અનુક્રમે નામ હતા આ તરફ નિરયપુર,
તિર્યગ્પુર, નરપુર, સુરપુર અને મિદ્ધિપુર એ નામના પાત્ર અતિ પ્ર
સિદ્ધ નગરો છે ત્યાં મહામોહ, અતિમોહ, સમોહ, મોહ અને ક્ષી
પ્રમોહ નામના પાત્ર માર્થવાહ રહે છે તેમને અનુક્રમે નરકગતિ,
તિર્યગ્ગતિ, નૃગતિ, રનગતિ અને સિદ્ધિગતિ નામની પાત્ર પુત્રીઓ
છે તેઓ પોતપોતાની ક યાઓને લઇને સર્વત્ર ગચ્છિત વરની શોધ
કરતા સસારપુગ્મી આવી ચઢ્યા ત્યાં પરસ્પર ધર્મવિચારને પ્રગટ ક
રતા પાત્ર કુલપુત્રકોને જોઇને તેઓ ગુ કહે છે, તે પાસે જારીને તેઓ
માલજના લાગ્યા તેમા પ્રથમ અલ્પવ્ય કહેવા લાગ્યો — “પુત્રક,
પાપ, તેનું કળ, ભોક્ષા, પરલોક, જીવ તથા બધ અને મોક્ષ-એમા
નું કશું નથી શીતતા, ઉત્પાતા, આતાપના, લોચ અને મલિનતા
ધારણ કરનારૂં વ્યથાઓ, ધર્મશુદ્ધિથી સહન કરનામા આવે છે, પણ
તે કેવળ કાષ્ટકનેશને માટેજ છે ક્ષુધા, મરણ, તપકર્મ, પ્રવ્રજ્યા,
ભોગવચના (ત્યાગ), દેનાદિની અચા, અચનો (ધનનો) વ્યય, મૌન
અને જટા મારણ-એ માત્ર દલજ છે ધર્મકથાનું કવન એ મુગ્ધવો
કને કમના માટે જ છે તેથી તાત્ત્વિક એવા નિપચોજ સ્વેચ્છાથી સે
વન કરવા યોગ્ય છે ” ત્વલ્પવ્ય કહેના લાગ્યો કે— “ઇદ્રિયશુષ્પનો ત્યાગ
કરીને પરલોકના શુષ્પને માટે જે ચલન કરવો, તે પોતાના હાથે પક્ષી
ઓને ઉડાડીને પાસ (જાળ) રચના બરોબર છે માટે જે કાઈ પ્રાસ
થયું હોય તે ભોગની લેણુ, પી લેણુ અને પહેરી લેણુ એજ ધર્મ
મને તો ઇષ્ટ લાગે છે ” અલ્પવ્ય કહેના લાગ્યો કે— “ધર્મ અને અધર્મ
બંને સારા છે. જાણ પુરૂષોએ તે બંનેનું સમાન ભાગે સેવન કરવું,
પા. એકમાત્ર આસક્ત ન થવું ” આસક્તસિદ્ધિક બોલના લાગ્યો કે—
“ધર્મ એ સર્વ અર્થોનું સાધન છે, અને ચારે પુરૂષાર્થોમા તે મુખ્ય
છે, માટે સજ્જનોએ સાવધાન થઈને નિરતર તેનું જ સેવન કરવું
પરંતુ આજીવનિકા વિગેરેને માટે ટહુસ્થાને ઉત્તેજ કરવો યોગ્ય છે, તો
પણ ઐહિક કાર્યોમા તેમણે માત્ર બે ત્રણ પહેારજ વ્યતીત કરવા ”
એટલામા નિર્દોષ શુદ્ધિવાળો ત્વલ્પસિદ્ધિક કહેવા લાગ્યો કે— “ઉત્ત

તત્તમ પુરુષોએ જેનું સેવન કર્યું છે એવો અને સર્વ પ્રકારના સાવધ-
તામાં કળવાથી જે આ લોક અને પરલોકમાં કલ્યાણકારી છે એવો
પ્રધર્મજ હિતાર્થી પુરુષોને નિરંતર સેવવા યોગ્ય છે ”

તે પાચેના વાક્યાનુમારે પાચે સાર્થવાહોને પોતપોતાની કન્યા
ઉચિત વર હોવાથી તે પસંદ પડ્યા. તેથી તેમને સાર્થવાહ કહેવા
માં આ - ‘ તમને અમારી પુત્રીઓ પરણાવીએ પણ તમારે એમની
પાંડાને વશ રહેવું ’ આ પ્રમાણે તેઓએ કષ્ટપ કર્યું પછી અલ-
પ મહામોહની નરકગતિ નામની કન્યા પરણ્યો, દરબાર અતિમો
હની કન્યા તિર્થ ગતિને પરણ્યો, ભય મમોહની નૃગતિ નામની
પુત્રી પરણ્યો, આસન્નસિદ્ધિ મોહની સ્વર્ગગતિ નામે કન્યા પરણ્યો
અને તદ્ભવસિદ્ધિ ક્ષીણમોહની સિદ્ધિ નામની પુત્રી પરણ્યો. પો-
તપોતાને યોગ્ય પ્રિયાની પ્રાપ્તિ થવાથી તેઓ અતિશય હર્ષિત થવા
માં આ વ્યૂવળા ઉચિત રનેહરૂપ વધી પ્રસન્ન ચિત્તવાળા થઈને
મહામોહાદિકં પણ પોતપોતાના જમાઈ પામેજ રહ્યા.

હવે પાચે અલવ્યાદિકોએ પોતપોતાની વહીલા સાથે નિરંતર
પુખ્ત ભોગવતા થણો કાળ વ્યતીત કર્યો અન્યદા ધન કમાવાને માટે
સર્વ સામગ્રી મેળવીને પાચ વહાણમાં નાના પ્રકારના ભાડ (કરિયાણા)
માં મરી જોતુંક મગસ કર્યું છે જેણે એના તે પાચે કુળપુત્રોએ પોત-
પોતાની સ્ત્રી સહિત ઉત્માહિત થઈને સારે દિનસે રતનદ્રોપ તરફ પ્ર-
વાણ કર્યું તેમના વહાણ વેગથી મધુદ્રની અદર ગમન કરતા હતાં,
તેનામાં તેમનું જાણે સાક્ષાત્ ભય કર દુર્નિજ હોય એવું એક વાદળ
આકાશમાં પ્રગટ થયું તરતજ ઉત્કાષાત સમાન વિજળીના ઝબકા-
રાથી, તીવ્ર અને મોટા ગર્જનથી, ન્યા પોતાની છુલ્લઓ પણ ન
જાણ્યો એવા નિમિત્ત અધારથી આકાશ વ્યાપ્ત થઈ ગયું તે નખતે
વહાણમાં બેઠેલા સર્વ લોકો પોતાના જીવિતની આશા મૂકીને આ
લોક અને પરલોકમાં કલ્યાણકારી એના દેવગુરુ સ્મરણ કરવા
માં આ અને ધન, પુત્ર અને કવત્રાદિકમાં વ્યામૂઢ થયેલા કેટલાક કાયર

લોકો મરણ આવેલું જોને મૂર્છા પામના લાખ્યા યોગ વખતમાજ મુશળ જેવી પાણીની ધારાઓને વરસાનતા નરસાદે તેમના અ લાખ્ય યોગે તત્કાલ વહાણોને પાણીથી પૂર્ણ કરી દીધા, અને દુર્ભાગીના ઈષ્ટસિદ્ધિ વિનાના મનોરથની માફક તેમના તે પાથે વહાણો સ્થરણરોર થઈ ગયા (ડૂબી ગયા) યાનપાત્રમા જોડેલા બધા લોકો સામુદાયિક કર્મના યોગે હાહારવ કરતા સતા તત્કાલ મરણ પામ્યા તે વખતે પોતપોતાની પ્રિયા સહિત અલબ્યાદિ પાથેને નશીબ યોગે એક એક વહાણનું પાટીયું હાથ લાગ્યું. તેના આલબનથી અતિ અપળ એવા કલ્પોત્પથી આમતેમ અથગતા અને સ્થાને સ્થાને તિમિગિવાદિ મત્સ્યોથી ભક્ષણ કરતા એના તે પાથે પુરુષો પાટીઆનડે તરતા તરતા સાત દિવસે મમુદ્ર ઉતરીને દૈવયોગે કથારિ કુડગ નામના દ્વીપે આની પહેાઆ સમાન દુખનાળા એના તે પાથે ત્યા એકઠા મળ્યા, એટલે તેઓ આ પ્રમાણે કહેના લાખ્યા કે—“લાખ્યો ! આપણું પુણ્ય હજી પણ જાગતું છે, કે જેથી આપણે બધા સાથે મળ્યા પછી વસ્ત્ર વિનાના એના તેઓ પોતાના શરીરની સ્થિતિને માટે સ્થાનની શોધ કરતા દુરસ લાખ્યા ત્યા તે પાથે જણાએ ઘરની આકૃતિ (આકાર) વાળા પાત્ર વૃક્ષો દીઠા ત્યા અલબ્ય પોતાની નરકગતિ નામની ભાર્યાની ગાથે ટપિકન્થુ નામના વૃક્ષની અંદર પ્રસન્ન મનથી રહેના લાખ્યો, રૂમલ્ય પોતાની તિયગતિ પ્રિયાસાથે કથારિવૃક્ષમા રહેવાલાખ્યો, અલબ્ય નરગતિ નામની કાતા સાથે બદરીવૃક્ષમા રહેના લાખ્યો, આગતગિદ્ધિ પોતાની સ્વર્ગતિ નામની પ્રણયિની સાથે કોકોદુબરિકા નામના વિશાળ વૃક્ષનીચે રહ્યો અને તત્કાલસિદ્ધિકે પોતાની સિદ્ધિગતિ નામની પ્રિયસી સાથે કરણીસાર નામના વૃક્ષનીચે વાસ કર્યો આ પ્રમાણે આશ્રય મળવાથી ઠાઠક ચિત્તમા નિવૃત્ત થઈને તુપાને લીધે તે પાથેએ કોષક ખાખોચીયામાથી ખડિગના રસ મિશ્રિત પાણી પીધું પછી શુધાતુર એના તેઓ આલ્ય ત પરિપક્વ એના કેષ્ઠ નિગે પ્રજોથી પોતાની પ્રિયા સહિત નિરતર પોતાનું શુજ્જન ચનાનવા લાખ્યા ત્યા આલ્ય

બે અલભ્ય અને દૂરલભ્ય તો હવિત થઈને બહુજ સુખ માનવા લાગ્યા, લભ્ય સુખ અને દુખ ન માનતો રહ્યો, આસન્નસિદ્ધિક દુખ માનવા લાગ્યો અને તદ્ભવસિદ્ધિક તો અત્યંત દુખ માનવા લાગ્યો.

એક દિવસે અનુકૂળ પવનથી ત્યાં વૃક્ષો પશ્ચિવિત થયા તે જોઈને અલભ્ય આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો — “આ વૃક્ષોમા હવે થોડા વખતમા પુષ્પ અને ફળ આવશે, માટે આપણુ લાભ્ય હવે ઉપસ્થિત થયું ” દૂરલભ્યે તેની વાત આનંદથી કબૂલ કરી લીધી લભ્યને તો તે સાંભળીને હર્ષ કે વિષાદ કંઈ પણ ન થયો, અને “આ જો હર્ષનું સ્થાન હોય તો પછી વિષાદનું સ્થાન કયું ? ” આ પ્રમાણે આસન્નસિદ્ધિક અને તદ્ભવસિદ્ધિક કહેવા લાગ્યા.

હવે ભાગેલ વહાણની નિગાની એક વૃક્ષ ઉપર બાંધીને તેઓ પાતપોતાના વૃક્ષનું રક્ષણ કરતા સુખે ગહેવા લાગ્યા તે નિશાની જોવાથી સુવિત્ત નામનો કોઈ વહાણવટી ‘આ દ્વીપમા કોઈ ભક્ષનાવ છે’ એમ સમજ્યો કૃપાળુ દૃઢ્યવાળા તેણે તેજ વખતે તેમને લાવવાને નાવ સાથે પોતાના માણસો ત્યાં મોકલ્યા, તેઓએ વહાણવટીની વાત કહીને તેમને આ પ્રમાણે કહ્યું — “દુખના સ્થાનરૂપ એના આ દ્વીપમા રહેતા તમે નાશ ન પામો (દુખી ન થાઓ) એટલા માટે અમારી સાથે ચાલો, અમે તમને શીઘ્ર સમુદ્રને પેળે પાર લઈ જઈશું ” તે સાંભળીને અલભ્ય બોલ્યો — “અરે ! અહીં આપણને શું દુખ છે ? જુઓ, અહીં સ્વયંસિદ્ધ વૃક્ષરૂપ સાડ ઘર છે અને પુષ્પ ફળાદિક સુખેથી આપણને મળે છે આત્યારે તો આ વૃક્ષો પણ પશ્ચિવિત થયા છે, એટલે સત્ત્વળની સમૃદ્ધિ સન્નુષ્ણ છે, તથા દૃઢ્ય અને શરીરને આનંદ આપનાવાળી આ પાતની પણ સદા પાસેજ સમુદ્રને પેલેપાર જતા આપણને આ કરતા શું અધિક સુખ મળનાનું છે ? અને વળી જળમાર્ગે જતા હવિતનો પણ સંદેહ ભાસે છે માટે આ દ્વીપ સારો છે, હું તો પેલેપાર આવનાનો નથી ”

સુવિત્ત નામના વહાણવટી મમાન અહીં ધર્માચાર્ય સમજવા અને નિર્ધામક માણસો તુલ્ય ધર્માપદેશક સાધુઓ સમજવા. ■ કહ્યું છે કે -

“ પ્રાણિનોડ્પારસસાર—પારાવારેડ્વ મજ્જત ,
તારયન્તિ તત્તો વાચ—યમા નિર્ધામકાઃ સ્મૃતા ”

“ આ અપાર સમારૂપ સમુદ્રમા દૂબતા પ્રાણીઓને તારે છે, એટલા માટે સાધુઓને નિર્ધામક કહેલા છે ” નાવને ઠેકાણે અહીં નિર્દોષ જેની પ્રત્યક્ષા જાણવી અને અત્યંત મુખવાણ જે નિર્ધામક તે અહીં સમુદ્રનું તટ સમજવું. ચારે ગતિના પ્રાણીઓપર ઉત્તમ મૈત્રીલાવને ધારણ કરનારા સાધુઓ આ દૃષ્ટાંતમા કહ્યા પ્રમાણે પાથે પ્રકારના જીવોને આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપે છે

‘ કોઈ નિર્ધાગી ગુસારૂં જેમ એક કાકિળી રાત્રને માટે પૂરે’
કમાયેલા-પ્રાપ્ત થયેલા હજાર રૂપીયા ગુમાવ્યા, અને જેમ એક રાખ તુલ્ય અને અપ્રત્ય આમરૂપ ખાધને પોતાના જીવિત તથા રાખ લક્ષ્મીથી ભદ્ર થયો, તેમ અહીં તુલ્ય ઇદ્રિય મુખોમા આસક્ત થઈને કેટલાક અજાણ્યો પરતોક મળવી અર્ગ અને મોક્ષના મુખ ને ગુમાવી બેસે ■ હે ભગ્નો ! તુલ્ય, શુદ્ધાદિથી ઉત્પન્ન થયેલ અને નિહરા લાયક એવા ભોગોનો ત્યાગ કરીને ધર્મનું આરાધન કરો કે જેથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય. ” આ પ્રમાણેનું સાધુઓનું કથન સાક્ષાત્તે પાથ પ્રકારના જીવો પૈકી અભ્યસ હરીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો કે-“ નિવૃત્તિ કેવા પ્રકારની છે અને તે કાણે જોઈ છે ? અહીં તો સર્વ ઇદ્રિયોને મુખકારી વિરયો તથા ઘેબર (ધૃતના પકનાન) અને ખજૂર વિરેનો ઉપસોજ થાય છે, વસ્ત્ર અને આભરણાદિકનું સ્વેચ્છથી અમે પરિધાન કરીએ છીએ અને કીડા, હાસ્ય તથા કેવું હળથી મુખે વખત ગાળીએ છીએ એમાનું કયા એક પળ મુખ નથી તેના તત્ત્વથી હજારોપ મોક્ષમા જવાના પોતાનું હિત ઇચ્છ નાર એવો કોણ ચાહના કરે ? ” આ પ્રમાણે એકાંત મુખનાળા મોક્ષ

ની પણ અવગણના કરીને ખાડાના ગૂંચની માફક વિષયરૂપ કાઢવમા
નિરંતર આસક્ત રહેતો સતો અણબધા જીવ આધિ, આધિ, જરા,
જન્મ અને મરણાદિ હુ ખોથો પીણને આ અને ત સ સાગમા નિર-
તર ભગ્ન કરશે દૂરભણે તેમને આ રીતે કહ્યું કે—“ હે મહારાજ !
તમે જે કહો છો તે પરિપૂર્ણ હિતકારી છે, માટે તેનું હું ધણા કાળ
પછી આરાધન કરીશ, અત્યાગે તો નહિ કરૂં ચૌવન, ધન અ પત્તિ,
અનુકૂળ પત્ની, નિરોગી શરીર ઇત્યાદિ જે હાવ પ્રાપ્ત થયું છે, તેનો
સમગ્ર માણસ શી રીતે ત્યાગ કરે ? ચૌવનવયમા પચે દિવ્ય સુખનો
ત્યાગ કરીને જે ધર્મનું સેવન કરવું, તે ‘ પીલુ ટાણે વાચ પાકે ’
એ કહેવત જેવું સમજવું ” વખત જતા પુન સાધુ મહાત્માઓએ
કરૂણાપુદ્ધિથી તેવોજ ઉપદેશ કર્યો, પરંતુ તેણે પાછો પણ પુ-
ર્વના જેવોજ ઉત્તર આપ્યો આ પ્રમાણે સત્યાસત્ય આલબ્ધ
નાથી સાધુઓને છતરતો તે બિચારો દુઃખ વાળું ધર્મને પામી
શકતો નથી. તે પ્રાય નરક અને તિર્યચ્ચગતિમા અને કોઈવાર
મનુષ્ય અને દેવગતિમા પણ પગલે પગલે હુ ખાકુળી થઈને અને અ-
નંતકાળ પરિભ્રમણ કરીને પછી યથામવૃત્તિ કરૂણના યોગે કર્મથી
વિનર પામીને શુકના ઉપદેશથી સમગ્ર ધર્મ પામશે પછી ધર્મનું સ-
મ્યક પ્રકારે આગધન કરતા કેલાક બન પછી સર્વ કર્મો અપાવીને
તે સિદ્ધિસુખને પામશે ભય જન તે સાધુઓને આ પ્રમાણે કહેવા
લાગ્યો —“ મુજિની કામનાથી તમારો કહેલો ધર્મ હું આરાધીશ,
પરંતુ માત્ર આઠ વરસ પછી તે બની શકશે કારણકે અત્યાગે સ્ત્રી
સગર્સા છે, નાના છોકરાને હજી ભણાવ્યો નથી અને પુત્રીને પણ હજી
પરણામી નથી, માટે હમણા તરતમા તો તે બધું આરાધી મૂકી શકા-
ય તેમ નથી.” માત્ર આઠ વરસ પછી તેની યોગ્યતા વિચારીને સાધુ
ઓએ પુન તેને કહ્યું —“ હે ભદ્ર ! હવે આર્હતી દીક્ષાને અગીકાર
કર ॥ એટલે આર્હતધર્મને અગીકાર કરીને સવેગમાં તરતો એવો
તે (ભય) સાત આઠ બનમા કર્મથી રહિત થઈ મોક્ષને પામશે.
હવે તે સાધુઓનો ઉપદેશ સાભળીને આગત્તસિદ્ધિ આ પ્રમાણે ક-

હેવા લાગ્યો — “હે પ્રભો! તમે જે કહ્યું, તે અમૃતના પાનની માફ-
ક મને અત્યંત રૂચે છે, પરંતુ સૌ અપત્યાદિના પ્રેમબંધનથી હું
બંધાયેલો છું, તેથી તે બધું મૂકી દેવાની જો કે ઇચ્છા છે છતાં ઇ-
હરથપણાને એકદમ હું મૂકી શકતો નથી, પરંતુ પ્રિયા અને અપત્ય-
વિગેરેના પ્રતિમ વને આસ્તે આસ્તે છાડી દઈને આરતા વરસે હું જ-
રૂર આપના ઉપદેશ પ્રમાણે વર્તીશ ” પછી બીજે વર્ષે સાધુના
ઉપદેશથી યજ્ઞાણુ થઈને તેણે તરત જોની દીક્ષા ગ્રહણ કરી અને
તેનું સમ્યક્ પ્રકારે આરાધન કરીને તે સ્વર્ગમાં ગયો ત્યાં ઘણા
કાળ સુખ ભોગવશે અને ત્યાંથી મનુષ્યગતિમાં આવીને મોક્ષ પામ-
શે હવે પુણ્યના માહાત્મ્યથી પૂરિત એવું સાધુનું વચન સાલણીને
ત ભવસિદ્ધિક હરિત થઈને આ પ્રમાણે હેવા લાગ્યો — “અનાદિ
કાળથી મોહનિદ્રા ॥ યોગે નષ્ટ ચેતનાવાળા એના મને, સાધુઓને
નિષે ઈષ્ટ એના તમે સમ્યક્ પ્રતિભોધ આપ્યો ૨૦ ખરેખર! હું ધન્ય
પુરૂષો કરતા પણ ધન્ય છું, કામ્યકે અત્યારે ઉ માર્ગે જતા એવા મને
તમે સન્માનના ઉપદેશકે મળ્યા છો. આ અપાર સમાર સાગરમાં
બૂકનો એનો હું, મદ્દર્મનાવયુક્ત નિર્ધામકે મમાન તમને પામ્યો છું
પાત્ર હૃદયરૂપ ચારોએ રનેહપાશથી બાંધીને ક્રુધા, પિપાસાદિ ઉ-
પથી ખીંગતા એના મને સસારરૂપ કેદખાનામાં નાખ્યો છે ત્યાં
જન્મ, મરણ, આધિ અને બાધિરૂપ તર્જનોથી (ચાખકાથી) દરેક-
જ માર ખાતો એનો હું આટલો કાળ કંઈ પણ શરણ પામ્યો નહો
તો, આયાગે મારા ભાગ્યયોગે અગરાણે શરણ આપવાનાળા અને
બંધનબદ્ધને મુક્ત કરવાવાળા એવા તમે મને પ્રાપ્ત થયા છો મંસા
રમાં મનુષ્ય અને દેવતાની સંપત્તિ પામવી મુશ્કેલ છે, પરંતુ પ્રાણી-
ઓને સંતુષ્ટનો સ યોગ મળવો અતિ દુર્લભ છે અતિ આસક્તિથી
ઘણીએ વાર છે એ રસો મે મેળવ્યા (ભોગવ્યા) છે પણ પ્રાણીઓના
જન્મ મરણને હરણ કરનાવાળું એવું મંત્રુરૂપ વચનરૂપ અમૃત
ક્યારે પણ મે મેળવ્યું નથી વિદ્વાન્ માણસ પણ શુરની મહાયતા
નિના સમ્યક્તત્ત્વને જાણી શકતો નથી, જેમ અધકારમાં મારા નેન

વાળો મનુષ્ય પણ દીના વિના પદાર્થેનિ જોઈ શકતો નથી વળી જેમ
સ સારના અસાર સુખને મેળવના માટે પ્રાણીઓ પ્રયત્ન કરે છે, તેમ
જો ભાવથી જૈન ક્રિયાને માટે પ્રયત્ન કરે તો મોક્ષ કરતવમાય છે વિ-
વ્યાસ પદ્માન સમાન નાના પ્રકારના દુ ખથી સ યુક્ત ઓના મામાગિક
સુખથી હું હવે નિવૃત્ત થયો છું. દ્રવ્યોપાનનનર્જિત વ્યાપારની
જેમ જિનધર્મના આરાધનરહિત આટલો વખત વૃથા ગયો, તે મને બહુ
ખરકે છે માટે હું 'મુનિસત્તમો' મમા સાગરથી તારવાનાળી, પા-
પને હુવાવાળી, પ્રાણીઓને કલ્યાણકારિણી એવી આહુતી દીક્ષા
મને સત્વર આપો, કારણ કે ભારે કર્મો જીવોને ધર્મમા અંતરાય
પ્રાય તરત આવે છે એટલા માટેજ પ્રાણ પુરવો કહી ગયા છે કે-ધ-
ર્મની ઉતાવળી (ત્વરિત) ગતિ હોય છે " આ પ્રમાણે વધતા
વૈગયથી શ્લેષ્મની જેમ તત્કાળ સ સારનો નાસ તજી જીને તે મુ-
નિની પાસે તેણે દીક્ષા અગીકાર કરી પછી નિરતર અપ્રમત્ત રહીને
સાધુ ધર્મને આચરતો એવો તત્ત્વસિદ્ધિક, સર્વ કર્મનો ક્ષય કરી
તેજ ભવે મુક્તિપદને પામ્યો પાપકર્મથી પ્રાય નગ્ન અને તિર્યચગ-
તિમા મચરતો અને કોઇના અજ્ઞાન કટકિયાથી દુન અને મનુષ્ય
ગતિમા જતો એવો ભય પણ ભાગ્યહીનને જેમ મુનિનિવાનમણે,
તેમ અનતકાળ જતા અમય પદ (મોક્ષ)ને પામશે દૂરભય અને ત
કાળ જતા સિદ્ધ થશે અથવા સાત આઠ ભવમા ભવ, ત્રણ ભવમા
આમલ્લ સિદ્ધિક અને તેજ ભવમા તત્ત્વસિદ્ધિક મોક્ષ પામશે એ-
મના પણ મોહના તારતમ્યથી આ પ્રકારે ભેદ થાય છે, જેટલો જેને
મોહ હોય, તેટલો તેને સમાર મમજવો. તેથી મોહના વ્યય અને
અપચયને અનુસરીને પ્રાણીઓને સ સાર હોય છે માટે પાપકર્મના
અકુરૂપ દુ ખના મમૂહને આપવાનાળો અને આત્મતેજને હાનિ
કરનાવાળો એવો મોહ મોક્ષાર્થી જીવોને મરંથા ત્યાગ કરના યોગ્ય
છે, સમારમા જે જીવો ભમ્યા, ભમે છે અને ભમશે, એ બધો મોહ
નોજ મોહમા મોટો મહિમા છે પૈશુન્ય, નિમાર્ગનો ઉપદેશ, મિથ્યા

વચન, વિષયમા અત્યંત આસક્તિ, મિથ્યાત્વમા એકાતસ્થિતિ (રમણતા) આર્હત ધમની અન્યા અને મુસાધુઓનો ઉપહાસ-ઠાઠા માણસોએ મહામોહના આ મુખ્ય લક્ષણો કહ્યા છે મર્ત્યજન્માદિની સામગ્રી મેળવીને પણ મોહના પ્રભાવથી પ્રિય શુ જેમ સ સાર અરવીમા ચિરકાળ લામ્યા, અને મોહનો ત્યાગ કરવાથી પત્નીસહિત તેનો પુત્ર જેમ સ સાર અરખ્યનો પાર પામ્યા, તેમ સ સારી જીવોને પણ થાયછે હે વત્સો ! તે દ્રવ્યત સાલજો —

“પાતાનપુર નામના નગરમા પરમ ઋદ્ધિવાળો, મિથ્યાત્વમાજ રમણ કરનાર અહિંદ્રમ, ક્રિયા, શુદ્ધ સાધુ અને મદ્દાને હસી ઠાઠ નાર, અને ખોટા તોષ, માપ વિગેરેમાં તથા ખોટું બોલનાથી પરદ્ર વ્યને હરવાવાળો પ્રિય શુ નામે રોક હતો રૂપમા - લા જેવી પ્રીતિ મતી નામની પાતાનો પ્રિયા સાથે કામની તીવ્ર અભિલાષાથી તે રવેશ્વરએ ભોગ ભોગવતો હતો અન્યદા “હે રોક ! છ દશ નોમા તમે કયુ દર્શન માનો છો ?” આ પ્રમાણે કો એ રોકને ઠેલુકથો પ્રશ્ન કર્યો, એટલે મૂઠ ઘુદ્ધિનાળો એવો તે હસતા હસતા આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો કે ‘ પ્રાણપ્રિયાનુ દર્શનજ હુ એજ માનુ છુ કે જ્યા સરાગ પ્રુરૂપ પણ નિવૃત્તિ (સુખ) પામે છે ” કહ્યું છે કે —

“ પ્રિયાદર્શનમેવાસ્તુ, ક્ષિપ્યૈર્દર્શનान्तरैः,
निर्वृत्तिर्लभ्यते यस्मिन्, सरागेणापि चेतसा ”

“એક પ્રિયાનું દર્શનજ હો, બીજા દર્શનોથી શુ ? જે દર્શનમા સરાગ મનનાળા પણ નિવૃત્તિ (સુખ) ને મેળવી શકે છે ”

મિથ્યા શાસ્ત્રોની યુક્તિઓથી મુખ્ય લોકોને ઠગવાને માટેજ જગતમા બીજા દર્શનોને દાલિક લોકોએ રચ્યા છે માટે જેટલા વખત સુધી તમારી પાસે આવિશ્ય સામગ્રી હોય, તેટલું વખત સુધી મનમા રાકા રાખ્યા નિ ॥ યથેચ્છ નિવાસ કરો, પાખડી લોકોથી ઠગાઇને આ પ્રાપ્ત વધેલા ભોગોનો તમે ત્યાગ કરશો નહિ ” આ પ્રમાણે તે

કુળુદિ ધીજાઓને પણ ઉત્તારીને ઉપદેશ આપતો હતો એક દિવસે પ્રીતિમતીએ મારા લક્ષણનાજો પુત્ર પ્રસન્ધા, એટલે શ્રેષ્ઠીએ હર્ષિત થઈને તેનો વધામણી મહોત્સવ કર્યો. પિતા વિગેરેએ તેનું દેવદિત્ત એણું નામ રાખ્યું નિરતર પાત્ર ધારીઓથી લાલન કરાતો તે મુખે ધૃદિ પામના લાગ્યો યોગ્ય અવસરે ભાગ્ય અને મૌભાગ્યના સ્થાનરૂપ એવા તેને ભણવાને માટે પિતાએ કળાચાર્ય (બ્રાહ્મજી)ને ઘર મૂક્યો તે પણ ઉદ્યોગી થઈને અનુક્રમે બહોતેર કળા શિખવા લાગ્યો. હવે તેજ ગામમા મુદ્દ નામનો ધનિક સાર્થેશ રહેતો હતો, રૂપમા રતિ કરતા ચઢીયાતી, શુભાદિનડે ધીજા બાળકોને શરમાવનારી અને સ્ત્રી-ઓમા મુગદ સમાન એની સરસતી નામે તેને પુત્રી હતી તે પણ નિરતર કાળજી રાખીને તેજ દસાચાર્યની પાસે સ્ત્રીજનને ઉચિત એવી શાસક જાણે શિખતી હતી. એક દિવસે કાઠક અનુચિત કામ થયે હતે, ઉપાધ્યાય મનમા અતિગાય ક્રોધ લાવીને પોતાની સ્ત્રીને નિર્દયરીતે માર મારના લાગ્યો તે વખતે દેવદિત્તાદિ બધા પ્રિધા થીઓ દયાદ્ર્ મનનાળા થઈને તરત અંદર આવીને ઉપાધ્યાયને અટકાવવા લાગ્યા મગ્સવતી તે હકીકતની અવજા કરીને પોતાના સ્થાનથી ઉઠી પણ નહિ, તેથી દેવદિત્ત મનમા આશ્ચર્ય પામીને એકાતમા તેણીને પૂછવા લાગ્યો. ‘ હે મુલગે ! ઉપાધ્યાય બ્યાગે પોતાની સ્ત્રીને મારતા હતા, તે વખતે કેમ તે ઉઠનાની પણ દરકાર કરી નહિ ? ’ આ સાંભળીને તે જરા મુખ મરડીને બોલી કે —“ આ કુનારીની ચિતાથી મારે શુ પ્રયોગન છે ? ” વદિત્ત કહે—“ આ કુનારી રી રીતે ? ” ત્યારે પુન તે કહેવા લાગી —“ મુનારી તો તેજ કહેવાય કેજે પોતાના દાસની જેમ પતિ પાસે ઘરના કામ કરાવે અને આપત્તિ વખતે તેને સહાય કરે, અને જો તેમ કરવાને અસમર્થ હોય તો પતિની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલે તેવી આ તો કુનારી છે કે પોતે તેવી શકિત નહીં હતા પતિની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલતી નથી એટલે પોતાના લક્ષણોએ જ તે કુતરીની જેમ દૂધાય છે ” સર્વ પુરૂષોની અનજ્ઞાથી ગાજતુ

અને ઉન્નૃપ્ય એવું તેણીનું વચન સાલણીને દેવદિત્ત ક્રોધ સહિત આ પ્રમાણે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“બધા દેવજન વર્ગની સાક્ષીથી આને પરણીને પછી તગ્તજ એનો મારે અનરય ત્યાગ કરી દેવો, નજરથી પણ મારે એને જોવી નહિ, કે જેથી પોતાના ગર્વિષ્ઠ વચનનું કૃપા તે અનુભવે. ” દક્ષ સરસ્વતી ધગિતથી તેણે તેના પ્રકારનું આકૃત (રહસ્ય) સમજી ગઈ. હવે તે બંને પોતાને ઉચિત બધી કળાઓ શીખીને પોતપોતાને ઘેર ગયા.

અહીં દેવદિત્ત કુમારને પોતપોતાની કન્યા આપવાને માટે ધણા શ્રીમતો પ્રિયગુ જેઠને ઘેર આવના લાગ્યા, પરંતુ તે પોતાના પિતાને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો —“હે તાત! મુદર સાથે શાની મુતા સરસ્વતી સિવાય બીજી દેવોને હું પરણીશજ નહિ ” પોતાનો એકનો એક પુત્ર હોવાથી રોઠને તે અતિ વહ્નિ હતા, તેથી પિતા પતા તેની આ પ્રતિજ્ઞા અન્યથા કરી શક્યો નહિ એટલે પોતાની કન્યા આપના માટે ઘેર આવેલા બધા ઐષ્ટ્યોની ઉપેક્ષા કરીને તે ઐષ્ટ્યોએ મુદરમાર્ગે શાને આજ્ઞાળના મુખે આ ગામણે કહેવડાવ્યું —“હે સાથેશ! જે નામ અને વિદ્યામાં સરસ્વતી ત મારી કન્યા છે, તેને દિવ્યસ્વરૂપી એના મારા પુત્રને આપો કારણ કે કળા અને દેવભાનમાં તુલ્ય એવા દેવદિત્ત અને સરસ્વતીના સંબંધ મને મુનર્ણ અને મજિના જેવો લાગે છે સમાન ઋદ્ધિ અને શીવ (આચરણ) વાં આપણી પ્રીતિ પ્રથમથોજ આક્ષી આવે છે, તેને આ સંબંધનડે હું વસારે દંડ કરવા ઇચ્છુ છું ” પ્રિયગુ રોઠનું આ પ્રમાણેનું કહેવડ સાલણીને સગલ સ્વભાવી મુદરસાર્થપતિએ તે વખતે પોતાની પુત્રી સરસ્વતીને બોલાવી, અને તેને પોતાના બોળામાં બેસારીને રોહડી આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો —“હે વસે! દેવદિત્ત કુમારને માટે તારી માગણી કરના પ્રિયગુ ઐષ્ટ્યો આ આજ્ઞાળને અહીં મોકલેલ છે ” સરસ્વતી દેવદિત્તના દૃષ્ટ વિચારને સારો રીતે જાણતી હતી, છતાં કુશળતાથી પોતાના બોલને સિદ્ધ કરી જતાવનાને ઇચ્છતી એની તે પિતાને

કહેના લાગી—“ હે તાત ! તમે બીજા કોઈને પણ મને આપશો તો ખરાજ, તો પછી કુળ, સ્વભાવ, વય અને વિદ્યા વિગેરેમાં તે મારે લાયક છે ” સરસ્વતીના આવા ઉત્તરથી સતુષ્ટ થઈને મુદ્દરોઠ આદ્યજ્ઞની સાથે પ્રિય શુ રોકીને રેડ ગયા, અને પોતાની કન્યા તેણે દેવદિત્રને આપી. પછી શુભ લગ્નમાં મોટા મહેલોત્સવથી પરમ્પરના સન્માન તથા સત્કારથી તેમનો વિવાહ સરસ રીતે (આનંદાયક) થયો, પરંતુ દુષ્ટ દૃઢવચાળો દેવદિત્ર સરસ્વતીને પરણીને તેજ વખતે તેણીને તેના પિતાને ઘેર મૂકીને પોતાને ઘેર આદ્યો આબે. મિત્રો અને સ્વધીઓએ લોકવિરોધાદિ અનેક યુક્તિઓથી તેને ધણીવાર સમજાવ્યો, પણ તે સરસ્વતીને તેના પિતાને ઘેરથી પોતાને ત્યાં લાવ્યો નહિ પ્રિય શુ શ્રેષ્ઠી કંઈક જાનાથી તેણીને ઘેરે લાવવા ઇચ્છતો હતો, પણ પોતાનો પુત્ર દુષ્કારો એવા ભયથી તે કોઈ દિવસ તેને પોતાને ઘેર લાવી શક્યો નહિ મન, વચન અને કાયાથી નિર્મલ શીલ પાળતી સરસ્વતી એકદલિત પિતાને ઘેર રહેવા લાગી. અને દેવદિત્ર પિતાના પ્રસાદથી નિશ્ચિત થઈને મિત્રોની સાથે ઉદ્યાનાદિને વિષે નિરતર નાના પ્રકારની કીડાઓ કરતો ફરવા લાગ્યો.

હવે એક દિવસે જો ત્રણ મિત્રોની સાથે વાત કરતા વ્યથા મન વડે હીલાપૂર્વક રાજમાર્ગે આવતા સરત ચૂકથી દેવદિત્રનો સ્કંધ, માર્ગમાં મામે આવતી લમપનાકા નામની રાજમાન્ય પણાગના (વેગ્યા) સાથે અથડાઈ ગયો. ગજની પ્રસાદપાત્ર એવી તેણીએ મનમાં બહુજ ખે. પામીને દેવદિત્રનો હાથ પકડી ધર્મ્યામહિત આ પ્રમાણે કહ્યું —“ યોવનમાં પોતે કમાયેલ લક્ષ્મીને ત્યાગ (દાન) સોગાદિમાં સોગાનતા માણુમને કદિ આવો ગર્વ હોય તો તે યોગ્ય છે, પરંતુ તુ તો પિતાની લક્ષ્મીનો ઉપસોગ કરે છે, છતાં હે શ્રેષ્ઠિકુમાર ! મિથ્યા અહંકારને ધાગ્યું કરીને સ્કંધથી માણસોને આઘાત કરતો આમ શુ આદ્યો જાય છે ? સોળ વર્ષનો થયા છતાં જે પુત્ર પિતાની લક્ષ્મી સોગાવે છે, તે પૂર્વના ઝણ સજ્જ થયોજ તેને ત્યાં આવેયો સમજવો. કહ્યું છે કે —

“ માતુ. સ્તન્ય રજઃક્રીડા, મન્મનાવાગલજ્જતા,
શૈશવે भान्ति निर्हेतु-हास्य भोग. पितु' श्रिय . ”

“માતાતુ સ્તનપાન, ધૂલીક્રીડા, મન્મન (કાલુકાલુ) ખેલણ,
લગ્ન (વસ્ત્ર) રહિત રહેણ, કાચા પિના હસણ અને પિતાની લ-
ક્ષ્મીનો ઉપભોગ કરવો એ બધું બાલ્યાવસ્થામાં જ શોભે છે ”
વળી કહ્યું છે કે —

“ स्वसा पितार्जिता लक्ष्मीः, परस्त्री च परार्जिता,
स्वार्जितैव ततो भोक्तु, युज्यते महतां ध्रुवम् ”

પિતાએ ઉપાર્જન કરેલી લક્ષ્મી તે જાહેન સમાન છે અને
ખીજાએ ઉપાર્જન કરેલ લક્ષ્મી તે પરસ્ત્રી સમાન છે, માટે મહત્ત્વપૂર્ણ
ધાને પોતે કમાયેલ (ઉપાર્જિત) લક્ષ્મી જ લોગવધી યોગ્ય છે, ”
પિતાને લગ્નકારી જતા તેના આ દરશ વચ્ચેના રૂવદિનને હિતકર
શુદ્ધની રીંખામણ તુલ્ય માન્યા પછી હુર્નાકૃત થઈને તેણે હૃદયમાં નિ
આશુ કે — “ આ પછાગનાએ મને ઠીક બોધ કર્યો ! લક્ષ્મી ગ્રેણ-
વાને યોગ્ય એવી ખારી આ અવસ્થા ક્રોડામાં જ વૃથા ચાલી જાય છે
કહ્યું છે કે —

“ प्रथमे नार्जिता विद्या, द्वितीये नार्जितं धनम्,
तृतीये नार्जितो धर्मः, स तूर्ये किं करिष्यति ”

“જેણે પ્રથમ વયમાં વિદ્યા ગ્રેણવી નહિ, બીજી વયમાં ધન ગ્રે-
ણયુ નહિ અને ત્રીજી વયમાં ધર્મ કર્યો નહિ, તે ચોરી વયમાં શું કે
રનાનો હોતો ? ” પછી તરતજ એ આવીને વિનયથી મસ્તક નમાવી
શુભ હિસાહવાળો એવો દેવદિગ્ગ આદરસંહિત પિતાને આ પ્રમાણે
કહેવા લાગ્યો — “ હે તાત ! કરિયાણાથી વણાણો લગીને સમુદ્રની
પેલે પા ના દ્વીપમાં હું લક્ષ્મી ગ્રેણયા જઈશ માટે મને અનુમતિ
આપો ” શ્રેષ્ઠો લોભને વગ છતા પુત્રના સ્નેહથી તેને કહેવા લાગ્યા

“હે વત્સ ! પરદેશ વિપમ હોય છે, તેમા પણ સમુદ્ર તો વિશેષ વિ-
પમ હોય છે કુલને આલિ બનજૂત તુ મારે એકજ પુત્ર છે, તો પ્રાણનો
સંદેહ કરાવનારી આ સમૃદ્ધયાત્રાથી સચુ !” દેવદિને તેના ઉત્તર
મા કહ્યું કે — “હે તાત ! ઉઘમઘીજ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ
જેઓ ઉઘમમા આવસ્ય કરે છે, તેમનાથી તો લક્ષ્મી દૂર દૂર ભાગે
છે, કહ્યું છે કે —

“અવ્યવસાયિનપલસ, દૈવપરં પુરુષકારપરિહીનમ્,
પ્રમદા ઇવ વૃદ્ધપતિ, નેચ્છન્ત્યવગૃહિતુ લક્ષ્મીઃ.”

“જે અવ્યવસાયી હોય, આજમુ હોય, દૈવપર આધાર રાખનાર
હોય અને પુરુષાર્થહીન હોય તેવા નરને જીવાન સ્ત્રીઓ જેમ વૃદ્ધ
પતિને ઇચ્છતી નથી, તેમ લક્ષ્મી આલિ ગન કરવાને (તેની પાસે આ-
વવાને) ઇચ્છતી નથી.” લક્ષ્મી તો મર્નત્ર માણસોને કષ્ટથીજ પ્રાપ્ત
થઈ શકે છે. વીધાનાની વ્યથા સહન કરે છે તે કાનજ કુહલને ધારણ
કરે છે.”

આ પ્રમાણે ધન મેળવવા મારે અત્યંત ઉત્ક્રિષ્ટ વૃત્તિવાળા
એવા પુત્રના ઉત્સાહથી સતુષ્ટ થઈને એછીએ તેને અતુમતિ આપી.
હવે ચાર જાતિના અનેક પ્રકારના કરિયાણાથી નાવ ભરીને અને તેને
ચોખ્ખીજી પણ સર્વ સામગ્રી કરીને, ‘લક્ષ્મીનું મૂળ અનિન્ધાસ
છે’ આ વાક્યના અર્થને મનમા મ ભારતો, ‘હે વત્સ ! પરદ્વીપમા
તુ કોળનો પણ નિન્ધાસ કરતો નહિ’ આ પ્રકારની પિતાની હિત
શિક્ષારૂપ આરંભના સ્નેહથી સ્વીકાર કરીને, બલિપૂજા વિગેરેથી
સમુદ્રદેવનું આરાધન કરીને તેમજ દીનાદિકને દાન દેતો એના ચતુર
દેવદિને ઇષ્ટદેવને નમસ્કાર કરીને સારે અવસરે પરિનાર સહિત વહા-
ણમા બેસી જળપ્રયાણ શરૂ કર્યું.

હવે ઉત્તમાદ સહિત એછીન દને પારસદેશના કિનારા તરફ સ-
ત્વરે ખારનાઓ પાસે વહાણ ચલાવરાખ્યું. તેઓએ વહાણને સીધે

માર્ગે ચલાવવાને બહુ મહેનત લીધી, છતાં દુર્દૈવના યોગે પ્રચલ પવ નથી પેનઈને તે વહાણ વડે અથની માફક ઉન્માગે ચાલવા લાગ્યું તેથી ‘આ વહાણ ચોક્કસ કોઈ ખડક સાથે અથડાવે લાગી જશે’ એમ વિચારીને નાવમા બેઠેલા દેવદિત્તાદિક ખેડ કરના લાગ્યા. એટલામા દૈવયોગે, થેત અને અતિ ઉચ્ચ છે મ દિર જેમા એવા કોઈ અજબ્યા ફીપે તે વહાણ જમ પહોંચ્યું એટલે બાજે પોતાને નવો જન્મ પ્રાપ્ત થયો હોય, તેમ માનતા દેવદિત્તાદિક સર્વે હર્ષપૂર્વક વહાણમાથી જમીનપર ઉતર્યા

દેવદિત્તે ત્યાના કોઈ માણસને પૂછ્યું — “આ ગામનું નામ શું ? અહીં રાજા કોણ છે ? અને તેના મોટા અધિકારીઓ કોણ છે ?” તે કહેવા લાગ્યો — “આ ગામનું નામ અન્યાયપુર છે, હે શ્રેષ્ઠિન ! પ્રચલ આજ્ઞાનાળો એવો નિર્વિચાર નામનો અહીં રાજા છે, ઠાકો એવો સર્વગિલ નામે તેનો મંત્રી છે, ગિલાપાત નામનો પુરોહિત છે અને અનાચાર નામનો આ રાજાનો ભડારી છે અહીં બધે પ્રખ્યાતિ પામેલો સવલુ ઠાક નામે ફાટવાન છે અને શ્રેષ્ઠતાને પ્રાપ્ત થયેલો અજ્ઞાનરાશિ નામનો તપસ્વી છે રાજાની પ્રસાદપાત્ર અને નગરના બધા મોટા પુરુષોને પણ માનનીય એવી કૃત્યુદિ નામની પરિશ્રાન્તિકા છે રાજાપર જ્યારે શત્રુઓનું લાયક સંકટ આવે છે, ત્યારે કપટયુદ્ધિની નિવાનરૂપ તે તેને શુકિતઓ બતાવે છે તેની યુદ્ધિના (શુકિતના) બળથી રાજા બધા શત્રુઓને છતીને તેમની સમગ્ર લક્ષ્મી પોતાને સ્વાધીન કરે છે ”

આ પ્રમાણે તે માણસના મુખથી બધી વ્યક્તિઓનું સ્વરૂપ જાણીને મોટા માણસો સાથે દેવદિત્તે મળી પાસે જઈને તેને પ્રભામ કર્યા. ત્યાં રાજાથી મન્માન પામીને મલ્લ (સલાસદ) ને દિયિત મર્યાદા સચવી તે બેઠા બેઠા તે રાજ્યની વ્યવસ્થા જુએ છે, તેલામા પોતાના કેશને ખૂટા મૂકીને પોતાની છાતીને સખત કૂટતી અને ઉચે શબ્દો પામી કરતી એવી કોઈ વૃદ્ધ સ્ત્રી ત્યાં આવી એટલે ‘હે

અબા ! તુ. કોણ છે અને શામાટે પોકાર કરે છે ? ” એમ રાજાએ પૂછ્યું, ત્યારે તે કહેના લાગી — “ હે નાથ ! હું ચોરની માતા છું અને આપના નગરમા રહું છું, પરંતુ શુભાશુભ સતાપ હું કદી કોઇને પણ ઉત્પન્ન કરતી નથી, કોઇની સાથે કલહ કરતી નથી તેમ હું કોઇને ઘેર પણ જતી નથી ” તે સાંભળીને “ અહો ! વાણીમા ન આવી શકે એવું આતુ સુશીલપણ જણાય છે ” એ રીતે અતઃમા વિસ્મય પામી ગળાએ પૂછ્યું કે—“ ત્યારે શું છે ? ” એટલે તે આ પ્રમાણે કહેવા લાગી—“ હે ગૌરવ ! અવની યદિ સમાન મારો એકનો એક પુત્ર, આ નગરમા નિરતર ચોરી કરી પોતાનો વૃદ્ધનિર્નાહ ચલાવતો હતો, તે આજે દેનદત્ત ચોરને ઘેર ખાતર પાડવા ગયો હતો, અકસ્માત તેની ઉપર અર્ધા ભીત તૂટી પડી અને તે ત્યાજ મરણ પામ્યો હાહા ! હવે તેના પિતા હું આધારરહિત (નિરાશ) થઇ પડી છું. તો માઝ યોગ ક્ષેમતુ વિધાન કેમ થશે ? આવા પ્રકારના દુઃખસમૂહથી દૂભાઇને હું પોકાર કરું છું ” ગળાએ કહ્યું — “ હે માત ! તારો પુત્ર મરણ પામ્યો તેનો તું વિનાશ કરીશ નહિ, હું ભરણપોષણવડે તને સર્વ રીતે સદૃષ્ટ કરીશ ” એ રીતે દયાની લાગણીથી ગળાએ તે વૃદ્ધાને મતોન પમાડીને વિસર્જન કરી.

હવે ગળાએ તે દેનદત્ત ચોરને બોલાવીને કોપ સહિત કહ્યું — “ હે દુનાત્મન ! તે આવી અર્ધા ભીત કેમ કરાવી ? કે જેના પડવાથી બિચારો ચોર મરી ગયો ” ચોર બચથી કંપતો કહેવા લાગ્યો કે—“ હે સ્વામિન ! માને એમા જો અપરાધ છે ? કાગળ કે મે તો પૈસા ખરીદીને બધીએ મામમી સૂત્રધાર (કડીયા) ને તૈયાર કરાવી આપી હતી અને તેની માગણી પ્રમાણે તેને પગાર પણ આપ્યો હતો માટે અહીં ખરી રીતે વિચાર કર્યો તો તેનોજ દોષ છે ” ચોરનો આવો જવાબ સાંભળીને તરતજ સૂત્રધારને બોલાવીને ક્રોધથી રાજાએ પૂછ્યું — “ અરે ! ચોરના ઘાતને માટે તે આવી અર્ધા (કાચી) ભીત કેમ કરી ? ” તે બોલ્યો — “ હે પ્રભો ! હું તો બરાબર ભીત

ચણનામાજ સાન્ધાન હતો, પરંતુ તે વખતે ઘણા કિંમતી ગણનાર સજીને અભિનવયોવના દેનદત્તની પુત્રી કઠાક્ષપાત કરતી ત્યાંથી નીકળી, તેના રૂપમા વ્યવચિત્ત થઈ જવાથી હું જરા ગૂંચ બની ગયો અને તેથી છટો બરાબર ગાઠવી શક્યો નહિ, તો એમા માગે શો દોષ ? ” સુત્રધારનો ઉત્તર સાંભળી રાજાએ તેણીને પણ બોલાવીને કહ્યું કે—“ હે મુગે ! જ્યાં એકાગ્ર મનથી સૂત્રવાર ધર ચણતો હતો, ત્યાં તુ શામાટે નીકળી ? ” દેવદત્તસુતાએ જવાબ આપ્યો કે—“ હે રાજન્ ! હું મારા સખ ધીને ઘર જતી હતી, ત્યાં રસ્તામા ઉભેલા નમ્ર પરિત્રાજકને જોઈને લજ્જાવેશના વશથી આડે માર્ગે ચાલતા ત્યાં થઈને જવું પડ્યું, તેથી એમા મારો લેશ પણ અપરાધ નથી. ” તે સાંભળી પરિત્રાજકને બોલાવીને રાજાએ ક્રોધથી કહ્યું કે—“ હે નિર્લજ્જ ! રાજમાર્ગમા નમ્ર થઈને ગામાટે ઉભો હતો ? ” તે કહેના લાગ્યો—“ હે પૃથ્વીનાથ ! ધાસને ઉંચે ચડાવીને હું ત્યાં ચિરકાલ ઉભો હતો, પણ અર્થને શીખનતા એના આપના જમાએ માર્ગમા અને રખસિત કર્યો, માટે આપ નાયમાર્ગથી જુઓ કે એમા મારો શો અપરાધ છે ? ” તે જમાઈને પણ બોલાવીને રાજા રોષથી કહેવા લાગ્યો—“ નગરીની અંદર બધા લોકોને જવા આનવાના માર્ગે કેમ તમે ઘોડાને વિવિધ ચાલ શીખનવા ર્યા ? ” રાજપુત્ર કહેવા લાગ્યો—“ હે રાજન્ ! એમા મારો લેશ પણ અપરાધ નથી, પરંતુ મને એવી બુદ્ધિ આપનાર વિદ્યાતાજ દોષપાત્ર છે. ” તે સાંભળી રાજા સક્રોધે કહેવા લાગ્યો—“ નિધિને પણ બવાતકારથી બાંધીને અહીં હાજર કરો, કારણ કે હું કોઈનો પણ દુર્નય સહન કરનાનો નથી. ” તે વખતે ધર્મ સભાસદો કહેવા લાગ્યા—“ હે દેવ ! તમારા પ્રચંડ શાસનથી ભય પામીને સાપરાધપણાથી તે તેજ વખતે ખરેખર ભાગી ગયો લાગે છે. પરંતુ પ્રચંડ શાસનવાળા એના તમારી પાસેથી પનાયન કરીને પણ હે દેવ ! તે વિધિ સૂર્યથી શીયાળાણીની જેમ કેટલું દૂર જાયે ? માટે જ્યાં ત્યાંથી પણ માણુઓ પાસે બાંધીને અહીં મગાવી લેશું. ” આના પ્રકારના ખોટા છતાં સાચા

જેવા તે ધૂર્ત લોકોના વચનોથી દૃઢ્યમાં ખુગ થતો તે નિર્વિચાર રાજા સહ્યા વિમર્જન કરીને પોતાને ન્યાય તત્પર માનતો ભોજનને માટે પોતાના આવાસમાં ચાલ્યો ગયો.

દેવદત્તવણિક આ બધી સાક્ષાત્ ન્યાયમાર્ગની કુશળતા જોઈને દૃઢ્યમાં અતિશય વિસ્મય પામતો વિચાર કરવા લાગ્યો — “અહો ! નિર્વિચાર રાજાની રાજ્યનીતિની વ્યવસ્થા પૂર્વે નહિ જોયેલી અને નહિ સાબળેલી એવી કોઈ નવીનજ પ્રકારની લાગે છે.”

પછી દેવદિને સહ્યામાંથી ઉઠી ઝવસ્થાને જઈને વહાણમાંથી માલ ઉતારી બાડે લીધેલા ઘરમાં ભર્યો અને ક્ય વિક્રય (વેચના અને ખરીદવા) ના વિચારથી દેવદિત્ત ત્યાં મુખે રહેવા લાગ્યો. એક દિવસે પેલી પરિત્રાજિકાએ તે ઐષ્ટિપુત્રને પરિવાર સહિત જમાડવાને માટે આદરથી આમ ત્રણ કર્યું. અને રૂબા, પકવાન, ભાત, દાળ અને ધૂતાદિ ભોજ્ય પદાર્થોથી તેણીએ સત્ય અને ઉચિત સત્કારપૂર્વક તેને જમાવ્યો. સરવ રસભાવી દેવદિત્ત પોતાના પરિવારસહિત ભોજનને માટે ત્યાં આવ્યો. તે વખતે નામ અને ગુણથી કૂટખુદ્ધિ પરિત્રાજિકાએ, તેના ઉતારાના મકાનમાં એકાત ગુપ્તસ્થાને પોતાના ખાત્રીદાર પુરૂષો પાસે એક સુવર્ણસ્થાલ રખાવ્યો. જમીને દેવદિત્ત જ્યારે પોતાને સ્થાને ગયો, ત્યાં તેણીએ તેની પાછળ એક પોતાનો માણસ મોકલ્યો અને તેના મુખથી આ પ્રમાણે કહેવરાવ્યું — “અમારો એક મોતાનો થાળ આજે ક્યાંક ગુમ થઈ ગયો છે તમારા પરિજન શિવાય બીજો કોઈ માણસ અહીં આવ્યો નથી, માટે તે બધાઓને પૂછીને અને ઘરમાં પણ સર્વત્ર તપાસ કરીને જવદી અમને તે પોઠા સોંપી દો, કે જેથી બહાર કોઈને ખબર ન પડે.” દેવદિત્ત કહેવા લાગ્યો — “હાલદ ! કદાચ કાળના પ્રભાવથી સૂર્ય પશ્ચિમ દિશાએ ઉત્તર પામે અને સમુદ્ર પોતાની મર્યાદા ચૂકી દે, પરંતુ અમારામાનો કોઈપણ માણસ, રમણીય પરવસ્તુમાં પણ પોતાનો હાથ નાખતો નથી, માટે પોતાને ઘરજ જઈને તેની તપાસ કરે.”

તે પછી તેણી પોતે આવીને દેવદિનને પુનઃ કહેવા લાગી —
 “હે શ્રેષ્ઠિન ! તે થાળ તમારા ઉતારામાં ક્યાક આવેલ છે,
 માટે કુટુંબાચારથી માગતી એવી અને તે સુપ્રત કરી ?” બધા
 ખાધું, ત્યાજ લાજન લાગના જેવું તમે ન કરો હવે જો આ
 રીતે સરસતાથી મમજવતા (માગતા) નહિ આપો, તો
 રાજબળથી દડચુકિએ કરીને પણ હું લઈશ ” તેના કૂટને
 નહિ જણતો સરવ દેવદિન તેણીને કહેવા લાગ્યો — “હે
 વાચાળ ! આમ ઓછું વસ્તુ વૃથા શામાટે બોલ્યા કરે ?”
 જાતિવત મુનર્જીમાં કદી રચામતા લાગી માલગી છે ? અમારા
 પરિજનને આ કર્મ કરવું કદી ઘટે નહિ, માટે તમારે ઘેરજ
 ક્યાક તે થાળ હોય, તો ત્યાં સત્તર જાઓ અને પોતાના
 પરિવારને પૂછો, પોતાનો પૃષ્ઠ જાગ પોતાથી શુદ્ધ થતો નથી
 (પોતાનું સંકલ્પિત-મન કલ્પિત સત્ય હોતું નથી) આ
 પ્રમાણે જાણતા છતાં તમારા જેવા ઠાણા માણસ બીજા ઉપર
 એન્દ્રમ મિથ્યા દોરતું આરોપણ કેમ કરે છે ? ” આ રીતે
 એકબીજાની સામે બોલનાથી વિના વધતે છતે, તેના ચુકાદાને
 માટે તે બંને રાજસભામાં ગયા તેમના વિનાશનું વ્યતિકર
 સમજીને અને અન્યોન્ય નિચાર કરીને રાજના મોઢામાં મોઢા
 સામતોએ તેમને આ પ્રમાણે હુકમ કર્યો — “તપાસ કરતા તે
 થાળ જેના ઘરમાંથી નીકળતો, તેના ઘરનું સર્વસ્વ અનશ્ય
 બીજને જશે ” પછી તે પરિવ્રાજિકા અધિકારીઓની માથે
 દેવદિનને ઘેર આવી અને તેણીએ પોતાના ખાત્રીદાર માણસો
 પાસે થાળની તપાસ કરાવી પ્રથમ તો તેઓ ધૂર્તતાથી બીજે
 બીજે રથાને જોવા લાગ્યા અને પછી પોતે મૂંઝેલ રથાનથી તે
 લાવીને તેઓએ તેણીને સુપ્રત કર્યો પછી રાજદિની અનુમતિ
 મળતા કૂટણુદિએ તેના ઘરમાં સર્વસ્વ લઈ લીધું અને
 દેવદિનને પોતાનો દાસ બનાવ્યો આ પ્રમાણે બધારે દેવદિન

ઉપર મ કટ આવ્યુ ત્યારે કૂટખુદ્ધિના નિગ્રહના ભયથી તેના બંધા પરિજનો તરતજ ત્યાથી પલાયન કરી ક્યાક ચાલ્યા ગયા પૂર્વે પણ ઘણા પરદેશી વ્યવહારીયાઓને, છગથી તેમજ સર્વસ્વ હરણ કરીને તેણીએ આ પ્રભાણે દાસ બનાવ્યા હતા.

હવે કૂટખુદ્ધિને ઘેર દામ થઇને રહેલો દેવદિત્ત નીચ કામ કરતાં અતિ દુઃખાર્ત્ત થતો મનમાં આ પ્રભાણે વિચાર કરવા લાગ્યો — “ ધન મેળવવાને મોટા મનોરથથી અહીં આવતા અહીં નિધાતાએ મારી કેવી દુરવસ્થા કરી મૂકી ? માણસ જીવી રીતે ધારણા કરે છે, અને દેવ તેથી અન્યથા કરી મૂકે છે ભૂપણને માટે વીધવામાં આવેલ દરિદ્રીઓના કાનમાં ભૂપણને બદલે મેલ ભરાઈ રહે છે. શરણરહિત, હીન અને પરાધીન એના માટે છનિત પણ અહીંઆજ જેમ માટે સર્વસ્વ ગયુ તેમ જગે આ જગતમાં એવો ગર્હ કૃષ્ણ ચતુર્દશીના જન્મેલો નથી, કે જે મને આ દુષ્ટ સ્ત્રીના દામકર્મથી છોડાવે. તો પણ આ માટે યથાર્થિત વૃત્તાત કોઈ ગીતે પ્રયાત કરી લખી મોકલીને મારા પિતાને જણાવુ ” પછી સ્વદેશમાં જતા કોઈ માર્થવાહના હાથથી તેણે પોતાની નીશાનીવાળો લેખ પિતાને મોકલ્યો થોડા દિવસ પછી પ્રિય ગુ શ્રેષ્ઠિને તે લેખ મળ્યો પોતાના પુત્રની દુસ્થિતિ વાચીને (જાણીને) તે ઉચ્ચે સ્વરે રડવા લાગ્યો.

હવે દેવદિત્તે જે દિવસે પ્રયાણ કર્યું, તેજ દિવસે શ્રેષ્ઠી પોતાની પુત્રવત્ સરસ્વતીને સ્નેહથી પોતાને ઘેર તેડી લાવ્યો હતો આજે અકસ્માત પોતાના સસરાને દુઃખાકુલ જોડે ‘ આજ કંઈ નવીન છે ’ એવી આશાકારક શલ્યથી તે આકુલ વ્યાકુલ થઇ ગયો. એટલે તરતજ સસરા પાસે આવીને સસરાને નમન કરી આખમાં આમુ લાનોને તે પૂછવા લાગી — “ હે તાત ! તમે આજ અકસ્માત દુઃખિ ત કેમ છો ? ” નિસાસો નાખીને પ્રિય ગુ શ્રેષ્ઠિએ ગૂંઘડ સ્વરે તેને કહ્યું — “ પરદેશમાં દુર્દેવોએ દેવદિત્તની દુર્દેશા થઇ છે. ” વગ્રધાત

સદૃશ પોતાના પતિની હૃદયે સાલણીને તે પતિનતાનું દૃશ્ય દુઃખથી પૂરાઈ ગયું, પરંતુ પોતે ધીરજ રાખીને તે સસરાને પણ ધીરજ દેવા લાગી — “હે તાત ! પુત્રના દુઃખરૂપ વ્યાધિથી તમે આમ કરૂં છો સ્વરે રૂદન કરો નહિ હે તાત ! રૂદન કરનાથો કંઈ રાજ્ય મળતું નથી હવે તો પ્રસન્ન થઈને મને પુરૂષનો વેશ આપી તમારા ઓળખીતા અને ખાનીદાર પરિવાર (માણસો) ની સાથે સત્વર અન્યાયપુર મોકલો, કે જેથી તે દુષ્ટ સીના દુરત એવા દાસ્યકર્મથી છાડાનીને મારા યુદ્ધિમળથી તમારા પુત્રને અહીં લઈ આવું.” શેઠ દુઃખિત થઈને કહેવા લાગ્યા — “હે મુઝે ! તને ખબર નથી, કે પૂર્વે અન્યાયપુરથી કોઈ કુરાસક્તેમ પાછું આવ્યું નથી. તો દેવના નિયતિપણથી આ પ્રમાણે દુઃસ્થિત થયેલા પુત્રની પાછળ અજ્ઞાનને વશ થઈને ગાયની પાછળ વાછડીની જેમ પુત્રવધૂનો કેમ નાશ કરે ?” સરસ્વતી પુનઃ કહેના લાગી — “હે તાત ! તમે આવો વિચાર મનમાં ન લાવો કારણ કે, ભાગ્યવત પુરૂષોને પણ વિધ્નોની પછી લાભ મળે છે” પછી પોતાના યુદ્ધિમળથી અત્યંત ઉત્સાહિત એવી તે વહુને જોઈને પોતાના પુત્રને છાડાવવાની ઈચ્છાથી ત્યાં જવાને માટે શેઠ અતુભતિ આપી

હવે સસરાએ આપેલ પુરૂષનો વેશ ધારણ કરીને નાના પ્રકારના કરિયાણા અને નવીન પરિવાર સહિત તે મતી શુભ દિવસે મારા શુક્રનો થતા નાનમા બેસીને આવી. કેટલાક દિવસો જતા તે અન્યાયપુર નગરે આવી પહોંચી અને અપૂર્વ સેટથી ત્યાંના રાજાને સતુષ્ટ કરીને પોતાના ખાનીદાર માણસોથી લાગે સન્માન પામતી ત્રે એક લાડે લીધેલ ઘરમાં રહી ‘કોઈ મોટા શેઠનો સોમત્ત નામનો ચતુર પુત્ર અયોધ્યાથી અહીં આવ્યો છે’ આ ગીતે તે લોકમાં પ્રસિદ્ધ થઈ. એક દિવસે લોકને વગ થયે ની પરિનાજિકાએ પૂવની જેમ લોજનને માટે આદર મહિત તેને નિમત્રણ કયું પરંતુ જમવા જતા કુરાવ એની તેણીએ પોતાના ઉતારામાં ખાનગી તપાસ રાખનારા સાત

માણસોને કાંઈક શિખામણ આપીને રાખ્યા દુષ્ટ પરિત્રાજિકાએ પોતાનો માણસ ત્યાં મોકલીને એકાંતે કોઈ ઠેકાણે જમીનપર એક મુવર્ણદર્વી (સોનાની કડછી) નખાવી દીધી. તપાસ રાખનારા માણસોએ તે લઈને સરસ્વતીના હુકમથી તે પરિત્રાજિકાના ઘરમાં એકાંતે કોઈ વૃક્ષના મૂળમાં દાટી દીધી અનુક્રમે સ્વર્ણદર્વીને માટે પરિત્રાજિકાએ વિવાહ કર્યો હતો પૂર્વની માત્રક તે જ ને રાજસભામાં ગઈ મોટા અધિકારીઓએ પ્રવચનની જેમ વ્યવસ્થા કર્યો હતો પ્રથમ તેણીએ સરસ્વતીના ઉતારામાં તપાસ કરાવી. ત્યાં ક્યારેય પણ પરિત્રાજિકાને દર્વી ન મળી, એટલે સરસ્વતી એક પામેલી એવી તેણીને ઘર ગઈ. બધા લોકની સમક્ષ પ્રથમ આમતેમ તપાસ કરીને પછી તે જાણીતી ત્યાં ભૂમિમાંથી માણસોએ હાટી બતાવી તે વખતે ત્યાં બધાની સમક્ષ નીકળેલ દર્વી જોઈને તે પરિત્રાજિકા શોકમસ્ત મુખ કરીને મનમાં નિશ્ચય કરના લાગી — “નાના પ્રકારના છળ-કપટથી જન્મથી માલીને જે ધન મે મેળવ્યું હતું, તે સર્વ ધન આજે દુર્ઘનયોગે બધું એકીસાથે ચાલ્યું ગયું કુળદ્વિવાળી એવી મે પૂર્વે જે એકી પુત્રને દાસ બનાવ્યા, તે પાપના ઉચ્ચથીજ આજે મારું આ બધું ધન ગયું.” ત્યારપછી રાજ્ય અને અમાત્યની અનુમતિથી તેણીનું શુક્રતા, મહિષ, સ્વર્ણ અને દ્વિપદાદિ સર્વ સરસ્વતીએ પોતાને વખજે કરી લીધું દુષ્ટ આચરણનાળી એની પરિત્રાજિકાને પોતાના દાસ્યકર્મમાં રાખીને તેણીએ પૂર્વે દાસ કરેલા એના સર્વ એકીપુત્રને મનોહર ખાનપાન અને વન્નાદિથી મતોપીને કુશલ આરાવવાળી તેણીએ તેમને પોતપોતાના નગરે જનાને માટે તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે વિદાય કર્યા પછી દેવદિગ્ગને કહ્યું કે — “હે મહાભાગ ! તું મારી દામીના દાસ છે, માટે અત્યારે ઘરકામની વ્યવસ્થા કરવા તું અહીંજ રહે હું જ્યારે મારે નગર જમ્યા, ત્યારે તને તારા ઘરમાં લઈ જઈશ.” એમ કહીને દેવદિગ્ગને પોતાની પાસે રાખ્યો પોતાના દેશમાં ગમન કરવાની ઇચ્છાથી તે મનમાં કાંઈક ખુશી થયો અને તેણીના કથા પ્ર

માણે ત્યાં રહીને બધું કામકાજ તે કરવા લાગ્યો. લોકો કહેના લાગ્યા કે—“ અહો ! આ ઐથીપુત્ર મોમ તની કેની અત્યુત કુશલતા ! તે મહાભાગ્યશાળી જણાય છે કે જગત્તે કયાનાવાળી એના આ પરિના જિકાને પણ તેણે ઠગી લીધી ” આ પ્રમાણે સર્વ લોકોથી પ્રશંસા પામતી સરસ્વતીએ પોતાનાં દષ્ટાવંની સિદ્ધિ થનાથી લાલેચ કરિયાણું વેચીને બહુ કિંમતી મણિ મુકનાદિ વસ્તુઓથી વહાણ બધું પછા નીતિમા નિપુણ એનો તેણીએ અંદેશ જવાનો ઇચ્છાથી રાજપામે વિદાયગિરિ માગી તે વખતે દાન અને સન્માનપૂર્વક તેનો અતિશય સત્કાર કરીને રાજાએ દૂરબુદ્ધિને તેની પાસેથી છોડાવો

પછા ત્યાના ઐથીઓનો યથાવિધિ દાન સન્માનથી મત્કાર કરીને સરસ્વતી પોતાના પરિવાર માથે નાપમા બેસીને સ્વદેશ તરફ ચાલી. એક દિવસે રમ્તામા પોતાનો પુરૂષવેશ તણ દબને અને સ્ત્રીને ઉચિત દિવસ વસ્ત્રાવકાર ધારણ કરીને સરસ્વતી દેવદિવને કહેવા લાગી — “ હું પ્રભો ! મને અત્યારે ઓગળી ગઈ છે ? ” તેને જોઈ આશ્ચર્ય એ રીતે મનમા સજાત થઇને તે બોલ્યો— “ હું કાંઈ મમણ શક્તો નથી ” ત્યારે તે કહેના લાગી— “ જોને તમે પરણાને તેજ વખતે તેના પિતાને ઘેર મૂકી દીધી હતી તેજ હું તમારી પત્ની સરસ્વતી છું. આટલો નખત હું આહુત ધર્મનું આચરણ કરતી મનમા ધીરજ ધારીને પિતા અને સસરાને ઘેર રહી હતી. અત્યારે તમે હું સહ એવી મહા આપત્તિમા આવી પડ્યા છો, એમ બાળીને પારિભામિક બુદ્ધિવાળા એવા સસરાણએ મને તમારી પાસે મોકલી તે પછો જ થયું તે બધું તમે જાણો છો ? ” આ પ્રમાણે સાલગીને ઐથીપુત્રે પોતાની પત્નીને ઓગળી લીધી મર્વાએ ગેમાચિત થતો અને આ નદથી અત્યંત પુષ્ટ રતો તે જસ વિવશ્ય મુખવાળો જાને લજ્જાના વશથી નીચું જોઇ રહ્યો તે વખતે મિનય અને ઓચિત્યમા કુશલ એવી તે કુવખાવિકા લજ્જા, વિનાદ અને સસ જાતપણાને દૂર કરવા માટે કહેવા લાગી— “ હું સ્વામિન્ ! છળથી તમને જતાને પેલી પરિના-

જિકાએ પોતાના દાસ્યકર્મમા રાખ્યા, તેથી તમારે વિનાદ ન કરવો, કારણ કે કોઈ વખત મહાત્માઓ પણ વિધિના વરાથી નીચા પડી જાય છે, પરંતુ તેઓ પોતાના સત્કર્મના બળથી થોડા વખતમા પાછા તેથી વધારે ઉચ્ચ સ્થિતિ મેળવે છે કહ્યું છે કે —

“ જહ્નિ ગુરુચ્છિગ્રહણે, મગ્ગક્રમો કહર્વિ કેસરી જાઓ,
તહર્વિ હુ મત્તગયાણ, પુણોવિ કુંમત્યલ દલદ્. ”

“ કદાચિત્ મોટી લતાઓની ગહનકુંજમા કેસરીમિહ ભ્રમક્રમ થઈને પડી ગયો હોય છતાં પાછા (તેમથી નીકળીને) મહાન્મત્ત હાથીઓના કુલસ્થળને તે દબે છે ” તેથી સર્વોત્તમ ગુણવાળા અને સર્વ કળામા કુશળ છતાં તેણીને તમે છતી ન શક્યા, તો શુ આદ-લેથીજ તમારામા અજ્ઞાનપણ આવે ગયું ? કહ્યું છે કે —

“ यदि नाम सर्पपकण, शक्नोति करी करेण नादातुम्,
इयतापि तस्य किं न तु, पराक्रमग्लानिरिह जाता. ”

“ કદાચ સર્પવનો દાણો હાથી પોતાની સૂઢથી લઈ ન શકે, તો એટલેથી શુ તેના પરાક્રમમા હીનતા આવી ગઈ ? ” અને તમારાથી અજ્ઞય છતાં તે કુદરતે મેં છતી લીધી, તો તેથી શુ સર્વોત્તમ એવા તમારાની મારામા અધિકતા આવે ગઈ ? કહ્યું છે કે —

“ यत्तमो भूमिस्तदास्य, नाशकद्वर्तुमशुमान्,
न तस्मादतिशेते हि, दीपस्तदपि नाशयन्. ”

“ બોયગમા રહેલા અધકારનો નાશ કરવાને સૂર્ય શક્તિમાન થતો નથી, અને દીપક તેનો નાશ કરે છે, તો તેથી શુ સૂર્ય કરતાં તે વધી જાય છે ? ” આના પ્રકાશના મનોહર વચ્ચનોથી તેને આનંદ પાડીને સગ્ગતીએ તેનો દામ્યયોગ્ય વેશ ઉતગવી શ્રેષ્ઠીયોગ્ય વેશ

પહોરાઓ. તે વખતે વહાણના સર્વ માણસોનો અધિપતિ થઇને મેઘ-
મુક્ત સવિતાની લેમ તે અધિક દીપવા લાગ્યો.

હવે વિનયથી પતિનું આરાધન (મેવા) કરતી અને શુગાર
રસની નોક તુલ્ય સરસ્વતી સાથે આનંદ કરતા તેણે પોતાના ચિત્તની
અદર રહેલી કબુલતાને ત્યજી દીધી અને મનમાં હર્ષિત તેમજ પો-
તાના માતાપિતાને મળવાને ઉત્ક્રાંતિ એવો તે ચતુર અનુક્રમે મુખે
મુખે પોતાના નનગ પાસે આવ્યો તે વખતે પુનઃ અને વનૂના કુશળ
આગમનથી શેઠ બહુ ખુશ થયો અને પોતાના હાથમાં મોટી કોટ લાગે
રાખીને પ્રણામ કરી તેણે પોતાના પુત્રનું આગમન જણાવ્યું રાજાએ
પણ સતુલ્ય થઈને તેનો પ્રવેગ ઉત્સવ કરવાને છત્ર, આમર, વાજાન,
અને પદ્મની ગોઠવે અપાવ્યા. તે પછી રાજાના પ્રસાદથી પ્રાપ્ત
થયેલ તે બધું લાગે શેઠ પોતાના સ્વજન કીમતોના સાથે મોટી
ઝલ્દિ (આઠ વર) પૂર્વક પોતાના પુત્રની સન્મુખ ગયો ત્યાં રને-
હથી પગે પડતા (નનતા) નંદને આલિંગન કરતો અને પોતાનો
વચનનિર્વાહ કરનારાઓ, વિક્રમન શ્રુષ્ઠકમળચાળી અને દૂરથી વિનય
પૂરક નમન કરતા એવી નધૂને સ્તિનંદ દ્રષ્ટિથી જોતો. તે શેઠ સસાર
મુખના સર્વરૂપો અનુભવ પોતાના મનમાં કરવા લાગ્યો હવે વા-
ઢકોએ નાના પ્રકારના વાદ્ય વગાડે છે અને લીલામહિત વારાગના
ઓએ નૃત્ય કર્યો છે, પછાડે મગલગીત ગાનારો એવી કુલીન
કાતાઓ વડે ગવાતા, ચોતરફથી ચારણોડે જપજપ શાબ્દથી વખ-
લાતા, દીન અને દુસ્થિત વાગકો પર મુગલ અને પંચોથી મેઘની
જેમ વરસતા અને પૂર્વજનના પુણ્યસમૂહથી લોભાડે પ્રશંસા પા-
મતા પોતાના પુત્રને મસ્તક પર છત્ર ધારણ કરાવી, નૂ સહિત હાથી
ઉપર બેસાડીને મોટા આઠ વરપૂર્વક હર્ષિત થયેલા એના એકીએ ના-
રમાં પ્રવેશ કરાવ્યો પછી ઘેર આવેલા અને પ્રિયાસહિત પગે લાગતા

દેનદિત્રપર ચિરવિયોગથી દુઃખી થયેલી માતાએ હર્ષાશ્રુતુ સિંચન કર્યું પ્રિય મુ અને સુદર શ્રેષ્ઠીને ઘેર મત્પુત્રના જન્મની જેમ આઠ દિવસ સુધી આનંદપૂર્વક વર્ધાપન મહોત્સવ પ્રવર્ત્યો.

હવે એક દિવસે અવસર પાગીને મસ્તકપર અજલિ ભેટી સરસ્વતી દેવદિત્રને વિનયથી આ પ્રમાણે વિનવના લાગી -“ હે સ્વામી ! પરણીને કાઈ પણ કારણથી પતિએ એને તરત તણ દીધી એટલે તેના વિયોગથી દુઃખિત થઈને આ બિચારીએ દીક્ષા લઈ લીધી, એ હેતુથી આ લોકો માફ વૈરાગ્ય કંઠક જ્ઞાનગર્ભિત છતાં દુઃખગર્ભિત સ્પષ્ટ રીતે માનશે તે કારણથી અને બાળ્યાપદ્યથી તમારી પામે મે જે ઉદ્ધત નાકય કહ્યું હતું, તે પણ એકનાર સિદ્ધ તો કરી બતાવવું જ એની ઇચ્છા થનારી-આ બે કારણોને લીધે બાલ્યાનસ્વાથી તત્વનો બોધ થતા માફ દૃઢ્ય વિષયોથી નિરંકલ હતું અને ચારિત્ર લેનાની ઇચ્છા હતી છતાં આલો વખત હતું મહુપુ કરી મઠી નહિ હવે પુણ્યના યોગે બધા અતરાયો દૂર થઈ ગયા છે, માટે હે સ્વામિન ! હવે ચારિત્ર લેનાની મને અનુજ્ઞા આપો ” આ પ્રમાણે તેનું વચન સાલળીને જેણે તેની સાથે અત્યંત દૃઢ પ્રેમ બાધેલો છે, એવો દેનદિત્ર મનમા બહુ ખેં પામીને સરસ્વતીને કહેવા લાગ્યો -“ હે પ્રિયે ! દુર્વિદ્ય એના મે વિનય અને ઔચિત્યનતી છતાં તારા જેના સ્ત્રીજનને આદરો વખત દુર્વિનીત માની લીંચી, માટે મને ધિક્કાર હો ! અજ્ઞાન અધકારથી અવ થયેલા એના મારી પાસે પુનઃ દીપશિખાની માફ અત્યારે તે પોતે પોતાને પ્રકાશિત કરી, તો હે ગુણવતી કાતે ! આવો રીતે પોતાને પ્રકાશિત કરીને દૃઢતાયુક્ત વૃ પ્રેમી એના મારો અત્યારે અકરમાત્ શા માટે ત્યાગ કરે છે ? હે પ્રિયા ! આ તાગે નિચાર પ્રસાર્ય છે, પણ તપશ્ચર્ય ચતુર્થાશ્રમમા ઉચિત છે, તાબૂલમા જેમ રાફેરાતુ સૂઈ ચુસ્ત નથી, તેમ તે યૌવનવયમા ઉચિત નથી, હે બહાલી ! પ્રાય મર્વ તોઈએ અને તત્વજ્ઞ પુરોએ પણ યૌવનવયમા નિય

મુખ ભોગનીને વૃદ્ધાવસ્થામાં ગત લીધું છે. માટે અત્યારે યથેચ્છ કામભોગ મેનીને (ભોગનીને) વૃદ્ધાવસ્થા આપણે જ ને સાથે ગત અગીકાર કરશું. ” આ પ્રમાણે પતિના ઉપદેશથી સરસ્વતી પોતે તત્ત્વજ્ઞ છતાં પુર્વના ભોગકૃત્ત્વ કર્મ ભોગાવધાને માટે ટૂંકરવાગ્રમમાં રહી પરંતુ સસારમાં રહ્યા છતાં સુવાસદૃશ પ્રુષ્યબોધથી તે પતિનતાએ પોતાના પતિને પ્રતિબોધોને તેને શુદ્ધ આર્હત ધર્મ શીખવ્યો. એટલે કંમે કંમે તે દૃઢ્યની શુદ્ધ અને શ્રેષ્ઠતર પરિણતિયોગે આનંદપદ ક્રિયા મા ઉદ્યુક્ત થાને નિશ્ચય આવક થયો. કહ્યું છે કે -

“ સામગ્ગિઅમાયેવિ હુ, વસણેવિ મુદેવિ તદા કુસંગેવિ,
જ ન હાયદ્ ધમ્મો, નિચ્છયઓ જાણ ત સહુ ”

“સામગ્ગીના અભાવે, હું જ આવળા, મુખ આનતા તેમજ કુસ-ગતમાં પણ જે ધર્મને ન તજે, તેનેજ નિશ્ચયથી આવક જાણવો. ” યૌનનનયમાં પણ આસ્તિકપણાથી જેમની નિષ્ઠા ધર્માનુષ્ઠાનમાંજ વર્તે છે અને નિરંતર પાપથી જેમનું દૃઢ્ય લય પામે છે, એના પુત્ર અને પુત્રવતૂના સસર્ગથી તેમજ તેમના ઉપદેશથી પણ અતિ ભારે કર્મના વ્યયને લીધે પ્રિય શુ શેઠના હૃદયમાં લેશ પણ ધર્મ પરિણમ્યો નહિ અને તેનામાં પૂર્વે કહેલા જે જે ફપણો હતો, તેમાંથી એક પણ વય પરિપક્વ થયા છતાં એણે ન થયું તે ધન, ધાન્ય, મણિ, સુવર્ણ, રૂપ્ય, અને કુપ્યાદિમાં અત્યંત મૂર્ચિત થયો. સતો તેમજ મોહથી કામભોગને વિષે નિત્ય તીવ્રાભિલાષ ધરતો સતો નિગત સર્વત્ર ‘ માઝ માઝ ’ એ મનનો જાપ કરતો, ધર્મ કે સત્કર્મનું નામ પણ લેતો નહિ. આરે પ્રકારના આર્તધ્યાનથી અને કોડ કોઈ વખતે રોદ્ધ્યાનથી પ્રિય શુરોઠનું સમગ્ર જીવન એમને એમ નિષ્પ્રય વ્યતીત થયું. છેલ્લે અવસરે પણ પોતાના ભારે કર્મીપણાથી ધર્મ કે પ્રભુને યાદ કર્યા

સિવાય મરણ પામીને તે વિકલેદ્રિય જીવોમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં ઘણા પાપો આચરીને તે દુર્ગતિમાં ગયો. એમ નીચે નીચે પડતો તે એકે દ્રિય જાતિમાં જાય ત્યાં જીવોના પિડાપ પાપે થાવરકાયમાં વાર વાર ઉતરે થઈને નિપત્તિની ઉત્પત્તિના દુઃખથી આર્તી (આકૃણ) થતો તે ચિરકાળ સસારમાં પરિભ્રમણ કરે.

પિતાના મરણ પછી ચોકસાગરમાં નિમગ્ન થયેલા દેવદિત્તે પરલોકવાસી પિતાની ઉત્તરક્રિયા કરી. પછી સ્વજનોએ મળીને તેના શોક નિવાર્યો અને પ્રિયગુણોથી રથાને તેને સ્વાર્થીને તેના પર કંઠે બના ભારતુ આરોપણ કર્યું તે પાપભીરુ, દાક્ષિણ્યવાન, સત્યશીળ અને ક્યાનો ભાર, શુદ્ધ વ્યવહારમાં નિષ્ઠ, દેવ ગુણની ભક્તિનો કરવાનાળો, સર્વજ્ઞપ્રણીત ધર્મમાં શ્રદ્ધાળુ, નિષ્કપટ હૃદયવાળો, સદ્ગુણવાળો અને અનુક્રમે વધતી જતી મહત્ત્વસંપત્તિનાળો થયો. તેવા પ્રકારના (ધર્મહીન) પિતાથી ઉત્પન્ન થયેલા આના (ધર્મચુમ્બત) દેવદિત્તને જોઈને લોકો જોઈના ભાગ્યા કે —“ અહો ! વિપવૃક્ષથી આ અમૃત જેવું સ્વાર્થ દ્રવ્ય ઉત્પન્ન થયું ” સમાન “સ્નેહ અને શીળવાળા દેવદિત્ત અને સરસ્વતીને મુખપૂર્વક નાનાપ્રકારના દિવ્યભોગ ભોગવતા રૂપ અને સૌભાગ્યથી મુશોભિત તથા વિનયયુક્ત જાણે શરીરવારી પુરુષાર્થો હોય એવા આ પુત્રો થયા.

એક દિવસે જાણે નગરવાસીઓના પુણ્યથી આકૃષ્ટ થયા હોય એના સમન્વૃક્તિયા અને જ્ઞાનરૂપ ધનનાળા ઓયુગવરાચાય ત્યાં પધાર્યા. જેમ તુષિત પ્રાણીઓ નિર્મળ જળથી ભરેલા સરોવર પાસે જાય, તેમ પુણ્યવત પૌત્રોના ઉભાહથી એમની પાસે આંગ્રા શ્રદ્ધાળુ હૃદયનાળો અને ચતુર દેવદિત્ત પણ મરસ્વતી સાથે તેમના વચનામૃતનું પાન કરવાને આવ્યો. દાહની શાન્તિ, તુરાનો ઉચ્છેદ અને મળતુ પ્રક્ષાલન કરવાના હેતુથી જ ગમ ભાનતીર્થરૂપ તેઓએ આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપ્યો શરૂ કર્યો —“ સ્વર્ગ અને મોક્ષનું મુખ આપ

વામા માહીરૂપ એવો દયામય શુદ્ધ ધર્મ, ભગલીરૂપ કાલ્યા માણસોએ સર્વ પ્રકારે આગધરો જોડ્યો જે કર્મ કરતા પર પ્રાણીઓને પીડા થાય, એવું કર્મ મન, વચન અને કાયાથી કુશલાર્થી પુરૂષોએ કદાપિ કરવું નહિ અનરને વધ, બધન વિગેરે કરવારૂપ પાપ એક વાર પણ કરનામા આવે, તો તેનો જઘન્ય વિપાક દશગણો થાય છે અને તિમ્મ કે તીનતર દ્વેષરૂપ પરિણામના વશથી કયું હોય તો તેનો વધનો જતો વિપાક ક્રમથી (અનુક્રમે) અસંખ્યગણો પણ થાય છે આગમમા પણ કહ્યું છે કે—

“ વહમારણઅંધસ્કાણ—દાણપરચળવિભોચનાઈણ,
સવ્વમહજ્જો ઉદઓ, દસગુણીઓ ઇક્કસિરુયાણ ”

“ તિલ્લવરે સ પણ્ણે, સયગુણિઓ સયસહસ્સકોઢિગુણો,
કોઢાકોઢિગુણો યા, હુજ્જ યિયાગો વહુયરો યા ”

“ ૧૧, મારણ, આળ કેવું અને થાપણ આળની, વિગેરે પાપ એક વખત કરનાથી તેનો સનથી જઘન્ય ઉંચ દશગણો હોય છે પરંતુ તીનતર પ્રદ્વેષનરૂ કરનારી તેનો નિપાક સોગણો થાય, લાખ ગણો થાય, કોટિગણો થાય અને કોટિકોટિગણો થાય અથવા તો તે કરતા પણ વધારે થાય ” બીજા (અથવા) પરના દેવથી કરનામા આને નવાં ઉંચ પાપ તો દૂર રહ્યો, પરંતુ કપટગર્ભિત ધર્માખ્યાન પણ આગળપર મહાદુ ખકર થાય છે જેમ છદ્મગર્ભિત ધર્મપિદેશ પણ પોતાની ભાલીને દુષ્કર્મો હેતુ બનાવી વનશ્રીને અતેદુ ખગરી થયો હતો તે દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે —

“ અનેક શ્રીમત આનંદોથી વ્યાપ્ત એના નસતપુર નામના નગરમા શુદ્ધ વજ્રહારનાજો વાણીમા કુશળ, ત્યાગી, ભોગી, બુદ્ધિનો ભાગર, કરનામા આનંદ અગેર દુષ્કર્મોથી વિરામ પામેલો અને વન ધાનની સમૃદ્ધિરાજો પરમ આનંદ ધનેશ્વર નામે શેડ હતો

શ્રીલાલિત સંયુક્તથી સુશાલિત અને શ્રેષ્ઠ ભક્તિવાળી લક્ષ્મી નામે તેને સ્ત્રી હતી, તે સ્ત્રી દિવ્ય રૂપની શાલાથી પણ ખરેખર લક્ષ્મીજ હતી પૂર્વપુણ્યના પ્રભાવથી દૃઢ સ્નેહાનુભવનાળા તે દ પતીને દિવ્ય ભોગ ભોગનતા કેટલોક કાળ વ્યતીત થયો. એક દિવસે રાત્રિના પાછલે પહોરે ક્યાક ઉચ્ચાર કરાતો (બોલાતો) આ શ્લોક શર્યામા મુખે બેઠેલા એવા તેમને કહ્યુંગાયર થયો —

“ યત્ર ન સ્વજનસદ્ગતિરુચ્ચૈ—યત્ર નો લઘુલઘૂનિ શિશૂનિ;
યત્ર નૈવ ગુરુગૌરવચિન્તા, હન્ત તાન્યપિ ગૃહાણ્યગૃહાણિ. ”

“ જના સ્વજનોની ઉંચા પ્રકારની સગતિ નથી, જ્યા નાના નાના બાળકો નથી અને જ્યા વડિજોતુ માન સાચવવાની કાળજી નથી, અહા ! ખેંદની વાત છે કે, તે ગૃહ પણ અગૃહજ છે ” “ જેને પુત્ર ન હોય તેણે ઘર શૂન્ય, જેને બધુઓ ન હોય તેની દિશાઓ શૂન્ય, મૂર્ખણું હૃદય શૂન્ય અને ફરિદને સર્વ શૂન્ય છે ઉંચે કૂદતો, નીચે પડતો, સ્ખલિત થઈ ચાલતો, હસતો અને મુખમાથી લાળો વમતો એવો ન હન ડોઈ સાચવતી ભામિનીનાજ ઉત્સગમા હોય છે ” આની હાથીકતનાળા શ્લોક સાક્ષીને એકાત મુખસ્નાહ છતા ત્યારથી અનપત્યપણાને લીધે તેમણે ચિત્ત અતિશય તપવા લાગ્યું અત્યંત મુખના ઉપભોગની અદર, શર્કરાચૂર્ણના સ્નાહમા આનેક્ષી કાકરી જેમ દુ સહ લાગે, તેમ તે દુ ખ તેમને અસહ્ય થઈ પડ્યું અપત્યની પ્રાપ્તિને માટે નાનાપ્રકારના દેવ દેવીની પૂજા, યોગ કે ભોગાદિ ધરનારૂપ મિથ્યાત્વનો તેમને મિથ્યાદૃષ્ટિઓ વારંવાર ઉપદેશ દેતા હતા, પરંતુ શુદ્ધ જૈનપણથી તેમણે સમ્યક્ત્વ વિશુદ્ધ હોનાને લીધે તેમણે મેઝસમાન નિશ્ચળ મન જરાપણ ચંચાલમાન ન થયું તીર્થ કરની ભક્તિ, તપ તથા દીન અને દુ સ્વિતતને દાન વિગેરે સત્કૃત્યો કરવાથી તેઓ અનુક્રમે પોતાનું પૂર્વના અતરાયરૂપ દુર્ગ્મ ખપાવના લાગ્યા.

એક દિવસ જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજા કરીને તેમની આગળ અરિહતપદના ધ્યાનમાં લીન થઈ કાચોત્સંગે રહેવા અને અહિંસા કિંતા પ્રભાવથી જેના અગુણ કમ ખર્ચી ગયા છે એના તે શેઠને ‘હવે તારી અલીપ્ત સિદ્ધિ પાસે છે’ એ નીતે સ્પષ્ટ બોલતા કોઈપણ દેવે તેના મત્કર્મથી ગ્રેષ્ઠ ત્યાં આવીને પાડેલા બે આમ્રફળ અને એક તેની ગોલી તુષ્ઠ થઈને સમર્પણ કરી સાક્ષાત્ મળેલી તે વસ્તુઓ જોઈને શેઠ હર્ષિત થઈ વિચાર કરના લાગ્યો કે—“ નિશ્ચય આ કોઈ સાધર્મિક દેવ મારાપર પ્રસન્ન થયેલો છે અને આજે મારા હૃદયના દુ ખને દૂર કરના માટે મને આ વસ્તુ સમર્પણ કરીને તેણે ભાવિ બે પુત્ર અને એક પુત્રીરૂપ ત્રણ અપત્યોની પ્રાપ્તિ મૂચન કરેલું છે ”

પછી વિશેષરીતે હર્ષિત હૃદયથી સદ્ગર્ભિય આચરણ કરતા તેમને અનુક્રમે બે પુત્ર અને એક પુત્રી એમ ત્રણ અપત્યો થયા ‘આ મારા ધરના ધનનો સ્વામી થયો’ એ હેતુથી શ્રેષ્ઠીએ પહેલા પુત્રનું ધનપતિ એણે નામ રાખ્યું અને તેના નામને અનુસારે પછીના બે અપત્યના અનુક્રમે ધનાનહ અને ધનશ્રી એના નામ રાખ્યા વખત આવતા શ્રેષ્ઠીએ સારા ઉપાધ્યાય પાસે તે ત્રણેને યોગ્ય કળાઓ શીખવી પછી પદ્મશ્રી અને કમનશ્રી નામની બે વણિક સુતાઓની સાથે મોટા મહોત્સવથી શ્રેષ્ઠીએ જને પુત્રનો નિવાહ કર્યો અને સુદરશેઠના રૂપ અને સોભાઅશાળી પુત્ર સાથે ચૌનનવતી ધનશ્રીને પણ તેણે પરણાવી

ધનશ્રી દશ દિવસ આનંદથી માસરે રહીને માળાપને મળવાની ઉત્કંઠાથી પિતાને ઘેર આવી એટલામાં તત્કાળ ઉત્પન્ન થયેલા કોઈતીવ્ર અને અસાધ્ય વ્યાધિની પીડાથી દુર્લ્લખ્યોને અકસ્માત તેણીનો પતિ મરણ પામ્યો. પોતાના પતિના મરણની ભય કર ખબર

સાલગીને હૃદયમાં દુઃખાકુળ થઈ વિલાપ કરતી ધનત્રી આ પ્રમાણે
વિચાર કરવા લાગી — “ અગ્રીપર મૂકેલા અગ્નિની જનાળા માફક
અત્યંત દુઃસહ એવી આ બાલનૈધવ્યની વેદના મારે રી રીતે
મહન કરવી ? મારે જવાળાવ્યાસે હુતાગનમાં આજેજ આ શરીરને
હોત્તીને આ મોટા દુઃખની હું એક સાથે સમાપ્તિ કરૂં ” તે વખતે
ચોક્કસ થઈને આખમાથી આમુ પાડતા એકઠા થયેલા સ્વજનોએ
હયાની લાગણીપૂર્વક જોનાયદી તે પોતાના પિતાને આ પ્રમાણે
કહેવા લાગી — “ હું તાત ! આજે અત્યારેજ પ્રસન્ન થઈને મને કાષ્ઠ
મગાવી આપો, કે જેથી હું જળી મરૂં, કારણ કે પતિમાગે અનુસર-
વાથી સતીઓને લાભજ છે ” પછી પોતાના ઉત્સાહમાં તેને
એસાગીને સગદગદ તેનો પિતા કહેના લાગ્યો — “ હું વત્સે ! તત્તજ
મનુષ્યોને આણુ સાહસ કર્મ કરવું ઉચિત નથી આવેા મનુષ્ય જન્મ
અને સંજ્ઞાન વૃથા કેમ જુમાનાય ? હું મુગે ! મનુષ્ય ભવમાં એક
ક્ષણવારમાં પણ મહાન કર્મોનો ક્ષય થઈ શકે છે ” કહ્યું છે કે —

“ જ અન્નાની કમ્મ, સ્વેદે વહુઆર્હિ વાસકોડોર્હિ,
ત નાળી તિહિગુત્તો, સ્વેદે ઉસાસમિત્તેણ, ”

“ અજ્ઞાની જે કર્મને ઘણા કરેાડો વગરે ખપાવે, તે કર્મને
જ્ઞાની ત્રણ ગુણિ સહિત એક ધાસ માત્રમાં ખપાવી શકે છે ” “ હું
વત્સે ! અગ્નિપ્રવેશાદિ અતિ દુઃસહ કંટોળી પણ જો પ્રાણીઓ
ગુણ ભાવવાળા હોય, તો માત્ર વ્યતરપણાને પામે છે, ” આગમમાં
કહ્યું છે કે —

“ રજ્જુમ્મહવિમ્બરુણ—જલજલણપવેસતિન્નઝુહદુહિઓ,
ગિરિસિલ્પઢળાત મયા, મુહમાવા હુતિ વતરિયા. ”

“ દારડીથી ગળાડાઓ ખાય, નિપ ભક્ષણ કરે અને જળ કે અ
ગ્નિમાં પ્રવેશ કરે, ત્યાં કે કુધાકાતપણે મરે તથા પર્વતના શિખરપર

થી અપાપાત કરે, તે વખતે જો ગુણભાવ રહે તો પ્રાણીઓ વ્યતર થાય છે. ” ॥ જેમ માત્રિક લોકો પાનમા (સ્થાનકમા) દાન (વિધ) ને નિયમિત (કબજે) કરીને પછા મત્ર પ્રયોગથા તેને મારે છે, (દૂર કરે છે) તેમ તપરૂપ અગ્નિવડે આત્માને નિયમિત કરીને ડાહ્યા માણસ શરીરને કસે છે (અકુશમા રાખે છે) હે ગુણે ! અભિના દાહુથી લયલીત થયેવ આત્મા તત્કાળ ઉડી ગયા પછી નિશ્ચય શરીર આળનાથી શો ગુણ થાય ? કાષ્ઠલક્ષણથી સ્ત્રીઓનું જે પતિમાર્ગાનુસરણ છે, તે પણ વ્યવહારમાત્રથી છે, વસ્તુતાએ તો તેનું પરિણામ કાઠ નથી સ્નેહથી સાથે મરતા છવો પણ કર્મની પરનશતાથી પરલોકમા ભિન્ન ભિન્ન ગતિ પામે છે ” (એક સ્થાનકે ઉપજતા નથી.) રુવશમા પણ જુદું છે કે —

“ રુદતા કૃત એવ સા પુનર્ત શુચા નાનુમૃતેન લભ્યતે,
પરલોકજુપા સ્વકર્મભિર્ગતયો મિન્નપયા હિ દેહિનામ્ ”

“ તે કાતા હવે રૂદન કરવાથી, શોક કરનાથી કે તેની પાછળ મરી જવાથી પણ કયા મળનાની હુતી ? કારણ કે પોતાના ઝર્મવશથી પરલોકવાસી પ્રાણીઓની ભિન્ન ભિન્ન ગતિ થાય છે ”

“ માટે હે વત્સે ! આ બાવમરણના અધ્યવસાયને હૃદયથી છાડી દઈને શ્રદ્ધાથી સન દુ ખોના ઓનધરૂપ આહુત ધમનું આચરણ કર અને યથાયોગ્ય જ્ઞાન દેતી, ઉજ્જવલ શીલ ધારણ કરતી, શક્તિ પ્રમાણે તપ આચરતી અને ગુણ ભાનતા ભારતી સુખે અહીં રહે અહીં આપણે ઘેર નિરતર રહેનાથી અને અતિ પગિયયથી તારી અવજા થશે, એમ મનમા લેશ પણ શંકા રાખીશ નહિ કેમકે તુ જે આપીશ, તેજ બધું મારે ઘેર જવાશે અને તેજ પહેરાશે ॥ જે ગુણાગુણ કરીશ તે બધું સર્વને પ્રમાણ છે ” આ પ્રમાણેના મુધાસમાન શીતળ વચનોથી આત્માસન આપીને શ્રેષ્ઠીએ પુત્રીને મરણના અધ્યવગાયથી અટકાવી

પછી પિતાને ઘેર રહીને સનિગ્ન મનથી શ્રદ્ધાપૂર્વક ધનશ્રી નિરંતર સાવધાન થઈને ધર્મકૃત્ય કરવા લાગી. અન્યદા અપત્યપર અતિશય પ્રેમાળ અને જન્મથી આવડ્ઢર્મના આગ્રહક એના તેણીના માતાપિતા અનુક્રમે સ્તર્ગે ગયા તેથી ‘ અરે ! બચહારની નિયમ તાથી હવે તે મામાપ પિતા સ્નાર્થમાજ એક તત્પર એના બને ભાઈ અને ભાલીઓની આગળ મારો નિર્વાહ શી રીતે ચાલી શકશે ? ’ આવા સકંડે વિકલ્પોથી દુ ખાર્ત થઈને તે રડવા લાગી. પરંતુ બને ભાઈઓએ મામાપનો અનસર યોગ્યરીતે સાચવીને સ બધીઓ સમક્ષ દ્વંદ્વના પ્રેમથી ધનશ્રીને આ પ્રમાણે કહ્યું કે- “ હુ બહેન ! તમેજ અત્યાગે અમારા ધરમા માતાની જેમ મુખ્ય છા, તો હવે પછી યથાયોગ્ય મર્વ કાર્યમા તમારે તમારી ભાલીઓને જોડવી અને સર્વઆરભથી મુક્ત થઈ, છપ્રકારના આનંદયકમા તત્પર થઈ મત્પાત્રને દાન આપતા સતા તમારે પોતાના જન્મને કૃતાધ કરવો ” આના નિનય અને ઉચિતતાગર્ભિત ભાઈઓના વચનોથી તે ભાલીવિગેરે અજનોમા અત્યંત મ્હોરાઈને પામી (માનનીય થઈ)

હવે ઁળવે હળવે ધનશ્રીએ ગેક મૂકી દીધેા અને ચતુર એવી તે હમેશા યથાયોગ્ય બધા કામમા પોતાની ભાલીઓને પ્રવર્તવવા લાગી, ભાલીઓ પણ શ્રેષ્ઠ કુળ અને શીલનાળી હોવાથી તેને નિરંતર પોતાની માતા સમાન ગણી તેણીના ઉપર અત્યંત સ્નેહ રાખવા લાગી. તે ત્રણે પ્રતિક્રમણાદિ કરીને તત્વની જિજ્ઞાસાથી પરસ્પર હમેશા વર્ગગોષ્ઠી કરતી હતી

હવે દીન અને દુ સ્થિત જનોને અનુક પાદાન, સુપાત્રોને નિર્દોષ અને ભૂખણરૂપ શ્રદ્ધાપૂર્વક દાન અને ધર્મસ્થાને જતા આવતા યાચકોને ઉચિતદાન એ રીતે પોતાની ધ્વજ પ્રમાણે દાન આપતી ધનશ્રી સર્વત્ર લોકોમા પ્રગ સા પામી એક દિવસે માણસોના મુખથી નણ

દની વિરોધ પ્રશ્ન મા સાક્ષીની માયાળુ છતાં બંને ભાલીઓ મનમાં જરા બે પાત્રી અને આ પ્રમાણે વિચારના લાગી કે - “નહી દેને આ ઘર સંથે આટલો બધો ગો મ બધ છે કે જેથી એ આપણા ધનનો આટલો બધો વ્યય કરે છે ? ” પછી પાડોશીના આગોળ પછી કાંઈક અદેખાઈવો ઉઠ્યા નીચા અનજ્ઞાના વચનો તે બોલના લાગી. પરંપરાએ ભાલીઓનું તે કથન જાણીને હૃદયમાં કાંઈક અનુતાપ વારણ કરતી ધનથી વિચારના લાગી કે - “પ્રાય રાત્રી ભાલીઓ બધેઠમણે આવેલી જ હોય છે, તેથી તેમના વચનથી દૂભાગે કોણ મનમાં કંઈ પણ પાવે ? પરંતુ જો માત્ર દાન અને કામ ભાઈઓને ન રૂચતું હોય તો પછી ઘરની આટલી વેઠ હું રોગર શા માટે કરું ? અને જો ભાઈ એ ને તે રૂચતું હોય તો ભાલીઓના ખાલી બોલનાથી શું ? માટે ભાઈઓના હૃદયમાં મારાપર કેવી આસ્વા છે તેની પરીક્ષા કરું ”

ત્યાર પછી એક દિવસ સાંજે કંઈ કારણસર મોટા ભાઈ નજીકમાં હોતો તેવે નખતે ધર્મવિચાર કરતા ધનમાં એ પદ્મશ્રીને કંઈક કહે - “હે શુભે ! સ્ત્રીઓનો એજ ધર્મ છે કે સર્વ પ્રયત્નથી પોતાની સાડી શુદ્ધ રાખવી બીજી બહુ બોલ બોલ કરનાથી શું ? ” આ તેણીનું વચન માક્ષણી મોટાભાઈ મનમાં વિચાર લાવી વિચારવા લાગ્યો કે - “નિશ્ચય આ મારી સ્ત્રી ક્યાંક ભ્રષ્ટ (શીવરહિત) થઈ જાય છે નહિ તો સત્ય, હિતકારી, નિર્દોષ અને મિત્ર બોલનારી, સુશીલા અને કુશલ એવી મારી બહેન તેને આના પ્રકારનો ઉપદેશ શા માટે આપે ? અહો ! કલેશથી મેળવેલા ધનમાં આ બલિચારિણીનું પોષણ કરતા આટલો વખત મેં વૃથા અસતીપોષણ કર્યું જ્યારે એ દોષથી દુષ્ટ થઈ, તો પછી સુરૂપવતી છતાં એનું હૃદય મારે શું પ્રયોજન છે ? ” આ પ્રમાણે અત્યંત વિરક્ત થઈ તે પોતાના વાસગૃહે (ઘરમાં) ગયો સમયપર ત્યાં આવેલી પદ્મશ્રીને રોનરક્ત થતો તે આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો - “હે મહાપાપિણી ! બહાર નીજી, મારો સ્પર્શ કરીશ નહિ ” આવી રીતે કોઈના વચનોથી તર્જાયેલી તે વિયોગિની અબળા રૂદન કરતી

‘એ શુ પાપ કર્યું છે કે જોથી પતિ કોપાયમાન થયા’ એમ વિચારવા લાગી યાદ કરતા પોતાનું કંઈ પણ પાપ યાદ ન આવવાથી રાત્રે કેવળ પૃથ્વીઉપરજ આજોટતી તે અત્યંત દુઃખ અનુભવવા લાગી જેને અત્યંત અવૈય ઉત્પન્ન થયું છે એની તે સ્વલ્પ પાણીમા માછલીની જેમ રાત્રિના ત્રણ પહોરને સો (શત) પ્રહર કરતા અવિક માનવા લાગી પ્રભાતે તેનું નિસ્તેજ મુખ જોઈને ધનશ્રીએ તેને પૂછ્યું—“હે સુભ્રુ ! આને આમણદૂમશ્રી કેમ દેખાય છે ?” સગ્લ એવી પદ્મશ્રી-એ ગત્રિનો યથારિયત અહેવાલ તેને કહી બતાવ્યો. પૂર્વના સકેતા-કારથી મનમા હામતી ધનશ્રી તેને ધીરજ આપતી સતી બોલી કે—“હે મુખે ! તું એક મ કરે તારી ઉપર તારા પ્રિય જોકે ક્રુદ્ધ વયેલા છે, છતા હું તેને એના પ્રમરની શુકિતથી સમજાવીશ, કે તે તાગ પર પાછા પૂર્વની જેમ સ્નેહ કરશે ”

હવે પોતાના ઘરના દુર્વૃત્તથી જેને ચિત્તમા અત્યંત અવૈય ઉત્પન્ન થયું છે, એના ભાગને અવમરે કોમળ વચનથી ધનશ્રીએ પૂછ્યું “હે ભ્રાત ! આજે તમારા મુખપર શા નિમિત્તથી રયામતા છનાઈ ગઈ છે ?” વિદ્યામુ એના તેણે બહેનની આગળ પોતાની પત્નીનું તે દુર્વૃત્ત (દુરાચરણ) કહી બતાવ્યું. પછી વનશ્રી ભાઈને કહેવા લાગી, “પદ્મશ્રીને તમે આવી (આવા પ્રજારની) શા ઉપગ્રથી કહો છો ? બીજના ચદ્રમાની અદ્ભુત લાહનની જેમ એ અસ ભાવ્ય છે જો તમે એવું જોયું કે માલજયુ હોય તો તે કહો, અન્યથા સતી સ્ત્રીનો દોષ કહેવો તે યોગ્ય નથી ” તે કહેવા લાગ્યો કે—“બહેન ! તું બધું જાણે છે, છતા મારી પાસે તે છુપાવે છે તે દિવસે સાને શાદિકાદિ બોલથી તેને તું શિખામણ નહોતી આપતી ? જેમ માર્ગશ્રદ્ધને માર્ગકથન, સ્ખલિતને આલબન, તેમ શીલશ્રદ્ધને શીલશિખામણ એ બધું સ્પષ્ટજ છે ” તે સાંભળી ધનશ્રી જરા હાસ્યક્રીને કહેના લાગી—“આહો ! મોટા વિદ્વાન છતા તમારો પણ કેટલી બધી મુઘતા છે, કે આવા પ્રજારના આત્મગોષ્ઠીના વચનોમા પણ વ્યર્થ કંઈપી લીધો હે ભ્રાતા !

બને લોકનો દ્વેસ કરનાર અને આપશની માફક પ્રાય અનાચ્છાદ્ય (ગુપ્ત ન રહી શકે એવું) હૈ શીદ્ધપાતક એ સ્ત્રીઓના સર્વ પાપમાં મોટામાં મોટું પાપ ॥ તે વાત કરતા શાસ્ત્રિક વિગેરે વાક્ય તો મે આત્મગોષ્ઠી કરતા સ્નાણાનિક કહ્યું હતું, પણ તેને દુર્વૃત્તમાં પ્રવૃત્તિ માનીને તેની નિવૃત્તિ માટે કહ્યું નહોતું ॥ લાક ! પતિનતા એવી પદ્મશ્રીમાં દુધમાં પૂરાની જેમ તેવા લેગ પણ દૂધની વ્યર્થ શક્તિ કરશે નહિ ॥ ભગિનીના વચનથી વિશ્વાસ પામી ધનપતિ બહેમનો ત્યાગ કરી સારા ચિકિત્સથી પૂર્વની માફક પદ્મશ્રી ઉપર અધિક પ્રીતિ ધાવજી કરવા લાગ્યો.

એક દિવસે તેવીજ રીતે ધનાવહ જ્યારે કાંઈ કામપ્રસંગે નજીકમાં હતો તેને વખતે ધનશ્રીએ ધર્મવિચાર કરતા તેની પત્ની કમલશ્રીને કહ્યું — “હે શુભે ! જનરજન કરવા માટે ધણા વચન પ્રપચથી શુ ? ‘પોતાનો હાથ ધોખો રાખવો’ એજ સ્ત્રીઓનો ધર્મ છે ॥” તે વાક્ય સાંભળીને ધનાવહ મનમાં ખેદ પામી વિચારવા લાગ્યો — “અહા ! ખરેખર ! કુલનતી છતા મારી પત્નીનો ચોરો કરવાનો સ્વભાવ લાગે છે જો એમ ન હોય તો આ બહેન એને આવા પ્રકારની શિખામણ શા માટે આપે ? કારણ કે કંઈપણ સખવના નિના અર્થ પણ કશા (ચાણુક) ને પાત્ર થતો નથી ॥” આ પ્રમાણે વિચારીને પૂર્વની જેમ કોપની આશંકા કરીને મનમાં વિનાશ પામી તેણે પણ નિનાસસ્થાને આરેલી પોતાની પ્રિયાની નિર્લત્સના કરી તેથી અત્યંત દુઃખી થઈને એણે પણ તેવીજ રીતે રાત્રિ વ્યતીત કરી સનારે જ્યારે ધનશ્રીએ પૂછ્યું, ત્યારે તેણીએ વીતેલ વાત કહી બતાવી. તે સાંભળીને મૃદુ અને શીતળ વચનોથી લાલીને આશ્વાસન આપી ‘જાણે કાંઈ જાણતીજ નથી’ એમ દલથી એકાતમાં તે ધનાવહને કહેવા લાગી — “હે વીર ! આજે એકાએક કમલશ્રી ઉપર કેમ કેરપાયમાન થયા છો ?” તે કહેવા લાગ્યો — “મારી આગળ એ તરકરીતું નામ પણ લગ્ન નહિ ॥”

નશ્રી કહેવા લાગી કે—“ હે ભાઈ ! જે કણ કણ કરીને તમારા ઘર-
ના સગ્રહ કરે છે, તેનામા આના અસલાબની સલાનના કેમ કરે
શ ? ચંદ્રમા ઉજ્જ્વલા, સૂર્યમા અધકાર અને પાણીમા અગ્નિની
પલાનનાની જેમ આમા લેશ પણ સ્તૈન્ય દોષ હોય એમ હું માની
શકતી નથી ” તે પુન આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો—“ જે
એનામા સ્તૈન્યસ્વભાવ ન હોય તો ‘ હાથ ચોખ્ખો રાખવો ’ એ
પ્રમાણે એને તમે શા હેતુથી શિખામણ દીધી ? ” ધનશ્રી જરા હસીને
બોલી—“ હે બંધો ! પોતાના કામગાજમા વ્યગ્ર થયેલ પુરૂષ તો
ધરમા કોઇ વખતજ આવ જ કરે છે, પરંતુ ધરની રક્ષામા નિભાયલી
સ્ત્રી તો આખો દિવસ ઘરમાજ રહે છે, કહી પણ તેને મૂકતી નથી તે
પણ જ્યારે ધરને લૂંટશે (ચોરને) તો પછી ત્યા રક્ષા કરનાર કોણ
રહેશે ? જ્યારે સ્નાનેતુ કામ ઉઠ કરશે ત્યારે સીકું કયા બંધાશે ?
હું ભાત ! પુરૂષોને પણ સ્તૈન્ય નિષિદ્ધ (વિરૂદ્ધ) છે, અને સ્ત્રીઓને તો
વિશેષ નિષિદ્ધ ॥ આ પ્રમાણે આમાન્ય વાત કરતા તે વિવેકે એમ
કહ્યું હતું, બીજી કાંઈ ગરણ નહોતું ” ઇહેનના આ વાક્યોથી
દોષની સંકારહિત થઇ ધનનાહે પ્રથમની જેમ મધુગ આલાપથી
પત્નીને પ્રમુદિત કરી

હવે ધનશ્રીએ નિર્ણય કર્યો કે—“ મારૂં કંગેલુ શુભકે અશુભ,
સ્નેહના વશથી મારા ભાગ્યો બધું શુભજ માની લે છે ” એમ
નિચારી ધનશ્રી, સાલીઓના ઉચા નીચા વચનોના અનાદર કરીને
પૂર્વ પ્રમાણેજ દાનાદિ પુનઃકર્મ કરના લાગી પરંતુ અન્યને દુખના
હેતુભૂત તે આચારભિત ઉપદેશથી ધનશ્રીએ દુઃખરેદ, દૈવ અને
ઉત્કૃષ્ટ કર્મ બાધી લીધું પ્રાતે ધનપત્યાત્મિક પાથે સંનિગ્ન મનવાળા
થઇને નિષ્પાપ પ્રવ્રજ્યા અગીયાર કરી સ્વર્ગે ગયા ત્યા પણ
પૂર્વલવના સંસ્કારથી પરમ્પર સ્નેહાર્દ્ર મનવાળા થયા મતા ધણા
કાળ સુધી તેઓએ વિપુળ કામભોગ ભોગના

હવે ભગતક્ષેત્રમા અલકાપુર્ગની સાથે સરમાઈ કરનાર અને

વેલનન્કદ્વિધી પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામતુ સાકેતપુર નામે નગર હતુ ત્યા
 મોટી કીર્તિનાળો અને લક્ષ્મીનુ સ્થાન એનો અરોક નામે શ્રેષ્ઠ
 હતો તેને પ્રીતિવાળી અને સતી એવી ગ્રામતી નામે પત્ની હતી
 દેવલવમા ભોગવતા બાકી રહેલા મત્કર્મના પ્રભાવથી ત્યાથી ચવીને
 બને બાળ્યોના છાન ક્રમથી તેમના પુત્રપણે આવીને ઉત્પન્ન થયા
 તેમા પ્રથમ સાગરદત્ત અને બીજો સમુદ્રદત્તના નામથી પ્રગિદ્ધ
 થયો ધનશ્રી સર્ગથી ચવીને શ્રેષ્ઠ એવા હસ્તિનાગપુર નામના
 નગરમા ગામ શ્રેષ્ઠીની લક્ષ્મી નામની કાતાયાં પુત્રીપણે ઉત્પન્ન
 થઈ સર્વાગમુદરી તેનુ નામ પાણ્ય અથરાપત્ર નામનાળી તે
 ઇંદુલેખાની જેમ રાત્રે રાત્રે વવતી કળાઓની સંપૂર્ણતાને પામી

હવે એક દિનસે વ્યાપારાથે અરોકશ્રેષ્ઠી હસ્તિનાગપુર આવ્યો
 ત્યા નેનને અમૃતાન્ન સમાન તેણીને જોડે શાખશ્રેષ્ઠીને કહેવા
 લાગ્યો —“ હે શ્રેષ્ઠિન્ ! રૂપ, સોભાઅ અને સૌજન્ય વિગેરે ગુણોથી
 આ કળા મારા સાગરદત્ત નામના મોટા પુત્રને ખરેખર લાયક છે ”
 તે જાણળી યોગ સંબંધના વિજ્ઞાનથી હૃદયમા ખુશી થતા શાખશ્રે
 ણીએ તરતજ તેના ચરણુ ધોધને તેને સર્વાગમુદરી આપી પછી
 અરોકશ્રેષ્ઠી તથા શાખશ્રેષ્ઠીએ કરેલા વિવિધ પ્રકારના ઉત્સવથી
 સાગરદત્ત સર્વાગમુદરીને પરબો તે પાપ પતિની સાથે સાકેતપુર
 નગરે જઈને ત્યા દશ દિવસ રહી મુક્તિ થઈ મતી પોતાના પિતાને
 ઘેર આવી

હવે એક દિનસે સાગરદત્ત પોતે પિતાની આજ્ઞાથી મનમા
 મુદિત થઈ પત્નીને તેના મોટે શ્વસુરને ઘેર ગયો ત્યા ઉંચા પ્રકારના
 અને સાચા દિલના આતિથ્યથી પ્રસન્ન થયેલો તે શુદ્ધિમાન ઉપરના
 મજલાપર તેને મુવા માટે નિર્માણ કરેલા ખડમા પવન ઉપર જઈને
 બેસા ઉંચા પ્રકારના શુભારને ધારણ કરીને કામદેવની પતાકાસમાન
 સર્વાગમુદરી હજી જોડેલામા ત્યા આવી ન હતી, તેટલામા તેના

પૂર્વના દુઃખોથી ગ્રાસાયેલા કોઈક કૌતુકી વ્યતર પુરુષાકાંઠે ગનાક્ષમા મુખ નાખીને ‘પ્રીતિપાત્ર મર્નાગમુદરી કેમ આજે અહીં નથી ?’ આ પ્રમાણે મુગ્ધ અક્ષર બોલીને તત્કાળ અંગ ૧૫ ચડી ગયો. માગરદત્ત અસહાય વૃત્તાત જોડેને અતિશય ખેડ પામતો આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“મર્નાગમુદરીના રૂપમા મુગ્ધ બનેલો કોઈ દેવ કે વિદ્યાધર નિશ્ચય એની સાથે કીડા કરવાને માટે દરરોજ અહીં આવે છે જો એમ ન હોય તો એ અહીં આવીને આ પ્રમાણે શામાટે પૂછે ? માટે હું ધાડ છું કે આ મૂળથી જ કુલટા અને કુલખ પણી છે જે સ્ત્રીનું ચિત્ત અન્યત્ર આસન્ન થઈ ગયું હોય અને જે મર્નાકાને ઉલ્લેધી ગઈ હોય તેવી સ્ત્રીને તેનો પતિ એકડો ગુણોથી ગણ પ્રસન્ન કરી શકે નથી ” કહ્યું છે કે —

“અઠાણ્ડકોપિનો મર્તુ-રન્યાસક્તેષ્વ યોપિત’,
પ્રસન્નિથેતસઃ કર્તુ, શક્રેગાપિ ન શક્યતે.”

“વિના કારણે કોઈ કન્યાને પતિના, અને અન્યમા આસન્ન થયેલી સ્ત્રીના ચિત્તને પ્રસન્ન કરવાને હું પણ શક્તિમાન થતો નથી ” તો હવે શીજથી વિનંદ થયેલી આ પત્નીનું મુખ કોણુ જુએ / માટે આ પાપિણીનો અત્યારેજ ત્યાગ કરીને હું ચાલ્યો જાઉં ” આ પ્રમાણે વિચારી અત્યંત વિરક્ત થઈને માગરદત્ત તે પતિવ્રતા પત્નીનો ત્યાગ કરી ગવાક્ષ માર્ગથી નીચે ઉતરી એકદમ પોતાના નગર તરફ ચાલતો થયો. ઘરે આવીને મર્નાગમુદરીના બધા વૃત્તાત રનામ મુખપડે એકાતમા તેણે પોતાના માઆપને કહ્યો. તેમણે પણ મિનઃવ વચનામૃતથી તેને આ પ્રમાણે ધીરજ આપી — ‘હું પુત્ર ! તે વ્યભિચારિણીને કુવના કલકમારે અહીં ન લાગ્યો તેજ ઠીક કહ્યું, પણ હવે ‘હું પત્ની વિના શું કરીશ ?’ એમ મનમા લેશ પણ વૃથા ખેડ કરીશ નહિ કુવવતી અને રૂપ, મૌભાન્ય નિગેરે ગુણોની ભૂમિરૂપ ણીજી કન્યા અમે તને તરતમા પરણાવશું ”

આ પ્રમાણે અત્યંત વાતસદ્યને સ્થૂનનારા માતૃપિતાના વચનો સાલણીને આગરદત્ત વિનાઁવૈધુર્યનો ત્યાગ કરો કાઢક શાંતિને પામ્યો

હવે પદ્મશ્રી અને કમલશ્રીના છન્દવગ થી વ્યવીને કોશના નામની મહાપુરીમા ન દનશ્રેષ્ઠીને ઘેર પ્રીતિમતી નામની તેની સ્ત્રીની કુદ્દીથી લાવણ્યયુક્ત ગોલાવાળી શ્રીમતી અને કાતિમતી એવા નામથી પુત્રીપણે અનતર્યાં કામદેવના કીકાવનમમાન અને યુવકોનુ મન મુગ્ધ કરનાર યૌવન વય પ્રાપ્ત થતા તેમના શરીરનુ સૌંદર્ય કોઈ અજબ પ્રકારનુ થયુ પન્નપર જાડ સ્નેહથી એ પાંજના નિયોગને સહન કરવામા અસમર્થ હોનાથી તેમનો પિતા તે બંનેને કોઈ એ શુદ્ધ સ્થ ને ત્યાજ આપનાને ઇચ્છતો હતો, પણ ચોક્કસપણામા સ્નેહ છતાં દુનિવાર વેગ સહવે છે, એટલા માટે તે આમાન એ લક્ષ્મીને આપના ઇચ્છતો નહોતો પોતાની પુત્રીના ગુણ અને શીલાદિકથી તેમને યોગ્ય એવા બે લાઘવિય વરની સર્વ ત્ર સોવ કરતો કરતો તે સંકેતપુર આપ્યો ત્યાં અરોહણના બંને પુત્રોને બે / તેની યોગ્યતાનો મનમા નિધાર કરીને મુદિત થઈ તેણે આગર ત્ત અને મમુદ્રદત્તને પોતાની બંને પુત્રીઓ આપી તેમા આગરદત્ત મારે લગ્ને આમતીને પરણ્યો અને સુકૃતી સમુદ્રદત્ત કાતિમતીને પરણ્યો શીલ સોલાઅથી સુશોભિત એવી પોતપોતાની પૂર્વજન્મની પત્નીને પામીને તે બંને લાઘવો નિબિડ પ્રીતિનાળા થઈ બહુજ સુખી થયા

અહીં આગરદત્તના ગયા પછી આનાસહુવનમા આનતા ત્યાં પોતાના પતિને ન બેઠને સર્વાંગસુદરી બહુ બે પામી સતી હૃદયમા નિયારના લાગી કે- 'મારા પ્રીતમ મારે માટે આહી આ યા હતા, તે અત્યારે સસ્નેહ અને શીવયુક્ત એવી મને અકસ્માત મૂકીને ક્યા ગયા હશે ? હવે જો ઝઢાંચ મારો સ્નેહ છતાં મારાપર દોષની આશ ન કરીને તે આપ્યા ગયા હશે, તો પહેલા કોણીયામા મહિકાપાત જેવુ

થયુ જ્યારે રનેહાવાપ વિના પણ પતિ મારી ઉપર ફોપવાળા થયા
તો હજી સતોપર ખણાયા પહેલાં તેમા મગરનો પ્રવેશ થયા જેવું મને
લાગે છે મારા દૃઢ્યમા પ્રમરતી ધ્રુવિય સુખની આરા સારૂં વેલડીને
દુષ્ટ દેવે આજે મૂળથી ઉખેડી નાખી દો શીલ્યને સ્વયંવનાર આ પ-
તિના ત્યાગથી અરે ! દેવ ! મને આવી રીતે વૃથા શા માટે પજવે છે ?
અથવા તો અજને ઉચિત એવા દેવને ઉપાસ લ કેનારૂં વ્યર્થ બક-
વાદ કરવાથી શુ ? કારણ કે મારા પૂર્વકૃત કર્મજ અહીં દોષપાત્ર છે
દાક્ષિણ્ય અને રનેહરહિત થઇને મારા પતિ ને આ રીતે આલ્યા ગયા,
તો તે પણ એક અપેક્ષાએ ઠીકજ થયુ છે, કારણ કે આમ થવાથી ધ
ર્મનુ મૂળ એવું નિર્મળ શીલ પાળી શકારો અહો ! અપરાધ વિના
અત્યારે દીન એવી જે હુ તેનો પતિએ ત્યાગ કર્યો, તો માખાપ અને
સખીઓને હુ મુખ ગીરીતે ખાડીશ ? ” આ પ્રમાણે આર્તવ્યાન
રૂપ ખાડામા પડતી મર્નાગમુ દરીએ તત્કાળ નીચે આવીને તે બીના
લગ્નમહિત પોતાના માતપિતાને કહી સ લગાવી તેમણે દૃઢ્યમા
દુ ખ પામીને માણસોપાસે સવત્ર તેની તપાસ કરાવી, પરંતુ મધુદ્રમા
ખોવાયલા રતનની જેમ તેનો જ્યાય પણ પતો ન લાગ્યો, એટલે “ હું
વાસે ! અધીરી ન થા ! તારો પ્રાણપતિ જમની ઉતાવળથી કયાક આ-
લ્યો ગયો હશે, પણ તે થોડાજ દિવસમા પાછો આરશે ” આ પ્રમાણે
નિરતર મધુ વચનોથી તે પોતાની મુતાને આજ્ઞાસનઆપના લાગ્યા

એક દિનએ સાકેતપુરથી આવેલા કોઈ માણસના મુખથી તેણે
સાલગ્યુ કે—“ પૂર્વની પત્નીથી વિરક્ત, અશોભેથીના મોટા પુત્ર,
ગુણોમા બધી સ્ત્રીઓથી ચડીઆતી એવી બીજી સ્ત્રીને પરણ્યો છે ”
તથેવા સીસાની માદક કાનને વ્યથા કરનાર તે સમાચાર સર્નાગમુ-
દરીને તેણે પોતાના ઉત્તમગમા બેસાડીને કહ્યા ‘ પોતાના પતિએ બીજી
સ્ત્રીનુ પાણિમદ્દણ કર્યું ’ એવી વાત સામળીને ત્રુટિત આશાવાળી
નિવેકનતી તે સતીએ આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો કે—“ અનતી પાપની

રાશી એકઠી થનાથી પ્રાપ્ત થાય તેના અને પાપના મૂળરૂપ આ સ્ત્રીજન્મને ધિક્કાર હો, કે જ્યાં જન્મથી હૃદયમુખ્ય તે બધું પરાધીનજ હોય છે. સ્ત્રી સ્ત્રીઓ પતિને જે દાસીનો માફક મોહથી નિરતર નીચ ફેરવે કરે છે, તે વિષયોને પણ ધિક્કાર થાયો. અહો ! વિચયનો આશ સા અને તુષ્ટિથી ચ ચળ ચિત્તનાળા થઇને નિર્ભાગી પ્રાણીઓ આ અપાર સ સારમા વ્યર્થજ કલેશ પામે છે ત દુલભત્વ ની જેમ અહતા ભોગોની પ્રાર્થના કરતા અહો ! કેટલાક કામવિહુલ જ જનો બને લોકથી ભ્રષ્ટ થાય છે ઉત્કૃષ્ટ સ પદાના સમૂહથી પ્રાપ્ત થાય તેના ભોગ અથવા તેા અન ત જ્ઞાન અને આનંદના સાક્ષીરૂપ થોગ-એ મહાત્માઓની પ્રસ્તુતાનડેજ પ્રાપ્ત થાય છે પ્રાય અનાદિ-કાળના અવધાસથી નીરના જેમ નિરતર નીચે ગમન કરનારા અને હુએશ પાપક્રિયામા રક્ત એના કેટલાક પ્રાણીઓ તેા ધર્મને જાણતા-જ નથી અને કેટલાક વર્મને જાણતા અને અહતા છતા ચારિત્રાવર-ણીય કર્મના ઉત્પત્તિ શુદ્ધરથપણને મૂકી શકતા નથી, પરંતુ તુલ્યસ્થા-શ્રમમા ધર્મ કરા છે ? કે જ્યાં આગ ભમા લીરૂ છતા લગ્ન જીવે માત્ર પોતાના ઉદરને માટે દરરોજ છકાય જીવેની વિશંધના કરે છે માટે સ્વર્ગ અને મોક્ષની નિ સરણી તુલ્ય, શાતરસરૂપ જળના પ્રવાહસમાન અને દુ ખદાહુના ઔપવરૂપ એવી તપસ્વિ (દીક્ષા) જ હવે મને મુજ છે ”

આ પ્રાણે દુ જથી ઉત્પન્ન થયેલા જ્ઞાનગર્ભિત વેરાબ્યના ગંધથી જેની વિચયની આશ સા ઉચ્છિન્ન થત ગમ્મ છે એની તે સતી પિતાને હેવા લાગી.—“ હે તાત ! મારા દુ ખથી દુ ખિત થઇને તમારે મનમા ભેગ પણ સનાપ ન કરવો કે મૂળથીજ આ બિચારી પતિના સગથી તજાયલી છે કારણ કે યથાર્થ પરશ્રદ્ધના અન ત મુખમા હુ સ્પૃહાવાળી છુ, વળી એાત દુ ખના અધાનરૂપ આ સ મારનો ત્યાગ

કરનાની પ્રથમથીજ મારી ઈચ્છા હતી પરંતુ તેમા પતિની અનુમતિની જરૂર હતી, તે નૃત્ય કુન્નારને તમજાના અનાજની જેમ મને આટલેથીજ મળી ગઈ માટે હું તાત ! મને અનુજ્ઞા આપો અને આજસુધી થયેલા મારા અપરાધ ક્ષમા કરો હવે સર્વ મ ગંધી ગહિત થઈ હું દીક્ષા અગીકાર કરીશ ” પ્રસંગને જાણનાર શ્રેષ્ઠીએ પાપુ સર્વ સ્વાગમની સમક્ષ હુપિત થઈને ગુણ આશયવાળી એવી તેણીને રજા (અનુમતિ) આપી એટલે શુદ્ધ થયેલી એવી તેણીએ સાત ક્ષેત્રમા પોતાનું વિત્ત વાપરીને સુવ્રતા નામની આર્યાની પામે મહાકિંમ વપુર-પ્રવ્રજ્યા અગીકાર કરી શુદ્ધાચારમા પ્રવર્તીતી, પાપુર્મથી રહિત, સ્વાધ્યાય અને અધ્યયનમા તત્પર, મુક્તાસમાન નિર્મળ ગુણોથી યુક્ત, અભિમાનરહિત, કોઈ વિના અધિક તપને તપતી અને અપ્રમત્ત એવી તે નિરત મયગૂરીતે સયમનું આરાધન કરના લાગી

એક દિવસે માધ્વીઓની માથે વસુવરાપર વિહાર કરતી સાધ્વી સર્વાંગસુદરી અનુક્રમે માકેતપુર નગર આવી ત્યાં વસતી શ્રીમતી અને કાતિમતીએ ત્યાં આનીને પ્રવર્તિનીને તથા અનુક્રમે ખીજ સાધ્વીઓને પણ નદના કંઠક ઐહિક સજ્જથી અને પૂર્વ જન્મના એહથી સર્વાંગસુદરીહાર તેમની વિરોધ પ્રીતિ થઈ. જ્ઞાનનિધિ એવી પ્રવર્તિનીએ તેમની પાસે શોધને આપવાવાળી અને પાપનો નાશ કરનારી વર્મદેશના આપી તે સાલગતા ભદ્રપ્રકૃતિવાળી તે બંને મિથ્યાચરિત્રની નામનાનો ત્યાગ કરી શ્રાવનવર્મ પામી અને સર્વાંગસુદરી પાસે પ્રતિક્રમણાદિ સુત્રોનો સમ્યગૂરીતે અભ્યાસ કરના તત્પર થઈ સર્વ ઉપાગ્રહે ઘણા વખત રહેવા લાગી.

એક દિનસે તેમના બંને ભર્તારોએ તેમને પૂછ્યું કે - ‘ હું જાઓ ! તમે તોજ ઘડને શૂન્ય મૂકીને ક્યા જાઓ છો ? ’ તે બોલી કે - ‘ હું મ્યામિન્ ! અહીં સુવ્રતા આર્યાની માથે સર્વાંગસુદરી નામે સાધ્વી આવેલ છે, તેમને વદન વિગેરે કુચ્ચાને માટે અમે વખતે

વખતે ત્યાં જઈએ હીએ” તે સાલણી કા ક મર્નાગમુદરીઉપરના માતસર્પથી તેઓ કહેના લાગ્યા—“હે મુખ્યે ! ત્યાં તમારે જવું નહિ, કાળજી કે તે મારી નથી” એ રીતે અદેખાગ્રપૂર્વક ભર્તારોએ વાર વાર તે બંનેને અટકાવી, એટલે શ્રદ્ધાળુ દ્વંધપેલાથી તે પ્રવર્તિનીને કહેના લાગી—“હે ભગવતિ ! નિરતર ઘરને શૂન્ય મૂકીને આનવાથી અમારા ભર્તાર જે પામે છે અને તેઓ મિથ્યાદૃષ્ટિ હોનાથી અમારી ઉપર દ્વેષ કરે છે, તો મર્નાગમુદરીને અમારે ઘર ભટ્ટાનના મોકલો, કે જેથી બધી આનજની કિના અમને બરાબર આનડી જાય” તેમને આ પ્રમાણે કહેનાથી તેમને વિગિ શિખવના માટે પ્રવર્તિનીની અનુ-જ્ઞાથી મર્નાગમુદરી દરેજ તેમને ઘર જવા વાગી, એટલે તેમના પતિએ તેને જોડે પાતાની પ્રિયાઓને કહ્યું—“હે મુખ્યો ! સામાન્ય પ્રકૃતિવાળી એવી આ સર્નાગમુદરીના અતિ સચિય તમને પરિ-જ્ઞામે લાભદાયક નહિ થાય” આ પ્રમાણે કહીને તેમના ભર્તારોએ નિષેવ કર્યા છતાં ધર્મની આસ્તિમ્તાથી તથા પૂર્વજ મના સ્નેહથી તે બંને તે સાધ્વીના નિત્ય પરિચરવી લેશ પણ વિરામ પામી નહીં

એક દિનમે ઉનાળામા શ્રીમતી પાતાના રહનાના મંદર ઘરમા આતીના હાર કઠથી ઉતારી પાતાની પડએ મૂકીને મર્નાગમુદરીની સાથે ધર્મગોષ્ઠી દરેતી ગઈકે જામની ઉતાનગથી તરત એમને એમ કથાક આલી ગાત્રે સૈન્યસૂચકી હજીનચનથીર સર્નાગમુદરીએ પૂર્વ-જન્મમા જે કર્મ બાધ્યુ હતુ, તે કુદર્ષ તે રખતે ઉત્ય આન્યુ તેના ઉત્યથી ચિત્રમા રહેનો મોર અમરમાનુ તીનથી નીચે ઉતરીને તે હાર તરતજ ગળી જઈ પાડે બાતમાજ જઈને સ્થિત થઈ ગયો અસ લાન્ય એવું આ વૃત્તાત જોઈને તે સાધ્વી મનમા બહુ આશ્ચર્ય પામી અને આથી મને ચોરીનો અપનાદ આનરો એના ભયથી તે વિપાત પામી ‘અહીં મે મારો હાર મૂક્યો હતો તે જ્યાં ગયો, અહીં

બીજા કોઈનો પ્રવેશ તો થયો નથી ” આ પ્રમાણે શ્રીમતી આનંદે કે તરત નિશ્ચયે મને જ પૂછશે તેના ઉત્તરમાં આ સાક્ષાત્ જોયેલું છતાં તદ્દન અસંભાવ્ય એવું હું બોલીશ, તો મૃધાવાદીપણાનું બીજું અપનાઈતું મારીપર આનંદે તેમ અહીં બીજું કંઈ પણ કહી શકાય તેમ નથી, તેથી અત્યારે અહીંથી ચાલ્યા જવું જ શુકત છે. ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે તરત ત્યાંથી ચાલી ગઈ અને ઉપાશ્રયે આવી પ્રવર્તિનીને નમસ્કાર કરી કંઈક શ્યામમુખથી તે ચિત્રગત મયૂરનું વૃત્તાત જેવું જોયું હતું તેવું કહી સંભળાવ્યું આર્યાએ પણ કંઈક કે-“ તારા પૂર્વકર્મથી પ્રેરાયેલ કોઈ કૃત્તુહલો દેવ ચિત્રમયૂરમાં પ્રવેશ કરીને તે મોતોની માળા ગળી ગયો જણાય છે મારે હે ભદ્રે ! તું મનમાં ખેડ કરીશ નહિ, તેમ વૃથા કોઈ પણ નીશ નહિ કારણ કે પ્રાણીઓનું પૂર્વકૃત કર્મ જ શુભાશુભનો હેતુ થાય છે ” પ્રવર્તિનીએ આ પ્રમાણે કહ્યા પછી માધ્યસ્થપણ ધારણ કરીને સર્વાંગસુદરી વિચાર કરના લાગી કે-“ અહો ! એવું તે કેવું કર્મ મેં પૂર્વે કયું હું કે જેનું આણું હું મહા દુઃખ મને પ્રાપ્ત થયું અહા ! બહુ ખેડની વાત છે કે પ્રાણીઓ તેના પાપો એક લાંબામાત્રમાં કરે છે કે જેનો વિપાક અસંખ્ય જન્મોમાં ડુબી થતા તેઓ લોગવે છે, પ્રાણીઓ જ્યાં-મુવી સંધ્યાન અને સંતુષ્ઠાનરૂપ જળથી પોતાના પાપને ધોઈને પોતે આત્માના સત્યરૂપને જોતા નથી ત્યાં મુધીજ આસ સારમાં દુર્ગર્ભથી મલિન થઈને વિવિધ ચેતનિમાં નાના પ્રમરના રૂપ ધારણ કરી વિહવતા પામે છે જે મૈત્રા, પ્રમેદ, કારણ્ય અને માધ્યસ્થમાં ચિત્ત સ્થિર રહે, તો પ્રાણીને પરમબ્રહ્મની પદવી બહુ દૂર નથી ” આના પ્રકારના યથાર્થ મવેગના રંગથી રંગાયેલી સર્વાંગસુદરી ઘાતિકર્મનો ક્ષય થતા તરત કેવલજ્ઞાન પામી એટલે પાસે આવેલા દેવતાઓ જ્યજ્ઞયરવ કરવા લાગ્યા અને આકાશમાં તે વખતે મધુર સ્વરથી હુ-હુલિનો નાદ થયો તે વખતે રાજા, પ્રધાન અને શ્રેષ્ઠી વિગેરે અદ્વાણ મનવાળા નગરનાસીઓ તરત જ ત્યાં તેમને વદન કરવા અને સદ્ગમ સાલળના આવ્યા.

વખતે ત્યાં જઈએ હોએ ” તે સાક્ષીની કાલક મન-
 માતસ્યથી તેઓ કહેના લાગ્યા - “ હું મુઘે ! ત્યાં
 કારણ કે તે સાચી નથી ” એ ગીતે અદેખા પૂર્ણ
 વાર તે બંનેને આકાશી, એટલે અદ્વાણુ દેવપ
 કહેના લાગી - “ હું ભગવતિ ! નિરંતર ઘરને
 અમારા ભર્તાર ખે. પામે છે અને તેઓ મિ
 ઉપર દ્રેષ કરે છે, તો મર્ચાંગમુદરીને અમા
 કે જેવી બધી આનની ક્રિયા અમને બ
 આ પ્રમાણે કહેનાથી તેમને વિધિ શિ
 શાથી મર્ચાંગમુદરી દરેકજ તેમને
 પતિએ તેને જોડને પોતાની પ્રિયા
 ન્યપ્રકૃતિવાળી એવી આ સર્ગ
 છામે લાભદાયક નહિ થાય ’
 નિષેવ કયા છતાં ધર્મની અ
 તે બંને તે સાધ્વીના નિત

એક દિનમે ઉનાળ

આતીનો હાર કઠથી
 સાથે ધર્મગોષ્ઠી ક
 કયાઃ વાલી ગધ
 જન્મમા જે કર્મ બ
 ઉચ્ચથો ચિત્રમા નો
 હાર તરતજ ગણકિ
 અસ લાભ્ય એટ
 યં પામી અને
 તે નિપા

અથ તૃતીય ઉલ્લાસ.

જે પોતાના સમુર્જિત આશયને વિષે નરકાદિ દુર્ગતિનું ઉ-
ચ્છેદન કરનાર સુસાયમાન અલૌકિક તેજસ્વ સુદર્શનને (ક્ષાયિક
ભાવને) ધારણ કરે છે એના મોક્ષ લક્ષ્મીના સ્વામી શ્રીયુગાદિજિન
અમને લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ નિમિત્તે થાઓ.

હવે કેવલ નામના કુમારે ત્રણ જગતના નાથને પ્રણામ કરીને
કહ્યું કે—“ હે સ્વામિન ! મોહનો ત્યાગ કરનાથીજ મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય
છે એમ આપે ઉપદેશ કર્યો અને તેમોહનો ત્યાગ મોહાગતુ વર્જન
કરવાથીજ થઈ શકે છે આ સસારમા કહ્યા માણસોએ મોહનું પ્ર-
થમ અંગ લક્ષ્મીજ કહી છે કે જે મોહનવત્તાની માફક પ્રાણીઓને
મોહ પમાડે છે (મુક બનાવી દે છે.) ” ભગવત તેના એના વચન
સાભળીને આદરપૂર્વક પુત્રના હિતને માટે કહેવા લાગ્યા કે—“ આ
લોક અને પરલોકસખ ધી અનર્થનું કામળ એ લક્ષ્મીજ છે તે ચતુ-
રગિણી સેનારૂપ, રમણીય, હૃદયો મળ ધી સર્વ મુખ આપનારી
અને ત્રિવર્ગના સાવનરૂપ છે, તેથી તેનો ત્યાગ કરવો જો કે અશક્ય
છે, પરંતુ પ્રથમ તો તે કલેશથી મેળવી શકાય છે, અને પ્રાપ્ત થાય
તો પણ તેના રક્ષણમા અનેક પ્રકારના વિષ્ણો હોવાથી લોકો તેનું
મુશ્કેલીથી રક્ષણ કરી શકે છે કહ્યું છે કે —

“ અર્ચનામર્જને દુઃસ્વ-મર્જિતાનાં ચ રક્ષણે,

આયે દુઃસ્વ વ્યયે દુઃસ્વ, ધિગર્ય દુઃસ્વમાજનમ્. ”

‘ ધન કમાનામા દુષ્ટ છે અને મેળવેલનું રક્ષણ કરનામા પણ
દુષ્ટ છે લક્ષ્મી આનતા પણ દુષ્ટ છે અને જતા પણ દુષ્ટ છે
અહો ! નિત્ત એગત દુષ્ટનું ભાજનજ છે, માટે તેને ધિકાર હો. ”
હે સોમ્યો ! અર્થના ઉપાજનમા અને તેના વ્યયમા સાક્ષાત્ જેણે

સાધુધર્મનું પરિપાતન કર્યું અનુક્રમે તપ, દાન અને ક્રિયાના ઉદ્યોગથી તેમણે અરોગ પાપ ધોઈ નાખ્યું અને યોગ્ય મમથે ઉજવવ કેવલ જ્ઞાન પામીને આયુ મય થતા અશ્વેય કર્મોને મીઠા કરી અનુક્રમે સર્વ અર્થની સ સિદ્ધિપ મિદ્ધિનું આતિથ્ય પ્રાપ્ત કર્યું

પ્રજાવતી (ભોજન) ની પીંગના લેણપણથી કપટવડે બે લેણુ લેશમાન વાક્ય પણ ધનથીને આયુ કટકળ આપનાડ થયું, માટે સમણુ માણસોએ મન, વચન અને કાયાથી અન્વને પીંગ કરવી નહીં, તેમજ કરાવવી પણ નહિ અને કરતા હોય તેને અનુમતિ (અનુમોદન) પણ આપવી નહીં ”

આ પ્રભાતેની કાનમા સુધારમને રેડનારી આચાર્ય મહારાજની વાણી માણણીને પાપકર્મના વિપાકથી દૃઢ્યમા અત્યંત ભય પામતો દેવજિત દુર ત સ સારસ્વ કારાગાર ઉપરની રાગજીવિને તજી દઈ પાતાની પ્રિયા સહિત તામળ અભગ પેશમ્ પામ્યો પછી પોતાના મોઠા પુનપર કટકળનો સર્વજ્ઞ આરોપીને ચેત્યોને વિષે અણાદિકા મહોત્સવ કરી બનેએ પ્રવળયા અગીકાર કરી ત્યા ણીન પણ વળા લખ્યો દુઃખ અને દુર્ગતિથી ભય પામી યથાધોર સમ્યક્ પ્રકારના સાધુધર્મ અને શ્રાવકધર્મને પામ્યા મમ્યગૂ રીતે ચારિત્ર આચરીને દેવજિત અને સરસ્વતી સ્વર્ગલોક પામ્યા અને અનુક્રમે શેક્ષસુખને પ્રાપ્ત કરશે ”

“હે વત્સો! આની રીતે તીન મોહના ઉપથી પ્રિય શુ થેઠ સારમા રખવ્યો અને મોહનો ત્યાગ કરનાથી પ્રિયા મહિત તેનો પુન દેવજિત સ સારનો પાર પામ્યો માટે હે પુત્રો! એત્યર્થ, પ્રિયા, અપત્ય અને પચે દ્રિયના સુખો ઉપરનો નામોહ છોડી દધને મનને ધર્મમા જોડી દો. ”

॥ इति श्रौतपागञ्जचिरान् श्रोसोममुन्द्रसूरिपट्टममारु श्रोमुनि-
मुन्द्रसूरिनिनेयवाचनाचार्य सोममण्डनगणिकृताया श्रीयु-

गदिदेशगाया द्वितीय उल्लास ॥

અથ તૃતીય ઉલ્લાસः.

જે પોતાના મહુર્જવલ આશયને વિષે નરકાદિ દુર્ગતિનું ઉચ્છેદન કરનાર સ્ફુરણમાન અઘૌકિઃ તેજસ્વ સુદર્શનને (ક્ષાપિ ભાવને) ધારણ કરે છે એવા મોખ લક્ષ્મીના સ્વામી શ્રીયુગાદિનિ અમને લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ નિમિત્તે થાઓ.

હવે કેવલ નામના કુમારે ત્રણ જગતના નાથને પ્રણામ કરીને કહ્યું કે—“ હું ત્રામિન! મોહનો ત્યાગ કરવાનીજ મોખ પ્રાપ્ત થાય છે એમ આપે ઉપદેશ કર્યો અને તે મોહનો ત્યાગ મોહાગતુ વર્જન કરવાથીજ થઇ શકે છે આ સમારંભા ગણ્યા માણ્યોએ મોહતુ પ્રથમ અંગ લક્ષ્મીજ કહી છે કે જે મોહનસતાની માફક પ્રાણીઓને મોહ પમાડે છે (મુઠ બનાવી દે છે.) ” ભગવત તેના એના વચન માણીને આદરપૂર્વક પુત્રના હિતને માટે કહેવા લાગ્યા કે—“ અલોક અને પશ્ચોક્ષબધી અનર્થતુ કામજ એ લક્ષ્મીજ છે તે ચતુરંગિણી મેનાડપ, રમણીય, ધદ્રિયો મ બધી સર્વ મુખ આપનાર અને ત્રિનર્ગના માવનડપ છે, તેથી તેનો ત્યાગ કરવો જો કે અગમ્ય છે, પરંતુ પ્રથમ તો તે ન્લેશથી મેળવી શકાય છે, અને પ્રાપ્ત થાય તો પણ તેના રક્ષણમા અનેક પ્રકારના વિધા હોવાથી લોકો તેને મુશ્કેલીથી રત્નજ કરી શકે છે કહ્યું છે કે —

“ જર્વાનામર્જને દુઃખ-મર્જિતાના ચ રસમે,

આપે દુઃખ વ્યપે દુઃખ, ધિર્ગ્ય દુઃખમાજનમ્. ”

‘ ધન કમાનામા દુઃખ છે અને મેળવેલતુ રક્ષણ કરવામા પણ દુઃખ છે લક્ષ્મી આવતા પણ દુઃખ છે અને જતા પણ દુઃખ છે આહો! વિત્ત એવાત દુઃખનું ભાજનજ છે, માટે તેને ધિકાર હો હે સોમ્યો! અર્થના ઉપાજનમા અને તેના વ્યયમા માક્ષાત ને

કષ્ટ જોયું છે, એવા પ્રખ્યાત રતનાડી (રતનાડ) નામના ધનિન્દુ અહીં દેખાત છે તે સાલજો —

‘ સૂર્યપુરમાં રતનાડ નામે પ્રખ્યાત શ્રેષ્ઠો હતો તેને પ્રીતિ-મતી નામે પત્ની અને મુમગવ નામે પુત્ર હતો. તૃણાયુકત દૃઢયથી જળ સ્થળની વિવિધ યાત્રાઓ કરી, ગીત, મુદ્રા, તૃપા, આતપ વિગેરે કનેશોને અનેકવાર સહન કરી, તેમના સ્વ-છ દી મનને અતુ સરનાથી જ સાધ્ય થઇ ગયે એવા રાજાઓની સેવા કરી, કપટસહિત અનેક પ્રમરના આરભ સરભનાળા વ્યાપારો કરી અને ચિરકાળ અસત્યરીતે ક્યનિક્ય વિગેરે કરી, તે કુબુદ્ધિ શ્રેષ્ઠીએ ધરના ખચ મા પશુ અસાધારણ કરકમર કરવાપૂનક પુષ્કળ ધન મેળવ્યું હતું.

એક દિનમે તે મેળવેલા ધનને સ્થૂળ નેનાનો ઉપાય નિચારી પાતાના પુત્રને બોલાવીને તેને કોઇ ન સાલજો તેમ તેણે કહ્યું — ‘ હે વત્સ ! જો ધન પ્રગટ હોય તો રાજા, ચાર, લાગીદારો (ભાયાનો) અને ધૂતો લોભથી તેને લેવ ની ઈચ્છા કરે છે, માટે જો તેને પૃથ્વી મા દાટી દીધું હોય તો માત્ર ” આ પ્રમાણે મસવત કરી પુત્રની સાથે મધ્યરાત્રે સોનેયાથી ભરેલો કમરા લઇને તે રમરાનમાં ગયા હોવે ત્યાં ઘણું ધન હારી જવાથી તે આપવાને અર્થ એવો કોઇ જુગારી બીજા જુગારીઓથી લાગીને પ્રથમથી છુપાઇ બેઠેલા હોતો તે “ આ પિતાપુત્ર જેટલું ધન પૃથ્વીમાં દાટીને જશે તે બધું ધન ચોક્કસરીતે હું મારે આધીન કરી લઈશ ” એવા વિચારથી ખુશ થઇને છાનીરીતે તે સ્થાન જોના લાગ્યો અને લોભનો માર્ગો ત્યાં પડેલા અનાથ મુઠ્ઠા માથે પડી રહ્યો હોવે પાકી બુદ્ધિનો ગઠ તે ધન દાટતા પુત્રને કહેના લાગ્યો — “ કોડ આ સ્થાન જોઈ ન લે, માટે તું મારે બાજુ તપાસ કર ” આ વચન સાંભળીને પેલો ધૂર્ત પણ ત્યાં પડેલા મુઠ્ઠાઓની વચ્ચે ધનની લાવચથી મુઠ્ઠાની જેમ નિશ્ચેષ્ટ થઇને પડી રહ્યો પિતાની આજ્ઞાથી પુત્રે પણ ત્યાં આવીને બધે ઠકા-

તે અનલોકન કરી પિતાને કહ્યું કે — “ હે તાત ! અહીં મુડદાઓ વિના
 બીજું કંઈ નથી, તે મુડદાઓ પણ શૂંઘાલ વિશે જાનવરોથી ક્યાક
 ક્યાક ખનાઈ ગયેલા છે, પરંતુ તેમાં એક તાજું મડદું હોવાથી અત્ય
 તાગ છે ” ત્યારે સૌ શક્તિ થઈને કહેના લાગ્યો — “ રાત્રે નિર્જન
 રમશાનમાં કોઈ પણ શબ આટલોજાધો વખત અવતાગ કેમ રહી
 શકે ? માટે હે વત્સ ! પરદ્રવ્યના અભિનાયી કેટલાક ધૂતો દલથી
 પણ ભરે છે, માટે તે દલથી ભરેલો તો નથી ? માટે તે અવતાગના
 બને જાન છેદીને તરત અહીં લઈ આવ જો તે કપટથી ભરેલો હશે,
 તો એટલી વ્યથા તે સહન કરી શકશે નહિ ” તે માલગી પેલો
 વૃત્ત વિચારવા લાગ્યો કે — ‘ આ મારા બને કાન છેદી નાખે, તથાપિ
 મારે ચવાયમાન ન થવું કાળજી કે જાનથી ધન શ્રેષ્ઠ છે જાન વિનાનો
 હોય પણ જો તે ધનિક હોય તો સર્વ લોકો તેના આરંભે છે
 અને જો નરહિત હોય તો સર્વ (બુધ) છતાં પણ કોઈ કામમાં
 આદર પામતો નથી ’ હવે શ્રેષ્ઠીપુત્રે પિતાની આજ્ઞાથી ત્યાં આ-
 વીને તેના બને કાન છેદી પોતાના પિતાને આપ્યા, પરંતુ ધનહુબ્ધ
 તે શલિક લેશ પણ ફરક્યો નહિ રત્નાકર સૌ તે કાન લોહીવાળા
 જોઈને હૃદયમાં ચમક્યો અને પુત્રને કહેના લાગ્યો — “ હે વત્સ ! ગણ
 મા કદાપિ ચોષિત ન હોય, માટે આમાં કંઈ નિચાર કરવા જેવું
 છે, તેથી તેની નાસિકા છેદા વિના ‘ આ વૃત્ત છે કે શબ છે ? ’ એવી
 શંકા મારા હૃદયમાર્થી ખસવાની નથી પુત્ર મત્તરસહિત ઝહેવા
 લાગ્યો — ‘ હે તાત ! તમારા આગ્રહથી કુળને અનુચિત એવું અસ-
 તર્મ પ્રથમ તો મેં કયું તથાપિ ‘ આ મૃત છે કે જીવંત છે ? ’ એવી
 પ્રતીતિ તમને થઈ નહિ, તો એટલું પણ તમે સમજતા નથી કે, જો
 જીવંતો હોય તો આટલું કષ્ટ તે કેમ સહન કરી શકે ? અને વળી
 આવીજ રીતે જ્યાં ત્યાં પગલે પગલે ભયની શંકા કરતા વૃદ્ધ છતાં
 હૃદયથી દુર્બળ એના હે તાત ! લોકમાં તમે લગ્ન પામતા નથી ? ”
 સૌ કહેના લાગ્યા — ‘ હે નત્ત ! બીજાનો દ્રોહ કરવામાં એક મન-

વાળા માણસોને જગતમા કાષ્ઠપણ દુસ્સહ કે દુષ્કર નથી આ કાન
 છેવાણુ કદ તો દૂર રહે, પણ કેટલાક નરાધમો પોતાના ગિરને જો-
 ખમમા નાખીને પણ પરસ્ત્રી અને પરવદ્ધમીની ચાહુના કરે છે
 જેમનાથી દિવ્યશક્તિનાળા દેવતાઓ પણ ત્રાસ પામે છે તેવા ધૂર્તો
 થી ભય પામતા મારા જેવાઓને લજ્જા શુ નડે તેમ છે ? કહ્યું છે કે -

“ઉત્સન્ને સિન્ધુમર્જુર્ભવતિ મધુરિપ્તુર્ગાંઢમાશ્લિષ્ય લક્ષ્મી-
 મધ્યાસ્તે વિચ્છનાયો નિધિનિવદ્મુપાદાય કૈલાસશૈલમ્ ,
 શક્રઃ કલ્પદ્રુમાદીન્ કનકશિલ્પરિણોઽધિત્પ્રકાસુ ન્યધાસીત્ ,
 ધૂર્તેભ્યસ્ત્રાસમિત્ય દધતિ દિવિપદો માનવા કેશરાકા. ”

“જેમનાથી ભય પામીને કૃષ્ણ લક્ષ્મીને ગાઢ આયિ ગત કરીને
 સમુદ્રના ઉત્સગમા નિનાસ કરે છે, કૃષ્ણ નવે નિધાન લઇને દેવાસ
 પવતપર જઇ રહ્યા છે, અને ઇંદ્રે કલ્પવૃક્ષને મેરુ પર્વતની ઉપરની
 ભૂમિકાપર સ્થાપી દીધા છે આ પ્રમાણે દેવતાઓ પણ ધૂર્તોથી ત્રાસ
 પામે છે, તો મનુષ્યો બિચારા શી ગણનીમા છે ? ” માટે તુ ત્યા જ
 અને તેની નાસિકા છેદી લે, કે જેથી કલ્યાણ ધન જોવાય તોપણ
 આપણને વગર નિચાર્યું કરનાનો પચાત્તાપ ન થાય શેઠના આ
 વચનોથી ધૂત પણ નિચારના લાગ્યો કે- ‘ અને જે કાંઈ કરવું હોય તે
 ભલે કરે, પરંતુ આ ધનની ઇચ્છાથી ગળું છેદાતા મુઠ્ઠી હું કંઈપણ
 બોલનાનો નથી ” શ્રેષ્ઠીપુત્ર પિતાની વાળીથી પ્રેરાઇને મનમા કંઈક
 મત્સર લાવી તેની નાસિકા પણ છેદી લાગ્યો પછી શેઠ શકારહિત
 થઇને પોતાનું ધન વસુધામા દાટી પુનઃમહિત થેર આગ્યો પાછળથી
 નાક અને કાનરહિત છતા પણ પ્રબળ હૃદયવાળા અને જબરજસ્ત
 ઉદમ કરવાવાળા તેમજ તે ધનથી જેણે પોતાની દરિદ્રતાને દબાવી
 દેવાનું ધાર્યું છે એવા પેલા ધૂર્તે તરતજ તે બધું કાઢી લીધું અને
 ધૂતનો વ્યસની તે નિશકપણે અધૌકિક ત્યાગ (દાન) અને ભોગો-

થી શેઠની લક્ષ્મીના યથેચ્છ ઉપભોગ કરવા લાગ્યો. ‘આધીન કરેલ પરસ્રી અને પરવક્ષ્મીના વિલાસ કરનામા તેના પામર પુરુષો મૂળથીજ બહુ કુશળ હોય છે’

એક દિવસે અનજ્ઞ અને નામિકા જેની છદ્ધ ગયેલી છે એવા, યાચકોને મો માણુ દાન દેનારા અને લીધાથી ચાવતા એના તે ધૂર્તને શ્રેષ્ઠીએ જોયો. તેને જોઈને નિરમયથી વિક્રમિત મનવાળા શ્રેષ્ઠીએ વિચાર્યો કે “આવા નિકૃત મુખવાળાને આની સમૃદ્ધિ ક્યાથી હોય ? તેથી આ ધૂર્તે કદાચિત્ત માડ તે દારેલુ ધન તો હરણ કરી લીધું નહીં હોય ?” આમ શકાકુળ થઈને તે તરતજ ત્યાં જોવાને મઠિ ગયો ત્યાં પોતાનું ધનન જોવાથી જાણે વજ્રથી હુણાયો હોય તેમ દુઃખાર્ત થઈને ભૂમિ ઉપર પડ્યો અને ક્ષણનાર મૂર્ચ્છાથી તેની આંખ મીચાઈ ગઈ શીતળા પવનથી થોડી વારે તેને શુદ્ધિ આવી એટલે પશ્ચાત્તાપરૂપ અગ્નિથી તપ્ત થઈ તે પૃથ્વીપર પડ્યો પડ્યો વિવાપ કરતો વિચારના લાગ્યો કે— ‘અરે ! પ્રાણુ કરતા પણ અધિક અને અનેક કટ વેડી પ્રાપ્ત કરેલુ માફ ધન હરણુ કરતા દિન શ્રોત્ર અને નાસિકાવાળા તે ધૂર્તે મને હણી નાખ્યો દલર્થી મરણ પામિલો તે ધૂર્ત લેગ પણ મારી જાણ બહાન ન હતો, પરંતુ બ્યારે પુરેજ શત્રુ થઈને કંઈ ન માણુ ત્યારે હું શુ કર ? અથવા તો અહીં એના દોષ નથી, માફ અજ્ઞાન છે કેમકે મેં અનજ્ઞ અને પ્રાણુની જેમ તે વખતે નેતુ માણુ છેદી ન નાખ્યુ અથવા તો જેની ભવિતવ્યતા હોય તેનીજ બુદ્ધિ, તેનીજ મતિ અને તેનીજ ભાવના ઉત્પન્ન થાય છે, અને સહાયકો પણ તેનાજ મળે છે હવે જે થનાનું હતું તે તો થયું, પરંતુ હજી પણ આ ધન લેનારની હકીકત રાજને નિવેદન કરી ગયેલું ધન પાણુ ગ્રેણુ ” આ પ્રમાણે મનમા વિચાર કરી તે ધૂર્તને પકડી કોઈથી તેની તર્જના કરતો શ્રેષ્ઠી, વિદ્યારંજિત મુખવાળા એના તે ધૂર્તને રાજાની સલામા લઈ

ગયા અને દુષ્ટનો નિમલ્લ કરનામા તત્પર એવા રાજાને કહેના લા-
 થા - “હે રાજા! આ દુષ્ટે મારૂં ઘણું ધન લીધું છે.” એટલે
 રાજાએ તેને પૂછ્યું - “કેમ રે! આ ગેઠ શું કહે છે?” તેણે કહ્યું
 કે - “એ બધું મત્થ છે, પરંતુ અહીં કંઈક કહેવાનું છે. પરસ્પર ચિ-
 ત્તની અનુકૂળતાથી વ્યવહારોયાઓ (વેપારીઓ) વ્યવહારથી દર
 ગેજ કરોડા રૂપીયાનો વેપાર કરે છે. ચિત્તની અનુકૂળતાથી પરસ્પર
 સમગ્ર વ્યવહાર થતા કાળાતરે જો લેનાર નાકમૂલ્ય થાય છે તો મહા-
 જન તેનો નિવેધ કરે છે (તેને તેમ કરના રતા નથી) હે નિમો!
 તેવા વ્યવહારથી મેં પણ એવું ધન લીધું છે તો લોભને વગ વધ
 આ ગેઠ અત્યારે શા માટે કંપદ કરે છે?” તે વખતે રોડથી શુષ્ક
 મુખ કરીને એઠીએ ચારને કહ્યું કે - “હે મૂઠ! ચારોથી મારૂં ધન લ
 ધન ખોટું ગુ બોલે છે?” ત્યજ બોલ્યો - “હે એઠિય! મારી વસ્તુને
 તમે કેમ બૂધી જાણો છો? મેં તેના વિનિમય (બંધામા) થો ત
 મારૂં ધન લીધું છે, મફત નથી લીધું.” તે વખતે ગોંડીથી કમ્બાવના
 વાદગની મારૂં અતિશય ઉદાળા મગતો અને કોપથી શરોરને કપા
 વતો એરો એઠી આક્ષેપસહિત તેને કહેના લાગ્યો કે - “અરે નિ-
 લંબજ! બંધામા તે મને ગુ આપ્યું છે? તે સ્પષ્ટ કહી દે! કે જેથી
 દૂધ અને પાણીની બુ ઇધ અત્યારે રાજસલામા પ્રકટ થાય.” ધૂર્ત
 કહેવા લાગ્યો - “અરે! શેઠ! તે વખતે બંધામા મારા કાન અને નાક
 તમે લીધા હતા તે શું તમે અત્યારમાજ બૂની ગયા છો? હે શેઠ! જો
 આ વિનિમય હજી પણ તમારા ધ્યાનમા ને ઉતરતો હોય, તો મારા
 નાક, કાન અને પાછા આપીને તમારૂં ધન પાછું લીધો.” ગાન અને
 અમાત્ય વિગેરે વિસ્મિત થઈ તેને પૂછના લાગ્યા કે - “આ શું છે?”
 એટલે તેણે તે બધી મથારા બીના કહી બતાવી અને સર્વના વિચાર
 સને માટે પોતાના મોઢાપર નીચે પસ દૂર કરીને તુબીના રૂપ
 જેવું ચારે બાજુ સરખું પોતાનું મસ્તક બતાવ્યું તે જોઈ “અહો!
 આ નિરપરાધી બિચારાને આણું શું કર્યું?” આ પ્રમાણે ઉવરા

ઠપકો દધને રાજ્યએ શ્રેષ્ઠીને ગેફયો પરંતુ “એકે નાક કાન કાપી લીના અને બીજાએ ધન હરણ કર્યું માટે મનેનાં ગમાનતા” છે” આ પ્રમાણે ચુકદો આપીને અમાત્યોએ તેને ઝાડા-યો પ્રથમ ધન આપીને પછી ગયું, તેથી તે રોઠ અત્યંત દુઃખી થયો કારણ કે જન્માધપણથી પણ નિઘમાન ચશુનો નાગ થતા જે દુઃખ થાય છે, તે નિરોધ દુઃખ હોય છે

આ પ્રમાણે ધનનો પ્રથમ લાભ થતા અને પછી તેનો નાશ થતા તે શેઠને ભારે દુઃખ થયું એટલા માટેજ હે વત્સો ! અર્યાનામર્જને દુઃખ એટલે વન મેળવનામા દુઃખ છે, વ્યયમા દુઃખ છે ઇત્યાદિ હોવાય છે વળી કહ્યું છે કે — “કુળ, શીળ, વિદ્વતા, આચાર, લક્ષણ, બળ, પુણ્ય અને લક્ષ્મી-એ જતા આવતા માણસોને જોવામા આવતા નથી સંધ્યાકાળના વાજા જેની અથવા ખલની પ્રીતિ જેની રમા (લક્ષ્મી) કેટલાકની તો જોતા જોતાજ એન્દ્રમ ચાલી જાય છે છનહિસા, મૃપાવાદ નિગેઝે મહાપાપને કરનાર અને મધ, માસાદિનું સેવન કરનાર એવા રતેન્દ્રનો પણ તે આદર હોય છે અને છ પ્રજારના આવશ્યકમા તત્પર, શુદ્ધ ન્યાયમાર્ગે ચાલનાર અને સદ્-ગુણથી ઉત્કૃષ્ટ એવો કુલોત્ત હોય તેનો તે દૂરથી ત્યાગ કરે છે આ લક્ષ્મીને પામીને કેટલાક મધ પીનારાઓના જેમ સરવ રીતે ચાલી શકતા નથી, સીધા માર્ગમા પણ તેઓ રખલના પામે છે. જયરાકુળ જનની જેમ લક્ષ્મીનો સગ કરનારા માણસોને ભક્ત (ભોજન) પર દ્વેષ, જડ (જલ) મા પ્રીતિ, તૃષ્ણા (તૃપા) અને સુખમા ૩૬ વાશ ઉત્પન્ન થાય છે ધુમાડાની ઘટા ઉજનગ મકાનને પણ જેમ મહીન કરે છે તેમ લક્ષ્મી, માણસોના નિર્મલ મનને પણ મલિન કરે છે તેમજ અતિશય લક્ષ્મી રાજ્યના નિષ્પધરૂપ છે અને હે વત્સો ! રાજ્યલોભ પાતાળ-ધ્રુવી માફક સુદુષ્પૂર છે વેશ્યાના હૃદયની જેમ રાજ્ય સર્વથા અથવદવલ (જેમા અર્થ પ્રિય હોય તેણે)

ઓની સ્વતંત્રતાને જે અનુસરતો નથી, તે ગુણી, ધીમાન કે કુલીન હોય છતાં કોઈ પણ આ મતમાં રાજ્યો તેનો આદર કરતા નથી હે વત્સો ! આ પ્રમાણેની સંદોષ લક્ષ્મીનો અજ્ઞાનનેજ પ્રતિબંધ થાય છે, મુજ્જાનને તો પ્રાય તેના સગથી પણ પ્રતિબંધ થતો નથી દાખલા તરીકે ગુચિવોદ્ર અને શ્રીદેવ નામના બે મિત્ર વાણીયાને આ લક્ષ્મીએ પ્રથમ ભારે (મોટા) બનાવી પછી તેમને આજ્ઞાના તૂલ કરતા પાપુ હવડા જરી દીધા હતા તેનું દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે—

“લોગપુર નામના નગરમાં બાપની લક્ષ્મીથી શ્રીમત બનેલા શ્રીદેવ અને ગુચિવોદ્ર નામના બે વાણીયા રહેતા હતા તેમાં ગુચિવોદ્ર શૌચાચારમાં બહુ ઝામટી હતો, તેથી તે વાણીથી ભરેલો તાબાનો લોટો હાથમાં લઈનેજ બધે ઠેકણે જતો હતો

એક દિવસે આઠાસોએ દ્વાર આગળ આવીને તેની પ્રિયાને આ પ્રમાણે પૂછ્યું—‘તમારા પતિ ક્યા છે ?’ તેણે કહ્યું કે ‘અદર છે’ એટલે તેણે બોલ્યા કે—‘ગુચિવોદ્રના પિતાની અમારી પાસે લેણી હતી તે આ સોનામહોરો લાવ્યા છીએ માટે તમે અદર જઇને તેમને આપો’ ગુચિવોદ્રના સ્ત્રીએ તે લીધી, અને ઘરની અદર જઈ તે ગુચિવોદ્રને આપી તે વખતે ‘આ સોનામહોરો પર છાટ નાખી છે ?’ આ પ્રમાણે શ્રેણીએ પૂછ્યું એટલે તેણીએ કહ્યું કે—‘નથી નાખી’ આ સાંભળી બધે ઠેકાણે અગુચિ યજ્ઞ જવાથી તે વખતે તે અત્યંત ખેદ કરતો કહેવા લાગ્યો—‘અરે ! આ સોનામહોરોએ માફ આપું ઘર મલિન કરી નાખ્યું, માટે એમનો સ્પર્શ કરવાથી પણ ભ્રષ્ટતા પ્રાપ્ત થાય છે’ આ પ્રમાણે બક્તા તેણે રોષથી ગનાતાતા થઈને તે સોના મહોરોને પોતાના ડાબા પગથી ઠપ્પુ મારો દૂર ફેંકી દીધી આ રીતે ગુચિવોદ્રે પોતાનો અનજ્ઞા કરી તેથી અત્યંત મત્સર ધરીને તેના ઘરનો ત્યાગ કરનારે ઇચ્છતી એની લક્ષ્મી આ પ્રમાણે નિચાર કરના લાગી.—

“મને મેળનવાની ઈચ્છાથી લોકો અટકીનું” પાપુ ઉલ્લસ ધન કરે છે, મોટા

હોય છે, હજારની મિત્રાઈની જેમ અ તે તે વિરસાજ થાય છે, સપના કરડીઆની માફક નિરતર તે અપ્રમત્તપણે બાજનના જેવું છે, એક શાખાએથી બીજી શાખાએ ઠેંપતા વાદરાની જેમ તે ગુણો (કારડી) થોકબંને કરવા યોગ્ય છે, ફલિતક્ષેનની માફક યતનથી નિત્ય રનાણું કરવા યોગ્ય છે અને કુપથ્ય ભોજનની જેમ પરિણામે તે લાયક છે તેમજ પ્રાય યૌનનદી ઉન્મત્ત મનવાળા મનુષ્યોને મવ પ્રકારની લક્ષ્મી નિકારકારિણી થાય છે, તેમા પણ રાજ્યમી તો વિરોધે વિકાર કરે ૧ રાજ્ય શ્રીની સપ્રાપ્તિથી ઉન્મત્ત થયેલા રાજાઓ સારા નેત્રવાળા છતા જન્માવની માફક સંશુષ્પ રહેવા પુરૂષને પણ જોઈ શકતા નથી તથા પોતે લાખા કાનનાળા છતા બહુરાની માફક તેઓ પાસે રહેવા માણસોનું વાક્ય પણ અવલ કરતા નથી ખવ જતોરડે પરાલન પામેલા પુરૂષોમાં સ્નાય સિદ્ધિને માટે વીનનાળા એના તેઓ બોલનાને સમર્થ છતા મુગા માણસની જેમ બોલના પણ નથી રાજ્યવદ્ધમીના મફથી ઉન્મત્ત થયેલા તેઓ નિરકુશ હાથીઓની જેમ સતાપિત કરેલી પ્રજાના ધમકપ બગીચાને ઉખેડી નાખે છે ધનમા અંધ એવા ચાકરો (સેરકો) ના ચાકુનચનોથી સ્તુતિ કરાવેના રાજાઓ પોતાને દેવતાઓ કરતા પણ અધિક માને છે, અને તેથીજ પૂજ્ય એવા દેવો, મુનિઓ, સ્વજન બાંધવો અને માતૃપિતાને પણ તેઓ ગર્વથી નમતા નથી પોતાનું કથન માવ નિનાનું હોય છતા તેને અતિ સુદર કરાને સ્થાપે છે અને બીજાનું બોલેલું સુદર હોય છતા તેઓ તેને નિર્માલ્ય ગણી હસી કહાડે છે જે તેમને અર્જવ જોડે, મીઠા વાક્યોથી તેમની સ્તુતિ કરે અને તેમના યુક્ત કે અયુક્ત વચનને તથેતિ એમ બોલી જે અગીકાર કરે તેનેજ તેઓ બહુમાન આપે છે, તેનું જ વચન હિતકારી સમજે છે, મિત્રપણામા કે સેવકપણામા તેનેજ સ્થાપે છે, તેનીજ તેઓ પ્રશંસા કરે છે, તેનેજ ધન આપે છે, તેની માથેજ મસલત કરે છે અને તેના સાથેજ ગોષ્ઠી કરે છે ચાકુમાદિ એના રાજ

પક્ષીઓ એવે છે તેમ લક્ષ્મીવાળાને જ સેવે છે અને જ્યારે તે નિર્ધન થાય છે ત્યારે ‘આ નિર્ધન અમારી પાસે રહે કાંઈ માગે નહિ’ આવી રીતે લય પામતા તેઓ જેમ દુઃખ અરણ્યને મૃગો છોડી દે છે તેમ તેનો દૂરથીજ ત્યાગ કરે છે જ્યાં પ્રાપ્ત થયેલા વનથી તેણે યથેચ્છ ભોગ ભોગવ્યા હતા, ત્યાજ દરિદ્ર થઈને પરાલવરૂપ અભિથી તે બળે છે

આસ્તે આસ્તે બનસાપમાત્ર નિષ્કુળ થવાથી ગુચ્છિવોદ્ર તે નગરમા પોતાનો નિર્ગહ પણ ચલાવી ન શક્યો, એટલે ત્યાથી નીકળી અનેક ગામ, આકર અને નગરાદિકમા તે ભગ્યો પણ કોઈ જગ્યાએ તે કંઈ પણ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરી શક્યો નહિ કારણકે પૂર્વકૃત કર્મ નિરંતર મહુચારોજ હોય છે એટલે નિગમ થઈને ગુચ્છિવોદ્ર પોતાના નગર તરફ પાછો વળ્યો અને કોઈ પણ સ્થાનકે વિસામો ન લેતા ચાપતા ચાલતો તે એક દિનસ સાંજે નગરના ઉપનન આગળ આવી પહોંચ્યો લાખા માર્ગનું અતિક્રમણ કરવાથી તે થાકી ગયો હતો અને શુધા, તૃપા તથા ચિતાના ભાગ રી તે વ્યાકુળ થઈ ગયો હતો એટલે ત્યાં આઠ મઠ નામના યજ્ઞના મંદિરમા તે ગત્રીપાસે રહ્યો એટલામા ત્યાં એક માતંગ (ચાડાળ) આવીને આદરથી યજ્ઞને પ્રણામ કરી તેની પૂજા કરીને દ્વારમંડપમા બેઠો ત્યાં અર્ચાને માટ ચિત્રેન યજ્ઞનીની તેણે પૂજા કરી અને તેની સન્નિપ્ત મત્ર જાણ્યો કે જેથી તે તરત પ્રગટ થા’ એટલે માતંગે કહ્યું -- ‘હું સ્નામિની’ જેમા સર્વ ઈષ્ટ વસ્તુ તૈયાર હોય એવું એક વિલાસભુવન અત્યારેજ બનાવી આપો ” યદ્વિણીએ તરતજ વિલાસભુવન તૈયાર કરી દીધું એટલે ઈચ્છા મુજબ સર્વ ઈષ્ટ જેને પ્રાપ્ત થયું છે એવો તે માતંગ પોતાના મિત્રો અને સ્વજનો સહિત તે ભુવનમા રહી ઘણા વખતમુધી પચેદ્રિય સબધી મુખ ભોગવવા લાગ્યો. એટલે કૃતકૃત્ય થઈને ઈદ્રબળની મારફતે તેણે તે બધું પાછું વિસર્જન કરી દીધું

સમુદ્રને પશુ તો છે, પર્વતના શિખરપર આરોહણ કરે છે, ગુપ્તઓમા પેસે છે અને બીજા પણ કુમા, તુષા, આતપ વિગેરેના મહાક્રોડા ઘણીનાર સહન કરે છે, તોપણ પૂર્વકર્મના પ્રલાનથી હું તેમની થા-
ઉ છું કે નથી થતી, તેમ છતાં મારા અતિપરિચયવાં અને શોચાચા-
રના કામનુથાં આ શેઠ નષ્ટ થઈ ગયો છે, તેથી તેણે ચારે વત્તોની
માન્ય અને પોતાને ઘેર આનતી એવી અને પોતાના પગનતી ફેંકી
દીધી ■ મારા અતિપરિચયથી આ શુચિવોદ્રની અકલ્ય મારી ગઈ
છે, માટે હવે એને નિર્ધન બનાવી દઈને એવીરોતે વિડબના પમાડ
કે જોઈએ આ પુનઃ અને મેળવવાને અમન શોચાચારનો ત્યાગ કરી
રાક થઈને આઠાલના પણ ખાસડા ઘણા વખતમુધી ઉપાડે ” આ
પ્રમાણે વિચાર કરીને લક્ષ્મીએ તરતજ તેનું ઘર છોડી દીધું એટલે
હઠગતની માફક તેજ નખતે તેનું બધું ધન નાશ પામ્યું કહ્યું છે કે -

“લક્ષ્મી શનૈ શનૈરેતિ, નિર્યાતિ યુગપત્ પુનઃ,

પૃથ્વા પલૈર્જલૈ પૂર્ણા, રિચ્યતે યદ્ યદી સગાત્ ”

“જેમ પાણીમા મૂકે તે ઘડી સાઠ પણે ધીમે ધીમે જળથી ભ-
રાય ■ અને ખાલી તો દેણવારમા થઈ જાય છે, તેમ લક્ષ્મી પણ
આસ્તે આસ્તે આને છે અને જાય છે ત્યારે એક માથે ચાલી જાય છે ”

હવે નિર્ધન થનાથી શુચિવોદ્ર પોતાના મિત્ર, સ્વજન અને બ-
ધુઓમા સનત્ર અનાદર પામના લાગ્યો કહ્યું છે કે—

“યસ્યાર્યસ્તસ્ય મિત્રાણિ, યસ્યાર્યસ્તસ્ય ધાન્યવા ,

યસ્યાર્ય સ્વજનાશ્રાપિ, તસ્ય સ્યુર્નહવો જનાં. ■

“જેને ધન હોય તેના ઘણા માણસો મિત્ર થાય છે, બાધવો
પણ ધણા થાય છે અને તેના સ્વજનો પણ ઘણા થાય છે ” નિરતર
સનાર્થમા રમિક એના મિત્રો સ્વજનો અને બાધવો જેમ ફલિત વૃક્ષને

ફરી પણ અહુક પા કરીને માત ગે વિધિ બતાવીને એક વિધાલિમ
 ત્રિત ઘટ તેને આપ્યો. એટલે માત ગને નમસ્કાર કરી ઘટ લઇને તે
 પોતાને ઘેર આવ્યો, અને યથાવિધિ તેનું પૂજન કરીને ઘટ પાસે તે
 ઇચ્છિત પદાર્થો યાચના લાગ્યો. કુભમાર્થો તેના ઇચ્છિત પદાર્થો મ-
 ત્યા એટલે તેણે બધા મિત્રોને આદરમહિત જમાવ્યા અને પોતે
 પણ યથારૂચિ જમ્યો. પછી “અહો! કુભના પ્રભાવથી માફ કાર-
 દ્ર્ય હું ગયું” આ પ્રમાણે ખુશ થતો તે કુભને માથે લઈને નાચવા
 લાગ્યો. હુરંથી ચ ચળ ચિત્ત હોવાથી આ પ્રમાણે નાચતા હુરંવવશા
 ત કુભ તેના માથાપરથી પડી ગયો અને તન્તજ ખ ડખ ડ થઈ ગયો.
 ઘડો ભાગી જનારથી શુચિવોદ્ર મનમા બહુજ ખેડ લાવીને પુન મા-
 તગની પાસે ગયો. એટલે માત ગ કહેના લાગ્યો—“મારી પાસે
 જેટલી વિદ્યા હતી તે બધી તને આપી ચુક્યો છું, હવે વધારે નથી,
 માટે હું ભદ્ર! પુન તારે મારી પાસે આવવું નહિ” માત ગે આ પ્ર-
 માણે કહી તેને વિસજ્જન કર્યો. એટલે તે પોતાને ઘેર આવ્યો અને હુ-
 ચિત થતો આર્તધ્યાનમા તત્પર એવો તે રાત્રે સૂતો, એટલામા શ્વેત
 નક્ષત્રાળી એક પ્રૌઢ પ્રમત્તને જોઈને તે તેની મન્મુખ જઈ પ્રણામ
 કરીને પૂછના લાગ્યો—“હું આમિની! તમે કોણ છો?” એટલે તે
 બોલી કે—“જેને તે પગનડે ફેંકી દીધી હતી, તે હું તારા ઘરની
 લક્ષ્મી છું” તે સાંભળી શુચિવોદ્ર હેરા લાગ્યો—“હું માત! આ-
 દલો લાગ્યો વખત તમે ક્યા ગયા હતા?” લક્ષ્મીએ કહ્યું—“આદલો
 કાળ હું માત ગને ઘેર ગઈ હતી” તેણે પૂછ્યું—“તે માત ગ કોણ?”
 એટલે તેણે કહ્યું કે—“ધનની ઇચ્છાથી જેની પછવાડે લક્ષ્મીને તું
 જેના ખાસા ઉપાડતો અને જેની ઘણા કાળ સેવા કરતો હતો તે”
 શુચિવોદ્રે કહ્યું—“તો આજે અહીં તમે આમાટે આવ્યા?” લ-
 ક્ષ્મીએ કહ્યું કે—“તાડ શોચ જોવાને” આ પ્રમાણે કહીને લક્ષ્મી
 તરત અદશ્ય થઇ ગઇ. આ પ્રમાણે પ્રથમ અગ્નિમા કરીને પછી
 મૂકી દીધેલા શોચથી લજ્જાને લીધે સ્કંધને નીચે નમાવી દેતો શુ-

આવા પ્રકારનું માન ગતુ માહાત્મ્ય જોઇને શુચિવોદ્ર મનમાં વિસ્મય પામી ધનની આગ્રાધી તેની જ સેના જરૂર લાગ્યો. તેને ન મન કરે, આગમ આપે, તેની સમુખ ઉભો રહે, તેના ઉપાનહ ઉપાડે અને દરેગજ તેના પગ દાબે. આ પ્રમાણે નિરંતર તેની મેના કરતા નૃપાધી અચળ થયેલા શુચિવોદ્રનો શૈભ્યપણનો કદામદ નષ્ટ થઇ ગયો. શુચિવોદ્રની ઘણા વખતની સેવાથી આરાધ્ય થયેનો તે માત્ર એકલા તેને કહેવા લાગ્યો—“હે ભદ્ર! તું આના અમુક ઉપચાર શા નાદે કરે છે?” શુચિવોદ્રે કહ્યું—“હે દીનજનની દયામાં તાર પર એવા સ્વામિનું માલજો, દાગિદ્રવ્યથી દુઃખી થયેલો હું ધનને માટે ઘણી ભૂમિ ભર્યો, પરંતુ એક કાણી કોડી પણ મેળવી શક્યો નહિ તેની છેવટે નિરાશ થકને મે સ્વદેશ તરફ પ્રયાણ કર્યું ત્યાં દેવમંદિરમાં તમારો મોગ પ્રભાવ જોડને ધનાગાના પાગથી બંધાયેલો હું તમારી મેના કરવા લાગ્યો છું, માટે પ્રસન્ન થઇને આ દાગિદ્રવ્ય મોટા સમુદ્રમાંથી મારો ઉદ્ધાર કરો.” આ પ્રમાણે શુચિવોદ્રનું જોનનું માલજીને માત્ર તેને કહેવા લાગ્યો—“યાદશ્વત્થીની માધનાના ઉપાય યુક્ત આ નિધા તમે દેવો.” તે સાંભળી ‘મોટી મહેરબાની’ એમ કહીને તેણે એ નિધા હુપની સાથે મહાલ કરી પછી પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનતો તે પોતાને ઘર ગયો, અને ત્યાં તેણે સન સાધનની મામમીપૂર્વક એક મહત્ત્વ આજેજ્યુ તેના મધ્યમાં યજ્ઞિણીનું ચિત્ર આજેજીને તેને પૂછને જોવામાં તે મત્રનું સ્મરણ કરે છે, તેવામાં તેનું એક પંતે ભૂલી ગયો પછી શાખાભ્રષ્ટ વાહરની જેમ વિનક્ષ મુખ કરીને તેણે માત્રગની પાસે જઇ પોતાનું ચથાસ્થિત સ્વરૂપ કદી જતાજ્યુ માત્ર તે કહ્યું—“હે ભદ્ર! નિધાથી અભિમનિત આ પદ મહાલ કરે જો આની પણ પૂન કરીશ, તો તને ઘણ પ્રાપ્તિ થશે.” પછી માત્રગને નમન કરી પદ લેને સ્વપુરે જતા શુચિવોદ્રનો પદ ચોરે લઇ લીધો. એટલે નિસ્તેજ મુખ કરી ત્યાં વોજ પાછો નળી તેણે માત્રગની । સે આની પદનો વ્યતિર કહ્યો

કરી પાડુ અતુક પા કરીને માતગે વિધિ બતાવીને એક નિધાલિમ' ત્રિત ઘટ તેને આપ્યો. એટલે માત ગને નમસ્કાર કરી ઘટ લઇને તે પોતાને ઘેર આવ્યો, અને યથાવિધિ તેણે પૂજન કરીને ઘટ પાસે તે ઇચ્છિત પદાર્થો યાચના લાગ્યો. કુલમાથો તેના ઇચ્છિત પદાર્થો મળ્યા એટલે તેણે બધા મિત્રોને આદરસહિત જમાડ્યા અને પોતે પણ યથારૂચિ જમ્યો. પછી “અહો! કુબના પ્રભાવથી મારૂં દારૂં-દ્રવ્ય દૂર ગયું” આ પ્રભાણે ખુશ થતો તે કુલને માથે લઇને નાચવા લાગ્યો. હુરથી ચમચ ચિત્ત હોવાથી આ પ્રભાણે નાચતા દુર્લેખનશા ત કુલ તેના માથાપરથી પડી ગયો અને તરતજ ખડખડ થઈ ગયો. ઘડો ભાગી જનાથી શુચિનોદ્ર મનમાં બહુજ ખેડ લાવીને પુનઃ માતગની પાસે ગયો. એટલે માતગ કહેવા લાગ્યો—“માર્ગી પાસે જેટલી વિદ્યા હતી તે બધી તને આપી ચુક્યો છું, હવે વધારે નથી, મારે હું ભદ્ર! પુનઃ તારે મારી પાસે આવવું નહિ.” માતગે આ પ્રભાણે કહી તેને વિસર્જન કર્યો એટલે તે પોતાને ઘેર આવ્યો અને દુષ્પિત થતો આર્તધ્યાનમાં તત્પર એવો તે રાત્રે સૂતો, એટલામાં શ્વેત વસ્ત્રનાળી એક પ્રૌઢ પ્રમદાને જોઇને તે તેની સન્મુખ જઈ પ્રણામ કરીને પૂછના લાગ્યો—“હે સ્વામિની! તમે કોણ છો?” એટલે તે બોલી કે—“જેને તે પગનાં ફેંકી દીધી હતી, તે હું તારા ઘરની લક્ષ્મી છું.” તે સાંભળી શુચિનોદ્ર કહેના લાગ્યો—“હે માત! આવડેલા લાભો વખત તમે કયા ગયા હતા?” લક્ષ્મીએ કહ્યું—“આટલો કાળ હું માતગને ઘેર ગઈ હતી.” તેણે પૂછ્યું—“તે માતગ કોણ?” એટલે તેણે જવાબ દે—“ધનની ઇચ્છાથી જેની પગનાં લક્ષ્મીને તું જેના ખાસડા ઉપાડતો અને જેની વજ્રો કાળ સેના કરતો હતો તે.” શુચિનોદ્રે કહ્યું—“તો આજે અહીં તમે શામાટે આવ્યા?” લક્ષ્મીએ કહ્યું કે—“તાડ શૌચ જોવાને.” આ પ્રભાણે કહીને લક્ષ્મી તરત અનુશય થઈ ગઈ આ પ્રભાણે પ્રથમ અગીકાર કરીને પછી મૂકી દીધેલા શૌચથી લજ્જાને લીધે સ્કંધને નીચે નમાવી દેતો શુ-

આવા પ્રકારનું માતગનું માહાત્મ્ય જોડને ગુચિવોદ્ર મનમાં વિસ્મય પામી ધનની આશાથી તેનીજ સેવા કરવા લાગ્યો. તેને ન મન કરે, આસન આપે, તેની સ મુખ ઉઘો રહે, તેના ઉપાનહ ઉપાડે અને દરરોજ તેના પગ દાબે. આ પ્રમાણે નિરતર તેની સેવા કરતા તૃષ્ણાથી ચચળ થયેલા ગુચિવોદ્રનો શૈશ્યપણનો કદામહ નષ્ટ થઈ ગયો. ગુચિવોદ્રની ઘણા વખતની સેવાથી આરાધ્ય થયેલો તે માતગ એકદા તેને કહેવા લાગ્યો—‘હે ભદ્ર’ તુ આના અયુક્ત ઉપચાર શા માટે કરે છે?’ ગુચિવોદ્રે કહ્યું—“હે દીનજનની દયામાં તરપર એવા આમિન’ માલજો, દારિદ્ર્યથી દુઃખી થયેલો હું ધનને માટે ઘણી ભૂમિ ભર્યો, પરંતુ એક કાણી કોડી પણ મેળવી શક્યો નહિ તેથી છેવટે નિરાશ થઈને મેં સ્વદેશ તરફ પ્રયાણ કર્યું ત્યાં દેનમંદિરમાં તમારો મોટો પ્રભાવ જોઈને ધનાશાના પાગથી બંધાયેલો હું તમારી સેવા કરવા લાગ્યો છું, માટે પ્રસન્ન થઈને આ દારિદ્ર્યરૂપ મોટા સમુદ્રમાંથી મારો ઉદ્ધાર કરો.” આ પ્રમાણે ગુચિવોદ્રનું બોલવું માલજીને માતગ તેને કહેવા લાગ્યો—“યક્ષિણીની સાધનાના ઉપાય યુક્ત આ વિદ્યા તમે દ્યો.” તે સાલગી ‘મોટી મંદિરખાની’ એમ કહીને તેણે એ નિધા હાથની સાથે મહાન કરી પછી પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનતો તે પોતાને ઘેર ગયો, અને ત્યાં તેણે સવ સાધનની સામગ્રીપૂર્વક એક મઠલ આજેખસુ તેના મધ્યમાં યક્ષિણીનું ચિત્ર આજેખીને તેને પૂજાને જોવામાં તે મંત્રનું સ્મરણ કરે છે, તેવામાં તેનું એક પદ તે જૂલી ગયો. પછી શાખાબ્રષ્ટ વાદરની જેમ વિવક્ષ મુખ કરીને તેણે માતગની પાસે જઈ પોતાનું ચતાર્થિત સ્વરૂપ કહી જતાંયું. માતગે કહ્યું—‘હે ભદ્ર’ નિધાથી અભિમંત્રિત આ પદ મહાન કર જો આની પણ પૂજા કરીશ, તો તને ઘણ પ્રાપ્તિ થશે.” પછી માતગને નમન કરી પદ લેઈને સ્વપુરે જતા ગુચિવોદ્રનો પદ ચોત્તરે વધ લીધો. એટલે નિસ્તેજ મુખ કરી ત્યાં થોજ પાછો નજી તેણે માતગની ‘સે’ આવી પડતો વ્યતિકર કહ્યો.

વિલક્ષણતાના દોષથી, તુ અતિલક્ષિતમાન છે, છતા તારા ચિરસેવિત મદિરને પણ હું છોડી દેવા ઇચ્છું છું કહ્યું છે કે —

“મર્ત્યો ભવતિ તિર્યક્ વા, સ કશ્ચિચ્છસ્યલક્ષણઃ;

લક્ષ્મીર્યદનુભાવેન, ગેહમખ્યેતિ સર્વતઃ.”

“મર્ત્યો ભવતિ તિર્યક્ વા, સ કશ્ચિદ્પલક્ષણઃ;

લક્ષ્મીર્યદનુભાવેન, સદ્ગુણોપ્યપગચ્છતિ.”

“ સાગ લક્ષણવાળા કોઈ તિર્યક કે માણસના પ્રભાવથી લક્ષ્મી ચારે બાજુથી ઘરમા આવે છે, અને કોઈ અપવલક્ષણવાળા માણસ કે તિર્યચના પ્રભાવથી લક્ષ્મી ઘરમાથી પણ ચાલી જાય છે ” માટે તારા ભાવી વિયોગથી હું શ્યામ મુખનાળી થઈ છું ” તે સાભળી શ્રીદેવ ખેંસહિત કહેવા લાગ્યો—“ હવે કયા જગો ? ” એટલે લક્ષ્મી બોલી —“ આજ નગરમા પૂર્વ જન્મમા કરેલા મુનિદાનના પ્રભાવથી જેણે અતુલ ભોગકર્મ ઉપાર્જ્યું છે એવા ભોગદેનને ઘર જ- ઇશ ” આ પ્રમાણે કહીને લક્ષ્મીએ તરતજ તેને તણ દીધો, એટલે શ્રીદેવ દુ ખિત થયો અને ભોગદેવ સાર્થવાહુ હિરણ્યાદિકથી વૃદ્ધિ પામ્યો પોતાના ઘરમા ચારે બાજુ લક્ષ્મીનો વિસ્તાર જોઇને ભાગ્ય- ગાળી ભોગદેન પોતાની ભોગવતી પ્રિયાને આ પ્રમાણે કહેવા લા- ગ્યો —“ હું કાતે ’ નિરુદ્ધતા જેવી અપણ લક્ષ્મી ન્યામુધી આપણા ઘરમા છે, ત્યામુધી દીન વિગેરેને દાન આપવું અને યથેચ્છ ભોગ ભોગવના ” તે તો પ્રથમથી પણ દાનશીલ હતી અને આ પ્રમાણે પતિએ પ્રેરણા કરી, એટલે વિશેષે કરીને મુનિ, દુ સ્થિત અને દીન- જનોને શ્રદ્ધાપૂર્વક યથાર્થિત’ દાન દેવા લાગી

એક દિવસે તે નગરના ઉદ્યાનમા કેવલી ભગવત સમવસર્યા, એટલે શ્રદ્ધાળુ મનવાળા અને લોકો તેમને વદન કરવા ગયા, પો

ત્રિવેદ સર્વત્ર હાસ્યારૂપદ થયો. લક્ષ્મીથી તજાયલો તે પશ્ચાત્તાપ રૂપ અગ્નિથી બળના લાગ્યો અને જીવનપર્યંત આજીવિતથી પણ તે દુખિત થયો.

હવે તે લક્ષ્મીને ઓદેવ તત્ત્વથી દેવતા માનતો હતો. કાળકે “તેજ સાક્ષાત્ અહીં દાન, લોભ અને મહત્વાદિ રૂળ આપે છે તે સિવાય જેમના ગેર, તેપણુ રૂળ આહી પ્રત્યક્ષ જોવામા આનંદ નથી, તેના અજાગલ સ્તન જોવા બીજા દેવતાઓથી શુ ?” આ પ્રમાણે બોલતો તે બીજા સર્વ દેવતાઓના ત્યાગ કરીને પ્રમા પૂર્વક પુષ્પાદિકવડે લક્ષ્મીની ભૂત્તિનીજ તે વ્રજ કાળ પૂજા કરતો હતો.

એક દિવસે લક્ષ્મીને હસતી જોને તેણે પૂછ્યું—“હે માતા ! હસવાનું કારણ શુ ?” લક્ષ્મીએ કહ્યું કે, “તારૂ વૃત્તાત ” તેણે પૂછ્યું કે—“મારૂ શુ વૃત્તાત ?” એટલે લક્ષ્મીદેવીએ કહ્યું કે—“જેમના વચનો યથાસ્થિત અર્થવાળા છે, જેમણે આતર ગતુઓને હજ્યા છે, સ સાર સમુદ્રનો પાર પમાડી લવ્ય પ્રાણીઓને જે ભાક્ષમા લઈ જ નારા છે, સુરાસુર અને રાજાઓ જેમના ચરણચુગલને નમે છે, જે જગતમા જંતુઓપર ક્રૂણાયુજા મનવાળા ■ અને જે આલોક તથા પરલોકના મુખને આપવાનાળા છે એવા દેવાધિદેવ સર્વજ્ઞ જિનેશ્વરને મૂકીને હે ભદ્ર ! તુ મારી સ્થિરતાની ઈચ્છાવી મને આરાધે છે, પરંતુ મારૂ સ્થૈર્ય તો પ્રાચીન પુણ્યથીજ થાય તેમ છે, મારી સેવાથી થાય તેમ નથી ” આ પ્રમાણે લક્ષ્મીએ હાસ્યપૂર્વક કહ્યું એટલે ઓદેવ તેને પુનઃ કહેવા લાગ્યો—“હે માતા ! તારી સેના કરતા મને જે થવાનું હોય તે થાઓ ” તે સાંભળી લક્ષ્મી અદરશ થઈ ગઈ.

પછી બહુ લક્ષ્મીપૂર્વક લક્ષ્મીનું આરાધન કરતા કેટલેક દિવસે લક્ષ્મીને શ્યામ મુખવાળી જોને ઓદેવ તેને પૂછના લાગ્યો—“હે અબા ! આજે તમારા મુખપર શ્યામતા કેમ દેખાય છે ?” એટલે તેણીએ કહ્યું—“હે વત્સ ! તારે ઘેર નિવક્ષણ પુત્ર જન્મ્યો છે તેની

વિલમ્બતાના દોરથી, વૃ અતિલક્ષ્મિમાન છે, છતા તાગ ચિરમેવિત
મદિરને પણ હું છોડી દેવા ઈચ્છુ છું કહ્યું છે કે —

“મર્ચ્યો ભવતિ તિર્યઢ્ વા, સ કચ્ચિચ્છસ્યલક્ષણઃ,
લક્ષ્મીર્યદનુભાવેન, ગેહમમ્યેતિ સર્વતઃ.”

“મર્ચ્યો ભવતિ તિર્યઢ્ વા, સ કચ્ચિદ્વલક્ષણઃ;
લક્ષ્મીર્યદનુભાવેન, સદ્ધાનોપ્યપગચ્છતિ.”

“સારા લક્ષણનાળા કોઈ તિર્યચ કે માણસના પ્રભાવથી લક્ષ્મી
ચારે બાજુથી ઘરમા આવે છે, અને કોઈ અપવક્ષણનાળા માણસ કે
તિર્યચના પ્રભાવથી લક્ષ્મી ઘરમાથી પણ ચાલી જાય છે ” માટે
તારા ભાવી વિચારથી હું ગ્યામ મુખનાળી થઈ છું ” તે સાક્ષણી
શ્રીદેવ એકસહિત કહેવા લાગ્યો— ‘હવે કયા જગો ?’ એટલે લક્ષ્મી
બોલી —“આજ નગરમા પૂર્વ જન્મમા કરેલા મુનિદાનના પ્રભા-
વથી જેણે અતુલ ભોગકર્મ ઉપાર્જ્યું છે એવા ભોગદેનને ઘર જ-
ઈશ ” આ પ્રમાણે કહીને લક્ષ્મીએ તગ્તજ તેને તણ દીધો, એટલે
શ્રીદેવ દુ ખિત થયો અને ભોગદેવ સાર્થવાદ હિરણ્યાદિકથી વૃદ્ધિ
પામ્યો પોતાના ઘરમા ચારે બાજુ લક્ષ્મીના વિસ્તાર જોઈને ભાગ્ય-
નાળી ભોગદેન પોતાની ભોગનતી પ્રિયાને આ પ્રમાણે કહેવા લા-
ગ્યો —“હું કાતે ’નિરુદ્ધિતા જેવી ચપળ લક્ષ્મી જ્યામુઘી આપણા
ઘરમા છે, ત્યામુઘી દીન વિગેરેને દાન આપણુ અને યથેચ્છ ભોગ
ભોગવના ” તે તો પ્રથમથી પણ દાનશીલ હતી અને આ પ્રમાણે
પતિએ પ્રેરણા કરી, એટલે નિશ્ચયે કરીને મુનિ, દુ સ્થિત અને દીન-
જનોને શ્રદ્ધાપૂર્વક યથાર્થિત^૧ દાન દેવા લાગી

એક દિવસે તે નગરના ઉદ્યાનમા કેવલી ભગવત સમવસર્યા,
એટલે શ્રદ્ધાળુ મનવાળા અનેડ લોકો તેમને વહન કરવા ગયા. પો

તાની ભોગવતી પત્ની સાથે ભોગદેવ પણ ત્યાં આગ્યો. મર્વ લોકો વદના કરીને બેઠા એટલે કેવલી મહારાજ મર્મોપદેશ રવા લાગ્યા —

■ ચારાશી લક્ષ જે જીવંચાનિ છે, તે બધી યાનિઓમા શમજ રહિત એવા પ્રાણીઓ અને તીનાં લભ્યા છે અને ત આનમર્ષિણી અને ઉત્સર્પિણીના પ્રમાણવાળા જે પુરુષ પરાનર્તો છે, તે પણ સ-સારમા લભતા પ્રાણીઓએ અને તીનાં પૂર્વ કર્યા છે, પરંતુ સમાર-દુષ્ટ જંગલમા લભતા પ્રાણીઓને કૃષ્ણ ચિત્રાવેયોની માફક દુર્બલ એવા સગુરુ ક્યારે પણ મળ્યા નથી પુન્યયોગે તેવા ગુરુનો યોગ થતા પણ અહો ! ધણા અજાજનો તો તેમના કહેલ ધર્મને પાથીમા-હેના રીગણા મમજી તેની અવજા કરે છે કેટલાક તે ધર્મને અમ્યગૂ-રીતે હૃદયમા શ્રદ્ધે છે, પણ તેમણે નરકનું આયુ પૂર્વે બાધેતુ ભો-વાધી તેઓ ધર્મનું આગવન કરવાને ગમથ થા શક્તા નથી માત્ર કેટલાક મહાત્માઓ તેને હૃદયમા સમ્યગૂ-રીતે શ્રદ્ધીને સગુરુભાષિત ધર્મનું સર્વ શક્તિનું આરાધન કરે છે, એટલે ધર્મના મહિમાથી તેઓ ઉત્તરોત્તર અનેક પ્રકારના મુખો મેળવી મહાનંદ પા મુખીની શ્રેષ્ઠ પ વીને મેળવે છે ”

હવે અવસર બોધ ભોગદેવે કેવલી ભગવાનને આ પ્રમાણે પ્રશ્ન કર્યો કે—“હું ભગવન ! મુનિદાનનું કળ શુ ?” એટલે કેવની ભગ-વત બોલ્યા—“મહાન્ શ્રેષ્ઠીજનોથી વ્યાપ્ત એવા વિશાલશાયનામના નગરમા મોટી ઋદ્ધિનાજો સચરાશીય નામનો માર્થનાહ વસે છે તેના ઘરમા તેર કોટી ધન છે, પરંતુ તે બાધી મુઠીનો હોનાથી કદી કોઈને એક કોટી પણ આપતો નથી અને ભોગવનો પણ નથી તેના ઘરમા એક દુર્ગતપતાક નામનો નોકર છે, તે તને દાનનું માહાત્મ્ય સ્પષ્ટ કહેશે ” આ પ્રમાણે કેવની ભગવતનું નયન સાભળીને તે વિસ્મય પામી હૃદયમા નિચાર કરવા લાગ્યો—“કોઈ પણ કારણથીજ આ સર્વજ્ઞ છતાં પણ આ પ્રમાણે કહે છે તો તે નગર બહુ દૂર છતાં

પણ પ્રિયા સહિત ત્યા જઈને આ પ્રશ્નનો ઉત્તર મારે મળવો ” કો-
તુકીજનો આગમુ હોતા નથી ’

પછી પ્રશ્નાર્થ જાણવાને ઉત્તરુક એવો ભોગદેવ, પોતાની પ-
ત્નીની સાથે તરતજ ત્યાથી પ્રયાણ કરી અનુક્રમે વિશાલશાલ નગરે
પહોંચ્યો દેવયોગે નગરમાં પેસતાજ દુર્ગતપતાકની દુર્ગિયા નામની
ઝહિનીને તેમણે જોઈ અને તેને પૂછ્યું કે—“ અહીં સચ્ચરીય ના-
મના સાર્થવાહનુ ધર ક્યા છે ? ” તેણે કહ્યું કે—“ અહીં આવો, હું
તમને તેનું ધર દેખાડું ” પછી તેની સાથે ભોગદેવ સાર્થગને ઘેર
આવીને આદરસહિત નમન કરી ધનસુદરી નામની તેની સ્ત્રીને
તેણે પૂછ્યું —“ તમારે ઘેર દુર્ગતપતાક નામનો કોઈ નોકર છે ? ” તેણે
કહ્યું કે— ‘ તમારે તેનું શું કામ છે ? ’ એટલે ભોગદેવ શેઠ કહ્યું કે—
“ સવશ ભગવતે દાનક્રીના પ્રશ્નનો ઉત્તર તે અહીં કહેરો એમ કહ્યું
છે, તેથી તેને પૂછનાને માટેજ અત્યારે દરદેગથી હું અહીં આવ્યો
હું ” આ પ્રમાણે સાલણી તે ખેડસહિત કહેવા લાગી કે—“ હું ભદ્ર !
અમારો તે નોકર હતો, પરંતુ તેના મરણ પામ્યાને અત્યારે નનમો
માસ ચાલે છે ■ દુર્ગતપતાકનું મરણ સાલણીને ખેડ ધરતો ભોગદેવ
ત્યાજ સાર્થશના ધરની પાસે એક ઘરમાં રહ્યો અને વિચારના લા-
ગ્યો કે—“ જેને પૂછનાને માટે આવેલે મુઘી હું આવ્યો, તે તો દેવયોગે
મરણ પામ્યો છે તો મને પ્રશ્નાર્થ કાણ કહેશે ? ”

હવે એક દિનસે ધનસુદરીએ શ્રેષ્ઠ પુત્રને જન્મ આવ્યો એટલે
ધનની આશાથી દાસીએ તરતજ શેઠ પાસે જઈને તેની વધામણી
આપી પરંતુ તે તો ધનના વ્યયથી ણીતો હતો એટલે મૌન ધારીને
ખેસીજ રહ્યો દાસી નિરાશ થઈ વિવશ મુખ કરીને જેમ આવી
હતી તેમ પાછી ચાલી ગઈ એકદા શેઠ જાગરમાંથી ઘેર આવ્યા
એટલે ધનસુદરીએ ખેડસહિત તેને કહ્યું કે—“ વહીબ ! સાલણો, પૂર્વે
મને પુત્ર ન હતો તે અત્યારે ભાગ્યયોગે થયો છે, છતાં તમે તેની

વધામણી માત્ર પણ કરી નહિ દાન અને લોગમા ધનનો વ્યય કરતા તમે હરો છો, તો કૃપણતાથી દુર્વશ પેદા કરી પૃથ્વીને ભારભૂત એવી આ લક્ષ્મીને તમે શુ કરનાના છો ? ” આ પ્રમાણે સાક્ષી ખેડ પામીને શેઠ વિચારના લાગ્યો-“ આ પ્રિયા મારા ચિત્તને અનુસર નારી નથી, જેથી ધન મેળવવામા થતા કષ્ટને તે મૂળથીજ જાણતી નથી સ્વજનો અને યાચકોની અત્યંત યાચનાથી પણ મારા મનથી એક કોડીમાત્ર પણ ઉતરતી નથી આ ખર્ચાળ પત્ની તો ધન કમાનાના કલેશથી અજ્ઞાત છે, એટલે પુણ્યકાર્યમા અને વધામણી વિગેરેમા છાની રીતે તે ધનનો વ્યય કરશે. અને પાણીમા રહેનાર માછલી ક્યારે પાણી પીએ છે એ જેમ જાણી ગયાતુ નથી, તેમ ધરની સ્વામિની પત્ની ક્યારે અને શુ વ્યય કરે છે તે પણ જણાતુ નથી ધરની રક્ષામા નિમ્મુક્ત કરાયેલી પત્ની જો પોતાની હજી મુજબ ધનનો વ્યય કરી ધરને ખોદે, તો પછી નિશ્ચયે ‘ કાકડી વાડને ખાય ’ એવો ન્યાય થાય તો આ વિજ્ઞ સ્વભાવનાળી સ્ત્રીના સહવાસમા સ્વભાવથીજ ચપળ એવી લક્ષ્મીને હું ધરમા શી રીતે રિયર કરી શકીશ ? ” આ પ્રકારેના અત્યંત આત્મચિંતાને વશ થનાથી તેને આહારનિશૂચિકા (અહર્ચ) વર્ષ, જેથી તે સાર્થવાહુ તેજ કિવસે મરણ પામ્યો પતિના મરણથી ધનમુદગીના હૃદયમા જળતો શોકાગ્નિ પુત્રને જોવાથી આવતા હર્ષાશ્રુરૂપ જળથી આસ્તે આસ્તે શાત થયો

થોડ્ય અનસરે ધનમુદરીએ મહોત્સવપૂર્વક સ્વજનની સાક્ષીએ પુત્રનું ધનદત્ત એણે નામ પાડ્યું હવે સચયરીય સાથવાહુ તેજ નગરમા નાગિલ નામનો કેલ દરિદ્રી રહે છે તેનો પુત્ર થયો કારણ કે ‘ કર્મ સર્વદા જયવત્તર છે ’ એ શેઠનો જીવ દોર્ભાગથી દૂનિત હોવાથી જન્મતાજ માળાપને અનિષ્ઠ થઈ પડ્યો એટલે ક્ષુધાતૃપાથી

પીડાતો તે અત્યંત ગરીબાથી મહાકષ્ટનો છનવા લાગ્યો અહીં
ધનદત્તને ઘર તથા પરિજન વિગેરે બેવાથી બતિસ્મરણ થયું, તેથી
હર્ષસહિત તે આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો.

“ શ્રદ્ધયા યદ્ દદે દાન, મુનયે તત્પ્રભાવતઃ,
રક્તસ્યાપિ મમાભૂવન્, ધનકોટયસ્ત્રયોદશ. ”

“ શ્રદ્ધાથી મેં જે મુનિને દાન દીધું, તેના પ્રભાવથી મને રક્તને
પણ તેર રોડ ધન મળ્યું ” હાથ ઉઠાવી કતીને દર્શાવતા આ શ્લોક
બોલતા તેને “ આનો ભાવાર્થ શો છે ? ” એમ લોગદેવે પૂછ્યું.
એટલે તે કહેના લાગ્યો કે—“ હું મારા પિતાનો દુર્ગતપતાક નામે
નોકર હતો, પણ મુનિદાનથી થયેલા મુકૂતવા અત્યારે તાતના ઘરનો
અધિપતિ થયો છું. આ પ્રમાણે તે બાળકને પ્રાપ્ત થયેલ મુનિદાનનું
ફળ સામાન્ય જોઈને લોગદેવે સર્વજ્ઞના વચન ઉપર પૂર્ણ વિશ્વાસ
આણ્યો.

એકદા અતિશયયુક્ત જ્ઞાનવાળા કોઈ મુનિ લિજ્જાને માટે ત્યાં
પધાર્યા તેમણે સહઈ ઉપરનો શ્લોક બોલતા તે બાળકને આ પ્રમાણે
કહ્યું કે “ હે બાળ ! તારે એકાંત હર્ષ ન કરવો, જાણ કે ધન છતાં
પણ દાન અને લોગરહિત એવો તારો પિતા મળ્યું પામીને અહીંજ
નાગિલ દગ્દીને ત્યાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો છે તે અત્યંત દુઃખી છે,
મુદાથી પીડિત છે અને માઆપને પણ અકારો થયો સતો દુઃખે
દિવસો ગાળે છે જેણે પ્રાપ્ત થયેલું ધન ગરીબોને દીધું નહિ અને
પોતે લોગબંધુ નહિ, પરંતુ પૃથ્વીમા દાદી રાખ્યું, તે મુકુપ ખગેખર !
ઉભય લોકના મુખથી ભ્રષ્ટ થાય છે જુઓ નોકર તે શેઠ થયો અને
શેઠ તે નોકર થયો આ કર્મરચનાને અમ ભાગ્ય કોણ કહે ? (માને ?) ”
આ પ્રમાણે પોતાના પતિનું વૃત્તાંત માલગીને ધનસુદરી બે પામી
પછી તરતજ પત્ની અને પુત્રસહિત નાગિલને બોલાવીને તે કહેવા
લાગી કે—“ તમે દંપતી હમેશા મારા ઘરનું કામકાજ કરો અને સ્નાત

તથા આગનાદિકથી સ્નેહપૂર્વક આ પુત્રનું પાલન કરે. આ તમારો પુત્ર પણ મોટો થશે, ત્યારે ઘરનું કામ કરનારો થશે ” આ પ્રમાણેનું તેનું કથન સ્વીકારીને તે દંપતી સુખે ત્યાં રહ્યા.

એક દિવસે રાત્રે પોતાના મદિરમાં (મકાનમાં) ભોગદેવે બે સુદરીને પરસ્પર આ પ્રમાણે વાર્તાવાપ કરતાં સાંભળી

પહેલી—(બીજીને) ‘ હું સુદરિ ! તું કોણ છે ? તે કહે ’

બીજી—“ હું ગુણે ! હું ભોગદેવની શુભવદ્ધમી છું ”

પહેલી—“ હું બહેન ! તને કુશલ છે ? ”

બીજી—(હું ખસહિત નિસાસો નાખીને) “ હું બહેન ! અન્યથા યને દાન દેવામાં અને ભોગાદિ કામમાં મનને પરોવીને ભોગદેવ નિરંતર (સર્વદા) મને ફેરવ્યા કરે છે, તો આજ્ઞાપ્રધાન ભક્તીની દાસીની જેમ પરાધીન સ્વભાવવાળી એવી મારી કુશલ તારી કયા શું કહેવી ? પણ બહેન ! તું કોણ છે ? તે તો કહે ”

પહેલી—“ હું બંને રીતે નામથી અને ગુણથી (સમગ્ર સ્વભાવની હોવાથી) સચચીલી નામના સાર્થપતિની વદ્ધમી છું ”

બીજી—“ તો બહેન ! કહે-તું ત્યાં સુખે રહેતી હશે ! ”

પહેલી—(સખેદ) “ મહા ઘોર અધમરચુક્ત ખાડામાં મને હંમેશાં તેણે ઘટ્ટી રાખી હતી અત્યારે લાખે વખતે હું સૂર્ય, ચંદ્ર, અને સત્પુરુષોના કર્તો સંસ્થા પામી છું બંદીનાન તરોકે પશ્ચાદેક્ષી રિપુસ્રીની માફક નિત્યના નિરોધથી ઉદ્દેગ પામીને હું અહીં દુઃખે નિવાસ કરું છું બહેન ? સુખવાસ તો મને કયાથી હોય ? ”

આવા પ્રકારની તમની વાતો સાંભળીને ભોગદેવ વિચારના લાગ્યો કે—“ ખરેખર ! પોતપોતાના સ્થાનમાં અત્યારે આ બંને લક્ષ્મી ઉદ્દિગ્ધ થઈ છે એ એમ ન હોય, તો સમગ્ર કરનાર સચચીલીના અને વ્યવ કરનાર મારા-એમ બંનેના લક્ષ્મી દૂપણો શામાટે

તુએ? લોગથી, શૌચથી, લક્ષિથી કે મગ્નહથી પણ આ ચપળ
લક્ષ્મી કદિ સ્થિર થતી નથી, તેથી એનું દાન કરવું એજ શ્રેષ્ઠ છે
માટે સ્વભાવથી~ ચપળ એવી લક્ષ્મી મને જ્યાંમુઢી તણ ન દે,
યામુઢી પાત્રોમા એનો વ્યય કરીને હું એનું ફળ મેળવી લઉં”

પછી ત્યાંથી પોતાને નગ્ન આવીને ચૈત્યોમા અઘ્ઘાઈ મહોત્સવ
કરીને તથા આદ્યસહિત ચતુર્વિધ સમ્પત્તિ અર્ચા કરીને, અનાથ, દીન
અને દુઃખી લોકોને યથાચિત્ત દાન આપીને, પોતાના મિત્રો, સ્વજનો
અને બહુઓને સન્માનપૂર્વક પૂછીને અને લોગદત્ત નામના પુત્ર ઉપર
પોતાના કુટુંબનો સાર આરોપીને જેના શુભ ધ્યાનના અધ્યયન-
સાથ નનામી મળે છે, જેની જુદી વિગુદ્ધ થઈ છે, અને ‘હું આવતી
કાલે દીક્ષા અગ્નિકાં કરીશ’ એવો જેણે મનમા મન્દપ કરી લીધો
છે એવો લોગદેવ જ્યારે ગત્રે સૂતો, ત્યારે સ્ત્રીરૂપધારિની લક્ષ્મીએ
તેને કહ્યું—“હે લોગદેવ! તે મારું દાન કર્યું અને યથારૂચિ મારો ઉ-
પલોગ કર્યો, તેમજ હું તને છોડતી નથી, છતાં તે મારો ત્યાગ કર્યો—
તેથી તે મને એ રીતે ઠગી છે તો પણ હું તારું શું છટ્ટ કરું? તે
કહે” તે કહેવા લાગ્યો કે—“મારી જેમ મારા પુત્રની સાથે પણ તારે
વર્તવું (રહેવું)” આ બોલ સ્વીકારીને લક્ષ્મી અતર્ધાન થઈ ગઈ

હવે પ્રાણકાળે વિરક્ત જુદ્ધિનાળા એવા લોગદેવે પોતાની
સ્ત્રીની સાથે પ્રશાતાચાર્ય ગુરૂની પાસે પ્રવ્રજના અગ્નિકાર કરી પ-
વિત્ર ચારિત્ર પાળનામા મહા ઉલ્લક્ષ અને સ્નાત્યાય તથા અધ્યયન
મા અનુગ્રજ (આસક્ત) એના તે દેવની કુષ્કર તપ તપવા લાગ્યા
પ્રાતે સર્વ છૂટને ખમાવીને (આરાધના કરીને) અને અનગન અ-
ગ્નિકાર કરીને એકાનગરી એવા તે બંને મર્નાર્થસિદ્ધની મપતિ પા
મ્યા, અર્થાત્ પાત્રમા અનુત્તર વિમાનમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા.

હવે આ તરફ લક્ષ્મીએ શ્રીદેવને તગતજ તણ દીધો હતો, એ-
લે તે આજીવિકાને માટે બીજાને ઘેર હલકું કામ કરતો અને ‘શ્રી-

દેવ! રોજ નાનાર પૂજતા પણ તારો લક્ષ્મી કેમ ચાલી ગઈ? એ પ્રમાણે માણસોથી હોસ્થ કરાતો તે કષ્ટથી વખત ગાળતો હતો. હવે જે પુત્રના જન્મતાજ એના ઘરમાવો લક્ષ્મી થાતે કહીને ચાલી ગઈ હતી, તે ચિલકણ પુનઃ જોયો મળ્યું પામ્યો તે પછી પુણ્યયોગે લક્ષ્મી ફરી પાછી એના ઘરમા આવી અને તેથી તે સ્વજન બધુઓ મા માનનીય થયો. હવે પુનઃ પત્તિ પ્રાપ્ત થઈ એટલે ધનના ઉન્મા થા અને ઇચ્છાપૂર્વક પ્રાપ્ત થયેલ ભોગના સાધનથી તે બીજા ઓ પગથો, કહું છે કે —

“પ્રવર્ધમાન પુરુષ-સ્રયાણામપવાતરુ,
પૂર્વોપાર્જિતમિન્નાણા, દારાણામય વેદમનામ્”

‘લક્ષ્મીથી વધતો જતો પુરુષ, પૂર્વ પરિચિત મિત્રો, સ્ત્રીઓ અને ઘરો—એ ત્રણેનો અપવાતક થાય છે’ અર્થાત્ તે ત્રણે વાના નના કરનાની તેને ઇચ્છા વાય છે

એક દિવસે પુનઃ રાત્રે એક સુખશરમા સુતેના શ્રીકેવે રૂદન કરતી કોઈ સ્ત્રીને જોઈને તેને પૂછ્યું કે—“તું કોણ છે અને શા નિમિત્તે આમ દુઃખસહિત રહે છે?” તે કહેવા લાગી—“હું તમારા ઘરની લક્ષ્મી છું અને અત્યારે પુનઃ તમારા ઘરનો ત્યાગ કરના ઇચ્છુ છું કારણ કે, હું શ્રીકેવ! તું જે બીજી સ્ત્રી પરણ્યો છે, તે ખરેખર! સાક્ષાત્ અલક્ષ્મી (સ્ત્રિદિતા) જ છે, માટે તેની માથે મારે રહેવું નહિ અને એ નિમિત્તે ભકિત મહિત મનનાગી તારા ભાના વિયોગથી દુઃખિત થઈને હું રૂદન કરું છું” એમ કહીને તે તત્કાળ અદૃશ્ય થઈ ગઈ

હવે સવારે ઉઠીને જોયલામા તે પોતાનું ઘર જુએ છે, તેટલામા ધન ધાન્યાદિકથી સર્વત્ર તે ખાલી થયેલું તેના જોવામા આવ્યું. એટલે એ પામીને તે આ પ્રમાણે વિચારવા લાગ્યો—“જેમ રાત્રે લ-

દમીએ કહ્યું, તેમજ તેણે કહ્યું અહો ! કુણ્ડિવાળો હું બીજી સ્ત્રી
ગા માટે પરણ્યો ? કે જેની માથેના અમર્યાદ વૈરથી લક્ષ્મી મારા ઘર-
માથી ચાલી ગઈ અથવા તો તેનો જે કરવાથી શુ ? લક્ષ્મી જ્યારે
પોતેજ જનાની ઇચ્છનાગી ગાય છે, ત્યારે તે ખરેખર ! આ પ્રમાણે
ફાગદના બાના બતાવે છે " પછી તે દિવસથી દરિદ્રતાથી દુ ખી થ-
ઈને બીજાને ઘેર કામ કરતો શ્રીદેવ જીવનપર્યંત દુ ખી રહ્યો

જે નગરમાં લક્ષ્મીને લીધે જે બીજાઓને તણ જેના પણ
નહોતો માનતો, તેજ નગરમાં અહો ! તે કદ્ધથો બીજાને ઘેર કામ ક-
રના લાગ્યો માટે સ્વભાવથીજ ચપલ એવી લક્ષ્મી અમળા છતા,
ધીમાન પુરૂષ પોતાના કાર્યને માટે પ્રતિમ ન રહિત થઈને તેને અતુસરે
છે રે જરી પગથી મારતા લક્ષ્મીએ શુનિમોદને તણ દીધો અને
તેની પૂજા કરતા પણ શ્રીદેવને જે તે કારણ બતાવીને મૂકી દીધો
ઉપર પડેનથી પણ તેનું ગ્હણ કરતા સચ્ચશીલને પણ તેજીએ તણ
દીધો અને યથાયાચિત દાન દેતા અને ભોગનતા ભોગદેવને પણ
છાડી દીધો માટે ઉછગતા કદતો ન જેની ચપલ લક્ષ્મીને સ્થિર કર-
વાને જગત્મા કોઈ પણ ઉપાય વિદ્યમાન નથી જે આપતો નથી અને
ભોગનતો પણ નથી, તે પુરૂષ પોતાની પાસે ધન છતા પણ સચ્ચ-
શીલના જેવા ગરીબ (દરિદ્ર) છે આ જગત્મા સચ્ચશીલના
જેવા ઘણા માણસો છે કે જેમને છળી (ઠગી) ને લક્ષ્મીએ પોતાનું
દાસકર્મ કરાવ્યું છે પરંતુ ભોગદેવ જેના પુરૂષો તો માત્ર પાથ જ
હો, કે જેમણે સ્વેચ્છાપૂર્વક તેનો દાન અને ભોગમાં ઉપયોગ કરી
તેને પણ છળી (ઠગી) લીધી હોય કે લક્ષ્મીને પોતે ભોગવે છે અને
શ્રદ્ધાથી અન્યને આપે છે તથા આપનારની અતુમોદના કરે છે, તે
પુરૂષ ભોગદેવની જેમ જ ને લોકમાં સુખ પ્રાપ્ત કરે છે ઘરમાંથી લ-
ક્ષ્મી પોતે ચાલી જાય તો ભારે પરિતાપ થાય છે, પરંતુ તેને તણ
દીધો હોય તો પુરૂષોને તે અનંત સુખને માટે જીવી શકાય છે વળી
હું વત્સો ! આધિ, વ્યાધિ, વ્યથા, જન્મ, જરા અને મૃત્યુ ગહિત એનું

અવ્યય અને કલ્યાણકારી મોક્ષપદ જે તમે ઇચ્છતા હો, તે અસાધ-
થીજ અપણ એવી રાજ્યલક્ષ્મીનો કુલદાની જેમ સર્વથા ત્યાગ કરી
સયમલક્ષ્મીનું જ આરાધન કરો.

॥ इति श्रीतपागच्छाधिराज श्री सोमसुन्दरसूरि षट्प्रभाकर गच्छ-
नायक परमगुरुश्री मुनिसुन्दरसूरि विनेयराचनाचार्यसोमम-
ण्डनगणिकृतायां युगादिदेशनायां तृतीय उल्लास ॥

ચતુર્થ ઉલ્લાસ

ગણેશ (ગણેશ) એ સેવ્ય, કામદેવતા ભેટક, કેવારા (મિદ્ધા
અથ) ના સ્વામી, પુનઃપાછનથી લાંબિત અને શાંતિ મુખના મર-
વાનાળા (શકર) ખનિન શ્રી યુગાદિનાથ (મહાદેવ) તમારી સંપત્તિ
માટે થાઓ.

હવે અનતીદેશનો પતિ અને ઋણલહેવ સ્વામીનો અવતી
નામનો પ્રખ્યાત પુત્ર, આ અનસરે અજળી જોડીને પ્રભુને પ્રણામ
કરી આ પ્રભાણે કહેના લાગ્યા — “હે ભગવત ! જગજગતુના હિત
કારી એના તમે સર્વ સંગનો પરિત્યાગ કરી શુદ્ધ સયમની આરાધના
કરવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવી, પરંતુ અહીં તદ્દન અપ્રાપ્ય છતા
પણ કેટલાક પ્રાણીઓ તે તકુલમત્સરની જેમ અનાદિ ભનના
અભ્યામથી વિષયોની સ્પૃહા કરે છે, તે પૂવ પુણ્યના ઉપધી અથ
તે પ્રાપ્ત થયેના આ ભોગો (વિષયો) ને અમે એકદમ કેમ મૂકી
શકીએ ? ” પુત્રનું આ પ્રભાણેનું કથન સાંભળીને તેમને પ્રતિજ્ઞા
ધના માટે ઉદ્યમવત એના ભગવત સુધા સમાન મધુર વાણીથી
તેમની પાસે વિષયોની નિરમતા બતાવતા સતા કહેવા લાગ્યા કે—“હે

વત્સો ! તારાંસિક્કજ મધુર પણ પરિણામે અતિ લય કર અને કિંપાક-
ક્રણ સદૃશ એવા નિષયો મુજ પુરૂષોને ત્યાગના યોગ્ય છે નિયોમા
સામાન્ય માણસોજ વ્યામોહ પામે છે, પણ ઉત્તમ પુરૂષો તેમાં મુઝાતા
નથી અત્યંત બીજાત્મ એના શ્લેષ્મમા મક્ષિકાઓજ મોહ પામે છે,
પણ ભમગઓ મોહ પામતા નથી, કહ્યું છે કે -

“ વિપયગણઃ કાપુરુષ, કરોતિ વશવર્તિન ન સત્પુરુષ,
વધ્નાતિ મશ્નરુમેવ દિ, લૂતાતન્તુર્ન માતદ્ગમ્. ”

“ વિપયગણ નિષ્પળ પુરૂષને વગનર્તી બનાવે છે, પણ સત્પુરૂ-
ષને નહિ દુરોળીયાની જાળ મચ્છરને બાધી મોકે છે પણ માત્ર
(હાથી) ને બાધી શકતી નથી ” તુચ્છપણાથી અને ક્ષણિકપણાથી
ઇદ્રિય મુખ તે તત્ત્વથી મુખજ નવી કારણ કે બુધજનોએ અનંત
અને ગાનંત મુખનેજ હજુ મુખ માનેછું છે મુખ બુદ્ધિનાળો બાળક
જેમ અજ્ઞાનથી ઘોતાની વિદ્યામા પણ ગમે છે, તેમ મોહાધ પુરૂષ
જીવુસનીય એના વિપયરૂપ કાંવમા ગમે છે (આનંદ માને છે)
જેમ વતુરો ખાનારાને લોહ પણ મુના પામે છે, તેમ હું ખદ વિરયો
પણ મોહાન પુરૂષોને મુખકાગે લાગે છે નેનાથી લાખા વખત પછી
પણ હું ખ પ્રાપ્ત થાય છે અથવા તો જે મણુનારમા વિનાશ પામે છે
અને જેને અ તે અવશ્ય મૃત્યુ છે, તે મુખ કેમ કહી શકાય ? નિષ-
યકી પણ વિષયો ખગેખર વધી જાય તેમ છે કાગણ કે વિષથી
તો પ્રાણી એકજ વાર મરે છે, પણ વિરયોથી તો અનંતીનાર તે મરણ
પામે છે જરાગે એક એક ઇદ્રિયના વિષયથી પણ પતંગ આદિ મગ્ન
પામે છે, તો એકી માથે પાચ ઇદ્રિયતુ એવન કુનારા માણસને પ સ-
ત્ત (મગ્ન) પ્રાપ્ત થાય, એમા તો આશ્ચર્યજ શુ ? તે તો નિશ્ચિતજ
છે હે વત્સો ! પ એદ્રિયના વિષયોમા અત્યંત આમકિત ધારણ
કુનાગ પુરૂષોને આ લોક અને પગ્ગેહમા લયકુ હું ખો પ્રાપ્ત થાય
છે તે નિષે એક કથા કહ્યું છું તે સ્મરણો -

“કવિ ગ દેશમાં મોટા પ્રાસાદની ઐશ્વર્યથી સુશોભિત અને સુ-
વર્ણ, મણિ, મુક્તાઓથી યુક્ત એવું સ્વર્ણપુર નામે નગર હતું ત્યા
રાજા અને અમાત્યાદિકને માન્ય, ધનદાન અને દયામાં દક્ષ તથા
દાક્ષિણ્યાદિ ગુણોનું સ્વાન એવો સુમંગલ નામે ગૌડ હતો તેને સ્વા
મી વિગેરેના વિનયમાં તત્પર અને દૃઢર્થમાં કુશળ એવી જયાનલી
નામે પ્રેમપાત્ર પત્ની હતી તેમને ચોસઠ કળામાં અતુર અને રૂપ,
સૌભાગ્યાદિ ગુણથી સાક્ષાત્ રતિતુલ્ય એવી સુદરી નામે પુત્રી થઈ

એક દિનસે ગાંધીજનથી પગપરો સતી તે રાજમાર્ગે થઈને જતી
હતી, તેનામાં સુરસુ ર રોઠના સુદર નામના પુત્રે તેને જોઈ તે નખતે
તેને જોતા સુદર કામદેવના બાણોથી નિર્ધાર્ય ગયો અને તન્મય મન-
થી મર્મત્ર તેને જ જોના લાગ્યો જનમાં કે નિજનમાં, સ્વપ્નમાં કે જા
ગ્રતીમાં પણ સ્વપ્ન જળમાં માછલીની જેમ તેને કોઈ પણ જગ્યાએ
શાંતિ ન મળી તેની આવી અવસ્થા જોઈ તેના મિત્રોથી તેનું વૃત્તા-
ત જાણીને સુરસુ દરરોઠે પુત્રને માટે સુમંગલશોભ પાસે તે પાત્રની મા
ગણી કરી કુશ, ધર અને વર વિગેરેની યોગ્યતાનો નિચાર કરીને સુ
મંગલ ગૌડે તે માગણી કબૂલ રાખી એલે સુદર સ્વસ્થ થયો

હવે બહુ સ્વજનથી સેવિત (મોટા પગિનારવાળો) અને કુળેર
સમાન ઋદ્ધિવાળો કુમેર નામનો બીજો ઐશ્વર્યવાન ત્યા રહેતો હતો
તેણે પણ તેજ વિષે સુમંગલને ઘર આવીને ગૌરવપૂર્વક પોતાના પુ-
ત્રને માટે જયાનલીની પાસે સુદરીની માગણી કરી એલે તેણે એ
માગણી કબૂલ રાખી પછી લગ્ન વિચાર આવતા સ્વજનોથી પરવર્યા
સતા એક સાથે વિનાહને માટે સુમંગલના ઘરદ્વાર આગળ તે બંને
વર આવ્યા નગરમાં સમાન માનને લાવ્યું, સરખા સ્વજન અને વૈ
ભવવાળા અને દાનથી દુર્લભિત મદોન્મત્ત હાથીની જેના નિરકુશ
તે બંને, બખતર સહિત, આયુધ સહિત અને સ્વસ્વામીલક્ષ્મી એના
પોતપોતાના ચોદાઓ સહિત એક દુન્યાના આગાથી પરસ્પર યુદ્ધ કરના

લાગ્યા મહાજનમાંના મોટા જુદાજુદાએ તેમને યુક્તિથી સમજાવ્યા છતાં અહુકારને લીધે તેઓ યુદ્ધથી પાછા ન હુલ્યા ચારે ખાળુ યોદ્ધાઓનું અત્યંત ભય કરી મર્યાદા કિંકર્તવ્યતાથી મૂકી થયેલો (મુઝાઈ ગયેલો) સુમગળ ગેઠ, તે વખતે મોટું ભોટાણું લઈને સ્વજનો સહિત રાજા પાસે જઈ ભોટાણું ધરી, પોતાના ધૃતતા કથનપૂર્વક તેણે રાજાને નિશ્ચિત કરી કે—“ હું દેવ ! આપ લગ્નમહાપ્રમા ભારે ઘેર પગથા કરો, કે જેથી તે બંનેના કળહુનો ઉચ્છેદ થાય બીજી કોઈ ગીતે શાંતિ થાય તેમ નથી. ” પ્રજાપર વતસલજ્ઞાન હોવાથી તેણે કથન સ્વીકારીને રાજા તરતજ મહાપ્રમા આની એક સારા પલગપર બેઠો એટલે સુમગળ રોડ રાજાના પગમા પડી પોતાની પુત્રીને દેખાડતો સતો મત્રી મામતોની સમક્ષ આ પ્રમાણે વિજ્ઞાપિત કરવા લાગ્યો કે—“ હું વિભો ! સ્વેચ્છાથી આ બંને વરમાથી કોઈ પણ વરને આ કન્યા આપો. કારણ કે આદેશને જ્યોતિ હોતી નથી, અર્થાત્ હુકમમા વિચાર કરનાપણું હોતું નથી આપની આજ્ઞા મર્નને પ્રમાણ છે ” ગેઠની આ પ્રમાણેનો વિજ્ઞાપિત સાંભળ્યા છતાં લાવણ અને આજ્ઞામયથી સુરાગનાને પણ પાત્રી હુલ્લવે એવી તે સુદરી કન્યાને જોઈને રાજાએ સમજાવ્યા પોડિત થઈ તેને પરણનાની ઈચ્છાથી આ પ્રમાણે મૃદા જવાબ આપ્યો કે—“ અત્યારે અસ્માત મને અતિવિરમ એની માથાની પીડા થઈ છે, તેની વ્યથાથી વ્યાકુળ એવો હું ઉત્પન્ન થતોને પણ બગમર જાણી શકતો નથી, તો યુક્તાયુક્તમા વિમૂઢ એવો હું અત્યારે આનો ધનમાફ કરીને બેમાથી એકને કન્યા ગીરીતે આપી શકું ? માટે હું શ્રેષ્ઠિત ! અત્યારે લગ્ન બંધ ગણો અને બંને રંગે નિમજ્જન જો (જા આપો) પત્રી વિચાર કરીને જે ચોચ હોતે તે હું પોતે ઝહીશ ” આ પ્રમાણે કહેનાથી લગ્ન બંધ રહ્યા, વરવાળા પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા અને રાજા પોતાના આવાસમા આવ્યો, પણ તન્મયચિત્ત હોનાથી તે સુદરીનેજ સર્વત્ર જોના લાગ્યો સુદરીનું સ્મર ! કરતા રાજા ધ્યાનરૂપ કોષ્ટમા પ્રાપ્ત થયેલા

“નદી પશ્યતિ જાત્યન્ધ, કામાન્ધો નૈવ પશ્યતિ,
ન પશ્યતિ મદોન્મત્તો, દોષમયી ન પશ્યતિ. ”

“ન પશ્યતિ દિવા ઘૂરુ, કાકો નક્ત ન પશ્યતિ,
કામાન્ધઃ કોપિ પાપીયાન્, દિવા નક્ત ન પશ્યતિ ”

“ જાત્યન્ધ (જન્માન્ધ) જોઈ શકતો નથી, કામાન્ધ તો જોઈજ શકતો નથી, મદોન્મત્ત જોઈ શકતો નથી અને અર્થી દોરને જોઈ શકતો નથી ” “ નિસે ધૂડ જોઈ શકતું નથી, રાત્રે કાક (કાગડો) જોઈ શકતો નથી અને કામાન્ધ તો એવો પાપી છે કે જે રાત્રે કે દિનમે જોઈ શકતો નથી ” આ પ્રમાણે હોનાથી સ્મરને વગ છે આત્મા જેના એવો તે મુદર અન્ય મર્ષ ક્રિયાઓને છાડી દધને સર્વદા મુદરીના સ ગમના ઉપાયનીજ વિચારણા કરના લાગ્યો.

હવે એક દિનસે મુદરીની દાસી તેને એકતમા મળી, એટલે પોતાના સ્વાર્થને માટે તેણે વસ્ત્ર, અન્નદાર અને તાબૂળનડે તેને મહુજ સતુષ્ટ કરી તેથી મુદરી પાસે જઈને તેણે મુદરનું એવી રીતે વર્ણન કર્યું કે જેથી તે તેના પર અત્યંત અનુરાગવાળી થઈ ગઈ અને પોતાની દાસીને કહેવા લાગી કે- ‘ જો મુદર સખી વેષે સ્ત્રી વેષે) કાંઈ રીતે આવે તો દરરોજ તેને આહી લઈ આવે ” પછી રાણીએ રાજાને કહ્યું કે- ‘ હું દેવ ! મૂલુવા નામે મારી મળી છે, તે જો આપની આજ્ઞા હોય તો ? કચુડીઆની અટકાયત નિના ત્રે માને પાસે હમેશા મહી અત પ્રગ્ભા આવે ” ગમજે હા કહી, એટલે દાસીની સાથે મુદર મળી વેષે મુદરીના આનસમા દરરોજ આવના લાગ્યો અને એવેવધાપૂર્વક મુદરીની સાથે દરરોજ કીડા કરતા એક ક્ષણની માફક મુદરને ઘણા નિઃશ્ચિન્ન વ્યતીત થયા.

એક વિશે મુદરીએ તેને ઝહુ કે—“મારે માટે યમના ધર જેવા
આ ગજમહેલમા તુ હમેશા આવે છે, તો માગ દેહમા તે શુ એની
અધિકતા જોઈ છે ? વળી અત્યંત નિપયમા આસક્ત થઈને અહીં
સ કદમા આવતા બિવાડા જેમ દૂર જુએ પણ લાકડી ન જુએ, તેની
માફક તુ સજ્ઞ જોતો નથી ? આ પ્રમાણેના વચનો સાલળી જરા
હમીને મુદર કહેવા લાગ્યો કે—“ હે મુદરી ! સાભળ-ગુણની
અધિકતા વિના યમના મુખમા કોઈ પ્રવેશ કરે ? જો મુવૃત્ત અને
અમૃતને-જરના એનું ગરજકતુનું ચક્રમહાન પણ જો અન્યક થઈ
જાય તો જ તારા મુખની તુલનાને લાયક થાય, અર્થાત્ નિષ્કલક ચક્ર
જેવું તો તારૂ મુખ છે કાન પર્યંત નિગાન અને જેમા એ કૃષ્ણ તારા
(કીકી) ગોભાયમાન છે, એના તારા નેત્રો કે જેમા અદર ભ્રમર
છૂપાઈ રહેલ હોય એવા બે કમળો હોય તેના અને લાગે છે, જેમા
જાત્ય ચક્રન, કર્પૂર અને નસ્તૂરીની સાગ મુગધ છે, એવો તારો
શ્યામવાયુ તે હે મુલ ! અદ્ય મુખ્યનાળા કદિ પણ મેળવી શકતા
નથી મુધા (અમૃત) ખ બરૂ પાતાવકુલમા છે, એવી કવિઓની
રૂઢી (એમ કવિઓનું જહેવું છે) પરંતુ વસ્તુત તે મુધા તે તારી
છાંદાના અમલોગ ઉપર અને તારા અધર (હોઠ) પર છે, એમ હું
માત્ર હું માળા અને આકાશના તૃત્ર નિગેએમા કોમળ અને મનોહર
અપંગ છે પણ તે તાગ શરીરસ્પર્શની તુલનાને શતાશી પણ પામી
શકે તેમ નથી વચારે શુ કહું ! પૂર્ણિમાના ચક્ર જેવું તારૂ મુખ
છે, ત્રસ્ત મૃગનાના નેત્ર જેવા તાગ નેત્ર છે, ગજના જેવી તારી ગતિ
છે, બાળ હસ્તિના કર (મુઠ) જેવા તારા ઉઝ (માથળ) છે,
પ્રવાવના જેના રક્ત તાગ ઓછ છે, ગજકુલના જેવા ઉત્તત તારા
સ્તન છે અને સર્વ અનયવોમા ગહેલા સૌદર્શના અસંગ સૌભાગ્યથી
શોભાયમાન એવી હે વલ્લભે ! બધી કામિનીઓમા તુ જ એ ગારર-
સની સરિતા છે ” આ પ્રમાણેના મુદરના વચનો સાલળી પુન
સ્મિતમુખી મુદરી તેને કહેવા લાગી—“ હે મુદર ! માલળ-તુ કહે

છે તે બધી વાત ઠીક પણ પોતાનું પરિણામે હિત તુ જોઈ શકતો નથી, તે સાડ ન કહેનાય પરની આપત્તિમા (થી) સતો ન પામનારા કુદૃષ્ટિ દુર્જનો અનેક હોય છે બીજાઓપર સ મદદોનના આરોપ કરવો, એજ તેમની એક પ્રકારની ક્રીડા હોય છે કલ્પાય તુ અહીં આવે છે તે વાત દુર્જનના મુખથી રાજાના જણનામા આવે, તો એ ક્રોધાધ થા તને દારૂન નિકળના પમાડે માટે હેં સુદર ! આ કાર્ય લવિષ્યમા તને લાલ્પાય નહિ થાય ફરેક મિત્રમા હોય નાખે તેને કુગળ કયાથી હોય ?” આ સાલળી મુદર કહેના લાગ્યો — “હે સુભુ ! રાજા તો મને મારશે કે નહિ મારે પણ તારે નિયોગ થતા આ મારા પ્રાણ તો અત્યારેજ આડ્યા બાય તેમ છે માટે હે કાતે ! તુ ખે ન પામ જે થનાતુ હશે તે થશે, પણ આપણા મ યોગ યાનજલ્પ નિશ્ચય રહેો ”

આવા પ્રકારની મુદર અને સુદગીની હંકિત પ્રત્યુક્તિનો નિસ્તાર બધો લીતને આતરે રહીને રાજાએ પોતેજ સાલળી લીધો પછી મનમા અતિશય ક્રોધ લાડીને રાજા આ પ્રમાણે નિવારવા લાગ્યો કે—“અહો ! ગહુન સ્ત્રીચરિત્રને ચતુર પુરુષો પણ જાણી શકતા નથી કહ્યું છે કે —

“માપ્તું પારમપારસ્ય, પારાવારસ્ય પાર્યતે,
સ્ત્રીणां प्रकृतिवक्राणां, दुश्चरित्रस्य नो पुनः ”

‘અપાર સમુદ્રનો પાર પામી શકાય છે, પણ સ્વભાવથીજ વક્ર એવી સ્ત્રીઓના ચરિત્રનો પાર પામી શકતો નથી’ કુલીન અને શીલનર્તી અન્ય રાણીઓની અનગણના કરીને જેને ખે પરાણી બનાવી, અહા ! તેનું આતુ ચરિત્ર ? પરંતુ એનાપર આમજ થાને જે પુરૂષ અહીં સખીના મિત્રથી હંમેશા આરે છે, તેજ પુરૂષને પ્રથમ તો સહામા પ્રગટ કરીને ગિફ્તા કરવી ” આ પ્રમાણે વિચારીને ક્રોધથી દુઃસ્વભા બળતા છતાં બદ્ધારથી આકાર ગોપનીને ગાજ

સલામા આવીને બેઠા હવે કપડથી સ્ત્રીવેશ ધારણ કરનાર સુદર
જ્યારે રાજદ્વારમાંથી બહાર નીકળતો હતો, ત્યારે રાજના મ કેતથી
નિદ્રુપકે તેનું નિચેનું વસ્ત્ર ખેંચી લીધું, અને તે સ્થિતિએ રાજમલા-
માં લઈ ગયો એટલે આ પુરૂષ છે એમ ખંડા સલાસદોના જાણનામાં
આવ્યું તેથી તરતજ તેને અન્યાયી સમજીને રાજપુરૂષોએ બાધી
લીધો પછી રાજએ તેના નાક અને કાન છેદાવીને તથા જીભ અને
લોચન ખેંચાવીને તથા ચામડી ઉતારાવીને તેના મન અંગે ક્ષાર ચો-
ળાવ્યું પછી જેના શરીરે મસીતું નિલેપન કર્યું છે, ઝરતા રૂવિરથી
જેનું શરીર પક્ષિ થયેલું છે અને જેને માથે પાદડાનું છત્ર ધરવામાં
આવે છે એના તેને કાન વિનાના ગધેડાપર બેસાડીને ખળ જનો
જેને હર્ષથી જોઈ રહ્યા છે, સજ્જનો જેને ખેંચી બેઠા રહ્યા છે
અને બાળકો જેને કોણાહુલ તથા કૈતુકપૂર્વક બેઠા રહ્યા છે તેવી
સ્થિતિએ કાહુલ તથા ડિડિમાદિ વાજો વગાડતા વગાડતા આખા
નગરના સર્વ માટે ગરતે ફેરવીને નગર બહાર લઈ ગયા, અને રાજ
ની આજ્ઞાથી શૂળી ઉપર ચઢાનવામાં આવ્યો આની રીને ઉગ્ર પાપક-
ર્મથી અડી પળ નિઃજના સહન કરવી પડે છે પછી રોદ્રધ્યાનવડે
તે સુદર મરણ પામીને સાતમી નરકે ગયો અને તેની સાગરોપમ-
ના આયુષ્યનાજો અત્યંત ટૂંકી નારકી થયો

હવે રાજએ સુદરી પર રોડ લાવીને તેના શ્રવણ અને નાસિ
કા છેદીને તેને અત્યંત દુરની બહાર કહાડી મૂકી, એટલે તે ભારે દુઃખ
પામી મતી પિતાને ઘેર ગઈ ઘેર આવેલી સુદરીની તેની હાલત
જોઈને તેના માબાપ બહુ દુઃખિત થયા અને અત્યંત નિંદાપૂર્વક
લાગ્યા પ્રધાન, શ્રેષ્ઠી અને રાજની પ્રથમ પ્રાર્થનીય થઈને હે વત્સે!
અત્યારે તું આવું મોટું દુઃખ કેમ પામી? પ્રથમ તું સર્વ ધર્મુતતા-
ની જેવી ગણને ઈષ્ટ હતી અને અત્યારે વિપવર્ણિની જેવી એકા-
એક અનિષ્ટ કેમ થઈ પડી? પૂર્વે જે સુતાને વસાણુપણવડે વિભૂષિત
બેઠા હતી, તેને અત્યારે આવી રીતે કદર્થિત બેઠા છતાં જે માબાપ-

તુ હૃદય તરતજ કુટી ન ગયુ, તે હૃદય ખરેખર વજુવી ધડાપડુજ
હોય એમ લાગે છે પુત્રી દુ શીલ હોય, સપત્નીનાળી હોય, ભર્તા-
ને અભિમન ન હોય અથવા નિરપત્ય (પુત્ર નિનાની) હોય તો તે
મામાપને દુઃખ દેનારીજ થાય છે પરમ દિરનાજ મહનભૂત, કવકના
સ્થાનરૂપ અને પિતાના ધનને હુનારી એવી પુત્રી જેમને નથી,
તેઓજ આ જગતમા સુખી છે ઇદ્રિયોની ચપલતાથી આ સુદરીએ
હૃદયિત નાઇ અદૃત્ય ર્થુ તોપણ હે પ્રભાપાળ! તમને આનાપર
આવુ કરવું ઉચિત નહોતું કહ્યું છે કે —

“અપરાધશત સાધુ, સદેહેકોપકારત,
શતં ચોપકૃતીર્નોચો, નાશયેદેરુદુષ્કૃતાત્”

“સતપુત્ર એક ઉપકારથી સો અપરાધો સહન કરેછે અને નીચ
પુત્ર સો ઉપકારોનો એક દુષ્કૃત (અપરાધ) થી નાશ કરે છે” અ
પરાધી માણસપર પણ ઉત્તમ પુત્રો ખરેખર કોન નહિત હોય છે,
મનમ પુત્રો મનમ કોવ કે છે અને અધમ પુત્રો મહાકોપ કરે
છે પૂરે સમરાગભ્રમા તમાગ જે દાસ દડાઓની જેમ મદોન્મત હા
થીઓના કુલસ્થલથી કોડા કરતા હતા, હે વીર! તે હાથ આજે આ
અબલાજનપર કેમ ચાલી ગયા?”

આ પ્રમાણે વિલાપ કરીને અને પુત્રીને ગળે વળગીને તેના મા
બાપ એની રીતે રોવા કે જેથી પાસેના બધા માણસોની આખમા
પણ આમુ આવી ગયા પછી આહાર પાણીનો ત્યાગ કરીને નિષા-
થી મનમા વ્યાકુલ થતી દુ ખના ભારથી દબા,ને સુદરી પોતાના
પિતાને સગ,ગ કહેના વાગી કે—“વિસ્તાર પામતી યશરૂપ જ્યો
ત્વનાથી જેમણે ભૂતવને નિશ્ચ (ઉજ્જન) કરેલ છે, એના તમને હે
તાત! મૃગ જેમ શશીને કવકિત કરે તેમ મે કવકિત કર્યા છું દુષ્કર્મ-
ના પરિતાપરૂપ અગ્નિરૂપે જેવું મન બવલ ત (બળતુ) છે એવી જે હું
તેનો હે સર્વદા અપત્યવત્સલ માતાપિતા! તમે બધો અપરાધ ક્ષમા

ક્રો (તમે ક્ષમના યોગ્ય છે) હું અથા! તમારી પુત્રી અને ગાંતની પટગણી થઈને હું આવી લગ્નતા પામી, તેથી માફ મન બહુ દૂભાય છે મારા આ પ્રાણો હવે પાચ દિનમના પરોણા છે, તેમા મારે ક્રો પ્રતિજ્ઞ નથી, પરંતુ આ મકલક મરણ મને વધારે દૂલવે છે જ્યારે ઇદ્રિયરૂપ તમ્કરોએ માફ નિર્મળ શીલરૂપ થન હુટી લીધું, ત્યાગથીજ વસ્તુત તો હું મરણ પામેલીજ છું હવે જો માગ્યું મળતું હોય તો ભવોભન વસલ એના તમે મારા માભાપ થાઓ, અને આના પ્રકારેતુ હું ખ પ્રાપ્ત ન થાઓ, એમ હું ઇચ્છુ છું (પ્રાર્થુ છું)”

આ પ્રમાણે કહ્યા પછી રનયમેન ધામનો નિરોન કરીને સુદરી મળણ પામી નરકમા નાગ્ધી થઈ અને અનેક પ્રકારની હું મહ વેદનાઓ પામી આ પ્રમાણે સુદર અને સુદરીને અત્ય તનિપયાસક્ષિથી આ લોક અને પરલોકમા ઇચ્છુ હું ખવેદના પ્રાપ્ત થઈ તેથી વિપયોના આવા લીયપુ હું ખવિપાક જાણીને હું સૌમ્યો! વિપની માફ વિપયની આગ સા દૂરવીજ ત્યજી દો એ વિપયો મુખ્ય તો પ્રમદાને અનુમરીને રહેલા છે અને તે પ્રમદાઓ પ્રાય અતિજ ચળ હોય છે માટે એ વિપયોને પલ જય તસેન ગાંતની માફક સુશ પુરૂષ તજ દેવા જોઈએ તેતુ દષ્ટાત આ પ્રમાણે —

“મર્વ સંપત્તિની શાળારૂપ વિગાસા નામની મહાપુરીમા, પ્રથમ મામ તોને સેવનીય, પોતાના પરાક્રમથી સત્કીર્તિ મેળવનાર, બહોતેર ઝળાઓમા દક્ષ, દુષ્ટ દુર્જનોને દમાવનાર અને વિદ્વાન્ લોકોનું મન રજન કરનાર જય તસેન નામનો રાજા હતો એક દિવસે નાના પ્રકારની કળાઓમા કુશળ અને પોતાને ઠાઠો માનનાર એવો તે રાજ સભામા બેસી સભાસદાને અહ કાગ સહિત કહેવા લાગ્યો— “અહો! મહાસદા! કહો કળા, વિદ્યા અને નિજ્ઞાન—એવું કોમ્પ અદ્ભુત છે કે જે હું જાણતો ન હોઉં?” રાજાનો આવો પ્રશ્ન સાભળી રાજાના મનને અનુસન્નારા પ્રિયનાદી ત્રધા બોલ્યા કે —“હું નરાધીશ! સાક્ષાત્ સરસ્વતી તુલ્ય તમે બધું જાણો છો ” તે વખતે એક

વૃદ્ધ અમાત્ય વિચારવા લાગ્યો—“અહો આ રાજાની કેટલી બધી મૂખર્ષિ છે, કે જે ગર્વથી પોતે પોતાની કુશળતાને વખાણે છે, ગર્વથી કુલાડ ગયેલા આ રાજાની આગળ જે મીઠું બોલનારા છે, તે ખરે-ખરે બળતા દાનાનળને વાચુના મેં ૧૫ સદૃશ છે પ્રિયનાદી મત્રી વખણાતો નથી, તેથી કડવું પણ પરિણામે હિતકારી એવું કદાચ પણ હું આ રાજાને કહું કહું છે કે—

“વૈત્રો ગુરુશ્ચ મન્ત્રી ચ, યસ્ય રાજ પ્રિયવદ્ઘા,
શરીરધર્મકોશેભ્યઃ, સિમ્પ સ પરિહીયતે.”

“જે રાજાના વૈદ્ય, ગુરુ અને મત્રી મીઠું બોલનારા હોય, તે રાજાના શરીર, ધર્મ અને ભડાર તરત ફીણ થાય છે” આ પ્રમાણે દ્વંધ્યમા નિચારીને રાજાનો હિતાન્વેષી એવો તે મત્રી તેનો ગર્વ લાગના માટે અથવા તો તેના દિલમાં સવેગ રગ લાવવા માટે આ પ્રમાણે બોલ્યો—“હે ધર્મશાસ્ત્ર અને કલાગ્રાસ્ત્રમા કુશળ! હે ધન્ય! હે લક્ષ્મીના નિધિ! અત્યંત દુર્બોધ એના સ્ત્રીચરિત્ર વિષય બીજી બધું હે મહીપતે! તમે જાણો છો જે પુરૂષ પત્નીથી સમુદ્રના પાણી-તુ પ્રમાણ કરનારે સમર્થ હોય તે પણ ગહન એવા સ્ત્રીચરિત્રને મ-અચૂર રીતે જાણતો નથી” કહ્યું છે કે—

“ઉપલનિકૃપ સુવર્ણ, પુરુષા વ્યવહારનિકૃપણા જ્ઞેયા,
ધૂનિકૃપા ગોઘૃષ્ઠમા, સ્ત્રીણાં તુ ન નિચિતે નિકૃપ.”

“સુવર્ણની કસોટી ઉપલ (પત્થર) છે, પુરુષાની કસોટી વ્યવહાર છે અને ગાય બગદોની કસોટી ઘોસરી છે, પણ સ્ત્રીઓની કોઈ જાતની કસોટીજ નથી” મત્રીના આના વચનથી પોતાની ઉન્નિત આઘાત થયેલો જાણી લક્ષ્મિજીત થઈને રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે—
“દુર્બોધ એવા સ્ત્રીચરિત્રને પણ હું જોડ્યા અને જન્મતાજ એ કન્યાને બોયરામાં રાખીને તે લક્ષણથી દુશીવ હશે છતાં તેને સુશીલ

બનાવીશ ” આ પ્રમાણે વિચારીને તે પોતાના સામતોને કહેવા લાગ્યો - “તમારે જે કં-યા થાય, તેને જન્મતાજ અહીં મારી સમક્ષ લાવી મને બતાવવી ”

એક દિનમે પાન નામના સામતે તગ્તની જન્મેલી પોતાની બાળકી લાવીને રાજાને બતાવી, એટલે રાજાએ શાસ્ત્રવેતાઓને તેનું રૂપ બતાવ્યું શાસ્ત્રવેતાઓએ એના જન્મ, લગ્ન અને અગના લક્ષણોથી વ્યભિચારિણી થશે એમ સમજીને રાજાને કહ્યું કે-“હું રાજાના આ બાલિકા બવિધ્યમા ક્રમે ક્રમે ત્રણ ભર્તારોનો ત્યાગ કરી પરદેશમા જીવનપર્યંત વેશ્યા થશે ” આ પ્રમાણે સાબળી તેનું બાલપુ મિથ્યા કરનાને માટે અને તે બાલિકાને પતિવ્રતા રાખનાને માટે તેજ વખતે પગણીને રાજાએ તેને ભોયરામા રાખી.

હવે રાજાના હુકમથી ત્યા ભોયરામા રહીને ધાવ તેનું પોષણ કરના લાગી અને અનુક્રમે તે મન્મથના કીડાવન સદૃશ યૌનનને પામી પછી ગર્ભએ તે ધાત્રીને ભોયરામાથી બહાર કહાડીને તે નન-યુનતિને શનૈ શનૈ વિજ્ઞાનૌચિત્યમા કુરાળ બનાવી યૌનનથી પ્રગટ થતા લાવણ્ય, રૂપ અને સૌભાગ્યથી સૌભાગ્યમાન એવી તેને રાજા દરેરાજ પ્રેમથી રમાડના લાગ્યો. અર્થાત્ તેની સાથે કામકીડા કરવા લાગ્યો.

એક દિનસે તે યુનતિએ ગર્ભને પ્રશ્ન કર્યો કે -“હું રાજાના આ પૃથ્વીપીઠ કેટલી (કેટલા પ્રમાણની) છે? મારી માતા ક્યા ગઈ? અને તમે અહીં આનીને આમ કરા જાઓ છો?” એટલે રાજાએ વર્ત્તાથી દૃઢ્ય કદિપત જનાજ આપ્યો કે-“હું પ્રિયે! આ ભૂપીઠ આટલીજ છે, તારી જનેતા મરણ પામી છે અને હું દેવની જેમ રમેચ્છાથી સર્વત્ર અરબલિત રીતે જાઉં આપુ હું અત્યારે આ ભૂપીઠપર આપણે બને સૌ પુત્રજ છીએ ” આ પ્રમાણે સાબળીને જેણે અન્ય દેશ જોયો નથી અને જે જન્મથીજ ભોયરામા રહી છે, એવી તેણીએ કુવાના દેડકાની જેમ તે બધું સત્ય માની લીધું.

પાતાલદૃશ્યા વમવાધી રાજ્યએ તેણે પાતાલમુદરી નામ ગાળ્યું તે ધીજ પુત્રનું નામ પણ ન જાણતી હોવાથી શુદ્ધ ગીવ-વતી થઈને રહી હતી. કિંતુ રાજ્ય મન અત પુરનો ત્યાગ કરીને અને રાજકાર્યમાં પણ મદ આપનારો થઈને તેના રૂપાદિથી મોઢું પામ્યો હતો નિરંતર તેને વિષેજ આમકત વર્ધ ગયો હતો અને વધારે વખત તેની પામેજ વ્યતીત કરતો હતો.

હવે એક દિનસે ત્યાં રૂપાદિમાં અને ગદેવ (કામદેવ) જોવો અને મોટી સુદ્ધિવાળો અને ગદેવ નામનો કોડી સ્વતુર સાર્થવાહ આપ્યો. કિંમતી મુક્તામણિના હાર રિંગેરનું સેટાડું ધરવા વડે અનેક ગાળ-ઓનું મન રજન કરનાર એવો તે દેવની જેમ આ રાજ્યને પણ સેટાડું ધરીને નમ્યો. ગાજ્યએ પણ પ્રમત્ર મુખ કરી તેની જકાન (કાળ) માફ કરી અને તેને અભિનંદન આપીને શુભવતને પ્રિય એના રાજ્યએ ॥ સભામાં તારે હમિશા આનધુ ॥ એ રીતે તેને ઘણું ગાજની મહેગ-આની મેળનીને સાર્થંગ મનમાં મુક્તિ થઈ સાડે લીધેલ મોટા ઘરમાં પાતાના પરિવાર સાથે ગયો અને ધીજ દેશોમાં લાવેલ મહા કિંમતી આરે પ્રકાશના ઠગિયાલાથી શુદ્ધ વ્યાપાર કરતા તેણે બહુ દ્રવ ઉપાર્જન કર્યું જેણે ઘણા સ્થાન જોયા છે એવો, અન્યત્ર મન પારખવામાં કુશળ અને વાર્તા કરનામાં નિચ્ચણ એવો તે યથા અનસરે રાજ્ય પાસે આવીને તેણે મન પણ રજન કરના લા યો.

હવે ગાજ પાતાલમુદરી ॥ રૂપાદિકમાં અત્યંત બરાકુળ થયેલો હોવાથી સચિનાદિકની અનુવૃત્તિ માટેજ મન નિત સભામાં આનતો હતો, અને ઉત્સુકતાથી ગચિવાદિએ કહેલ રાજ્યકાર્યોના વિચાર કરવા માટે કાજુનાર બેસીને પુનઃ તરતજ આટપો જતો હતો તેના ઇગિ-તાકારવાં તેને વિમનસ્ક (મન રહિત) જાણીને તેણે કારણ જાણનાની ઇચ્છાથી કૌતુકી સાર્થવાહે એકલા ગાજને આમજ દોળનાનાળી

૧ તોળાને માપીને, ગણીને અને કાપીને વેચાય તેવા

કામપતાકા નામની વેશ્યાને ધનાદિ આપના વડે સતુષ્ટ કરીને એકા-
 મા આ પ્રમાણે પૂછ્યું કે—“ હે ભદ્રે ! આ ગજને વ્યથન તો કેવું
 પણ જોવામા આવતું નથી, છતાં સભામા અસુરો (મોડા) આવે છે
 અને તરતજ ઉડીને પાછો આવ્યો જાય છે તેવું શું કામજી છે ? અહીં
 જે કારણ હોય તે જિજ્ઞાસુ એવા મને તું કહે. ” તે સાલજી વેશ્યા-
 એ કહ્યું—“ હે સાર્થવાહ ! એ તો હું પણ મમ્યગૂ રીતે જાણતી નથી
 પરંતુ અત્યંત પુરુષા હમણાં એ રી વાર્તા આલે છે, કે જન્મથી લોચ-
 નામા ગખેડી કોઇ સુદગી સાથે તે કોડા કરના જાય છે ” આટલું
 સાલજીના માનથીજ તે સાર્થેશ કામ નિવૃત્તજા બની ગયા અને યૌ-
 વન તથા દ્રવ્યના ઉન્માદથી તે આ પ્રમાણે ચિત્તમા ચિત્તવત્તા લાગ્યો
 કે—“ અહો ! લાનગુનાજી શુભોથી જે પ્રમદા મણામા બેઠેલા ગજના
 હૃદયમા પણ ઝુકરી ગયું છે, તે કેવી હુને ? મારે ખરેખર ! જ્યામુડી
 આ નેત્રોથી તે પાતાવસુદરીને હું ન જોઉં, ત્યામુધી માત્ર ધન, યો-
 વન અને જીવિત બધું નિષ્કળ છે ” આ પ્રમાણે તે અતરેમા મનમથ-
 નડે તત્તથયેતો હતો છતાં બહારથી આકાશ ગોપરીને ધૂતપણે અ-
 વજાથી હમતો હમતો ગણિકને ઝડેના લાગ્યો કે— જેણે બાલ્યવયથી
 બીજા માણસને જોયા નથી અને જે બિચારી લોચગમાજ પડી રહી
 છે, તે કાનિની નિવામોચિત્યમા (જામસોગની ચોગ્રતામા) કુશળ
 ક્યાંથી થનાની હતી ? ” આ પ્રમાણે કહીને તેને વિસર્જન કરી

હવે તે સુદરીને જોવાને મારે પ્રથમ તે લોચર ક્યા છે તે જાણ-
 વાની ઇચ્છાથી અનગદેવ રાતની આજાને લીધે રાજમહેલમા મ-
 વત્ર અરુણલિતપણે ફરતો હતો અને લોચગનુ સ્વાન જાણવા મારે
 ભૂમિને પગથી આગ્રાત કરતો ચાલતો હતો એ પ્રમાણે ચાલવાથી
 ‘ આ અર્થમેનો છે તેથી નાચનો ફરે છે ’ એ રીતે લોકોએ માની
 લીધું હતું અનુક્રમે એક ઠેકાણે પોલી જમીન જણાવાથી ત્યાં લો-
 ચર હોતું જોએ એમ જાણીને અનગદેવ સાર્થેશ કેલકે હર્ષિત

થયો પછી તે ધૂતે પોતાના ધમ્મી તે લોચન મુધી પોતાના માણસો પાસે મૂળ અને સાધો ન દેખાય તેની સુરગ જો ।-૧

એકદા રાજા જ્યારે લોચનની બહાર નીકળેલો હતો ત્યારે કામવિહ્વળ એવો અને ગદેન સુરોચિત શૃંગાર ધારણ કરીને સુર-ગના રસ્તે તે ભૂચુહમા ગયો ત્યાં રતિના યમથી સૂતેલી એવી તેને આસ્તેથી તેણે જગાડી ત્યારે તે જાણે લજ્જિત થઈ ગઈ હોય તેમ તરત સસ ભ્રમથી ઉઠી, અને સુરૂપ, બહુ ભૂષણભૂષિત અને જાણે સાક્ષાત્ મન્મથ હોય એના તેને જોઈને ખુશ થતાં પાતાલસુદરી તેને રાજા સમજીને આ પ્રમાણે બોલી કે-“હે રામિન! આજે નવાન રૂપ અને વસ્ત્રનાળા તમે કેમ દેખાઓ છો?” આવો પ્રશ્ન સાંભળીને તે કામળ ગિરાયો કહેના લાગ્યો-“હે ભદ્રે! હું તારો પતિ ગજ નથી, પરંતુ પરમ સમૃદ્ધિનાળો અને ગદેવ નામે માર્થેશ હું તારા ગુણોથી આકર્ષાને કામવિની પામે જેમ મધુર આરે તેમ હું તારી પાસે આવ્યો છું લોચનને અતુસિરૂપ સ્વરૂપવાળી હું શુભે । આજે તારા દર્શનથી નિવાતાનો મારી ચશુ સરજવાનો પરિશ્રમ સદા થયો છે ” ઇત્યાદિ મધુર વચનોથી તેને ખુશ કરીને એની વશ કરી કીધી કે જેથી તે દિવસેજ તે તેના પર અનુરાગનાળી થઈ અને તેની સાથે રમી રાજાના આવવાના વખત મુધી ત્યાં મુખે રહીને પછી સુર-ગતુ દ્વાર બંધ કરી સાથેશ જેમ આવ્યો હતો તેમ ચાલ્યો ગયો આ પ્રમાણે દરરોજ આવતા દિવસે દિવસે તેમનો રનેહ વધતો ગયો અને લોચનમુખમા એક સમયની જેમ કેટલોક વખત ચાલ્યો ગયો

હવે અજ્ઞાનના વશથી કદાચિત્ ભુજગના મુખમા મૂપક (ઉંદર) ની જેમ લોચનમા બેઠેન રાજાના મુખમા અસ્માત્ હું ન આની પડુ એટલા માટે રાજાના અભાવને મૂચનનારો અને વાળમા આવેલી એની ધ્રુવરી વિરહને સહન ન કરનાનાળી એવી તેની પાસે તે વગડાવતો હતો અર્થાત્ રાજા જ્યારે બહાર જાય તે વખતે પાતાળ

સુદરી માથુ હવાની તે વાળ સાથે બાધેલી ધુધરીના અનાજ કરતી હતી

એકદા તે અન ગદેવને પૂછવા લાગી કે -“ હે કાત ! આ પૃથ્વી તો આટલીજ છે, તો તમે ક્યા બચો છો અને ક્યાથી આવો છો ?” આ પ્રમાણે સામળતા જરા હસીને ચોઠ કહેવા લાગ્યો -“ હે વધ્ધલે ! તુ કૂપની દેડકી જેવી લાગે છે, તેવી ખાણ, આકર પુગદિ પદાર્થોથી વિશાળ એવા પૃથ્વીને તુ બણતી નથી.” પછી તેણે કૂપ, પુર, આરામ (બગીચો) પુરુષ, સ્ત્રી, હાથી અને અશ્વોથી વ્યાપ્ત એવી પૃથ્વીને મહીપટપર આળેખીને તેને ગનાવો લોચનને અમૃતના પારણા તુલ્ય તે ચિત્ર જોઈ જોઈને અત્યંત કંદરાણનાળી તે બિચારી અત્યંત પ્રમોદ પામવા લાગી અને કહેવા લાગી કે -“ હે પ્રિય ! તુ ખરેખર અન્યતુ હિત કરનામા નિગત (આમંત્ર) છે કે જેથી આ અત્યંત વસ્તુઓ આળેખીને તે મને બતાવા છે, પરંતુ હવે કોઈ વખતે આ વસ્તુઓ મને માક્ષાત દેખાડ, કે જેથી હું સ્વામિન ! હું મારી ચક્ષુની સદ્ગતિ માત્ર ”

પછી એકદા બ્યારે રાજા રચનાડીએ નીકળ્યો હતો, ત્યાં સમયજા એવા ઐથીએ તેને બોલાવીને પોતાના ઘરના ગવાક્ષમ એમારી એવામા માથે ધારણ કરાના મેઘાડબર છત્રથી મુશોલિન, બને બાહુએ વારાગનાઓથી વીજતા નિગાળ આમરોથી વિભૂષિત, લદ્ગતિના હાથી પર બેઠેન, સર્વ પ્રકરના આલ ભોથો દેદી પ્રમાણ, મંત્રી અને સામંતોથી સેવિત, ચતુર ગિણી સેનાથા પરિવૃત, ગજ-માર્ગે જતા બે દીલોડો જેના જયધ્વનિ બોલી રહ્યા છે એવા, જેની આગળ વિવિધ વાજત્રોથી સચુક્ર બનીના બદ્ધ નાટકો થતા જાય છે તેના અને કૌતુકની બધે અર્ગલોક્કમાથો ભૂખીકપર આવેલ દેવે દ્ર હોય એવા નાજને ગવાક્ષમા મહીને આશ્ચર્યસહિત તેણે જોયો અને આ પ્રમાણે તે નિચાં કરના લાગી કે -“ આ પોને સર્વત્ર ઉપ-વનાદિમા સ્વેચ્છાથી સચરી નિરતર નાના પ્રકારની ક્રીડાઓ કરે છે

અને મને બાધ્યાનસ્થાથી દેહખાનાના જેના લોચરામા નાખીને
 'આરસીજ પૃથ્વી છે' ઇત્યાદિ વાક્યોથી કહે છે ૧૨૬ અને ન
 જાણનાર આ દુરાત્મા મને આ પ્રમાણે દુ ખસાગરમા નાખનાથી
 ખરેખર' મારો પૂર્વભવનો ગતુજ છે, એમ હું માનુ છું ભોગના માધ
 નાથી જો કે તે મને પ્રેમ ઉપજાવે છે, પણ એ દુર્જન મુખનો મીઠા
 અને મનનો કપટી છે " આ પ્રમાણે રાજા ઉપરથી તેનું મન વિરક્ત
 થઈ ગયું રાજી તે વિચારે છે કે— 'આ સાર્થેશ ખરેખર મારો પૂર્વ-
 ભવનો સ બધી છે કે, જેણે ચિત્તથી આશ્ચર્યમયી આ વસ્તુ ધરા મને
 બતાવી જો આ પ્રીતપાન સાર્થેશ મને મળ્યો ન હોત, તો કૃપણની
 લક્ષ્મીની જેમ હું લોચરામાજ નય પામી ગાડ હોત હું ખી ઘાણીના
 મિત્રતુલ્ય એણે આ શુચિ શુભિશ્વરમાથા મને છોડાની છે " આ
 પ્રમાણે સાર્થેશપર તે બહુ અનુરક્ત થઈ પછી જ્યારે રાજા લોચરામા
 આનતો, ત્યારે તે હૃદયમા દબા અને દ્રેષ છતા બાહ્યવૃત્તિથી તેનું
 નિરંતર વિનય ઔચિત્ય સાદનતી હતી

એક દિવસે 'આના જીવતા આ લોચરામાથી મારો છુટકારો
 થવાનો નથી' એમ ધારીને દુષ્ટારાયવાળો તે પાપિપ્પીએ રિપથી
 મિશ્રિત બીજોડ રાજાને ખાના આપ્યું તેના સ્નાદથી પાકુળ થઈને
 તે તરતજ બહાર નીકળી ગયો ત્યાં તેના અગત માણસોએ તેનાપર
 શુદ્ધિજળનો છટકાવ કર્યો એટલે તે સ્વસ્થ થયો આ પ્રમાણે બંધના
 છતાં એણે લીધે પાતાળમુદ્રોનાં લુપ્ત્યાત્મી તેણે મનમા લેગપણ
 શકા ન કરી ત્યારપછી બીજા ઉપાય કરતા પશુ જ્યારે રાજા તેનીજ
 રીતે મરણ ન પામ્યો, ત્યારે લોચરામાથી મુક્તિ (છુટકારો) પામતી
 તે સંધ્યપતિને આ પ્રમાણે કહેના વાગી કે— 'હું પ્રિય ! તમે એક
 દિવસ લે જાનને માટે જાનને નિમત્તપૂરે, કે જેથી હું તેની સંપૂર્ણ
 મારા પ્રતિકૃતિ (નક્કર) કરું " આ બાલણી તે જોના લાગ્યો— 'કે
 દેવી ! નિમિત્ત વિના હું રાજાને સ્ત્રી રીતે નિમત્તપૂરું કરું ? કારણકે કો

ક વિના તો હસવું (હામ્ય) પણ નથી આવતું ” તેણે કહ્યું કે—
“એક મામ સુધી તમે કપટથી માદા થાઓ અને પછી ઉદ્ધાધ” સ્ના-
ના હેતુથી એને નિમત્રણ કરો ” પ્રેમપાશથી બંધાયેલા અને તેની
આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલનારા નાર્થવાહે તેણે વચન સ્વીકાર્યું (કબુલ
જાયું) અને તેનીજ રીતે માદા પડ્યો તે વખતે વિપ્રભૂત રાજસે
વાથી રહિત એવા પાતાલસુદરીના સોજનને તે આનંદ આપનારા
માનના લાગ્યો.

હવે કોઈ વખતે તે વૈધને બોલાવે અને કોઈ વખતે ઔપધી મ
ગાવે તેથી નાગરિકો તેને ઘેર આરોગ્ય પૂજના આનવા લાગ્યા કેટ
લાક દિવસ પછી ‘આ સાથે’શને હવે ઝંક ઠીક છે’ આ પ્રમાણે સ-
ર્વત્ર લોકોમાં વાત ચલાવી અને એક મામ થયો, ત્યારે ગુલ દિવસે
નાના પ્રજારની વધામણી અને ઉત્સવોથી તેણે ઉદ્ધાધમ્નાન કર્યું પછી
સારા વચ્ચે પહેરીને અને દેવ ગુરુત્વ સ્મરણ કરીને રાજમંદિરમાં જઈ
તેણે રાજને વિજ્ઞાપિ કરી કે—“હે રાજા! તમારા પ્રમાદથી હું નિર્ભાગી
થયો છું, માટે એક દિવસ સોજનને માટે મારે ઘેર પધારો. માગપર પ્રસન્ન
થઈ એટલી મારી ઉપર કૃપા કરો.” આ પ્રમાણે સાલણી સમમ્ત રાજ
મંદિરમાં માન્ય એના તે સાર્થવાહના હાક્ષિવ્યથી રાજાએ તેના સો-
જનનું નિમત્રણ કબુલ રાખ્યું.

પછી સાથ વાહે હર્ષિત થઈને પોતાને ઘેર પાત્ર વર્ણના વચ્ચેવી
નિભૂવિત, વિશાળ અને મનોહર એવો મહાપ તૈયાર કરાવ્યો. સત્તર
જાતના સોજન અને અદાર જાતના ગાક તૈયાર કરાવ્યા અને પા-
તાલસુદરીને તે હકીકત નિવેદન કરી. તે કહેના લાગી કે—“હું પો-
તેજ ગજને પરિવેષણ (પીરસવાનું) કરીશ ” આ સાલણી ભયથી
કપતો તે બોલ્યો—“જો રાજા તને ઝાળણી જશે, તો મારૂં બધું
દ્રવ્ય હું ટીકી લઉં અને અવશ્ય મગવી નાખશે.” આ પ્રમાણે સાલ

૧ લોક વ્યવહારમાં માથે પાણી નાખવું એમ કહેવાય

ળીને તે કહેવા લાગી કે—“મરણધા લય પામતો તું સાચેસાચો વાણીયો છે પણ હું મૂઠાં માડું નાકર અન્યથા કરવાથી પણ તું મરીશ ” પછી તેને કુપિત થયેલી જાણોને પુનઃ તે સમય કહેતા લાગ્યો—“હું દેરી! આ તો મેં માત્ર હાસ્યથી કહ્યું છે, માટે તું કોપ ન કર કારણ કે તારી આજ્ઞાને વશ એવા માડું મન લેશ પણ તારાથી જુદું નથી ” પછી ખુશી થયેલી પાતાલમુદરી ઉંચા શુગાર ધારણ કરીને તે ગુપ્ત માર્ગે સાર્થવાહને ઘેર આવી

હવે ગૌરવ સહિત બોવારેય રાજા, સામંત અને સચિવો સાથે સાર્થેશને ઘેર આવીને ભોજન કરવા બેઠા. એટલે સાર્થવાહે તરતજ પાતાલમુદરીને આ પ્રમાણે આજ્ઞા કરી કે—“હું પ્રિયે! આજ તો રાજાને તું જ પરિવેશ કર ” આથી કુળખાલિકાની માડું લગભગ સહિત પીરસતી એવી તે, ભોજન કરતા રાજાની આગળ વારંવાર ગમનાગમન કરના લાગી તેને જોઇને રાજા ચક્રિત થઇ હૃદયમા ચિત્ત વના લાગ્યો કે—‘આ પાતાલમુદરી માગી પાતની અહીં શી રીતે આવી હશે? અથવા તો તેના ભોયરામાથી તે અહીં શી રીતે આવી શકે? પરંતુ તેના જેવીજ આ સાર્થવાહની સ્ત્રી હશે તો પણ ભોયરામા તરતજ જઇને હું તપાસ કરું કારણ કે અન્યથા કેમ રીતે મને શાંતિ થવાની નથી ’ આ પ્રમાણે ત્યાંથી ઉઠી જનાને બહુ ઉત્સુક થયા છતાં લોડલજાથી તેણે વેઠની માડુંક મન વિના ભોજન કર્યું રાજાને તેના પ્રકારને ઉત્સુક જોઈને સાર્થેશે તેને આ પ્રમાણે કહ્યું કે—“હું નાથ! આટલી ખર્ચી ઉતાવળ શી! ક્ષણવાર અહીં વિમામા તો હતો ” આથી રાજાએ તેના સમાચારને માટે કહ્યું—‘આતારે રજથ કાર્યોની વ્યવસ્થા હોનાથી વિવેક થઇ શકે તેમ નથી ’ આમ કહીને રાજા ઉતાવળથી ભોયરામા ગયો, તે પહેલાજ પાતાલમુદરી ત્યાં આવી અને ગુપ્તદ્વાર તરત બંધ કરી કપટનિદ્રાથી મુગ્ધ ગઇ હવે પાતાલું સીધું કરેલું બારણું ઉઘાડીને રાજા બૃમિમુદમા આગ્યો, એટલે તેને મુતેલી જોઈ તેથી આસ્તેથી તે જગાડી તેને પણ આચિતી

ઉઠી અને તરત બગાસાં ખાના લાગી તથા પૂર્વની માફક યથાવિધિ તેનું વિનયૈચિત્ર માચવના લાગી રાજાએ અસાધારણ (નેપથ્યો) વચ્ચે પહેંગવવા પૂર્વક સમ્યગ્ ગીતે તેની પરીક્ષા કરી, છતાં કંઈ પણ અતર તેના જાણવામા ન આવ્યું તેથી “જે સોયરામા પવનનો પણ પ્રચાર નથી, ત્યાં એક અબજાતુ ગમનાગમન કેમ શકે?” આ પ્રમાણે મનનું સમાચાર કરીને રાજા ચિતનના લાગ્યો કે - “અરે! અરેખરે! ખોટી જાતિ કરીને મેં કેટલું પાપ બાધી લીધું? આના રૂપ અને લાવણ્ય સદૃશ ખરેખર તે વાણીયાનીજ પ્રિયા હતી, કારણ કે પગપૂર્વથી લોકોક્તિ એવી ચાલી આવે છે કે, ‘જગતમા સરખે સરખા માણસો પણ હોય છે’ પછી તે વિશેષ રાગાધ થઈને તેને મહાસતી માનવા લાગ્યો. કારણકે રાગાધ પુરવો સાક્ષાત્ જોયેલા દોષોને પણ દોષ તરીકે માનતા નથી.

ત્યારબાદ એક માસ વ્યતીત થયા પછી સોયરામા રહેવાથી પાતાલસુદગી અત્યંત ઉદ્વેગ પામી અને સાર્થવાહને એકાતમા કહેવા લાગી કે - “હવે લેનડવડની શોખવટ કરી વ્યાપારને જલદી બંધ કરો અને સારા વહાણોનો સમૂહ કરો, કે જેથી આપણે બીજા દેશમા ચાલ્યા જઈએ રાજાને મોટું ભેટલું કરી તેની મહેરબાની મેળવો કે જેથી તે પોતાના બદર સુધી (સમુદ્ર કિનારા સુધી) આપણને વળાવવા (મૂકના) પોતે જાને આવે” આ પ્રકારના તેના કહેવાથી માર્થવાહે બધી સામગ્રી તૈયાર કરી અને હાથમા મોટું ભેટલું લઈ નમસ્કાર કરી તેણે રાજાને વિજ્ઞાપિત કરી “હું રાજત્! તમારી મીઠી નજરથી અહીં રહેતા મેં ધણું દ્રવ્ય મેળવ્યું અને સર્વત્ર સારો યશ પણ મેળવ્યો. હવે અત્યારે મને બોલ વચનો મારા પિતાનો કાગળ (લેખ) આવ્યો છે, તે હે પ્રસો! માતૃપિતાને મળવાને ઉત્સુક એવા મને આપ સ્વદેશ જવાની આજ્ઞા આપો” આ પ્રમાણે સાંભળી રાજાએ કહ્યું કે - “હે સાર્થવાહ! તું મોટો દાતા, વિનેયી, ન્યાયમાન,

ચિત્તજ, પરમપ્રીતિગાત્ર અને મારો મિત્ર છે. તો મામાપને ઉત્ક્રાંતિ થઈ મળનાને સ્વદેશમા જતા તુ યથેચ્છિત કાર્ધક માગી લે, તે આપ વામા હું કોઈ રીતે આનાકાની નહિ કરું.” માર્થેગ બોલ્યો — “હે વિભો! આપની મહુરબાનીથી મને કાંઈ ન્યૂન નથી, છતાં પણ હું સેનકનભલ! જે આપ મારાપર મતુષ્ટ હો, તો સમુદ્રતટ સુરી તમે પોતે મને મૂકના આરો કે, જેથી દેશ નિદેશમા મારો પ્રસિદ્ધિ થાય ” ‘બહુ સાર’ એમ કહીને તે માગણી સ્વીકારી રાજાએ સાર્થવાહુને કહ્યું — “હે મિત્ર! તારે પોતાનો ચાલવાનો અનસર મને જણાવે ” આ પ્રમાણે રાજાના કહેનાથી સાર્થવાહુનું મન સતુષ્ટ થયું અને તે બહુ તેણે લોયરામા જઈને પાતાલસુદરીને જણાવ્યું.

પછી પાતાલસુદરીના હુકમથી બધા વહાણોમા કરિયાણા હરી સાર્થવાહુ પાલખીપર બેસી પોતાના આનામની બહાર નીકળ્યો. સાર્થવાહુનું પ્રયાણ જાણીને જોડવામા રાજા ત્યાં આવ્યો, તેટલામા પ્રસ્તાનને જાણનારી પાતાલસુદરી પણ ત્યાં આવી તે વખતે ત્યાં માર્ગે જતા રાજા અને સાર્થવાહુની પાછળ પાનખીમા બેસીને પાતાલસુદરી આંતરી હતી અનસર બોલેને રસ્તામા પાતાલસુદરીએ રાજાને કહ્યું — “હે સ્વામિન્! મારા ભત્તરે અહીં જે કાર્ધ તમારો અપરાધ કર્યો હોય, તે આજે ક્ષમા કરશો અને કોઈ વખત તેને યાદ કરશો ” આ પ્રમાણે સાભળતા તેને બોધને રાજા નિચાર કરના લાગ્યો — “અહો! ખરેખર! તેજ આ મારી પ્રિયા એની સાથે જાય છે અથવા તો હા! વૃથા મેં જોગે વિચાર કર્યો, કાગળ કે આ તેની સમાન આકૃતિનાળી એનીજ ગેહિની છે અને પૂરે પીરસતી વખતે મેં તેની ખાની કરેલી છે તેમ છતાં એકનાર ત્યાં લોયરામા ‘જઈને’ તેને નજરે બેઠું, પરંતુ અત્યારે અધે રસ્તેથી પાછો વળતા ‘લોકોમાં’ લગજ પામું તો પણ સાર્થપતિને મમુદ્ર કિનારે મૂકી તરતજ પાછો વળીને મનની અસ્થિતા માટે તે પ્રિયાને બોધશ ”

પછી દરીઆ કિનારે આવતા રાજાને જણાવીને (તેની રજા
ખાવીને) પાતાલસુદરી સાથે સાર્થવાહ તરતજ વહાણપર બેઠા
અને 'તમે હવે ખુશીથી ઘેર પધારો' એમ રાજા વિગેરેને તેણે કહ્યું
પછી તરતજ તે માર્ગથી બીજે રસ્તે વહાણોને વેગથી ચલાવગળ્યા
રાજાએ પણ તરતજ પાછા આવીને ભોયડું જોયું, પણ તે પાતાલ-
સુદરીના જવાથી રૂબરૂ તેના જોવામાં આવ્યું. "હા! તે ધૂતે" અને
જયો!" એ રીતે હાથ ધમતા તેણે પ્રારભથી માડીને પોતાની પત્ની-
નું ઘૃતાત મંત્રી વિગેરેને કહ્યું "આ ભોયરામાંથી તે વાણીયા એને
શી રીતે હુમ્મ કરી ગયો" એમ વિરમય પામી તેઓ રાજાની સાથે
તે ભોયગામા ગયા ત્યાં ખાંડ નજરથી તપામ કરતા બધા મુખ-
માળી એક મુગ તેમણે જોઈ અને તે રસ્તેથી તેઓ સાર્થવાહના
ધરમા ગયા ત્યાં તે ધરગૂંચ જોઈને રાજાએ કોપથી ગતી આખ
કરી પોતાના યોદ્ધાઓને આ પ્રમાણે આજ્ઞા કરી કે-"તે દુરાત્માને
ખાધીને અહીં લઈ આવો" પછી 'અહો! આ પરદેશી વાણી-
યાની ખરેખર અલુત કયા હતી અને પણ જેને જાણતા નહોતા
એવી રાજાની પ્રમદાનું તે હરણ કરી ગયો." આ પ્રમાણે અતરમા
વિરમય પામતા મંત્રી, સામંત અને મુલકો મહિત રાજા પોતે પણ
અત્યંત ક્રોધમાં આવી સાર્થગતી પાછળ દોડ્યો તરતજ દરીઆ
કિનારે આવતા તે સ્વાન શૂન્ય જોઈને પત્નીપ્રેમથી નિબદ્ધ થયેલા
ગાંતએ નાવિકોને આ પ્રમાણે આજ્ઞા કર્યો કે-"અરે! વહાણો તે
પાર કરીને તરત મમુદ્રમાં ચાલો" તેઓ કહેવા લાગ્યા કે-"અ-
ત્યારે મમુદ્રમાં મધૂર કરી શકે એવા વહાણો અમારી પામે તૈયાર
નથી કારણ કે જતા જતા, સાર્થવાહો તે મહોદય વહાણો બધા લઈ
લીધા છે" પછી વિલક્ષણ મુખ કરી અને અતરમા ઉત્તાપ લાવી
રાજા ચિતવવા લાગ્યો કે-"અહો! રૂપમા ગતિ કરતા પણ વધે એવી
મારી અપિતેથરીનું હરણ કરતા તે પાપી ધૂતે માફ કમ પણ ન
મૂક્યું. બીજા પુરુષને જેણે નથી જોયોએની અને ભક્તારના વિનયોર્થિ-

ત્યને જાણનારી એવી હે પ્રાણપ્રિયે ! તુ એ કામજીવારા વાણીયાની સાથે શા માટે ચાલી ગઈ? નિષ્પ્રય માણસોની લક્ષ્મી જેમ પાતા લમાથી બહાર નીકળીને ચાલી જાય છે, તેમ હું કાતે ! મારા ગપુ બધા (પાપો) થી પ્રેરાયેલી તુ પણ પાતાળમાથી નીકળીને ચાલી ગઈ હે વિનયને બતાવનારી ! હે અદ્ર જેવા મુખવાળી ! હે પ્રિય બોલનારી ! હું દેવી ! હૈને તારો વિયોગ કરાવ્યો અહા ! હવે તુ ક્યા મારા જેવામા આનાંશ ? ” આ પ્રમાણે વિલાપ કરતા રાજાને સામ ત અને સચિવો કહેવા લાગ્યા — “ હે સ્વામિન્ ! ગયેલાનો, મરણ પામેલાનો અને નષ્ટ થયેલાનો ઉત્તમ જનોએ શોક ન કરેયો તે પ્રભો ! પવનથી પ્રેરાયેલા પાકડાના સમૂહની જેમ ઝર્મયોગે જીવોને સ યોગ વિયોગ થવાજ કરે છે અને વળી સ્ત્રી તો દ્રવ્યથી ખરીદાય તેવી વસ્તુ છે, તો તેને માટે વિલાપ કરતા સારા માણસોમા હું મેશને માટે તમે હાસીપાત્ર થયો ”

ભગવતે આટલે સુધી વાત કહી એટલે વિમલાશયનાળા કુમારેાએ હાસ્ય, વિસ્મય અને ઉદ્વેગ સાંહત તાતને નમસ્કાર કરીને વિશ્વશક્તિ કરી કે — “ હે તાત ! એના સાક્ષાત્ દોષ જોયા હતા કુશલ તા જાએ તેને શુભ માની લીધા તેણે કારણ શુ હશે ? ” આ પ્રમાણે તેમનો પ્રશ્ન સાંભળી સર્વ પ્રાણીઓપર ઉપક્રમ કરવામ ઉત્સુક મનવાળા અને સશયરૂપ અધિકારનો નાગ કરનાવાળા એવા પ્રભુ કહેવા લાગ્યા કે — “ વિવેકરૂપ દૃષ્ટિને આન્યાતિત કરનાર અને લોકમા દુર્થશને ફેલાવનાર એવો નિખિડ એક રાગજ ત્યા કારણભૂત સમજવો કષ્ટ છે કે —

“ રક્તા પિચ્છતિ ગુણા, દોસે પિચ્છતિ જે વિરજ્જતિ,
મજ્જત્યા ત્રિ ય પુરિસા, ગુણે ય દોસે ય પિચ્છતિ ”

“ જે પુરુષો જે વસ્તુમા (જેનામા) રક્ત (રાગી) હોય

તે બધા ગુણુજી લુએ છે અને બધા જે નિરકત હોય છે ત્યાં તે બધા દોષજી લુએ છે. મધ્યસ્થ પુરૂષો તો ગુણ અને દોષ બંને જોઈ શકે છે ”

કેટલાક પુરૂષો તો સ્ત્રીને એટલે મુધી માને છે કે —

“ સા મિત્ર સચિવ સૈવ, સા તત્ત્વ જીવિત ચ સા,
સા સર્વસ્વામિની સૈવ, સૈવ દેવો ગુરુશ્ચ સા. ”

“ દિવારાત્રૌ ચ સર્વત્ર, સા સૈવ સ્ત્રીવશાત્મનામ્,
મહતામપિ હા ચિત્ત, વિચારાદ્ભ્રમ્યતિ ધ્રુવમ્. ”

‘ તે સ્ત્રીજી મિત્ર, તેજ મચિવ, તેજ તત્ત્વ, તેજ જીવિત, તેજ સર્વસ્વનાની સ્વામિની, તેજ દેવ અને તેજ ગુરુ, દિનસ અને રાત્રે મર્ત્ય તેને તેજ—આની રીતે સ્ત્રીને વશ થયેલા એવા મોટા માણસોનું ચિત્ત પણ ખરેખર વિચારથી ભ્રષ્ટ થાય છે. ” વળી રાગાંધ મનવાળા જડ પુરૂષો ધનધાન્યયુક્ત પોતાનું આખું ઘર સ્ત્રીને સોંપીને પછી બહુ ખેડની વાત છે કે પોતે તેની પાસે દાસના જેવું આચરણ કરે છે સ્ત્રીને વગ થયેલા રાગાંધ પુરૂષો કદાચ બુદ્ધિમત્ હોય, હતા શુભાશુભનો વિવેક કરવાને તેઓ અસમર્થ હોય છે તે મ બધામા બહુધાન્યનું દષ્ટાંત છે, તે આ પ્રમાણે છે —

“ દેવાનદીના દક્ષિણ કિનારાપર સીમાત નગમાર બહુ દ્રવ્યવાળો બહુધાન્ય નામનો ગામનો યુષ્ઠી (ગામેતી) રહેતો હતો. તેને સરસ પતિવ્રતા અને ભક્તિવાળી એવી પ્રથમની સુદરી નામે પ્રિયા હતી અને બીજી કુટિય સ્વભાવવાળી અને કુલટા કુરગી નામની કાતા હતી આડ બળદ, બે ગાય, બે દાસ, બે દામ્ત્રી, બે ખેડુત અને સગસામાન સહિત ઘર આપીને તેણે સુદરીને છોડી કરી હતી અને પોતે કુરગીપર વિશોદિત થઈને તેની સાથે મનોવાહિત ભોગ ભોગવતો હતો. મદિરાથી મદીગપાનીની જેમ જતા વખતની પણ તેને ખચર પડતી નહોતી વિલાસ અને હાન્યમા દશાળ એવી

તે નનયોનનાને પામીને ઈદ્રાણીથી આલિંગિત ઈદ્રને પણ તે પોતાથી અધિક માનતો ન હતો.

એક દિવસે રાજાએ બહુધાન્યને બોલાવીને કહ્યું — “ બધી યોગ્ય સામગ્રી તૈયાર કરીને તરત લશ્કરની છાનણીમાં આવી જાઓ. એટલે તે પણ નમસ્કાર કરીને ‘ આણુ છુ ’ એમ કહી ઘેર આવ્યો. ત્યાં કુરગીને ગાઢ આધિગન કરીને સ્નેહ મહિત આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો — “ હે કાતે ! આજે તને ઘરે એકઠી મૂકીને મારે છાનણીમાં જણુ પડે તેમ છે, જો તેમ ન કરે તો પ્રથમ શાસનનાળો. સ્નામી (રાજા) મારી પગ કોપાધમાન થાય ” આ પ્રમાણેના વચન સાંભળીને તે તન્ત્રી મનમાં વિષાદ લાવી કહેવા લાગી — “ હે છનિતેશ ! હું પણ તમારી સાથે આનીશ કારણ કે જનાણાની ઁણીનાળો અગ્નિ સુખે સહન થઈ શકે, પણ હું નાથ ! નિત્ય શરીરને મતાપતો એવો તમારો નિયોગ સહન થઈ શકે નહીં ” આ પ્રમાણે સાંભળી આમકૂટે તેને કહ્યું કે — “ હે મૃગેશ્વરે ! એ બધું સત્ય છે, તથાપિ તું અહીંજ રહે, મારી સાથે આવવાનો નિચાર ન કરે કારણ કે પરસ્પ્રાં લ પદ રાજા ક્વાચિત્ તને જુએ, તો તને સ્નાધીન કર્યા શિવાય રહે નહીં. આણુ સ્ત્રીરત્ન જોધને ગમ્તિમાન પુરુષ તેનો કેમ અનાકરે કરે ? ” આ પ્રમાણે કુરગીના મનનું સમાધાન કરીને તેને ધનદાન્ય-યુક્ત ઘર સોંપી બહુધાન્ય તરત છાવણમાં આદ્યો ગયો.

હવે પતિના ગયા પછી કુરગી જાર પુરુષોની સાથે નાના પ્રકારના ભોગ ભોગનતી સતી સ્ત્રીરત્નની ચર્ચને નિશકાણે જ્યાં ત્યાં ફરવા લાગી નાના પ્રકારના વસ્ત્ર અને ભોજનાદિકથી જાર જનોનો ઉપચાર કરતી તેણીએ થોડા વખતમાં ધરને ધન ધા યાદિકથી ખાવી કરી મૂક્યું. પછી છાવણાથી પોતાના પતિને નજીક આવેલો સાંભળીને જારપુરુષોથી સર્વસ્વ લૂટાચેલી એવી તેણી ભયથી મુઠાવા લાગી પછી સતીને ચોખ્ખા ઘેર પહેરીને લગ્ન સહિત તે પોતાના

ધરમા આવીને ગહી. કારણ કે ન ચના (ઠગાર્થ) કરી એ તો સ્ત્રી-
ઓનો મનાભાવિક ગુણુજ છે મન્મથની આજ્ઞાને વશ થયેલા એવા
બહુધાન્યે પણ ત્યા આનતાજ તરત એક માણસને આગળથી કુર-
ગીને ઘેર મોકલ્યો તેણે આવીને કુરગીને આ પ્રમાણે કહ્યું કે-“ હે
શુભે ! તારા પતિ આવે છે, તેથી તેને માટે સાંઝ ભોજન તૈયાર કર
કારણ કે તે આજે અહી જમશે તારી પ્રીતિને વશ થઇને તેણે તને
ખબર કહેવા માંડે મને આનગથી મોકલેલ છે ” આ પ્રમાણે
સાલગીને કપટ કરનાના ચાલાક એવી તેણીએ તેને આ પ્રમાણે
કહ્યું કે-“ હે ભદ્ર ! આ સમાચાર તેની માટી સ્ત્રીને કહે, કે નેથી તે
આજે તેને ઘેર ભોજન કરે કારણ કે મર્યાનાતુ ઉલ્લેખન કરવું એ યોગ્ય
ન કહેનાય ” પછી કુરગી પણ તેની માથે આવીને મુદ્રોને કહેવા
લાગી -“હે બહેન ! તું આજે સાંઝ ભોજન તૈયાર કર કારણ કે સ્વામી
આજે તારે ઘેર જમશે ” આ પ્રમાણે સાલગી મુદ્રોએ કહ્યું-“બ-
હેન ! હું તો નાના પ્રકારની રસોઈ તૈયાર કરીશ, પણ તારો મનામી
મારે ઘેર જમવાનો નથી ” આમ સાલગીને કુરગી જરા હસીને
કહેના લાગી -“ જો મને તે પ્રિય માનતો હશે, તો હું કહું છું કે તે
અનશ્ય અહોજ ભોજન કરશે માટે સાંઝ સાંઝ ભોજન તૈયાર
કરો ” આ પ્રકારના કુરગીના વચનથી મરત આગયનાળી મુદ્ર
રીએ પદ્મમયી સુદર અને સાંઝ એવું ભોજન તૈયાર તૈયાર કર્યું

પછી ગ્રામકૂટ ઉત્ક્રિષ્ટ થઇ કુરગીને ઘેર આવ્યો અને તે ધર
ધનવાન્યથી ખાસી હતું, છતાં તેણે તો મ પૂર્ણ માની લીધું
હવે તે તેના ધરના બારણા આગળ કણનાર ઉભો ગયો, પછી ચોક્કી
ઉપર બેસીને તે બોલ્યો -“ હે પ્રિયે ! ભોજન આપ ! ઉતાવળ કર.”

૧ સ્વામી તો પોતાનો પણ છે પરંતુ કુરગી ઉપરજ પ્રીતિવાળો છ તથા
તારો સ્વામી એમ કહ્યું છે

આ પ્રમાણે સાલળીને તે ભગ્યે ચડાવીને બોલી કે—“હે દુષ્ટમતિ !
 જેને પહેલા તે કહેવરાવ્યું છે, તે તારી માને ઘર જા, ત્યાં જઈને
 સોજન કર ” આ સમાચાર જો કે સુદરીને પોતે કહેવરાવ્યા હતા,
 છતાં તે બોલી રીતે પતિ ઉપર ક્રુપિત થઈ અહો ! સ્ત્રીઓ પતિને વશ
 કરીને પોતાનો દોષ તેની ઉપર ચડાવે છે એ રીતે તે જ્યારે કોપાય
 માન થઈ, ત્યારે બિલાડી આગળ ઉંદરની જેમ તે પોતાનું ગરીર
 સંકોચીને ભય અને કંપસહિત બેસી રહેા એટલામા હે તાત !
 સોજન કરના ચાલો ’ આ પ્રમાણે સુદરીના પુત્ર આવીને આદર
 સહિત બોલાવ્યા છતાં પણ તે મૂઠ્ઠા ફાળનાર તો મુગાની માફક બે-
 સીજ રહેા એટલે કુરગી આવેશથી બોલી —“અરે આ શું પાખડ
 માડ્યું છે ? પ્રિયાને ઘર જઈને સોજન કર ” આથી તે બીતો બીતો
 સુદરીને ઘર ગયો તેના આવતાજ તેણીએ બેસવાને માટે તરત
 સાડા આસન આપ્યું અને સોજનને માટે તેની આગળ મુનજીનો
 થાળ મૂક્યો પછી સુરવાદિષ્ટ નાના પ્રકારની સોજન વસ્તુઓ તેને
 પીરસી, છતાં પણ રાગાધ હોવાથી શૂન્ય મનનાણાની જેમ તેણે કંઈ
 ખાધું નહિ અને કામદેવની આજ્ઞાનો આરાવક થઈ આ પ્રમાણે
 ચિત્તમા ચિત્તનના લા થો —“આ મારી પ્રાણપ્રિયા કુરગી અત્યારે
 કેમ (મારી ઉપર) કોપાયમાન થઈ છે ? જ્યાંમુધી કુરગી સ્નેહ નજર-
 થી મને ન જુએ, ત્યાંમુધી સ્થળપર જળથરની જેમ મને ક્યાંક પણ
 રતિ (પ્રીતિ) થનાની નથી અપ્સરાને છતે એના સૌભાગ્યનાળી,
 સર્વ ન ઔચિત્ય સાધનનારી અને વિનીત એવી તે છનિતેથીને હું
 શી રીતે મનાવીશ ?” આ પ્રમાણે વધાર કરતો તે બોડગાની જેમ
 માથું ઉંચે કરીને રડ્યો, એટલે સુદરીએ તેને કહ્યું કે—“હે સ્વામિન !
 કેમ જમતા નથી ?” તે કહેવા લાગ્યો કે —“અરે ! શું જમું ? જમ
 વાને ઉચિત કંઈ પણ નથી માટે મારી કુરગીને ઘેરથી કંઈક ખાવા
 નું લાવ આવ ” આ પ્રમાણેનું ભાર્તારનું વચન સાલળી સરન ઓશ
 યવાળી સુદરી તરતજ કુરગીને ઘેર જઈને તેને કહેવા લાગી —“હે

શુભે! તારા ભત્તારના ભોજનને ઉચિત કંઈક ખાવાનું આપ ” એટલે તેણે કહ્યું - “બહેન! આજે કંઈ પણ મેં રાંધ્યું નથી ” પછી “જો હું ગોમય (છાણ) આપીશ, તો પણ તે તેને પ્રિય લાગશે કારણ કે તે મારાપર અતિ રક્ત હૃદયનાળો છે, તેથી મારૂં સર્વ દૂષણ સહન કરી લેશે ” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તાણું, કંઈક ગરમ, ધઉના કેટલા-એક દાણા જેમા કુંગી ગયા છે એવું, જીગુપ્સા કરવા લાયક અને બહુ નરમ એવું ગોમય (છાણ) તે લઈ આવી અને એ લાજનમા નાખીને તરત મુઠરીને આપીને બોલી - “આ લે ભત્તારનું જમણું ” મુઠરીએ તે લઈને તરત તેને આપ્યું, એટલે તે મુખમાં ભણી ‘આ કુરંગીનું મોકલેલ છે મારે પરમ અમૃત જેવું હશે’ એમ સમજીને તે બધું ખાઈ ગયો તે પુરવે ગળી થઈને ગોમય ખાધું, તેમા આશ્ચર્ય શું ? અરે! રાગી (રક્ત) જન તો સ્ત્રીના જઘન અને મુખમા રહેલ અશુભિ વિગેરે પણ ખાઈ જાય છે

પછી તે ગોમય માત્ર ખાઈને પોતાની શાળામા ગયો, ત્યાં આ દર સહિત તેણે એક બ્રાહ્મણને કુરંગીના કોપનું કારણ પૂછ્યું તે વિપ્ર પ્રથમથીજ કુરંગીનું મહત્તર ચરિત્ર જણતો હતો એટલે તે કહેવા લાગ્યો કે - “હું ભદ્ર! કુરંગી તારે ઘેર સાક્ષાત્ તારી વૈરણી છે, કે જેણે વિદ્યુત પુરુષોની સાથે મળીને પોતાનું શીલ, કુળ, યશ અને તારા ધર્મનું ધન એ બધું એકી સાથે ધનાશુ છે જે સ્વચ્છ દેવારિણી પાપિનીએ આ પ્રમાણે તારા ધન ઉઠાડી દીધું છે, તે કદાચિત્ તારા જીવિતને પણ હરે, તો તેને કોણ અગ્રાવી ગંકે તેમ છે?” આ પ્રમાણે પગિણામે હિતકારી તે વિપ્રનું વચન સાંભળીને તે કુત્યુદ્ધિએ કુરંગી પાસે જઈને તે બધું કહી દીધું એટલે તે કહેવા લાગી - “હું સ્નામિન! એ મૂર્ખ બ્રાહ્મણ એક દિવસે રોમનાગના માથાપગ રહેલા મળિની માફક મારૂં શીવ હૃદયને તૈયાર થયો હતો, તે વખતે મેં તેના તિરસ્કાર કર્યો હતો એટલે તે ખેદ પામીને મારા દોષો તમારી આગળ કહે છે તેથી એ હવે આપણા ઘરને લાયક નથી હો પ્રભો!”

હવે દૂર કો ઘા આ પ્રમાણેના અસાધ્ય વાક્યોને નાત કરીને મા
નનારો તે કુમુદિ સંગાથે, પરિણામે દિનમન એવા તે શ્રાદ્ધજ્ઞને તર
તર ગોકરીથી દૂર કયો. પછી કુદિય અને કુવરાના આચારનાથી કુ
ગી એ નુર્મનિને પરમ પ્રીતિપાત્ર થઈ પડી. ‘નાગની આવી ધિયારે
ધિકાર થાયો.’

‘હે નાગો! આ પ્રમાણે નાગનું આદ્યાર્થ મેં તમને કહ્યું હવે
પ્રસ્તુત (આપું) વાન કહું તું તે સામગો —

પાતાનમુદના ગયા પછી રાજા નિચાળે છે કે — ‘અને હવે હું
નું કોઈ કામ જાહેર અને એ પ્રિયને શી રીતે મેળવું?’ આ પ્રમા
ણે શિતા કરતા હું જીવિનો મધુર અવાજ તેના માનગવામા આવ્યો.
‘આ મધુર અવાજ ક્યા થાય છે?’ તેનો નિચાર કરતા મનમા વિરમય
પામીને રાજા સામત અને મનીષો મદિત તે અવાજને અનુસારે
નગરબહાર જતા, નાકાગ કેવળમા. ઉત્પત્તિ થનારી દેવનાઓ જેમને
ઉત્પત્તિ કરી શકા છે અને જે સુવર્ણકમળપર જોવા છે એવા મુનિને
દીક્ષા તેમને જોઈને નમસ્કાર કરી નાગએ પૂછ્યું — ‘હે આમિન!
મિત્રમુખી, રૂપમાર ભાજેથી અને પતિવ્રતા પાતાવરુ દરીમને કયાં
મળશે?’ આ પ્રમાણે રા. વિહ્વલ એના રાજાનું બોલવું સામગી તેને
પ્રતિમેષ આપના મુનિબોદરા — ‘હે રાજા! તે મુદરીઆ જન્મમાં
તો તને નહીં મળે પરંતુ બીજા જન્મમાં પણ તને મળી શકે નથી.’
‘હા! ત્યારે તો તેમારી છબિતેથી જરૂરે જરૂર મળવું.’ આ પ્રમાણે એ
પામતા રાજાને પુનઃ કેવલી મુનિએ કહ્યું — ‘હે રાજા! પ્રત્યક્ષ મ
શરી જેની એ ચાલી ગઈ, તેથી મુ શ્યા કરે છે’ એ તો પાતાની મેળે
જ ગયી (ગીગળ્યાં) માફક ઉત્તરો દેવુ થયું વળી હે જૂથ! તને
યા. છે? એક વખતે તને નિયુક્ત બીજોર એણે આપ્યું હતું,
તેથી તું વ્યાકુળ થઈ ગયો હતો, પણ તું ચરમ શરીરો દોનાયો મળ્
ન પામ્યો પછી બીજી વાર એણે પીરસવાના વખતે તને કયો હતો

અને વળી તને જાહેરમાં જણાવીને તે આવી ગા, એટલે તુ લોકમાં હાસીપાત્ર થયો. ઇત્યાદિ એના સાક્ષાત્ કુષ્ટથો જોડેને પણ હે ગ-જન્ ! હજી પણ તુ તેનામાં આસન્ન થઈ શુ મુકાય છે ? કેમ કહ સમજતો નથી ? સાક્ષાત્ કાળરાત્રિ જેવી એ જેને ઘેર જરો, નેને પણ તે અત્યંત કષ્ટ આપનારી થયો નૈમિત્તિકે તેના જન્મ વખતે કહેલ હકીકત બધી યથાર્થ બનવાની છે, તેથી તેની ખાત્રી માટે હે રાજન્ ! હવે પછી તુ એવું વૃત્તાત સાલણ-પાતાવમુદરાં ૭ માસ સુધી નાના પ્રકારના દ્વીપોમાં અને ગંદેવની સાથે એહ સહિત કીંગ જરથે

હવે ગીતગાત્રમાં કુરાલ અને મધુર અંગનાયો સાર્થવાહનો મુ-કઠ નામનો એક કાણો મિત્ર છે, તેની સાથે નિરતર દેવર સબધી મશ્કરી કરતી તે કોઈ કોઈનાર કામવિકાસના વાક્યો બોલશે અને પછી અનસર મેળવીને અવ્વઠ પ્રકૃતિવાળી તે આસને આસને આગળ વ-ધીને એકાતમાં તે મુકઠની માથે કામકોડા પણ કરશે. પછી “આ સાર્થનાહુ જીવતો હશે ત્યાં સુધી મુકઠની માથે અવ્વઠ રતિવિવાસ કદી પણ ભોગવી શકાશે નહીં, માટે એને કોણી રીતે મારી નાખુ ” એની તે કૃતમ્મ સ્વભાવનાળી અને હિપધરી માર્થવાહતુ પણ જીવ આહુનારી પોતાના મનમાં વિચાર કરશે પછી એક દિવસે ગતે શ-રીરચિતાને માટે વહાણના પ્રાત ભાગે ગયેના તે નિયામુને આ-સ્તેથી તે સમુદ્રમાં નાખી દેશે ત્યારપછી વહાણ જ્યારે દૂર જરો, ત્યારે કપટથી પોકાર જરથે અને શ્યામ મુખ કરીને નાવિકોને આ પ્રમાણે કહેશે કે-“શરીરચિતાને માટે ગયેના હું નિ પુણના પતિ, કઈક પગ સ્પર્શિત થવાથી હમણાજ એમએક સમુદ્રમાં પડો ગયા માટે વહાણને અહીં થભાવીને સત્તર મારા પ્રાણપતિની તપાસ કરો જે તેને સમુદ્રમાંથી બચાવશે તેને હું મનોનાશિત આપીશ ” આ પ્ર-માણેના તેના વચનો સાલણી નાવિકો પણ ઉત્સાહ સહિત તેને સમુ-દ્રમાં જોના લાગશે, પણ તે દૂર પડેલ હોવાથી અમૂલ્ય રત્નની

તેને ચોધી (મેળરી) રામ્મે નહિ તે વખતે “ હા ! જીવિતેથર ! હા ! નાથ ! હા ! દત્તનક્રિમ ! હા ! આશાનિશ્રામ ! હા ! રૂપમ મથ ! હવે તુ ક્યારે દર્શન દર્શ ? હું પ્રિય ! મારે એક તારૂ જ શરણ હવે, તો અકસ્માત્ અને કેમ મૂકી દીધી ? ” આવી રીતે માયાયુક્ત થઇને તે વખતે તે વિનાય કરશે પછી પ્રીતિપાત્ર એવા એ મારા પ્રાણપ્રિય જ્યારુડી અતિ દૂર ચાલ્યા ન જાય, ત્યામુધીમા તેની પછવાડે સમુદ્રમા પડીને હું તેની સહચારિણી થાઉં ॥ આ પ્રમાણે કહીને અ લો-ધિમા પડવાનાં તે ખોટી તૈયારી કરશે અને જોડવામા તે પડના જશે તેટલામા નાનિક લોકો તેને કહેશે કે—“ હું દેવી ! અકસ્માત્ તમે અમને અનાથ રાખાદે કરે છે ! ” દેવચોને સાર્થવાહુ કહી ગયા (મરણ પામ્યા) તો તમે હવે સાર્થશા (રનામિની) થાઓ ” આ પ્રમાણે સાર્થિક લોકો ના કહેનાથાં તે પણ આ ઈષ્ટ અને વૈવોપદિષ્ટ જેનું મનમા માનતી હર્ષથી મૌનપૂર્વક તે કબૂલ કરશે પછી સાર્થિકોએ મળીને રનામિની બનાવેથી એવી તે વહાણોને આગળ ચલાવરાવતી જી । જી । દ્વી પોમા ફરશે કાન અને માન વિગેરેથી સાર્થિક લોકોને તે પ્રસન્ન કરશે અને નિ રાક થ) મુકકની સાથે તે રવેઅથો વિશ્વાસ કરશે પછી ઇગિતવેદીપણાથી મુકક જાણી લેશે કે —“ અરય આ પાપિણીએજ સાર્થશને સમુદ્રમા નાખી દીધા જણાય છે મુવાન, ધનિક, રૂપ, સૌ ભાગ્ય અને આદર્શ ગુણથી ચોલાયમાન અને અત્ય ત અતુરક્રાંત મ નવાગા એના રાજ અને સાર્થનાયકે સારા અવકાશ આપવાનું બહુવાર સત્કાર કરતા પણ દુર્જન સ્વભાવનાળી અને કૃતમ્મ એવી આ પાપિણીએ જ્યારે તેમને પણ તણ દીવા, તેની થઇ નહી, તો એક સામા ય, રૂપ અને લાભ્ય રહિત તથા નિર્વન એવા મારી તો એ કદી થવાનીજ નથી કાનમા નાએન સળીનો માફક એનો રની-કાર કરતા કે ત્યાગ કરતા બ ને વખત એ પાપિની થોડા કાળમાજ

ને મહા અનર્થકારી થશે ” આ પ્રમાણે દાપ મમજવાથી સુકઠ પણ્ય દયથી વિરક્ત થઇ મીઠું બોલવામા કુશળ વર્તતો સતો બાહ્યલાનથી ની સાથે વિલાસ કરેને

હવે સમુદ્રમા પડેલો સાર્થવાહ પુણ્યયોગે ફલક (પાટીયુ) પા-
ળીને તરતો તરતો કેટલેક નિવસે મિહલદ્વીપે નીકળશે ત્યાં મિષ્ટ
તળથી અને અતિ પકન ફળોથી સ્વસ્થ શરીરનાળો થકને તે આ પ્ર-
માણે મનમા નિચાર કરે કે -“અહો! હું એકાત અતુરકત, ત્યાગી
હાતા), ભોગી અને લક્ષ્મીનો લહાર છતાં એ દુષ્ટાએ મને કેવી દુર-
સ્થાએ પહોચાડ્યો? તે પ્રીતિ, તે મીઠા વચનો, તે ઔચિત્યાદિ સ
કારો, અહા! આ પાપિનીએ તે બધું એકી સાથે નષ્ટ કર્યું જેનો
સ્વીકાર કરતા મેં ધોતાના કુળ અને શીળની મલિનતાની અને લોક-
ને કાની પણ ફરકાર ન કરી તેનું આતુ ચરિત્ર! જે પુરૂષ અમાવાસ્થા-
ની રાત્રે બધા તાગઓની સખ્યા કરી રોકે તે પુરૂષ પણ સ્ત્રીઓના
દાષોનું પ્રમાણ સ્પષ્ટ (સમ્યક્) રીતે કરી શકતો નથી નાના પ્રકાર-
ના સ્થાનોમા રહેલા દાષોને પરસ્પર ન બોધ શકનારા માણસોપર
આ લાષીને વિધાતાએ સ્ત્રીના મિપથી તેનેજ એક ગોષ્ઠીસ્થાન (વા-
ર્તાસ્થાન) બનાવ્યું લાગે છે તેા મુક્તિમા પણ અતિ વક એવી જ
સ્ત્રીઓની હયાતી હોય તેા કીક (મોક્ષમા પણ સ્ત્રીઓની હયાતી હોય
તેા કીક) એમ જેઓ ચાહના કરે છે, તે પુરૂષો આખે જોતા છતાં પણ
જાતનધ છે, એમ માડ માનવું છે. અથવા તેા હે આત્મા! બીજના
દાષ જોવા કરતા વું પોતેજ નિર્દોષ થઇ બા કારણ કે ઉપાનહથી જેમના
પગ સ યુક્ત છે, તેમને બધી પૃથ્વી ચામકાથી મહેલીજ છે મિત્રદ્રોહ,
કૃતવ્રતા, ચોરી, વિદ્યાસઘાત અને પગ્નીગમન-આ પાપે મહાપાપ
મેં કર્યા છે, અને તેથીજ તેનું આવા પ્રકારનું દુ ખરૂંપદ્મ મેં તરતમાજ
મેળવ્યું છે કારણ કે અતિ ઉમ્મ પુણ્ય અને પાપનું ફળ અહીંજ પ્રાપ્ત
થાય છે. અથવા રાજાનો દ્રોહ કરનાર જે હું તેના એલે દ્રોહ કર્યો તે
તેા યોગ્યજ થય છે કારણ કે જે જેવ કમ કરે છે તે તેવ

■ ” આ પ્રમાણે વિચાર કરતો અને શુદ્ધ ધર્મબુદ્ધિનાળો તે ભો ગાથી વિરમ્ત થઇને ચારણમુનિની પાસે ત્યાજ દીક્ષા અગીકાર કરશે પછી તીવ્ર તપ તપતા નાસિકાના અમલાગપર નિષ્ઠિ રાખીને શુભ આશયથી તે ત્યાજ કાયોત્સર્ગમા સ્થિત થશે

હવે કેટલેક દિવસે પાતાલસુદરીના વહાણે દેવયોગે તેજ કીનારાપર આનશે ત્યા વહાણમા બેમનારા લોકો ઇંધન પાણી લેવાને માટે નીચે ઉતરશે, તે વખતે રમેશ્વરથી વિલાસસુખ મેળવવાને ઇચ્છતી પાતાલસુદરી મુક ઠની સાથે રનેહૂપૂર્વક રમતી રમતી વિવિધ વૃક્ષોની શ્રેષ્ઠ છાયાવાળા કુસુમાકર નામના ઉદ્યાનમા પ્રવેશ કરશે કોતુક સહિત તે બગીચાની શોભા જોતા કાયોત્સર્ગમા નિશ્ચય રહેલા અનગદેવર્તિ મુક ઠના જોવામા આનશે તે વખતે પાતાના પૂર્વના સ્વામી અને મિત્રને જોનારો સરસ આગમ વાળો તે મનમા પ્રમોદ પામી તેમના ચરણમા મરતક રાખી તે મુનિને વદન કરશે મુનિ પણ પાતાના પૂર્વ મિત્રને જોઈ મનમા હર્ષ પામી તરત કાયોત્સર્ગ પારીને તેને જોનારો તે વખતે પાતાલસુદરી વૃક્ષની આડે રહીને તેને જોઇને વિચાર કરશે કે-“ અહો ! એને સમુદ્રમા નાખી દીધો હતો છતાં પણ તે તો હજી જીવે છે તો હવે આ વેરી મુક ઠ અત્યારે એની પાસેથી માફ દુષ્કૃત જાણીને જોડલામા નાવિક લોકોની આદર મને ઉઘાડી ન પાડે, તેટલામા એ દુષ્ટને અહીંજ મૂકીને ખરેખર હું મોટા સ્વાર્થ સાધી લઉં ! કારણ કે પાણી આવ્યા પૂર્વે કરેલા સેતુબધજ વખણાય છે ” પછી તે એકદમ દરીઆ કાઠે જઇને “ અરે ! લોકો ! વહાણમા બેસીને રત્નવર ભાગો કેમકે યમ જેવો ભય કર રાક્ષસ મારી પુઠે આવે છે, તે પાણી મુક ઠને તો એકકોળીયો કરીને ખામગયો, અનેહુ મહાકષ્ટપ્રુપ્તયેગે અહીં જીવતી આવી છું ” આ પ્રમાણે આદરિમક ભય ઉત્પન્ન કરીને અત્યંત ઉત્સુક

એની તે લોકોની સાથે તરત નાવમાં બેસીને વહાણને હુકરાવરો પછી બીજા દ્વીપમાં જઈને કોઈ મોટા નગરમાં વહાણ વિગેરે બધી બાંધ વસ્તુઓને સવરી લેશે (વેચી નાખશે) અને ત્યાં નદ વિદ્યે લોકોની માથે ઝવેઝાથી નાના પ્રકારના લોગ લોગનતી પાતાવમુદરી વેશ્યાપણાને પામશે પછી અમરક્યના લક્ષણથી અને અપેયના પાનથી પુષ્કળ પાપ ઉપાજન કરી મરણ પામીને તે નારકી થશે અને ત્યાં મહા દુઃખો ભોગવશે

હવે અહીં અન ગદેવમુનિના મુખથી પાતાવમુદરીના તથા પ્રકારના ઢાંચો જાણીને મુઠ્ઠા સોગાથી નિવૃત્ત થઈ ત્યાં જ ચારિત્ર લેશે પછી તે બંને મુનિ નિરતિચાર ચારિત્ર પાળીને સર્વે જશે અને ત્યાંથી એક અવતાર (ભવ) કરી માણે જશે

હે રાજન્ ! દ્રોહ કરવાવાળી અને સન્નિવૃત્તિ દયાગિણી એવી તે પાતાની મેળે આલી ગઈ છતાં હજી પણ તું તેને પ્રાપ્ત કરવાને ઇચ્છે છે, તો તેવા પ્રકારની તારી મૂઠ્ઠાને ધિક્કાર છે । તે આતુ ચરિત્ર સાભળ્યું, તો તે પ્રમાણે બધી સ્ત્રીઓનું ચરિત્ર એવું જ જાણી લે કાગળ કે એક દાણું જોતા આખી હાડકાની પરીક્ષા થઈ જાય છે આ પ્રમાણે સર્વ લવનાઓ દોષના પ્રગોષ્ટપ (ઉદ્ધારણરૂપ) છે, માટે હે રાજન્ ! સ્ત્રીયાદિક ઉપગના વ્યાખ્યાનને સર્વથા તથા દર્શને શીઘ્ર આત્મહિત માવના તત્પર થા ” આ પ્રમાણેના સર્વજ્ઞના વાચ્યરૂપ સુધારસના સનાદથી રાજાનો સ્ત્રીવ્યાખ્યાનરૂપ વિષયો આવેગ તરતજ ગાત થઈ ગયો તેથી એવા પ્રકારનું સ્ત્રીચરિત્ર જાણીને નિષયોથી નિરક્ત થઈ રાજાએ તે કેવલી ભગવતની પાસે તરતજ દીક્ષા અહણ કરી પછી વધતા વૈગમ્યના રાજવાળા અને નિ સગ હૃદયનાળા તે મુનિ શુભદ્વાનથી સાતમે દિવસે કેવલજ્ઞાન પામ્યા મર્ત્ય થયેલા તે રાજર્ષિ ધણા વર્ષોમુધી ભવ્યજીવોને પ્રતિબોધીને સર્વ કર્મના ક્ષય થતા અનુક્રમે પરમ પદને પામ્યા

“ હું વત્સો ! આ પ્રમાણેનું શ્રીઓનું આપદ્ય સમજીને તેને આધીન એના કામભોગોથી હવે વિરામ પામી. દન અને મનુષ્યના મનોનાશિન સુખો અનેકવાર ભોગવ્યા છતાં આ છન જરા પણ સંતુષ્ટ થતો નથી સ્વપ્નમાં અનુભવેલા નિપથો જેમ અત્યારે સ્મૃતિ માત્ર છે, તેનીજ રીતે પૂરે ભોગવેલા નિપથો પણ આગળ ઉપર સ્મૃતિરોપજ રહે છે નર અને અમરપલામાં ઘણીવાર વિરયો ભોગ વ્યા છતાં પણ જાહુ એની વાત છે કે પાણીઓ માઢના વરાથી તે વિપયોને જ્યારે મળે છે ત્યારે અપૂર્વ (પૂર્વ નહિ પ્રાપ્ત થયેલા) જ માને છે કશું કે —

“ પક્ષા ય કામભોગા, કાલમળત રૂઢ સંઘમોગા,
અપુષ્પપિ મનરૂ, તદ્વિ અ જોરો મળે સુક્ત ”

“ ઉપભોગ સહિત અન તકાળ સુની કામભોગ પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ આ છન મનમાં તે સુખને અપૂર્વજ માને છે ” હું વત્સો ! પૂરે અગારાહુ જેમ પાણીથી સંતુષ્ટ (વૃક્ષ) ન થયો, તેમ છનને અન તકાળથી કામભોગો મળ્યા છતાં તે તેનાથી વૃક્ષ થતો નથી તે અગારાહુનું ? દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે છે —

“ કોઈક અગારાહુક ઉનાળામાં પાણીનો ઘડો માથે લઈને અગારા બનાવવાને માટે નિર્જળ અરણ્યમાં ગયો ત્યાં તે આમ તેમ ફરી ઘણા લાકડા ઉઠી બધારે જુલ જુલ ઢગલા કરી બાળવા લાગ્યો તે વખતે ભમવાથી, મહેનતથી, લૂ (ગરમ પનન) થી અગ્નિની પામે રહેનાથી, લય કરી ઓઞ્મચતુના અનુભાનથી અને હું સહુ આતપ (તકમ) થી અત્યંત વૃદ્ધાકાંત થયેનો અને ગરીસમાં બાકુળ થયેલો તે કુલમાં લાવેતું પાણી બધું પી ગયો, છતાં લેગ પણ તે સ્વસ્થતા (શાંતિ) ન પામ્યો તેની વૃદ્ધા જરા પણ શાંત ન થઈ પછી ભ્રમિત દૃષ્ટિથી તે ચારે બાજુએ પાણી જતો શુદ્ધગયો અને

આર્તધ્યાનના વશથી સ્વપ્નમાં પોતાને નગરે ગયો ત્યાં તુષાર્ત એવો
તે પોતાના નગરના તમામ ઘરોમાંનું બધું પાણી ખીંચી ગયો, છતાં તે
વોને તેવોજ તુષિત રહેવાથી બધી વાવ, કૂવા અને સરોવરોનું જળ
પણ ખીંચી ગયો, છતાં તેલથી જેમ અગ્નિ અતૃપ્ત રહે, તેમ તે જળથી
પણ જ્યારે તેની પિપામાં ગાત ન થઈ, ત્યારે તે બધી સરિતાઓ
અને સમુદ્રો પણ ખીંચી ગયો, તથાપિ તુષિત રહી પાણીની સોડમાં
ભ્રમતા ભ્રમતા તેણે મરુત્થલ (મરુવાડ) માં અતિ ઉંઠા જળવાળો
એક કુવો જોયો ત્યાં લાંબી લતાઓ વડે કુનામાંથી ખેંચી કહાડેલા
ફર્નના પૂળામાંથી ઝરતા જળના બિંદુઓને તે તુષાર્તની શાંતિને માટે
જીભથી ચાટવા લાગ્યો ” હે વત્સો ! હવે આ દૃષ્ટાંતનો તત્ત્વાર્થ સા-
લજો - “ વાન, કૂપ, મરોતર, નદી અને સમુદ્રોનું તમામ પાણી
ખીંચી પાપુ શાંત ન થયેલી તેની તુષાર ફર્નના અગ્રભાગથી ટપકતા
પાણીના ટીપા ચાટનારો જેમ શાંતિ ન પામે, તેમ સમુદ્ર સદૃશ દેવ
ગર્જના ભોગોથી જે અતૃપ્ત રહ્યા તે પછી કુશાગ્રના જળ સમાન મનુ-
ષ્યના ભોગોથી તમે કેમ તૃપ્તિ પામી શકશો ? ” પુનઃ પ્રભુએ કુમારોને
સ સારની અસારતાગણિત સિદ્ધાંતના સારરૂપ ઉપદેશ આપ્યો તે
આ પ્રમાણે - “ હે ભણ્યો ! પ્રતિબોધ પામો ! તા માટે પ્રતિબોધ પા-
મતા નથી ? કારણ કે વ્યતિક્રાંત થયેલી રાત્રિઓની જેમ પુનઃ મનુ-
ષ્યભવ પામવો મુશ્કેલ નથી. જુઓ-કેટલાક પ્રાણીઓ બાહ્યાવસ્થા-
માંજ મરી જાય છે, કેટલાક વૃદ્ધ થઈને મરે છે અને કેટલાક ગર્ભમાં
ગદ્યા રહ્યાજ ચવી જાય છે જેમ સીંચાણ તીવ્રપક્ષીને છળીને
તેના પ્રાણનું હરણ કરે છે, તેમ તાજા મનુષ્યનું જીવન હરી લે છે જે
મનુષ્ય માતૃપિતાદિકના મોહમાં મુગ્ધ થાય છે, તેને પરભરમા મુ-
ગ્ધિ મુશ્કેલ નથી તેથી દુર્ગતિગમનાદિકના ભયને જોઈને સદાચ-
રણી એના ભવ્યજોગ્યે સર્વ આરભથી વિરમણુ જોઈએ જે પ્રા-

હીઓ આર લથી નિરમતા નથી, તેઓ સ્વકૃત કર્મોના ઉપથી નર
કારિક દુર્ગતિમા પરિભ્રમણ કરે છે કેમકે કરેલા કર્મો ભોગવ્યા વિના
છૂટ મુક્ત થઈ શકતો નથી દેવતાઓ, ગધર્વો, રાક્ષસો, અસુરો, સ્થ
લચરો અને સર્પાદિક, તેમજ રાજાઓ, સામાન્ય માણસો, ઈર્ષીઓ
અને બ્રાહ્મણો—એ બધાને દુષ્કૃત થઈને પોતપોતાના સ્થાનનો ત્યાગ
કરવો પડે છે આશુખ્યમા ક્ષય થયે સતે પોતપોતાના કર્મસહિત
પ્રાણી અકાળે તાડ વૃક્ષપરથી તુટેલા ફળની જેમ મરણ પા
મીને હામભોગથી અને સ્વજન પરિનારથી વિખુદો પડે છે
દેવગતિમા અમૃતારવિમાન સુધીના મુખ્ય ભોગવતા પણ જ્યારે ત-
મને મૃતિ ન થઈ, તો આ મનુષ્યના તુલ્ય સુખથી તમે શુ મૃત થયા-
મા હતાં ? સર્પની જેમ સદા લયકર, સમુદ્રના અર્થવ્ય તરંગની
માફક ફણુલ ગુર અને પરિભ્રમે દારણ એના વિષયોને જાણીને તેમા
આસક્ત ન થાઓ વિષયરૂપ માસમા લુપ્ત મનનાળા પ્રાણીઓ રા
ગાધ, પરન્દા, સ્થિતિ વિનાના, પોતાના હિતથી પરિશ્રુત (ભ્રષ્ટ)
અને હુતાશ થઈ બહુધા નારા પામે છે એમ વીણા અને વાસળી
વિગેરે વાછળના મુતિ મુખ્યત્વક શબ્દોમા (સ્વરમા) આસક્ત થઈ
મૂઠ મનવાળા અનેક પ્રાણીઓ મૃગવાની જેમ નારા (મરણ) પામે
છે શુ ગારના વિચારથી મનોહર અને સુવચિત હાનભાવ તથા નિ-
લાસથી પરિપૂર્ણ (પુષ્ટ) એના રૂપમા દૃષ્ટિ સ્થાપીને પ્રાણીઓ પત-
ગની માફક વિનિષાત (મરણ) પામે છે સરસ આદુરના અભિ
લાપી અને માખણ, મંદિરા, મવ અને માસનુ ભક્ષણ કરનારા પ્રા
ણીઓ બિડિરાના માસમા લુપ્ત બુદ્ધિવાળા ચીન (માછલી) ની
માફક મૃત્યુ પામે છે એમ કુમુમના આમોદ (સુગંધ) મા મોહિત
થયેલા અને ગંધમા અતિ લુપ્ત થયેના પ્રાણીઓ ભમરાઓની મા-
ફક વિનારા પામે છે, છતા મૂઠ મનવાળા છવો સમજતા નથી મૂઠ
અને મનહર સ્વપ્ન મા આસક્ત, દોષ તથા ગુણને નહી જાણનારા,
સદા આનંદવાળા તથા અતી (સ્ત્રી)ના રાગથી વ્યામોહિત મન

વાળાએના અણ પ્રાણીઓ ગજની જેમ (સ સાગના) બ વનમાં બ-
ધાઇ જાય છે ઇત્યાદિ અઠાણ કવ્યોવડે અઠાણ મુત્રોને પ્રતિબોધ
આપીને પ્રભુએ તેમને વૈગમ્યવાસિન કર્યા. પછી ભગવતની વાણી-
નો નિચાર કરતા તે બધા જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પામ્યા તેથી જાણે ગર્ભ
કાલેજ ભોગમેલ હોય, તેમ પૂર્વે ભોગમેલા દેવતાઓના મુખનું તેમ-
ને સ્મરણ થયું એટલે તેઓ ચિંતનવા લાગ્યા કે —“સર્વાર્થસિદ્ધ વિ-
માનમાં જે અતુલ મુખસંપત્તિ છે, તે એકાંત અને અત્યંત એવા મો-
ક્ષમુખની વાનકી જેવી છે તે જ્યાં, અને નવ પ્રનાહ (દ્વાર)થી વહેતી
દુર્ગધથી મિલતસ ગગીગનાળા એવા મનુષ્યોનો આ તુલ્યતર (અત્યં-
ત તુલ્ય) એવો મુખાભામ કર્યા.” આ પ્રમાણે જ્ઞાન ધવાધી પૂર્વે
ધણા કાળમુધી અનુત્તર વિમાનનું મુખ ભોગવેલું હોવાથી આ
ભવના તુલ્ય વિધયોમાં તેમનું મન લેશ પણ રક્ત ન રહ્યું કહ્યું
છે કે —

“અવિદિતપરમાનન્દો, વિપયમુલ મન્યતે હિ રમણીયમ્,
તસ્યૈવ તૈલમિદ્ર, યેન ન દૃષ્ટ ઘૃત ક્વાપિ,”

“પરમાનંદની જેમને ખબર નથી, તેજ પ્રાણી વિનયમુખને રમ-
ણીય માને છે જેણે ધી (ધૃત) જ્યાં પણ જોયું કે અનુભવ્ય નથી,
તેનેજ તેજ પ્રિય લાગે છે.” તેઓ રત્નર્ગમાં અહમિદ્રપણે નિત્ય મુખ
ભોગવતા લાખો વખત રહેલા હતા તેથી તેમના હૃદયમાં ભરતની
આજ્ઞાને આધીન એવું રાગ્યમુખ ફિચિત્ મલ્લ રૂપુ નહિ,
કહ્યું છે કે —

“ક્રીડિતા યે ચિર હસા, નિર્મલામ્બસિ માનસે,
તેષા રુચિર્ન સેવાલ-જટિલે સ્વાતિકામ્બસિ.”

“જે હસાએ નિર્મળ જળવાળા માનસરોવરમાં લાખો વખત
ક્રીડા કરી છે, તેમને સેવાલથી વ્યાપ્ત એવા ખાઈના પાણીમાં કદી

પણુ રૂચિ નજ થાય ' પછી પ્રવર્ધમાન છે શુદ્ધ જ્ઞાન જેમનો એવા તે સ્વામિપુત્રો હાથ જોડી ભગવતને નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે પ્રિ શક્તિ કરવા લાગ્યા કે -“હે નાથ! આ સ સારમા જન્મ, જરા, મરણ અને રોગથી પ્રાપ્તી ત્યાસુધીજ પીગય છે, કે જ્યાસુધી તમારી વાણીરૂપ શુદ્ધ રસાયનનું તે મેનન કરતો નથી હે તાત! ચાર ગતિના દુઃખરૂપ આતપ આત્માને ત્યાસુધીજ તપાવી ગડે છે કે, જ્યાસુધી તમારા ચરણરૂપ વૃક્ષની રીતવ છાયાને તે મેજનતો નથી હે ભગવન્! જ્યાસુધી ભવ્ય છવો જગમ કંપવૃક્ષ એના તમને પામતા નથી, ત્યાસુધીજ તેઓ દુરિથત થઇને સગારમા પરિભ્રમણ કરે છે હે સ્વામિન્! તમે તારવાનાળા છતા જે ભવ્ય છવો સ સારસમુદ્ર તરી ગામ્તા નથી, તેમા મહામોહનું પ્રવળ માહાત્મ્યજ કારણભૂત છે ભરતક્ષેત્રનું અખિલ એકધર્મ ભસે ભરતેશ્વર ભોગવે, અમે તો હવે આત્મહિત કરનારી એવી દીક્ષાનેજ અગીકાર કરશુ ” આ પ્રમાણે વિવચાથી ઉદ્વેગ પામી અત્ય ત વૈરાગ્યયુક્ત થઇ, તૃણની માફક રાજ્યનો ત્યાગ કરીને તરતજ તેમણે પ્રભુ પાસે દીક્ષા અગીકાર કરી અને યત લીધા પછી ઘોડા વખતમાજ ક્ષપકઞ્ચિપર આરૂઢ થઇને ઘાતિકર્મના ક્ષયથી તે સર્વે સર્વજ થયા (કેવલજ્ઞાન પામ્યા)

॥ इति श्री तपागच्छाधिराजश्रीसोमसुन्दरसूरिपट्टप्रभारुर-
गच्छनायकश्रीमुनिमुन्दरसूरिविनेयवाचनाचार्य-
सोममण्डनगणिकृतायां श्रीयुगादिजिन
देशनायां चतुर्थं च्छासः ॥

પન્નમ ઉલ્લાસ.

અન ત મિદ્ધિનાળા, સમાન દષ્ટિવાળા, સુવર્ણ સમાન વર્ણવાળા
જેમનો મર્વ દુઝતમ^૧ અઝત થયેલા છે અને જે સર્વ પ્રકારના વિવાદથી
રહિત છે એવા નવીન આદીગ (ઋષભદેવપ્રભુ) તમને સપ-
તિની પ્રાપ્તિ નિમિત્તે થાઓ.

હવે પાતાના દૃઢ બહુઓ ભગવત પાસે ગયા. એમ ચરપુરૂષો
ના મુખથી જાણીને એ પામી ભરતેથી આ પ્રમાણે વિચાર કરવા
લાગ્યા — “એથીથી ઉન્મત્ત થયેલા ચિત્તનાળા એના મે સેનાને
ઉદ્દેશીને સામાન્ય માણુઓની જેમ આ ભાષ્યોને પણ બોલાવ્યા,
તેથી ખરેખર દુભાર્થને તેજસ્વિપણાથી તે બધા માટે અનોચિત્ય
કહેવાને પિતાની પાસે ગયા અહો ! દેવ અને અમુરોની સભામાં
બેઠેલા તાત પણ તેમના મુખથી આ માટે અનોચિત્ય સાબળીને
મનમાં જરા એ પામશે અને ‘મોટા ભાષ્યે રાજ્યના લોકાલયો કનિ-
ષ્ઠ બહુઓને તેમના રાજ્યની બહાર ગહાડી મૂક્યા’ એ રીતે પિતા
જી અને દેવતાઓ પણ મનમાં સમજી લેશે આયુરગાળામાં ચક્રના
અપ્રવેશરૂપ હેતુથી મત્રી-સામતોએ શ્રેયલા કરાયેલા મે ખરેખર
તે બોદુર્ધ નીતિગાસમાં પણ કહ્યું છે કે —

“બાલમાવાલધિપ્તાચ્ચેન્ન ચલન્ત્યગ્રજાણ્યા,
તયાપિ સ શુભાન્વેષી, પરૂપ તર્જયેન્ન તાન.”

“નાના ભાષ્યો બાલભાવથી કદાચ મોટાભાષ્યની આજ્ઞા પ્ર-
માણે ન ચાલે, તથાપિ શુભાન્વેષી એના તેણે કઠોર રીતે તેમની ત-
ર્જના ન કરવી.”

મારા કરતા તો જેમનું આપેલું લોભ્ય વસ્ત્રાદિ અમણે (માધુઓ)ના ઉપયોગમાં આવે છે, તેવા સામાન્ય પુરૂષોને પણ ધન્ય છે ”

આવી રીતે જાત્ય ત ખેડ થવાથી જેનું મુખ નિસ્તેજ થયેલું એવા ભરત ભૂપતિને જોઈને તેનો ખેડ દૂર કરના માટે મુરે દે પ્રભુને આ પ્રમાણે પૂછ્યું કે —“હે સ્વામિન! અવગ્રહ કેટલા છે? અને તેના જ્ઞાનથી કુળ શુ ?” આવો પ્રશ્ન સામળી પ્રભુ બોલ્યા કે —“હે સૌમ્ય! અવગ્રહ પાંચ કહેવા છે તે આ પ્રમાણે —એક પર્વતની દક્ષિણ દિશામાં સૌધર્મે દ્રવો અવગ્રહ અને ઉત્તર દિશામાં ધૃશાને દ્રવો અવગ્રહ —એ પ્રથમ દેવે દ્રાવગ્રહ કહેવાય છે ચક્રવર્તીનું છ ખંડ પૃથ્વીનું સ્નામીપણ છે તેનો બીજો અવગ્રહ, સ્પર્શના રાગનો ત્રીજો અવગ્રહ, ગર્યાતર (મહાનના સ્નામી) નો ચોથો અવગ્રહ અને માધર્મિક સાધુ કે જે પહેલા આવીને રહેલા હોય તેમનો પાંચમો અવગ્રહ સમજવો. તે પાંચે પોતપોતાના અવગ્રહનું જ્ઞાન આપેલા ઇષ્ટાર્થસિદ્ધિને પામી છે ” તે વખતે સૌધર્માધિપતિએ પ્રમુદિત થઈને ભગવતને આ પ્રમાણે કહ્યું કે —“હે નાથ! સર્વ અમણ મહાત્માઓને મારા સર્વ અવગ્રહની હું અનુજ્ઞા આપું છું ” આ પ્રમાણે સાલગતા ભરતે ધરને વિચાર થયો કે —“હું પણ સાધુઓને મારા અવગ્રહની અનુજ્ઞા આપું, કારણકે એટલું કરતા પણ હું ધન્ય તો થાઉં !” પછી પોતાના અવગ્રહની અનુજ્ઞાથી થનાર પુન્યના કુળની આશાથી ભરતે કાંઈક અંત કરણમાં પ્રમુદિત થઈ ભગવતને કહ્યું કે —“હે તાત! છ ખંડ ભરતભૂમિમાં સર્વ ત્રિશક થઈને સાધુ મહાત્માઓ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે વિચરે એવી રીતે હું મારા અવગ્રહની તેમને અનુજ્ઞા આપું છું પરંતુ હે તાત! આ લોભનનું હવે મારે શુ કરવું ?” ભગવત બોલ્યા —“હે રાજન! શુદ્ધ ધર્મ અને ક્રિયામાં ઉદ્યુક્ત હોય, સ્વરૂપ આરણ અને પરિગ્રહવાળા હોય, પાંચ અલુપ્તતને ધારણ કરનારા હોય અને જેઓ સર્વચારિત્રને ઇચ્છતા હોય એવા

અમલોપમકો (આવકો) પણ સત્પાત્ર કહેવાય છે ” (અહીં ભગ-
વતે તે અન્ન આવકોને આપનારું સૂચવ્યું છે.)

પછી પ્રભુની વાણીથી શ્રદ્ધાચક્ર થઇને નરાધિપ ભરત કોઈતું
પણ નિવારણ કર્યા શિવાય સર્વ આંકોને દરરોજ ઉત્તમ ઉત્તમ ભો-
જન જમાડના લાગ્યા પછી રસસહિત આહારની લાલચ (આમંત્રિ)
થી આસ્તે આસ્તે ઘણા લોકો દલ (કપટ) થી આંક બનીને પૂર્વ-
ના આવકોમાં ભળતા ગયા એટલે તેની સંખ્યા વધી પડી. એક
વખતે મનમાં કંટાળો લાગીને રસોડાઓએ ભરત મહારાજને નિ-
નતિ કરી કે — “હે દેવ ! સંખ્યામાં ઘણા વધી જવાથી આ આવકો
હવે જમાડી શકાતા નથી ” તે સાંભળી તાત્કાલિક શુદ્ધિશાળી એવા
રાજાએ દાનગાળાના ગસ્તા ઉપર મૂક્યો બીજા વિખેરીને આંકોની
પરીક્ષા કરી ? પછી જોયો પરીક્ષામાં પાસ ન થયા, તેમને રાજાએ
આંકોથી પૃથક્ (અવગ) કર્યા અને જોયો પાસ થયા તેમના દ્વંદ્વ
ઉપર કાંકિણી રત્નથી ત્રણ ત્રણ રેખાનું ચિન્હ કર્યું પછી દર છ છ
મહિને રાજા નવા આવકોની પરીક્ષા કરતા અને તેમાં જે પાસ થતા
તેમને પુનઃ નિશાની કરતા હતા આ પ્રમાણે ખરા આવકો દરરોજ
ભરતચક્રીને ત્યાં ભોજન કરતા હતા

ચક્રીની પ્રરજાથી જિતો મવાન્ વર્ધ્ધતે મીસ્તસ્માન્માહનમાહન-
“તમે છતાયા છો, ભય વધ્યા કરે છે, માટે આત્મશુદ્ધિને તમે મા-
હણો મા હણો” આ પ્રમાણે રાજાને સાવધાન કરવા માટે તેઓ પ્રતિ-
દિન બોલતા હતા સર્વદા એ પ્રમાણે બોલનાથી શુદ્ધ આવકધર્મમાં
સ્થિત એવા તેઓનું અનુક્રમે માહુનાર એવું નામ પ્રસિદ્ધ થયું
આવડના અનુષ્ઠાનગર્ભિત ભરતેશના બનાવેલા વેદોને ભણતા અને
ભણાવતા તેઓ આવકધર્મના વિસ્તાર કરવા લાગ્યા આ પ્રમાણે
તેમના વરામાં ઉત્પન્ન થયેલા (આલ્મજી) અનુક્રમે સૂત્ર (સૂતર) ની

૧ જે ખરા આવકો હતા તે તેના પર ન ચાલ્યા બીજા ચાલ્યા ૨ આલ્મજી

જનોઈને^૧ ધારણ કરનારા થયા, સુવિધિનાથ ભગવતના તીર્થ સુધી તો તેઓ મહા આસ્તિક હતા, પરંતુ સુવિધિનાથ અને રીત લિનાથ ભગવતના આતરામા કાળના પ્રભાવથી પ.યોપમના થોથા ભાગ જેટલો કાળ સાધુનર્મનો વિચ્છેદ થયો, તે વખતે સાધુઓના ભાવથી લોકો આ માહુનોને ધર્મમાર્ગ પૂછના લાગ્યા. કેટલાક વખત સુધી તો તેઓએ યથાર્થ માર્ગ કહ્યા, પણ પછીથી આસ્તે આસ્તે સાધુઓના અભાવથી નિરકુશ બની ગયેલા તેઓ સર્વદા પોતાના સતાનના સુખનિર્વાહની કામનાથી ‘ સુવર્ણ, ગ્રામ, ભૂમિ અને બીજી પણ પ્રિય વસ્તુ માહુનોને દાનમાં આપવાથી મહાધર્મ થાય છે ’ એ રીતે ભારે લોકોને સ્વેચ્છાથી કહેવા લાગ્યા, અને પોતે પરિગ્રહ અને આરભમાં મગ્ન તથા અબ્રહ્મ (મૈથુન) માં આસક્ત હોના છતાં પોતામાં બ્રહ્મબીજપણું હોવાથી તેઓ પોતામાં પાત્રપણું સ્થાપન કરના લાગ્યા. મુગ્ધ લોકોને કમવાને મારે પોતાને ઇંદ્ર એના દાન, ક્રિયા અને આચારે ગર્ભિત નવા શાસ્ત્રો તેઓ પોતાની મુઘ્ધા મુજબ રચના લાગ્યા. સાધુઓનો અભાવ હોવાથી અજ્ઞ લોકો તેમને સ.ગુરૂ તરીકે માનવા લાગ્યા, કારણ કે વૃક્ષ વિનાનાં દેશમાં એરડા પણ મોટા વૃક્ષ સમાન માન પામે છે (મનાય છે) મુગ્ધ લોકો તેમના વચનને વે.પદની માદક સત્ય માનવા લાગ્યા ‘ જન્માધ માણસને ખેડતે બતાવેલા માર્ગમાં પણ શુ સદેહ હોય અર્થાત નજ હોય ’ આ પ્રમાણે રફતે રફતે તે માહુણા જિનમતનો દોહ કરનારા ઘઈ પડ્યા. ‘ રનામી વિનાના રાજ્યમાં શુ કોટવાળો ચોર નથી થતા (ચોરી નથી કરતા) ’

આ રીતે પ્રથમ મજ્જના અઘાણ પુત્રોનો ભરતે પ્રતિષેધ કર્યો તેવું વર્ણન કર્યું, હવે બાહુબલિનો પણ તેણે કેવી રીતે પ્રતિષેધ કર્યો તે સજ્જી વૃત્તાત કહેવામાં આવે છે

એક દિવસે રાજાઓ, અમાત્યો, માર્થેયો, શ્રેષ્ઠીઓ, નરહોરો અને ભારતલોકોથી સેનાતા અને રાજસભામાં બેઠેલા શ્રી ભરતે. રત્ન નમસ્કાર કરીને સેનાપતિએ આ પ્રમાણે વિજ્ઞાપિ કરી કે—“ સ્વામિન્ ! એક હુજ પણ આયુરશાળામાં પ્રવેશ કરતું નથી તે વખતે ભરત આ પ્રમાણે બોલ્યો — “ ભરતક્ષેત્રમાં મારો આજ્ઞા માનતો હોય એવો હુજ પણ કયો વિરોધી ધીર (મોટો શત્રુ) હતોવા બાકી રહી ગયો છે ? ” તે સાંભળી વૃદ્ધ અમાત્ય બોલ્યો “ હે દેવ ! પ્રતાપમાં સૂર્ય સમાન એના તમારે ભરતક્ષેત્રમાં મહાબૂધ દેવ કોઈ પણ જીવવા લાયક જોવામાં આવતો નથી છતાં દેવતાઓ અધિષ્ઠિત એવું ચક્ર આયુરશાળામાં પ્રવેશ કરતું નથી તો કંઈક વિચારવા જેવી બાબત છે અથવા તો ઠીક અત્યારે સાભર્યું બલિષ્ઠ બળને દુર્માયનાર અને બહુલીદગના રનામી એવા તમારા નાન ભાઈ બળવાન બાહુબળિ હુજ પણ તમારી આજ્ઞા માનતા મધ્ય એક બાજુ આપની સર્વ સેના હોય અને એક બાજુ એક બાહુબળિ હોય, તો પણ આખા જ્યોતિશ્ચક્ર સાથે સૂર્યની સમાનતા ન થાય તેમ સમાનતા થઈ શકે એવું નથી

પૃથ્વીપર આપ મહાબળવાન રનામી છા, અને રનામી ધર્મ સ્વામી છે; પરંતુ હે દેવ ! અત્યાર તો તે તમા બને કર મહાબાહુ (જબરજસ્ત) છે, ‘ જરેખર આ એક ન જતા ભરતભૂમિમાં મે જુ જીત્યું ? ’ એમ માનીને આ ચક્ર લગ્નિય ધર્મ આયુરશાળામાં પેસતું નથી, એમ હું ધાર હું સાક હું પર્વ સુધી સ આમ કરી સમગ્ર રાજાઓને સાધનારા (વશ કરનાર) એવા તમારી જો નાનો ભાઈ બાવી રીતે અનહીલના કરે તો લોકો તમારી હાસી થાય એ ઉઘાડી વાત છે ” કહ્યું છે કે —

“ સ્વેન્વજ્ઞાસ્પદ તન્વ—ઝાઝૈર્ધર્વ્ય પરેષુ યત્;
 નરોઝનાસ્તૃતલ્લદ્ગોર્ગો—હોચવદ્ધસ્પતે જનૈઃ, ”

“પવન ઉપર કંઈ પણ પાધર્યા વિના તેના માથા ઉપર ચદ્દવો બાધનાર માણસની જેમ, પોતાના સળધીઓમા અવજ્ઞા (અપમાન) પામતા છતાં પર (ગુન) ઉત્તર આજ્ઞાનું એકધર્મ સ્વચાલનાર માણસ લોભોમા હાસ્યાસ્પદ થાય છે ”

આ પ્રમાણેની અમાત્યની ગિરા (વાણી) થી પ્રેરાયેલા અને નાના ભાઈના દુર્વિનયથી દુભાયેલા તથા વેરભીરૂ હોનાથી સામભેદ થીજ નાના ભાઈને વગ કરનારે ઇચ્છનારા બરતે દૂતકાને સાગી રીતે ભજનાર એવા સુવેગ નામના દૂતને ગિખામનું આપી સારા પારનાર સહિત બાહુબળિ પાસે મોકલેલા તે વખતે ઉઠતા પહેલાજ એને જમણી છીક થઈ, રથપર ચડતા વચ્ચેનો છેડા ખીનામા ભગયો, ‘આ કાર્ય કરવામા દૈવ અવળું છે’ એમ બળે કહેતું હોય તેમ રસ્તે જતા તેનું વામ (ડાહ્યું) નેન વાર વાર ધ્રુવના લાગ્યું, અશુભમૂચક હરિણે જમણી બાજુએથી ડાબી બાજુએ ઉતાવળથી ઉતર્યા, કંઈને સૂચનનારી દુર્ગા તેની ડાબી બાજુએ ઉતરી, તેના ગમનને રોકવા માટે બળે દૈવે આજ્ઞાજ આપી દીધી હોય, તેમ લાભો કાળો સપ તેની આગળ થઈને આડો ઉતર્યો. આના પ્રકારના વિશ્વાને સૂચનનારા અપશુકનોથી સ્ખલના પામ્યા છતાં સ્વામીના આદેશ મા અત્યંત કાવળ રાખનાર સુવેગ જરાપણ અટક્યા વિના આવતો થયો.

રરતામા યમરાજની રાજધાની સમાન લાયકર અને વાધ તથા ગિ હાલિકાં બનાસ એવી નિરાપ અટલીઓનું ઉદ્ધિ ઘન કરીને પછી સર્વ અતિશય મળનાનું એના બાહુબળિ રાજાની અન્યાયની અર્ગલા તુલ્ય આજ્ઞાથી મૃગવાઓ પણ જના એક પને ઉસા થઇ રહ્યા છે, સર્વ ગામ, પુર, પતન અને કુર્ષિ જ્યાં સમૃદ્ધ (સમૃદ્ધિમાન) છે અને મુખ (શાંતિ) તથા સો (સ્વસ્થ) રાજાથી જે નિકસિત (હર્ષિત) છે એવા બહલી દેશમા તે આવ્યો ત્યાં દરેક ઠેકાણે તે આદિનાથ

ભગવતની તથા બાહુબલિ રાજની, હર્ષપૂર્વક જોનાળીયાઓથી
ગવાતી ગુણાળીને સાલણતો, ભરતરાજના હાથને લીધે અનાર્ધ
દેરામાથો નાશીને જાણે તે દશનો આશ્રય કર્યો હોય એવા કોડા
એન્ડોને જોતો, જેમણે દાનજ એક વ્રત છે એના એથી લોકોથી મીઠા
વચનોપૂર્વક દાન લેવા માટે વીનગતા એના યાચકોને દરેક ગામ અને
શહેરમાં અવસોકતો, ભગતક્ષેત્રના સ્વામી એના ભરતને પણ ન
જાણતા એવા, મુનદામુન બાહુબલિ નેજ સર્વ જગતના સ્વામી
તરીકે માનતા અને પોતાના પ્રાણ આપીને પણ સ્વસ્વામીનું પ્રિય
(દિત) કરનારે ઇચ્છતા તથા મદા પ્રસન્ન રહેતા એના બહુલીદેશના
લોકોને રસ્તામાં વાગવાર બોલાવતો એવો તે સમૃદ્ધિથી સ્વર્ગપુરી
સમાન તથા ખાંધ અને મુવાડુંના ઉચા કિંચાથી પરિવેષિત (પરાયેલી)
એવી તક્ષશિલા નગરીએ પહોંચ્યો.

ત્યાં વિસ્તીર્ણ છતાં આરતાજતા માણસોથી નામ્હા લાગતા ગજ
માર્ગનું અનલોકન કરતો, પરદેશી લોકોએ નાના પ્રગ્ગરની વસ્તુઓથી મ
રેવા અને તે તે વસ્તુઓની ગણિતો રાખના બાળ્યોદયથીજ જાણે અહીં
આવી હોય એમ દુકાનોને જોઈને કંઈપના કરતો, સારા અલકારવાળા,
રૂપ અને સૌભાગ્યથી ચોભાયમાન અને હાથપર આવીને બેઠેના જાણે
દેવતાઓ હોય એના મહેબૂબો (મોઢા એથીઓ) ને વિશ્વમયસહિત
જોતો, રસ્તામાં વ્યાક્ષેપ થનાથી ભૂથી ગમેલ પોતાના સ્વામીની
ગિખામણને સભારતો એવો સુવેગ દૂત આસ્તે આસ્તે રાજના
સિંહદ્વાર (મુખ્યદ્વાર) આગળ આવ્યો પછી જગતમાં અદ્વિતીય
બાહુબળનાળા, નિરાવ ઐશ્વર્ય અને સપાનાળા, અદ્વિતિમ (સ્વા
ભાવિક) તેજની જોણાથો સૂરની જેના દુર્ગેશ્વ (દુ જે જોઈ રાકાય
એવા), કુમાર, અમાત્ય, સામંત અને સાર્થકો જેના ચરણ સેવી
રહ્યા છે એવા, ગારે બાણ પોતાના સેવકોને માથાણુ નજરથી જોતા
એવા તથા રાત્રરૂપ કંઈ નિકંદન કરનારા એવા નંદા

ની આજ્ઞાથી સલામા દાખલ થયેલા સુવેગે પૂર્વે વણુ વેણા એવા બા
હુબલિ રાજને પ્રણામ કર્યા

‘આ મારા ભાઈનો માણસ છે’ એમ બહુ સ્નેહાદ્રે દૃષ્ટિથી
જોતા બાહુબળિએ ઉતાવળથી તેને આ પ્રમાણે પૂછ્યું — ‘હું ભદ્ર !
અતુરગણો સેના અને ચક્રથી જોણે સર્વ રાજાઓને તાબે કર્યા છે
અને લાખો વખત નિગ્નિગ્ન કરીને અયોધ્યામાં આરેલા છે તથા સ્ત્રી
પુત્ર અને પૌત્રાદીથી જે પરવરેલા છે એવા વિજયવત મારા મોટા
ભાઈ હરતેશને કુરાળ છે ?’ આ પ્રમાણેના પ્રશ્ન સાંભળી પાતાના
સ્વામીનો ઉત્કર્ષ અને શત્રુઓનો અપકર્ષ કરનારી ધમ્માવાણી,
જેના ક્ષોભ માત્ર ગળી ગયો છે એવો અને બોલવામાં ચાલાક એવો
સુવેગ કહેના લાખો કે — ‘હું રાજા ! જેની આજ્ઞાએ વજ્રપજરનો
આગ્રય લેનારા એના માણસોનું યમરાજ પલ કોઈ વખતે અનિદ્ર
કરનાને સમર્થ નથી, તો સમુદ્રાત વસુદાના આમી એવા તમારા
મોટા ભાઈના અભદ્ર (અગુમ) ની તો મરકા પછુ કયાથી સભરે ?
નિયાત કરીને લાખે વખતે ઘેર આરેલા તેમણે મળવાની ઉત્કંઠાથી
નાના ભાઈઓને સ્નેહપૂર્વક બોલા યા હતા પછુ તેઓ મોટા ભાઈનું
કેંકેક અનુચિતપણું મનમાં કંપાને રાજ્યનો ત્યાગ કરી પિતાજીની
પાસે ગયા અને તેમણે તરતજ દિક્ષા અંગીકાર કરી લીધી તેમના
વિયોગાગ્નિથી તે અત્યારે મનમાં બહુજ સતાપ પામે છે, તો તમે
ત્યા આવીને સ્વસમાગમરૂપ જળથી તેને શીતન (શાત) કરો તમે
તેના સગા ભાઈજ છો અને અત્યારે તેના સાપગ્ય (શત્રુ) પત્ત છે,
હું રાજા ! ચક્રીના આખા રાજ્યની અદર ભાઈ તરીકે આધ્યાત્મિક
લાકડી સમાન તમે એકજ છો બહુઓના નિયોગથી બંધિત થતા
મોટા ભાઈને મળવ ને માટે તમારી ત્યા આવવાના અત્યંત રાહ જો
વાય છે કહ્યું છે કે —

“ સ નિ સ્વોઽપિ પ્રતિષ્ઠાવાન્, સેવ્યતે ય. સ્વમ્ન્યુભિ,
તે સમૃદ્ધોઽપ્યવજ્ઞાત, પ્રતિષ્ઠાં તુ ન વિન્દતિ. ”

‘ જે પોતાના બધુઓથી સેવાય છે, તે નિર્ધન છતાં પ્રતિષ્ઠા-
વાળો છે, અને જે સમૃદ્ધ (શ્રીમાન) જતા બધુઓથી અનજ્ઞા પામે
છે તે પ્રતિષ્ઠાને પામી શકે નહીં ’ વળી ઇંદની જેવા તેજસ્વી
અને અખડ શામન (હુ-મ) નાળા એના ભગ્તેશનો તેની સેના ક
રનારા સર્વ રાજ્યોએ બાગ વરસ સુધી નિરતર અસાધારણ ઉત્તમ-
પૂર્વક જ બહુ ભરતના ઔશ્વર્યનો અભિષેક કર્યો, તેને શુભ પ્રમગે
પણ સર્વ ઔચિત્યમા કુશળ છતાં તમે લડુ બધુ ત્યાં ન આપ્યા
તેથી કેટલાક લોકો ‘ તમારા બંને વચ્ચે પરસ્પર કલહ છે ’
એવી ગાંઠ કરે છે અને તે હડીકત હેંગાજન ! મિત્રોના દુષ્ટ્યમા અત્યંત
દાહતુલ્ય છે અને પગે નિમ્ન જોધને સતુષ્ટ થનારા શત્રુઓના મનને
મતોનકાર થયે ન છે માટે હું બૂપતે ! માર્ગભ્રમ એના તે વહિલ
બધુની પાસે તરત આવીને તેની સેના કરો, કે જેવી શત્રુઓના મનો
મથા મનમાજ નિનય પામે વિજ્ઞ, ગાના, તેજસ્વી, ન્યાયનિષ્ઠ,
લક્ષ્મીના ભઠાર એના ગ્રામ ભાષ્ટને જો તમે સ્નામી તરીકે સ્થાપો,
તો તે ખરેખર ! મુનર્પી અને મુગન જેવું થાય વળી સાર્વભૌમ-
પણાથી પણ જો એની સેના કર્યો તો તે સેના મોટાભાઈ ઉપરના
નિનય અને સ્નેહને લોકોમા પ્રમણિત કરશે. વળી એવું અપમાન
કરતા તેમની માથે ભ્રાટમાન હોવાથી એ માટે અગ્રિય નહિ કરે,
એમ પણ મનમા સમજશે નહિ કારણ કે સમામના પ્રસંગમા
સ્વજનસબધ ગણતો નથી જે સ્નામીના રોષ અને તોનતુ
રંગ સાક્ષાત્ જોનામા આવે, તેના સ્નામીની આત્મહિતૈષીએ
(પોતાનું) લડુ ચાહનારાએ) તો ગદા આગધના (સેના) જ
કરી, નિરાધના કદી પા ન કરી મનામમા સમગ્ર રાજ્યોને
લીધામાનથી છતીને તુદ્ધ હિમનતપર્વતમુખી એણે ભારતભૂમિ
ગાંધી લીધી છે, અને અયસ્કાત મણિ જેમ લોખંડને ખેચે તેમ
પ્રદુષ્ટ પુણ્યથી ખેંચાયેલા મનુષ્યો, મુગે અને અસુગે સેવા કરનાર

ભગ્તેશ્વરના પાને આવે છે મનુષ્યો અને દેવો તો દૂર રહો પણ
 પોતાનું અર્ધ આમન આપસમાં ગાંધર્ભ પાન પ્રમેદથી તેનું
 બહુમા । કરે છે ગર્વથી તેની અન્યા કનાર મૈત્ર્યસહિત રણસ-
 આમના તેના મૈત્ર્યરૂપ સમુદ્રની ભરતી આવતા સાથનાના સૂર્યની
 મુકીની જેમ ઉડી જાય છે આખી પૃથ્વીને પ્લાવનમાન કરતા
 એના જેના હાથોએ, અશ્વો, રથો અને મુલ્ટિ સમુદ્રના કંથોવની
 માદર કોનાથી અટકાનો શકાય તેમ છે ? એક મ આવતી મ ખ્યા
 બ વ શત્રુસેનાને અટકાવવાને તેનો એક મુલેજ સેનાપતિ પણ
 મમર્થ છે, જેણે લીલામાનમાં સર્વ ગતુઓને પરાજિત કર્યા છે
 એનું જેણે મૂંઢુ ચક્રાચર કાળચક્રની ૧૧૨ આવતુ કોનાથી ઝાકી
 શકાય તેમ છે ? વાછિત સર્વ વસ્તુઓના હગવારૂપ અને ભા પથી
 આકર્ષીત એના નવે નિધાન મહામળ તેમના પગનાં નીચ સ થયે છે
 તેના હે રાજત્ ૧ કમ કટુક ધના પણ પગિભામે હિતધરી એણે મા-
 કહ્યું જે તમે માનતા હો, તો એકમઆનથી ત્યા આ રીતે તે માત્રા
 ની મેરા ક । તમે મારા આમીના લયુ બધુ છે માટે રતેહધા આ
 પ્રમાણે કહેણુ પડે છે હવે તમને ભામે (હિચિત લાગે) તેમ કરો
 કાગળ કે શુદ્ધિ કર્માનુભારિણી છે ”

આ પ્રમાણેના મુરેગદ્વતના કોમળ અને કંકર રથનો મામ
 ખીતે સરભઆમીના પુન બાહુબનિ ગજ આ પ્રમાણે કહેવા
 લાગ્યા કે—

“ હે મુરેગ ! મર્સાગે મ પૂર્વ છતા બહુ દૂર ગહેનારા પોતાના
 સ બધી ॥ કુગાગ સમાચાર તેમના પામેથી આવેલ માનસને પૂછવા
 એ દૂપભરૂપ નથી બીજી લોભાર્ત રિત્તનાગા એ ભરતને નાના
 ભાઈએ પ્રિતિને રતેહ તો તેમના ગળય મહાજ કરવાનોજ જાણ
 આપ્યો છે, તો આ તારા મૃપાન્યરોથી શુ વિશેષ છે ? અન્ય
 રાજ્ય મદ્દલ કરવામા બગ હોનાથીજ તે મોટાભાઈએ આ લો

વખત મુધી નાના બહુ જોના નાજ્યો ન લીધા, એમ માઝ માનવું છે કારણ કે અન્ય ગણના અદલ કરવારૂપ વસપાગનો અમાન થતા ખીજ આધારના અભાવમા જઠનાસિ જેમ આતર ધાતુઓને પણ અદલ કરે છે, તેમ તેને અત્યારે તે ભાગજોના રાજ્યો લીધાં છે 'મોગભાગ્યે તુજના કર્મ છતાં મોટાભાગની માથે યુદ્ધ કેમ થાય?' આ પ્રકારના સિદ્ધાંતો નિર્લેલી થ નિ તે નાનાભાગજોએ દીક્ષા અગીકાર કરી વાંધી છે હું તેવો લોભરહિત કૃતિનાગો અને દાક્ષિણ્યવાળો નથી અજ એવો તાગે રનામી અત્યત લે મામિભૂત વયેય જણાય છે, કે જેથી પિતાએ આપેલ આ મારગ ગમ્યને પણ તે છીનવી લેનાને તૈયાર થયો છે પણ હું ભદ્ર 'તેમ કુવાધી તે પોતાના ઘરના ધીધી પણ અન્યથ શ્રદ્ધ થને નાનાભાગજોના ગમ્યોને લીધેનાધીજ એણે હઠબમા નહ રોપ્યો છે, નો હવે હું તેની મારે કંઈક હો તો તેમા મારે ચો દોષ છે? તે તુજ કહે નાનાઓ ને પોતાનાપર મોટાનો અકૃત્રિમ મનેહ વ્યુએ તો ગાયોની પાડાડે નાછડાની જેમ તેઓ તેમની પાડા પાડા કર્યા હો, પણ ભગ્નનો તેવો મનેહ નથી વળી પ્રથમ તીર્થંગ, પન્થ બ્રહ્મચર્ય અને સ્વર્ગ પ્રાપ્તિના નાશ્ત્રીરૂપ એવા એક પિતાશ્રીજ અમારા સ્વામી છે 'હું 'મિથ્યાભિમાની અને વાન્યના દીટ સમાન ભગ્ન અમારે સ્વામી' એવી કિંવદંતી પણ અમાન હસ્થમા ત્રાંદા (લગ્ન) નો આમોહ ઉત્પન્ન કરે છે હવે તો કિં આત્મનેહરી પણ હું એની એવા કંઠે તો પણ ખરેખર લોગના મુખે દા હું ન હોવારી 'આ ચક્રોપજ્ઞાથી એને સેવે છે' એમ જોલિતા તેઓ ગી ગીને અરધી મોડે? સદ્ગામના પ્રસન્ન ગમ્ય સ્વજનસમૂહના અશ્વાવધી તે કાચ માન ગમ્યને સહન નહિ કરે, તો તેણે આવું જ ખજુ ગમ્ય હું પણ સહન કરીગ નહિ. હું માનુ છું કે-એનાપતિ જેમ સર્વ ગમ્યોને લાભે વખતે જીતીને તે એવી પોતાના સ્વામીને આપે, તેમ મારા મારેજ એણે આપવું એવું ઉપાદાન કર્યું છે કહું છે કે —

“ કણ્ઠર્જિતાયા નિર્માર્ગ્યૈ, નિયો મોક્તા મયેત્પર,
 દલિતેક્ષો રદૈર્દુ સ્વા-જિદૈનાપ્નોતિ તદ્વસમ્ ”

“ ભાગ્યરહિત પુરુષોએ કષ્ટથી ઉપાર્જન કરેલ લગ્નમીના લો-
 ગનનાર બીજોજ થાય છે દાત કષ્ટથી નેનડીને આવે છે, પણ તેનો
 રસ (સ્નાન) તો જીવનેજ મળે છે ” તારા રાગની જેમ જો હું
 તુજાપાત્તિ થઈને ભ્રમણ કરું, તો મહાહિમવત પવિત્ર શુભી ભૂમિને
 સાધી શકું, પરંતુ નિર્બળ પુરુષોપર નિમા કયા હોવાથી તથા
 સ્વરાજ્યના સુખમા સત્વર હોનાથી બીજા રાજ્યોને અકુળ કરનામા
 હું ઉભીસીનતાજ ધારી બેઠો છું લોકથી પરાલન પામેલા એના
 હજારો રાગઓ અને તેની એના કરો, પરંતુ મતુદ મનનાળા એના
 અમે તેની ગા માટે સેના કરીએ ? જો કે દીન નયન બોલીને, નમીને
 અથવા વાર વાર બીજાની ખુશામત કરીને મોઢું ગળ્ય પલ મેળવી
 રામય, પરંતુ તેના ગગનનું અમારે કશું પ્રયોજન નથી તાતના અગ-
 નામા ભક્તિમાન હોનાથી મોઢમે દ્ર, તેમનો આધ (પ્રથમ) પુન
 હોનાને લીધે ભરતું મહુમાન કરે છે, પણ તેના વીર્ય કે એથિયના
 ગુણોથી તે તેનું બહુમાન કમ્તો નથી તેના અવ (સંય) રૂપ સમુ-
 દ્રમા બીજા રાગઓ સે યસહિત લલે સાધનાની મુડી જેવા થાય,
 પણ હું તો ત્યા તેજથી દુ સહ એવો વડનાનવ ચમ્પા સેનકો ગગને
 વખાણે, માતા પુનને નખાણે અને ચાયકો દાતાને વખાણે, છતા તેથી
 તે પ્રતિષ્ઠાપાન થતા નથી જે પોતે નપુ સક જેવો છે, તેના સેનાપતિ,
 આયુધ અને ગજાદિ બાજનું વાર્તન કમ્તુ, તે અગ્ની પાસે દીના
 નો ઉગ્રોત કરવા જેવું નિષ્ફળ છે શૂરપુરુષોને સેનાદિ આડબર તે
 શોભામાન રજસ આમમા અગ્તા તેઓ પોતાના પ્રચડ બાહુદડ
 નેજ દૃઢ્યમા સહાયમરક માને છે મારા ભાઈના બાહુબળને તો હું

પહોલેથીજ જાણ છું. કારણ કે બાધ્યાવસ્થામાં ફીડા કરતાં હું તેને સેક્ટોનાર આકાશમાં ઉડાડતો હતો, અને પછી ‘અરે આ બિચારો મુવો’ આ પ્રમાણે દેવતાઓના કહેવાથી નીચે પડતા હું દયા લાવી તેને બે હાથથી અંદર ઝીંટી લેતો હતો. અત્યારે તે ઐશ્વર્યથી આ અદ્વિત થઈ ગયેલ છે, તેથી તે બધું ભૂલી ગયો હોય એમ મને લાગે છે, કે જેથી તે આ પ્રમાણે મને આજ્ઞા કરે છે. આટલા તેના ઐશ્વર્યને જો હું સહન કરું છું, એજ મારી સેવા છે. કારણ કે વાધની પાસે તો એવું જ મોકલવું, કે જેવું તે મક્ષણ ન કરે હવે છે. નરે કહું છું કે, વી ગણિમાની ભરત જો મારી મેરાને ધ્વજતો હોય, તો એકવાર પોતાની વીરવૃત્તિ સ આમમાં મને બતાવે. માટે હું મુવેગ । તુ વેગથી જઈને તાગ સનામીને કહે કે, કેસરીમિ હું જેમ પવાણુ ન મહું, તેમ બાહુબળિ તમારૂં સાસન (આજ્ઞા) સહન કરતો નથી.”

કુમારો, અમારો અને સામ તોએ જોઈથી સ આમને મૂચનનારી એવી પોતાના સનામીની વાણી હર્ષાશ્રમપૂર્વકજ સ્તુત કરી લીધી.

હવે પોતાના સનામીની આજ્ઞાથી કોનાયમાન થયેલા હતા અગરક્ષકોએ તેને જાણતા જના લીધો એટલે મુવેગ કઈક ધૈર્ય પકડીને તગતજ સલામાથી ઉઠી આવતો થયો. રસ્તે ચાલતા તેણે આ પ્રમાણે નાગરિકોનું પરસ્પર બોલવું સાંભળ્યું — ‘આ નરો પુરૂષ કોણ છે ? એ ભગતનો દૂત છે તે ભરત કોણ ? બાહુબલિનો મોટાભાઈ ત્યાં છે તે અત્યારે ત્યાં છે ? અયોધ્યામાં રાજન ભોગવે છે, તેણે અહીં આને શા માટે મોકલ્યો ? પોતાની મેરા કરના બાહુબલિને બોલાવવા માટે ત્યારે તે દુર્દેવથી હણાયેલો લાગે છે કેમકે ત્રણ જગતને છતનાર પોતાના નાનાભાઈના બાહુબળને તુ તે મૂખ જાણતો નથી ? તે અનુમનજ્ઞાન તેને બાદનારવામાં હતું, પણ અત્યારે મીઠું બોલનારા પોતાના માપસોના વાક્યોથી ઉત્તેજિત થયેલો તે બધું ભૂલી

ગયો લાગે છે પરંતુ મીઠું મીઠું બોવનારા બધા યુદ્ધમાં ખરેખર લાગી જશે અને ત્યારબાદ બાહુબલિના બાહુબળના બધા સહન કરશે અને વિચારપૂર્વક સુબુદ્ધિ (મવાહ) આપનાર એની પાસે કોઈ મધક પણ મંત્રી નથી? તેની પાસે તો ઘણા બુદ્ધિશાળી પ્રધાનો છે ત્યારે આણુ પોતાનેજ અહિતકારી કામ કરતા તેમણે એને વાથો કેમ નહિ? અને તેમણેજ આ કામમાં એને પ્રેરતાં હશે. છે કારણ કે જે ધનાતુ હોય છે તે અન્યથા થતું નથી ત્યારે તો આ મૂઠું ખરેખર આજે સતો સિદ્ધ જગાવ્યો છે અને પતનની સામે અગ્નિ સળગાવ્યો છે બલિષ્ઠ બાહુબલિ સમગ્ર પૃથ્વી છતરાને સમર્થ છતાં પોતાને ઠેકાણે તે મુખે બેસી ગયો હતો, છતાં તેને આવી રીતે તેણે પોતાનો શત્રુ બનાવ્યો તે ઠીક કંઈ નથી” આવા પ્રમાણની નગરના સીમાની ઉક્તિ પ્રત્યુત્ત સાલગતો સાલગતો તે દૂત તત્ત્વ-શિવાભાષી સત્વર બહાર નીકળી ગયો.

હવે માર્ગે ચાલતા તે ત્યાં આ પ્રમાણે વિચાર કરના લાગે છે—
 “અહો! આપણા રાજાએ આ વિચાર વિનાનું કામ આજે બધું છે! છતાં આ રાજાઓથી સેવાતા તેને શું આજે હતું કે, વાહનને માટે કેસરીસિંહની જેમ પોતાની મેંદાને માટે આને બોનાવ્યો! અને પોતાને કુશળ માનનારા અને કુવંકમાગત એના તે મંત્રીઓને પણ ધિક્કાર થયો, કે જેમણે પોતાના રનામીને અત્યાગે આવા અત્યંત દુર્સાધ કામમાં પ્રેર્યો હવે આ કામ કરવા અથવા મૂકતા બંને રીતે એને શુભકારી થવાનું નથી કહેવત છે કે—‘સર્પે’ છછુદરી પકડી’ એટલે પછી તેને મૂકે તો આધળો થાય અને ગળે તો મરી જાય કહ્યું છે કે—

“જઈ ગલઈ ગલઈ યયરં પચ્ચુગાલિયં ગલતિ નયગાઈ,

હા વિસમા કજ્જગઈ, અહિના ડચ્છુદરી ગહિયા.”

“જો ગળી જાય તો ઉતર ગળે અને બહાર કહાડે તો નેત્રો ગળી જાય (નષ્ટ થાય) અહો! સર્પે છછુદરી પકડ્યાની જેમ કંઈ

ની ગતિ નિષમ (વિષ્ટ) થઇ છે ” વળી ‘એવું જાણે બને લાઘ-
ઓમા પરસ્પર વિગેરે કરાવ્યો’ આના પ્રકારનો મારો પણ અવર્ણ-
વાદ બોલાશે માટે ગુણને દૂષણ લગાડનાર એના આ દૂતપણાને વિજ્ઞા-
ર થાઓ ” આના અનેક સંકટપ નિકષોથી વ્યાકુળ મનનાજો તે
અતુલ્ય અયોધ્યામા આનીને શ્યામ મુખપડે તે પોતાના સ્વામીને
નમ્યો ‘બાહુબલિ પાસેથી આ અપમાન પામીને આવ્યો લાગે છે’
એમ તેણે મુખ જોનાથી સમજી ગયા છતાં મનમા ક્ષોભ પામ્યા વિના
ભરતેને તેને પૂછ્યું કે-‘ હું ભદ્ર ! શાખાઅને પ્રગાખાથી વરવૃક્ષની
માફક વિસ્તાર પામેલો બલિષ્ઠ બાહુબલિ કુગળ છે ? તે તું કહે, જે
જેવી મને હુપ થાય ”

આ પ્રમાણે આદરસહિત પોતાના સ્વામીથી પૂજાયેલો તે સુ-
વેગ મનમા જરા સતોષ પામીને વિનયથી મરતક નમાવી કહેવા
લાગ્યો કે-“ ખરેખર ચક્રવર્તીના ચક્રને અને ઇંદના વજ્રને પણ સે-
કેલા પાપડની જેમ એક મુઠીમાત્રથી ચૂર્ણ કરી નાખે એના એ બા-
હુબલિ છે પ્રસંગોપાત્ત તમારા સેનાપતિ અને સૈન્યાદિકલુ મે નર્મન
કર્તુ, એટલે ‘એ ગુ માત્ર !’ એમ વહીને દુર્ગાથી જેમ નાક મરડે
તેમ તે પોતાની શ્રીવા મરડના લાગ્યા પુત્ર, પૌત્ર અને પ્રપૌત્ર ત્રિગેરે
કરોડો જ્યાં અત્યંત બાહુબળનાળા છે, વળી ખરેખર ! પડતા (તૂટી
પડતા) આકાશને પણ અટકાવનાને (થાલી રાખનાને) સમર્થ એના
તેના કુમારો છે તે વીરાધિવીર તમારા નાના ભા.તુ અમગલ (ખ-
રાખ) કરવામા દેવનોદેવ (ઈંદ્ર) પણ અસમર્થ છે, એમહું માનું છું ”
આ પ્રમાણે તેની કુશળતાને જાગે ચક્રીએ કરેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર આ-
પીને પછી બાહુબલિના તે તે પ્રકારના ઉચ્ચા નીચા નથનનો વિસ્તાર
સ્વામીની પાસે સમજાવી તેણે નિવે ન કર્યો પ્રાતે આ પ્રમાણે તેણે
તત્પર તે કહેના લાગ્યો કે-“ આપની સેવાને માટે કોમળ અને કંકશ
વાક્યોથી તેને મે બહુ કહ્યું, છતાં ગભીરવેદી હાથી જેમ અકુશને

ન ગણકાટે, તેમ તેણે તે માન્યુ નહિ. ગર્વથી જેના હાથને નિરતર ખરજ આવે છે એના પ્રબળ બાહુદલાઓ તે પ્રતીતી તમારો નાનો ભાઈ અહીં યુદ્ધ કરવાની ઇચ્છાથી આવે તેમ છે, બાકી તમારી એના કરવાની ઇચ્છાથી તે આવે તેમ નથી વળી હું પ્રભો ! અતિ લક્ષિ-વાળા, તેજસ્વી અને મહા ઉત્સાહી એના સામત, રાજાઓ અને મુલોગે તેના નિષ્ઠાથી લેગ પણ વિજય નથી યુદ્ધમાં શ્રદ્ધાવાળા અને તેજથી જાણત થતા હોય એના તેના કુમારો ગનુઓની સાથે વેર ઉભુ કરીને પણ વિમરુ કરે તેના છે આજીવિકાના કાગળથી આધીન વર્તતા એવા સામત રાજાઓ અને મુલોગે તો દૂર રહો, પરંતુ ખરે ખર ! તેની સઘળી પ્રજા પણ પોતાના પ્રાણ આપીને તેનું ઈષ્ટ કરવાને ચાહુ છે જેઓએ કદી દૃષ્ટિથી પણ તેને જોયેલ નથી એના છતાં ગુણોથી તેને વશ વર્તતા એના પરિતવાસી લિધ્ન લોગે પણ તમારી સેનાને હજીવાને ઇચ્છે છે આ તમને હજુ હોય કે કદી અનિષ્ટ હોય પણ હું તો સાચું કહું છું કારણ કે રોનકોએ આખીને મિથ્યા વાક્યોથી ડગવો (છેતરવો) ન જોએ અતુલ્ય બુદ્ધિ આના પ્રકારતુ વૃત્તાત જાણીને હવે તમને રૂચે તેમ (યથાચિત) કરો કારણ કે સાચા વાચના બોધનાગ તો હોય છે, પણ મત્રીઓ હોતા નથી ”

તૂતના મુખથી પોતાના લખુબ બુના આના અનશાકારક વચનો સાંભળીને પણ ખેરહિત એવો નરાધીગ તેને હોના લાગ્યો કે—
“ જગતને છતી શકે એવા અતુલ્ય જ્ઞાન (ક્ષત્રિય સ્વભાવી) તેજવાળા એ નાના બહુએ બીજા રાજાના શાસનને સહન ન કરેલું, એ ખરેખર યુક્તજ છે કહું છે કે —

“ આલાન શરમ્ શ્રેષ્ઠ, સિંહોઽન્યશ્વાપદસ્વનમ્,
જાત્યશ્વશ્ચ કશાયાત, સહતે યન્ન કીર્તિચિત્ ”

■ એમ એવો અષ્ટાપદ^૧ આવાનસ્થ લાને, સિંહ અન્ય શ્વાપદો

૧ આક પગવાળું શ્વાપદ નિગેલ હાથી કરતા અત્યંત જળવાન

ના અવાજ (ગર્જના) ને અને જાત્યંધ આશ્રુકના પ્રહારને ઝડપિ
સહન કરી શકતા નથી ■ બલિષ્ઠ એના એ લવુખધુથી હું સર્વ-
થા શ્લા ૧ (પ્રગસનીય) હું ગુણ કે એક બાહુ હલકી (ઓછા
બળવાળી) હોય તો તેના પ્રમાણમા બીજી બલિષ્ઠ લાગે (હોય) છે
શ્રીઓ, એ પત્તિ, યુગ્મે અને સુલટો વિગેરે જગતમા મળના સુવલ
છે, પણ વિશેષ રીતે આના બળવાળો બધું કયાય પણ પ્રાપ્ત થઇ
શકતો નથી વળી સેવાને માટે મેં પહેલા નાના લાઇઓને જે બોલા-
વ્યા અને તેઓએ તરત પ્રત્યક્ષ અગીકાર કરી લીધી, એ ગરમ
અધાપિ માગ હત્યમા માતી નથી બળવાન એવા એણે 'મારી આ-
જ્ઞા આ વસુધાપર વિસ્તૃત [પ્રખ્યાત] છે ' એમ જો માન્યુ, તો પછી
આના ઉચ્ચા નીચા વચનોવી ભલે તે મારી અનજા કરે અથવા તો
અપરાધ સહન કરતા લોકો ભલે મને અશક્ત કહે, પણ આ બધુની
સાથે હું નિરોધ કરવાને ઇચ્છતો નથી " આ પ્રમાણે કહ્યા પછી પો-
તાના કવનની યોગ્યપણાની સ્ફુટતાને માટે ભરતે સ્નેહદૃષ્ટિ
થી સમામદાના મુખ સામે જોયુ એટલે બાહુબલિની કરેલી અવજ્ઞા
થી અને સ્વમીએ બતાવેલી ક્ષમાથી મનમા દુભાયેલો મુપેણ મેના-
પતિ ઉભો થઇને ચકીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો —

“ હું દેવ ! દીન, હું સ્થ [હરિદ્ર] ખીડિત, લયલીત, અધ,
કુણી (કુઠો) અને પગુ-દયાને લાયક એના એ મર્મની ઉપર રાજા-
ઓએ ક્ષમા કરવી ચુકત છે, પણ પોતાના બાહુવીર્યથી ઉચ્છ્ર બલ
અને આજ્ઞાનું અપમાન કરનાગ એવા દુષ્ટ બુદ્ધિરાજાઓને તો પ્રજા-
ના હિતમા તાપર એના રાજાઓએ સખ શિક્ષા કરવી જોઇએ. દુષ્ટ
બુદ્ધિરાજાઓનું દલન કરવું, સદ્બુદ્ધિરાજાઓનું પાવન (રક્ષણ) કર-
વું અને આશ્રિતોનું ભરણ-પોષણ કરવું, એ ગામઓનું લક્ષણ (તેમનો
ધર્મ) છે કહ્યું છે કે —

“શઠદમનમશઠપાલન-માયિતમરણાનિ રાજચિન્તાનિ,
અભિપેક્ષપટ્ટન્યો, ચાલવ્યજન ંણસ્યાપિ ”

“ગાઠનુ દમન કરવુ, અશઠ (સરસ) માણસનુ રક્ષણ કરવુ અને આયિતનુ ભરણપોષણ કરવુ, એ રાજના મુખ્ય લક્ષ્યો છે. માઠી માન અભિપેક્ષ, પટ્ટમધ અને વાચવ્યજન (ચામર વિગતવા) એ શબ્દચિહ્ન હોય, તો તે તો મ્રજ (ગુમરા) ને પણ હોય છે. અર્થાત્ જળનડે પ્રક્ષાલન, પાટાનુ બાંધન અને પાખાથી નખાતો પડન, એ-હુ તો મ્રાને પણ કરવુ પડે છે.” વળી મોટા પુરૂષો ધન, એનક, પુન, મિન, કયત્ર અને છેનડે પોતાના પ્રાણનો પણ ભોગ આપીને પોતાનુ તેજ વચારના ઇન્દ્રિય છે હેદન! જે એમ ન હોય તો પોતાના રાજનમા તમને શી ન્યૂનતા હતી, કે જેથી આપણો મોટો વિગિનજય તમે કર્યો? પણ તે સર્વ વૃદ્ધિને માગ્ય કરેલુ છે. આની પુરૂષો ગાનુ તરફના પરાભરના લાયધી કાઈ રીતે પણ પોતાનુ તેજ કાયમ રાખી છવિતને મુખે તણ દે છે. કારણકે માનનુ મૂળ તે સ્વતેજ જ છે. વ-જિજ્ઞાનો જેમ ધનના યોગ (નવુ મેળવવુ) અને ક્ષેમ (મળેલાનુ ર-ક્ષણ કરવુ) નો વિચાર કર્યા કરે છે, તેમ મોટા પુરૂષોએ પણ હમેશા સર્વ ઉપાયથી પોતાના તેજના યોગ ક્ષેમનુ નિરાન વિચારવુ જોઈ-એ છે. સ્વામિન! શીતલ પ્રકૃતિવાળા એના વાણીયાઓની નરમાશ જ વખણાય છે, પણ તેજ પ્રમાણ એના ક્ષત્રિયો જે નરમાશ રાખે, તો તેઓ તો હાસ્યાસ્પદ થાય છે. તેજસ્વી પ્રકૃતિવાળા પુરૂષથી શાનુ-ઓ પ્રાય હમેશા કરતા ગ્રહે છે અને મૃદુસ્વભાવી હોય, તે શા-નુઓથી સર્વદા પરાભવ પામે છે. હુ છે કે —

“તુલ્યેપરાધેસ્વર્માનુ-ર્માનુમન્ત ચિરેણ યત્,
દિમાઘુમાઘુ ગ્રસતે, તન્મ્રદિન્ન. સ્ફુટ ફલમ્ ”

“બનેનો તુલ્ય અપરાધ છતાં રાહુ ચદ્રમાને વાર વાર થહે છે અને સૂર્યને લાભે વખતે થહે છે એમ નરમાશનુ સ્ફુટ (સાક્ષાત્) ક્ષણ છે” હે પ્રભો! રાજાઓના મુગડનો અપરાધ કરતા ચરણનાળા અને તીવ્ર તેજનાળા એના તમારા એ બાહુબલિ બધુ, રાહુ જેમ સૂર્યના તેજનો વિધાતક થાય છે તેમ તમારા તેજનો નિશ્ચય વિધાત કરનાર છે. સર્વ રાજાઓ પુષ્પમાળાની માફક તમારી આજ્ઞા પોતાના મસ્તકે ધારણ કર અને તે આજ્ઞાને માન્ય ન ગણે, તેથી એ તમારો અતુલ બધુ પણ ખરેખર શનુકપજ છે પોતાની ભુજાના બળના દર્પ (ગર્વ)થી એ તમને તુલ્યબલો જેના ગણે છે માટે હે પ્રભો! જે ભાગતનયના સમ્રાટ (ચક્રવર્તી) હો, તો આ દુરાત્મા (દુષ્ટ) ને ઠેકાણું લાવો (તાબે કરો) હે સ્નામિન્! સર્વ શનુઓને નિપૂર્ણ (નાશ) કરનાર એવું આ ચક્ર પણ આયુર્વ્યાજાળામા પ્રવેશ ન કરવાનડે મારા કહેલા લાનનેજ દહ કરે છે હે ભરતેશ! હું જે કાંઈ અચુક્ત બોલતો હોઉં, તો શુદ્ધિના નિધાન એના આ અમાત્યો અને ખુશીથી શુદ્ધિ પૂર્વક વારે (અટકાવે)”

સેનાનીનું આ પ્રભાણેનું કથન માલગીને નીતિજ એવો મુખ્ય પ્રધાન ઉઠીને સ્નામીને કહેના લાગ્યો કે—“હે દેવ! પરાક્રમી, અને સ્નામીભક્ત એવો આ સેનાપતિ યુક્તજ કહે છે હે સ્નામિન્! સ્નેહ વિનાના આ લઘુબધુ ઉપર જે તમારો સ્નેહ છે, તે વેશ્યાજન ઉપરના સ્નેહ જેવો છે તેથી હે પ્રભો! ખરેખર તમે એક હાથથી તાલી પાડવા જેવું કરો છો મુખે મિષ્ટ અને મનમા દુષ્ટ એવી વેશ્યાઓ કરતા પણ મુખમા અને મનમા બનેમા દુષ્ટ એવો આ તમારો કનિષ્ઠ ભાઈ તો તેનાથી પણ વધી બળતેમ છે વળી સર્વ રાજાઓને છતનાર

૧ રાહુ સાથે ચદ્ર ને સૂર્ય બનેને સમાન વેર છે એમ અન્ય શાસ્ત્રોમા કથન છે તેમા સૂર્ય પ્રતાપી હોવાથી તેનું અહણ કવચિત્ થાય કે અને ચદ્ર નરમ હોવાથી તેનું અહણ વારંવાર થાય છે, એ સાર છે

અને તેમના નેતા એના તમારો આ લઘુમ કુથી ને પરાજય થાય, તે
 મનુદ્રથી પાર ઉતરેનાને ગ્રાહ્ય મા કુમના જેવું છે ભાગની સાથે
 યુદ્ધ કરના માટે સૌ યુક્ત જતા મારો ખરેખર લોકમા અવર્ણવા
 બોનારો, એવી બેઠી રાક્ષા પણ તમે મનમા લાવશો નહિ કારણકે,
 બે શોક્યાનુ બે ભગિનીપણુ અને તેમના પુત્રાનુ બે ભાતુપણુ તેમા
 સાક્ષાત્ વેરજ દેખાય છે તેથી માત્ર તે સબધ નામનોજ હોય છે, વ
 સ્તુત ત્યા સ્નેહ હોનો નથી પરસ્પરના તેજને સહન ન કરનારા
 માલક્ષામા ઓરમાન ભાષ્યો પ્રાય સ્વભાવથીજ શનુ લેાય છે
 તેમા પણ રાજાઓમા તો તેવો શનુભાવ વિશેષ હોય છે આજ્ઞાનુ
 અપમાન કરનાર ભાષ્યને વસ્તુતઃ શનુ ગણીને તેની ઉપર રાજાઓએ
 અકાર્ષ કરવી, તેને માટે લોકો અને રાજાઓ પણ સમત છે માટે તેજ
 ના ભગરરૂપ તે અનુજ્ઞાનુ તમારે તરત ઉચ્છેદના લાયકજ છે કા
 રણકે શનુ અને વ્યાધિની ઉપેક્ષા કરતા તે મહા અનર્થકારી થાય છે”
 આ પ્રમાણેનુ મુખ્ય મથિનનુ બોલધુ સાભળી સર્વ સભાસદો, સ્વા
 મીભક્ત સામતો અને મહાઉત્સાહનાળા ણીજા રાજાઓ વિશેએ
 પણ (એજ વાતને) ટેકો આપ્યો પોતાનો ભાઈ હોવાથી તેની ઉપર
 અકીનુ મન બેઠે સિંગવ (સ્નેહાળ) હતુ, પણ એનાપતિ વિશેએ
 આના વિચારો બતાવીને તરતજ તેમનુ મન વિરોધવડે વિગ્રહ
 (નિ સ્નેહી) કરી નાખ્યુ કહ્યુ છે કે —

“વહ્ની નરિંદ્રચિત્ત, વરુણ પાણિર્મં ચ મહિલાઓ,
 તત્યય વચ્ચતિ સયા, જત્યય ધુત્તેહિં નિજ્જતિ ”

“વેલડી, રાજાઓનુ મન, વૃક્ષો, પાણી અને ગ્રીઓ, એ બધા
 જ્યા ધર્તી (નેતાઓ) લઇ જાય છે, ત્યાજ જાય છે ”

ત્યારબાદ લઘુમ ધુને છૂટવા જનાની ઇચ્છાવાળા અને અમર્ષ
 વર્તી) સહિત એના ચઢીએ તરતજ પ્રયાણને સૂચવનારી એવી

હજો (સલા) નગદાવી એટલે જાણાનિર્ધારના સકેતથી સમગ્ર લ
શકર ચાગે બાજુથી એકદમ એ-કુ થઈ ગયું શૈયાદિ- ગુણોથી રા
જના જાણે પ્રતિરૂપ (ખીનરૂપ) હોય એના આદિત્યગા પ્રમુખ ક-
રોડો કુમારો પણ ત્યાં લેગા થયા સનામીના કામમા ઉત્સાહવાળા,
ગતુઓના હૃદયમા દાહ દેનાનાળા અને રતનના મુગટને વારણ કરના-
વાળા એવા હજારો રાજાઓ, મર્- સામગ્રીથી સંયુક્ત અને ગતુઓ-
થી મહાન ન કરી શકાય એવા પરાક્રમનાળા ચોરાશીવાખ રથનાળા,
ચોરાશીલાખ ઘોડેસારો અને ચોરાગીવાખ હાથીની સનારી કુ-
નારાઓ ત્યાં એ-કા થયા આકાશમા લીલાપૂર્વક ઉછાળી ઉછાળીને
શસ્ત્રોને પ્રહાર કરતા એવા, લક્ષ અને શ્રમને છૂતનારા એના કરોડો
(૬૬ કોડ) શૂરા મુખરો (પાળાઓ) ત્યાં આવીને મળ્યા.

આ પ્રમાણે સર્વ સૈન્યથી પર-રેલા અને ચારે દિશાઓમા શ-
ત્રુઓને કંપાવતા એના ચક્ર-વર્તીએ બહુદલી દેરા તરફ પ્રયાણ કર્યું તે
નખતે સર્વ શત્રુઓના વિ-ન સની ઉત્ક્રાંતો જાણે ત્વરા ઉત્પન્ન થઈ
હોય, તેમ ચક્રરત્ન ચક્રીની આગળ આકાશમાર્ગે ચાલના લાગ્યું

‘આટલા કટકના સર-જનાળો આ રાજા કયા ચાલ્યો?’ ‘આ
તો સ્વેચ્છાથી વસુધાનુ અન્યોક્ત કરના તીકણ્યો હશે’ ‘તો સર્વ
ગતુઓના પગ જેણે સીવા કરી દીધા છે અર્થાત્ જેણે સર્વ શત્રુઓ-
ને વશ-વર્તી બનાવ્યા છે એવું આ ચક્ર શા માટે આગળ ચાલે છે?’
‘ત્યારે તો હરતક્ષેત્રમા પણ એને કો-ડ શન છૂતવો બાકી હશે’ ‘પણ
આનો શનુ તો કોઈ દેખાતો નથી’ ‘અરે! આ મહાદેવે કોઈ બીજો
જેતવ્ય (છૂતવા લાયક) હોય, કે ન હોય પણ એનોજ નાનોભાઈ ઇંદ્ર
જેવો બળનાનું બાહુબલિ તો તેને જેતવ્ય છે’ ‘ત્યારે તો તેને છૂત-
વાને માટેજ ખરેખર આ રાજાની તૈયારી લાગે છે.’ ‘અહો! ત્યારે
તો એ ખરેખર વિચાર્યા નિનાનું કામ કરે છે કારણ કે અહીં એના
વિજય થશે, તો પણ તેની અદ્યજ પ્રતિષ્ઠા થશે, પરંતુ જો પરાજય
થશે, તો એને મોટાઈમા ઘણી મોટી હાની થશે કદ્યુ છે કે —

“અન્યથા ભાતપુત્રાયા, દસૈ કચન દુર્નયે,
શિક્ષણીયા રહમ્યેઃ દ્વયાના લ્પુતાઽન્યથા ”

“કન્યા ભાગ્યે પુત્રાલ્લિકાની કોઈ ઠેકાણે જૂન થતી હોય, તો
હાથા માણસોએ તેમને એમતમાજ શિક્ષામણ (શિક્ષા) આપવી,
નહિ તો બનેલી લગુતા થાય છે ” “છખંડનું રાજ્ય જેવું પોતાને રના
ધીન કર્યું છે એના આ રાજ્યને પોતાના અનુજ બહુના રાજ્ય વિના
શી ન્યૂનતા આના ગર્હ હતી ” ‘અહો’ આટલા બધા ઐશ્વર્યવાળો
છના હજી પણ એને કેટલો બધો લોભ છે’ અથવા તો ખરેખર
મોટા પુરુષોને પણ કન્યાઓને મારના તે બહુ કઠપુ છે ” રાજના
પ્રયાણ વખતે ગામે ગામે અને ગાઉરે શહેર માર્ગમાં સર્વે આપમે
પરસ્પર આ પ્રમાણે વાનો કરતા હતા

જેનાના ઘરના ભાગથી ગેરમાગની સ્ત્રીઓને નમારતા, અવિચિત્ર
જ વાઘના નિર્દોશથી વસુ ધગપર ધોરાદેવ (ધોધમયતા) કરતા, સૈન્ય
ની બહુલતાથી મર્ડ સીમાડામાં ઘાસ અને જળને દુર્લભ કરતા,
પરંતુ મનુષ્યોના મુખમાં અને તેમની સ્ત્રીઓની આખમાં તે ઘાસ
પાણીને સુનભ કરતા (અર્થાત્ મનુષ્યો મુખમાં તણ લાગે ખેસતા
અને તેમની સ્ત્રીઓ આખમાં આસુ લાગતી હતી), કલ્પાનકાળના
મુખિત સમુદ્રની વેવની માર્ક પોતાની મેનાથી ‘ને રાજ તો તગત
પરાજિત થયો’ એમ માનતા, કનિષ્ઠ બહુને તગરાને મારેજ જાણે ઉ
ત્કંઠિત થયા હોય અને અત્યંત હઠમાં આવ્યા હોય તેમ રસ્તે અન
વચ્છિત પ્રયાણો કરી વેગથી ચાલતા અને સર્વે પોતાનો જય થવાથી
અહીં પણ પોતાને જયગોવ માનતા એના તે નરેન્દ્ર બહુલીકાની
સીમા પાસે આવી પહોંચ્યા

બલિષ્ઠ એના બહુબલિ રાજ્યે પણ વિજય પામ્યાની ઇચ્છા-
વાળો એવો વલિષ્ઠ બહુ પોતાના સીમામાં નજીક આવી પહોંચે

છે એમ પોતાના ચરલોકો પાસેથી બળીને તેજ વખતે રાજુલ ભા
વગડાવી અને નગરમાંથી બહાર નીકળી તે પછી તેની સન્મુખ આ
વ્યા કાગળ કે બલિષ્ઠ મનુષ્યો ગત્તુઓએ કરેલ રવગ્રીમાત્ર અતિક્રમણ
સહન કરતા નથી

તે વખતે કોઈક સ્ત્રીએ, સમામમા ઉત્ક્રિષ્ટ એના પોતાના
પુત્રને પતિની મમલમા આ પ્રમાણે કહ્યું - ' હે વત્સ ! યુદ્ધમાં તેના
પ્રકારનું સૌર્ય ધારણ કરજે, કે જેથી કોઈ પ્રકારનો વિકલ્પ દિપત્ત ન
થાય ' કોઈક કાતાએ પુત્રને કહ્યું - ' હે પુત્ર ! પાલિ. હું વીર પુત્ર
પત્ની સુતા અને પછી વીર પુરુષની પત્ની છું, મારે સમામમા હું
તેની ગીતે લહજે, કે જેથી હું વીરપ્રસૂતા થાઉં ' કોઈ સ્ત્રી પોતાના
પતિને આ પ્રમાણે કહેના લાગી - ' હે કાત ! ગણગણુમાં મને દ્વં-
યમાં ધારણ કરીને પાછું પગલું કચ્ચો નહિ કાગળ કે આ લોક અને
પરલોકમાં તમેજ મારી ગતિ (શરણ) છે. (અર્થાત્ અહીં તમા-
રી પાછળ મતી થઈશ અને પગલવમાં તમારી દેવી થઈશ) ' સેન્યમાં
ચાલનાને ઈચ્છતા એના કોઈ પુરુષ પોતાની પ્રિયાના મુખ ઉપર રને
હૃદયપૂર્વક પત્રનટ્ટી ચી, એટલે તેના કોઈ મિત્રે હામ્યપૂર્વક તેને આ
પ્રમાણે કહ્યું - ' હે મિત્ર ! આજે તો અશ્વોજ ગણગણાય, પણ
સ્ત્રીઓ ગણગણાય નહિ કારણ કે લગ્નમાં તો અશ્વોની સાથેજ
રાત્રુઓના પ્રહારો આપણે સહન કરવાના છે ' તે સામળીને પેઢી
સ્ત્રી કહેવા લાગી - ' ચોકડાથી બધાએજા અશ્વો તો સમામમા બ
ળાત્કારથી મરાય છે, પણ સ્ત્રીઓ તો પોતાની ગેળે પતિની પછનાડ
મરે છે તેથી તેમની આ બલિક્રિયા ચોગ્ય છે ' કોઈક બાવક સૌર્ય
થી પોતાના હાથમાં કાઢના કૃપાળ (ખડગ) ને કપાનતો (ચલાનતો)
લડવાને જતા પોતાના પિતાને ' હું પણ તમારી સાથે આનીશ ' એ
પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો આ પ્રમાણે માતા, પત્ની નિગેરેથી રણકર્મ-
માં ઉત્તેજિત કરાવેલા અને નવરવામીલકત એવા કરોડા સુભટા

બાહુબળિની પછાડે ચાલ્યા સત્ત્વ, શૌર્યાદિ ગુણોથી મધુ ૧ અને ચતુરગિણી એનાયુક્ત એવો સુનદામુત (બાહુબલિ) પણ તરત પોતાના દેશને સીમાડે આની પહોંચે.

પોતપોતાના રક્ષાનાર (જાનણી) મા સામસામે ઉતરેલા તે બંને ઝડભપુત્રો, પ્રવચકાળમા ઘેત થયેલા પૂર્વ પશ્ચિમ બે બોધિ (પુર્વસમુદ્ર ને પશ્ચિમ મમુદ્ર) જેવા દીસરા લાયા હવે બાહુબલિએ રાત્રે મેર્ રાત્રઓની સમતીથી ગરનીગ એના પોતાના સિદ્ધરથ નામના પુત્રને એનાપતિની જગ્યાએ બેઠાથે અને પોતે સર્ રાત્રઓની સમજ એના મરતકપર જાણે માફાન પોતાનો પ્રતા પ હોય એવો સુનર્ણપદ બાધ્યો તે વખતે સ્નામીના સત્કારથી તે કુમાર, અમાત્ય અને ગજઓમા તાગઓમા જેમ ચદ્ર શોણે તેમ પોતાના તેજથી અધિક શોણવા લાગ્યો તે વખતે ભગતેરા પણ પોતાના કુમાર, અમાત્ય અને મામતોને આ પ્રમાણે ગિખામા. આપના લાગ્યા - “હિ સ્નામીમકતો ! તમોએ આ મમમ ભાગભૂમિ સામી છે પણ તેમા પૃથ્વી, પાણી કે ખર્તોમા, તેમજ નિધાધર કે દેવતાઓ મા બાનત એના તમારો કોઇ પણ પ્રતિમત્વ (સામે થાય તેવો) નીકળ્યો નથી, પરંતુ અહીં તો જે એક એક પણ સમામમા શત્રુઓની અત્યોહિણી સેનાને હલાવવાને સમર્થ છે એના બાહુબલિના પુત્રપૌત્રાદિક તો દૂર રહો, પણ તેઓના મહાબલિષ્ઠ અને મહાઉત્સાહી એના એક પાનિમાત્રના પણ વીર્ય રેયાદિ ગુણોનાં તુલ્ય થઇ શકે એવો પણ કોઇ જણાતો નથી માટે અત્યારે જે આના સેય સાથે લડો, તેજ વસુધરાપર ખરો વીર ગણાશે કારણ કે “જે મહા લક્ષ્મીની દૃષ્ટિમા મધ્યુ તેજ સાચુ સમજવુ ” આના મૈન સાથે ચુદ્ધ કરનારાઓની સ્નામીભક્તિ, સમામ ઉત્કઠા અને બાહુબલિ હવે યથાર્થ જણાશે માટે એ બજારાન બાહુબલિના આ ચુદ્ધમા ક્ષત્રિય તેજના ભઠાર એના આ મુખેલ સેનાની (એના

પતિ] રૂપ રત્નને લકડા, કૃતજ્ઞ, પરાક્રમી અને પોતાના સ્વામીના જ્ય હિંચનાનાળા એવા તમારે હવે સર્વ કૃત્યોમા આરીમાફકજ જોવો [સમજવો] ॥ એ રીતે કુમાર, અમાત્ય અને સામતોને ગિખામણ આપીને તેજ વખતે હરતમહારાજએ તે સુષેણના મસ્તક ઉપર સૈન્ય હારની માફક મુગટ સ્થાપન કર્યો આ પ્રમાણે પોતાના સ્વામીના સત્કાર પામીને તે મહાબળવાન સેનાપતિ શત્રુઓનો ઉચ્છેદ કરવામા દ્વિગુણ ઉત્સાહવાળો થઈ ગયો.

હવે યુદ્ધના શ્રદ્ધાળુ એવા તે બંને સૈન્યના મુલકો પ્રાત કાળે સેનાપતિના આદેશની પહેલાજ પરસ્પર યુદ્ધ કરવાને તૈયાર થઈ ગયા તે વખતે સ આમનો જા બાનાદ સાલજવાથી શૂરવીર મુલકોના કુપા- ધ ગયેલા શરીરપર સનાહુ [બખ્તર] પણ સમાયા નહિ પછી હાથી- ઓનાળા હાથીનાળાઓની સાથે, અશ્વોવાળા અશ્વોનાળાની સાથે, પત્તિઓ પત્તિઓની સાથે અને રથારૂઢ રથારૂઢની સાથે આ પ્રમાણે મુલકો ન્યાયયુદ્ધથી લડના લાગ્યા ફીન વચન બોલનારા, અન્યત્ર- મનવાળા [લડના ન હિંચતા], મુખમા આગળી કે તણખડુ નાખ નારા, નાસીપાજ થયેના [નાસતા], પતિત થયેલા [પડેલા], એવા યોદ્ધાઓને એક ખીજના મુલકો માગતા ન હતા. કેટલાક તો ત્યાં શત્રુથી લયલીત થઈ કાયર બની ભાગનાને હિંચતા એવા યોદ્ધા ઓને સામેના મુલકો પિતાના વશાદિ કીર્ત્તનથી ઉત્તેજિત કરીને પછી મારતા હતા. આવી રીતે દરરોજ પોતપોતાના સ્વામીના જ્ય હિંચનાવાળા એવા અને પરસ્પર યુદ્ધ કરતા એવા બંને પક્ષના યોદ્ધા ઓમાથી જા ખ્યાબસ મુલકો નાશ પામ્યા પરંતુ પોતપોતાના સેના પતિપર મન કામનો બોલે સ્થાપવાથી ધીર લલિત (ધીરમા ચોલા- યમાન) એવા તે બંને રાજાઓને ખરેખર તેની કેઈ ખબર પણ ન પડી

આ પ્રમાણે કેટલોક કાળ વ્યતીત થયા પછી આટલા બધા પ્રાણીઓનો કાય થતો જાણીને તેણે નિવારણ કરાવે આટલું એના કેટલાએક દેવતાઓ ત્યા આગ્રહ અને જયના અર્થી તેમજ કોનાલા

વીને પરસ્પર લડતા એવા મુલકોને તેમણે શ્રી-હરભદ્રની આજ્ઞા
 હઈ યુદ્ધ કરતા નિવાર્યા જિનાજ્ઞાથી નિવૃત્ત થયેલા યોદ્ધાઓ તે વખતે
 આ પ્રમાણે વિચાર કરના લાભ્યા કે- 'આ દેશતાઓ આપણા પક્ષના
 છે કે રાત્રપક્ષના ?' કારણ કે યુદ્ધમાં ઘેરકેલિત મનવાળા એવા આપ-
 òને યુદ્ધમાં અતરાય કરનારા આ પાપીઓએ અથના તો તેના પ્રેરકે
 ઉત્પન્ન પેરતુ પોપણ કર્યું છે. 'હવે તે દેશતાઓ પ્રથમ ભરતેગ. પાસે
 આવીને 'ચિરંજીવ' આવા આશીર્વા પૂર્વક વિનયથી આ પ્રમાણે
 કહેવા લાગ્યા- 'હે રાજન્ ! જાન સરતના રાજાઓને લીલામાન-
 થીજ છતી લેતા સિંહની હઝા શુભાસોથી પૂરાય નહી તેમએમના-
 થી તમારી યુદ્ધશ્રદ્ધા પૂરાય નહિ કે જેથી તેને પૂરવા માટે આ બલિષ્ઠ
 એવા કનિષ્ઠ બાધુસાથી આ ભય કર મહાયુદ્ધ તમે આરંભ્યુ છે પણ
 હું વિચારજા ! આ અરેખજ તમને યુક્ત નથી આ તો જમણી ભુજા
 થી કાળી ભુજાને કાપના જેવું કાર્ય તમે કરો છો. મર્જનોત્તુ હિત
 દૂરવાવાળા એવા સર્વજ્ઞ પ્રજુના પુત્ર હોવાથી તમને તો મધ્યાખ્ય
 માણસોના કાયનો આ ઉદ્યમ વિગેરે કરીને યુક્ત નથી વળી નિર્મમ
 અને નિરીહ (હઝા રહિત) એવા તે અરિહુતના પુત્ર થકને હું રા-
 જન્ ! રાજ્યના લોભથી પરસ્પર યુદ્ધ કરતા તમે શરમાતા પણ
 નથી ? ચાટુ વચન બોલનારા એવા લાખો ગામઓથી રોનાના
 છતા આ અનુજ બાધુની સેવા વિના શુ તમારે ન્યૂન હતુ ?
 માટે હું નરાધીશ ! અકાળે પ્રલયકાળે લેના આ યુદ્ધથી
 નિવૃત્ત થાઓ અને પોતાની રાજધાનીમા પાછા ચાડના જાઓ
 તમે અહીં આવ્યા એટલે સમયજા એવા બાહુબલિ પણ મામે આવ્યા
 છે, પણ જો તમે આઠ્યા જશે તો એ અનુજ પણ પાછો આઠ્યોજશે,
 અને સમામના આરંભનો ક્રમ નિવૃત્ત થતા તમારા બને સૈન્યનો
 પરસ્પર થતો સહાર પણ તરતજ અટકી જશે. હું રાજન્ ! વધુ ધરા
 પર અકાળે ઉપસ્થિત થયેલુ આ યુદ્ધ એ રીતે શાત થાઓ, સર્વ રા-
 જાઓ સ્વસ્થ થકને રહો અને પ્રજા સુખી થાઓ. '

આ પ્રમાણે દેવતાઓનું કથન સાબળીને ભરતેશ્વર બોલ્યા -
“હું દેવો । હિતેન્ધુ એના તમારા વિના બીજો કોણ આ પ્રમાણે કહે ?
કહું છે કે -

“પરેષા કન્ધે માયઃ, સર્ગઃ કૌતુકમિસિતુમ્;

યજ્ઞનો મિલતિ સિમ્, કોઽપિ મદ્ધુ ન ત પુન.”

“સર્ગ લોકો પ્રાપ્ત બીજાઓના કલહમાં કૌતુક લેવાને માટે તરતજ એકઠા થાય છે, પણ તે કપહને તોડવાને માટે કોઈ પણ આવ-
તુ નથી.” હું દેવો ! ‘હું બળવાન છું’ એવા ગર્વથી અતુજ બહુ સાથે યુદ્ધ કરવાની મારી હજીજ નથી કારણકે સુવર્ણની કટારી પણ પોતાના કલેશમાં ભોંકાતી નથી ‘આનું રાજ્ય હું ગ્રહણ કરી લઉં’ એવો હુબ્ધ પણ હું થયો નથી હું તો જે એને નથી તેણે બીજું રાજ્ય પણ ઉલટું એને આપવાને ઇચ્છુ છું પરંતુ લાભો વ-
ખત દિવિજય કરીને ઘેર આવેય એવા મોટાભાઈને એ મહાન્મત્ત મળવા પણ ન આવ્યો. અવર્ણવાદની લીડતાથી એનો એ અપરાધ પણ મેં તો સહન કરી લીધો, પરંતુ સ્વામીભક્ત એવા શૂરા એવકો તે સહન કરી શકતા નથી. કદાચ તે પણ સહન કરી લે, પરંતુ આયુ ધરાણામાં પ્રવેશ ન કરતું ચક્રેભ ગત્રુનો સંપૂર્ણ ઉચ્છેદ કર્યા વિના સત્પટ થતું નથી પોતાની જીજ્ઞાસા બળના ગર્વથી મને એ નમતો નથી, પરંતુ એક પણ નમ્યા વિનાનો રહે, ત્યામુધી ચક્ર આયુધ-
ગાળામાં આવતું નથી, અને ચક્ર આયુધરાણામાં પ્રવેશ ન કરે તો ચક્રવર્તીને બહુજ શરમાવા જેવું છે માટે વિરુદ્ધ (નિષિદ્ધ) છતાં પણ બહુની સાથે મેં યુદ્ધ આરંભ્યું છે ” આ પ્રકારે ભરતેશ્વરનું વચન યુક્તિયુક્ત (વ્યાજબી) સમજીને દેવતાઓ ત્યાંથી રત્ન લઈ યુક્તિપૂર્વક બાહુબલિને સમજાવવા માટે તેની પાસે ગયા

પોતાની પાસે આવતાજ બાહુબલિએ પણ તેમનું સ્વાગત કર્યું કારણ કે સજ્જનો કોઈ પોતાને ઘેર આવે ત્યારે તેનું વિનયીચિત્ય ક-

સ્વામા કદિ પણ ચૂકતા નથી હવે તેઓ બંધવાન બાહુબલિને વિનયથી કહેવા લાગ્યા — “હે બાહુબલિ ! મારા લાઘર્ષની સાથે તમારે આ અતુચિત ક્ષેત્ર કેવો ? કારણ કે કુશન, કુલીન અને અતિ બલિષ્ઠ એના તમારૂં પાત્ર આ પૂજ્યના સંબંધમાં નિનયૌચિત્યનાણું વર્તન દેખાણું જોઈએ. કહ્યું છે કે —

“નમન્તિ ફલિતા વૃક્ષા, નમન્તિ કુશલા નરા.,

શુષ્ક કાષ્ઠ ચ મૂર્લાશ્ચ, મજ્યન્તે ન નમન્તિ ચ ”

“ફલિત વૃક્ષો અને કુશલ માણસો નમે છે, બાકી શુષ્ક કાષ્ઠ અને મૂર્ખ માણસો ભાગી જાય (પાંચમાલ થાય) છતાં પણ નમતા નથી. ■ માટે તમે તરત આવીને નમવા ચોગ્ય એવા એ સરતને નમો. કારણ કે પૂજ્યના સાકારની મર્યાદાનું ઉદ્વેગન કરવું એ કદાપિ આ ગામી લાભદાયક થતું નથી. અસ્તુત એન્દ્રિય પામ્યા છતાં કુલીન માણસો નમ્રજ રહે છે અને તેના પ્રકારના વેલવનો અભાવ છતાં હં લોકો માણસો કદાપિ નમ્ર રહેતા નથી. કહ્યું છે કે —

“કોટિદ્વિતયલાભેઽપિ, નત સદ્ગજન ધનુ’,

અવગજનઃ શર’ સ્ત’મો, લક્ષસ્યાપિ હિ લિપ્સ્યા ”

“અને કોટિ (પક્ષ) નો લાભ છતાં સારા વશ (વાસ) થી ઉત્પન્ન થયેલ ધનુષ્ય નત (નમ્ર) રહે છે અને અવગજન (વાસથી ન બનેલું) શર (બાણ) લક્ષ (નિશાન) મેળવવાની ઇચ્છાથી સ્તબ્ધ (અક્કડ) રહે છે. અર્થાત્ બે કોટીનાણું ધનુષ્ય-પક્ષે બે કોટિ દ્રવ્ય વાળો મનુષ્ય નમે છે. કારણ કે તે સુરશથી-સારા નાસથી (પક્ષે સારા કુળથી) ઉત્પન્ન થયેલ હોય છે અને લક્ષની ઇચ્છાવાળું બાણ-પક્ષે લાખની ઇચ્છાવાળો મનુષ્ય સદ્ગજી ન હોવાથી-વામથી ઉત્પન્ન થયેલ ન હોવાથી (પક્ષે સારા કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલ ન હોવાથી) ન મતું નથી. ■ હે રાજા ! જો એના અસ્તુત એન્દ્રિયની તમે ઇચ્છા

કરતા હો, તો લીલામાત્રથી છતેલા અતુલ ઐશ્વર્યવાળો એવો ભ-
રતેશ તે પણ તમને આપવા સમર્થ છે (તૈયાર છે) પોતાના લુજ-
બળથી મેળવેલ આટલું ઐશ્વર્ય તે સ્વજનવત્સળ ભરત પોતાના
ભાઇઓને તેનો સવિભાગ આપીને (વેચી દધનેજ) ભોગવવા
ઈચ્છે છે માટે હું સૌમ્ય ! દ્રવ્ય અને ભાગથી સ્તબ્ધતા (ગર્વ) નો
ત્યાગ કરી ઘરે આવેલા અને સેનકને સુરતરૂ સમાન એવા પોતાના
મોઢા બહુની સેના કરો (તેનો સત્કાર કરો) કે જેથી તમારા સ-
આમથી થતો આ લોક અને પગલોકમાં અહિતકારી કરોડો માણસો,
હાથીઓ અને અશ્વોનો સહાર અટકે ”

આ પ્રમાણે દેવતાઓની હિતશિક્ષા સમ્યગ્ રીતે સાલણીને
વીરાધિવીર એવો બહુલીપતિ (બાહુબલિ) ગાલીગતા પૂર્વક આ
પ્રમાણે બોલ્યો — “હું દેવો ! અધિક અધિક રાત્રયલક્ષ્મીમાં લુજ્ય
એવો તે અનેક રાજાઓથી પરન્વરીને મુખે બેઠેલા એના મારી સામે
જ્યારે યુદ્ધ કરનારે માટે અહીં આવ્યો, ત્યારે એના મોઢા ભાઇની
સાથે પણ યુદ્ધ કરતા મારો ચો દોષ છે ? તેનો તમે પોતેજ નિચાર
કરો. વળી એ વિજયશીલ હોવાથી સર્વત્ર પોતાને તેવો (વિજયી)
માને છે. કારણ કે ભાદરના મહિનામાં જેની આખો ગાંધ હોય તે
અમથ વસુધાને લીલી અને આર્દ્રજ માને છે લીલામાત્રથી વૃક્ષોને
ઉખેડી નાખનાર હાથો જેમ પર્વતને ભેદવા જાય, તેવાજ અભિમા-
નથી એ મને પણ છતના માટે આવ્યો છે, પરંતુ મ આમમાં લીલા
માત્રથી તેનો પરાજય કરીને સુનૈઘની જેમ અહીં કરથી એને થયેલ
એ જવર અને અપરમારને હું ભાગી નાખીશ (દૂર કરીશ) મનો-
હર એવા ગુણોથીજ ગૌરવ (મોટાઈ) પ્રાપ્ત થાય છે, પણ અવસ્થાનો
તેની સાથે સંબંધ નથી કારણ કે સર્વથી પણ પર્વતો વયોવૃદ્ધ હોય
છે, છતાં તે કાંઈ ગૌરવ્ય (બહુમાન કરના લાયક) નથી ગરીર પર
ધણા વખતથી લાગેલ દુર્ગંધી મેલનો ત્યાગ કરવામાં આવે છે અને

તરતના ખીલેલા કુમુભને માણસો મસ્તકપર ધારણ કરે છે પિતાએ આપેલ નાના ભાઈઓના રાજ્યોને છીનવી લેતા એણે પોતાના ગુણો તો પ્રથમથીજ પ્રગટ કરી દીધા છે ! અમર્યાદ (મર્યાદ રહિત), હુબ્બ, દાક્ષિણ્યરહિત અને મદોન્મત એના એને કયા ગુણને અનુસરીને હું નમ્ર ? હે મન્યસ્થ દેવો ! તે તમેજ કહો. ચતુર પુરુષો માણસોની નમ્રતાને ગુણ તરીકે વખાણે છે, પણ ગુણના અભાવમાં તે પણ દોષસ્પદ થાય છે, કહ્યું છે કે —

“ અર્જયત્યદ્ભૂતાં લક્ષ્મીં, ગુણ પ્રતિ નમદ્વતુ,
વિના ગુણ નમત્કાષ્ઠ, વક્ત્ર ત્વપયશં પુનઃ ”

“ ગુણ પ્રતિ નમતુ ધનુષ્ય અદ્ભુત લક્ષ્મીને ઉપાજ્ઞન કરે છે, પણ ગુણ વિના નમતુ કાષ્ઠ વક્ત્ર અને અનાદરણીય (અપ્રિય) થાય છે. ” અર્થાત્ પણ સાથે નમતુ ધનુષ્ય લક્ષ્મી વેધ કરે છે, પણ સામાન્ય કાષ્ઠ વાક્ય વળેલ હોય તો તે ઉવદ્ધ વક્ત્ર કહેવાય છે એણે ઉપાજ્ઞન કરેલ ઐશ્વર્ય મારે ભોગનનુ એ બિદને ધીજાએ માગીને આપેલ માસની જેવું છે, તેથી તે મને લેશ પણ સતોતને માટે નથી કારણ કે ભારતનર્પના છ બાકી સર્વ ઐશ્વર્ય સ્વાધીન કરતા અને એનો સત્વર નિગ્રહ કરતા અને એક ઘટિકા (ઘડી) માનજ લાગે તેમ છે, પરંતુ સ્વરાજ્ય અને સ્વદારાથી સત્ત્વ એના માટે મન પરસ્ત્રી અને પરલક્ષ્મીને તુલ્ય નથી માને છે પાપનુ આગામિ દુસ્સહ દુળ દુઃખમાળનાર એક રાજ્યમાનને માટે ધીજાપર નિરાકરપણે દોષ દોહ કરે ? નાના ભાઈઓપરનો જેનો પ્રેમ જેવામાં આવ્યો છે એવો એ સંવિભાગ કરનાર (વહેચી આપવાને) ઇચ્છતોજ નથી, પણ નિરંતારવાનો ખોટો ડોળ જતાનનારમાર રાજ્ય લેવાને માટેજ અહીં આવ્યો છે અતિ ખેડતા તરત તૂટી જાય, અતિ ખરતા તરત કુટી જાય અને અતિ વેળોનતા વિનય થાય—આટલું પણ ગુણ એ જાણતો નથી ?

બીજા મમત્ર ગજાઓન. રાજ્ય એણે લઈ લીધા તેથી અતિલોભથી
પરાભવ પામેલો એવો એ મને પણ રાજ્યને માટે (માટે રાજ્ય લેના
ને માટે) જ યોલાવે છે, પરંતુ ઘેર બેઠેલા એવા મને એનું રાજ્ય
અપાવવા માટેજ તેના મત્રીઓ જામીનની જેમ એને અહીં બેસી
લાવ્યા છે એમ હું માનું છું હજી પણ અન્યના કહેવાથી પ્રભાવેલો
એવો એ જો પાતે પાછો ચાલ્યો જાય, તો ખુશીથી એ જાઓ, મારા
હૃદયમા લેશ પણ લોભ નથી મેં એની ગત્યલક્ષ્મીની ખરેખર
ઉપેક્ષા કરી છે. માટે હજી પણ એ અનાતમજ્ઞ (વધારે અજ્ઞ)
ને યુદ્ધથી અટકવો ઉદ્દેશ કરીને કોઈની માથે પણ હું કદી યુદ્ધ કર
તોજ નથી, પણ મુખમા પ્રાપ્ત થયેલ પ્રાપ્ત (કોળીયા) ની જેમ
અનાયાસે પ્રાપ્ત થયેલ યુદ્ધની હું ઉપેક્ષા કરતો નથી ”

આ પ્રમાણે ગૌરવથી ઉત્તેજિત અને યુક્તિ ગર્ભિત તેના વચ્ચે
નોથી દેવતાઓ નિરૂત્તર થઈ પુનઃ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા — “અ-
કરત્ન આયુધાગ્રામા પ્રવેગ કરે, એટલા માટેજ અત્યારે તમારી
સાથે યુદ્ધ કરતા ચક્રીને કોણ નિષેધી (નિનારી) શકે ? અને અના-
યાસે પ્રાપ્ત થયેલા યુદ્ધને ન મૂકતા એવા તમને પણ કેમ અટકાવી
ગઈએ ? કારણકે તેજના ભ ડારડપ ક્ષત્રિયોનું એ કૃપાનતજ છે (કૃપા
ક્રમાગત આચાર છે) પરંતુ સૌજન્યથી મુશીલિત એવા તમે બને
ભાઈઓનું પરસ્પર યુદ્ધ ખરેખર જગતના હર્ષાગ્રથીજ ઉપસ્થિત
થયું છે તો પણ હું યાચિતાર્થ કલ્પવૃક્ષ (માગેલું આપવામા કલ્પ-
વૃક્ષ મમાન) અમે તમને પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે, તમે બને જાતે
પરસ્પર ઉત્તમ યુદ્ધથી લડો બને લોકનું નિરોધી અને સખ્યા-
બંધ પ્રાણીઓનું વિઘાતક (નાશ કરનાર) એવું આ મધ્યમ યુદ્ધ
તમને યુક્ત નથી સ્વરૂપ આરભપણથી દૃષ્ટિ વિગેરેનું યુદ્ધ અહીં
ઉત્તમ ગણાશે, અને એ યુદ્ધથી પણ તમારો જય પરાજય સ્પષ્ટ સમજી
શકાશે ” આ પ્રમાણે દેવોનું વચન બાહુબલિએ કૃપાની રાહે સ્વી-

કાર્ય અને પછી ભરત જૂપતિ પાસે જતા તેણે પણ તે ગર્વ સહિત કબૂલ નાખ્યું

પછી બાહુબલિના વેત્રીએ (છડીદારે) હાથીપર બેસીને ઉઠ્યા બાહુ કરી સત્રામને માટે સજ્જ થયેલા પોતાના મુછટોને આ પ્રમાણે કહીને યુદ્ધથી અટકાવ્યા — “સત્રામત્તુ કંઠૂયન (ચળ) જેના બાહુદંડમા આવેલ છે એના આપણા સ્વામીને દેવતાઓએ પ્રાર્થના કરી, તેથી તે ભરતરાજની માથે શરીર માત્રથી (શસ્ત્ર વિના) જ યુદ્ધ કરશે તો હું મુછટો ! હવે યુદ્ધ સંબંધી શત્રુઓ ઉપરનો દ્વેષ છોડી દો અને ફૂર સત્રામકર્મથી નિવૃત્ત થાઓ અથવા મીની રણકુશલતા પૂર્વે તમે ક્યારે પણ જોધ નથી, માટે આજે વિરમયથી વિકસિત નયન (નેત્ર) રાખી તટસ્થ થઈને તે જુઓ ” આ પ્રમાણે સ્વામીની આજ્ઞાએ છડીદારથી અટકાવ પામેલા છતાં યુદ્ધમા ઉત્કંઠિત મનનાળા તેઓ ખેડસહિત દ્વંધ્યમા આ પ્રમાણે નિચાર કરના લાગ્યા — “ચિરકાળથી રાહ જોતા આ યુદ્ધનો પર્વ વિવસ આજે આપણને પ્રાપ્ત થયો, પણ અહો ! મુખમાથી માસની જેમ દુર્દૈવે એ પ્રસંગ વિખેરી નાખ્યો અથવા તો આખા ભરતનર્થમા ભરત શિનાય બીજે કોઈ એવો નથી કે જે પોતાના ભુજબળથી યુદ્ધ કરના માટે આપણા સ્વામીને બોલાવે માટે ખરેખર ! આપણે આટલો બધો શસ્ત્રપરિશ્રમ વૃથાજ કર્યો અને સ્વામીનો માસ પણ ભાગીદારોની માફક શેગઢ ખાધો કેમકે દેવયોગે સ્વામીના બધુની સાથે આ રણસત્રામ પ્રાપ્ત થતા પણ આજે ગતુરિપ્ત સમા આપણે તેમને ઉપયોગી થયા નહી ”

એજ પ્રમાણે તે વખતે ભરતના વેત્રીએ પણ શત્રુના પરાજય માટે તૈયાર થયેલા પોતાના મુછટોને તસ્તજ સત્રામમાથી પાછા વાળ્યા અકીની આજ્ઞાથી પાછા ફરતા એના તેઓ પગલે પગલે ભેગા થઈને આ પ્રમાણે વિચાર કરના લાગ્યા — “અરે ! કયા વેત્રીના

વિચારથી અત્યારે સ્નામીએ બે બાહુમાનથીજ યુદ્ધ કરનારુ આ માની લીધુ ? કારણકે પીરસતા હાથ ન બળી જાય તેટલા માટે જેમ કાઠી રાખવામા આવે છે, તેમ સ આમમા અગરફાને માટેજ રાજ સેનકોને સમ્રહે છે. હવે બ્યારે સેનકો વિદ્યમાન છતા પણ બે ગજ પોતે યુદ્ધ કરવાને તૈયાર થાય, તો અજ્ઞ (બકરી) ના ગળાના સ્તન સદૃશ નિરૂપયોગી એવા મુલોટો શા કામના ? કદાચ સેનકો લાગી જાય, વિનાશ પામે અથવા છતાઈ જાય, તો પછી સ્નામીએ જાતે યુદ્ધ કરવુ યોગ્ય છે, પણ તેમ ન હોય ત્યાંજે તો પોતે લડવુ યોગ્ય નથી વળી મહા પરાજયી એવા આપણા સ્નામીરુ યુદ્ધ એક બાહુ-બલિને મૂકીને બે બીજા સાથે હોય તો તેમના પરાજયની આશા કા જ ન રહે, કારણકે તે અદ્વિતીય વીરની આગળ ધાન્યના કીડા સદૃશ એવા બીજા તો દૂર રહેા, પરંતુ ઇદ્ર પણ યુદ્ધમા ઉભો રહેવા સમર્થ નથી પરંતુ બલિષ્ઠ બાહુબળીની સાથે સ્નામીરુ દ્વંદ્વયુદ્ધ આપણને પરિણામે મુદ્દર લાગતુ નથી ” આ પ્રમાણે પરાજયની ગાકાશ્પ શત્રુથી વ્યાકુલ મનવાળા એવા પોતાના મૈનિકોને ઇગિતચિન્હોથી જાણીને ભરતેજ કહેવા લાગ્યા — “ અસાધારણ બળના સ્થાનરૂપ એના તમાગથી હુ પરનરેલો છુ, જેથી કોઇ બલનાન રિપુ પણ સ આમ કરના મારી પાસે આવ્યો નથી, તેથી તમે ક્યાંજે પણ માત્ર બાહુબળ જોયુ નથી, તેથી અહી પરાજયની શકા કરે છે કારણકે પ્રીતિ અસ્થાને પણ ભયની શકા કરે છે માટે ગત્રુઓથી સહન ન કરી શકાય એવુ માત્ર બાહુબળ તમે એક વખત જુઓ, કે જેથી તમારા મનની એ શકા તરતજ નષ્ટ (દૂર) થાય ”

આ પ્રમાણે કરીને ચક્રીએ પોતાના માણસો પાસે એક મોટા ખાડો ખોદાવ્યો, અને તેના કાંઠે મિહાસન મૂકાવીને તેની ઉપર પોતે બેઠા પછી અતિ નિબિડ (સજ્જત) અને લાંબી એવી હુલ્લરો લોહની શુ ખવા અને પ્રતિશુ ખવાઓ ભરત મહારાજે પોતાના

હાથે બધારી અને બત્રીશ હજાર રાજ્યોને તેણે આ પ્રમાણે આ દેશ કર્યો કે—“ સર્વ સૈન્યશુક્ત સમગ્ર બળથી મહા બલિષ્ઠ એવા તમારે મારા ભુજબળની પરીક્ષાને માટે અને શીઘ્ર જે ચીને આ આ ડામા પાડી દેવો આ કાર્યમાં તમારે મારી અનુશાસનો એવી રીતે ન કરવી વળી આજરોને આવા પ્રકારનું દુસ્વપ્ન મારા જોરામાં આજુ છે, તેથી પોતાથીજ ચરિતાર્થ કરાવેલ એવા તે દુસ્વપ્નનેા પછુ આ પ્રમાણે કરનાથી પ્રતિધાત થશે ”

પોતાના સ્વામીના આવા પ્રકારના દુહારોથી તેઓ સર્વે તે સાકળોને વળગીને એકી સાથે પૂર્ણ જોસથી જે ચવા લાગ્યા એના મા બરતેશે પોતે પાનની બીડી લેવા માટે હાથ પસાર્યો, એટલે ‘ સ્વામી આટલા જે ચવા ’ એમ જાણી તેઓ મનમાં સતુષ્ટ થયા પછી તે હાથ પાન બીડી મુખમાં મૂકવાને પાછો વાળ્યો. એટલે તે સર્વે એકદમ જે ચાખેને તરતજ ખાગમાં પડ્યા આવી રીતે સ્વામી ત્રુ અતુલ બાહુબળ જોધને તેઓએ મનમાંથી આશંકા અને હાથ-માથી સાકળો તણ દીધી

હવે દ્વંદ્વયુદ્ધ કરવાને તૈયાર થયેલા અને નિખાવસ એના તે બને નકપભકુમાર પ્રથમ જિનેશ્વર બગનતની અર્થો કરવાને માટે પોતપોતાના દેનશુદ્ધમાં ગયા કારણ કે —

“ ધર્મ ન હિ મહાકાર્યા—પાતેડ્યુજ્જન્તિ પણ્ડિતા,
સર્વત્ર ત્રયતે દોષ, “ યતો ધર્મસ્તતો જય ”

“ કેહતું મોટું કાવ્ય આવી પડતા પલ પડિત પુરૂષો ધર્મનેા ત્યાગ કરતા નથી કારણ કે એમ સર્વત્ર સંભળાય છે કે જ્યાં ધર્મ ત્યાં જય ” પોતપોતાના દેનશુદ્ધમાં પરમ આનંદ એવા તેમણે શ્રી નકપભેનસ્વામીની પ્રતિમાની દિવ્ય પુષ્પ અને અક્ષતાદિ વડે ભક્તિ પૂર્વક પૂજા કરી પછી નિષિપૂર્વક આરતિ અને મંગલદીપ (મંગલ

દીવો) કરી શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્નામીની આ પ્રમાણે યથાર્થ શુભમુત્તિ કરવા લાગ્યા — “ધર્મ કર્મ સુખ ધી માર્ગના બતાવનાર, આઠ કર્મથી વિમુક્ત અને મુક્તિપ્રાપ્ત કાલ એના હે પ્રથમ તીર્થેશ ! તમે જ્યવ તા વર્તો કેવલજ્ઞાન વડે સૂર્ય સમાન અને સંસાર સાગર મા કુબળા પ્રાણીઓને તાગનાર એવા હે ત્રિભુવનાધીશ ! તમે જ્યવ તા વર્તો તાપમાથી નીકળેલા મુવર્ણના જેવી કાલિનાળા હે ત્રેલોક્યલોચન ! તમે જ્ય પામો રાત્રિઓ અને દેવે દ્રોણી સેવિત એના હે વૃષભધ્વજ ! તમે વિજય પામો ” આ પ્રમાણે સ્તત્રી નમસ્કાર કરી મહા હિસાહી અને મહા બલિષ્ઠ એના તે બને મર્વાગે સજ્જ થઇ રહ્યું અમિમા આવ્યા

પ્રથમ દૃષ્ટિયુક્તમા નિર્નિમિષ અને અરણ (રક્ત) એવા નેત્ર જેમણે એકબીજાની સામે સ્થાપન કરેલા છે એવા તે બને પ્રતિજ્ઞા પૂર્વક દૃષ્ટિયુક્ત કરતા સતા ઘણા વખત મુધી સ્થિત રહ્યા તે વખતે આકાશમા ગહેલા દેવતાઓએ, પછવાડે રહેલા દેવતાઓએ અને પછવાડે રહેલા સૈનિકોએ જેમણે અન્ય સર્વ આપાગને ત્યાગ કર્યો હોય એવા યોગીઓની જેવા તેમને આશ્ચર્ય સાથે જોયા પછી પાણીને ઝરતા એવા ચઢીના બને તેજો જાણે બાહુબલિના નેત્રનું તીવ્ર તેજ મહન કરનાને અસમર્થ હોય તેમ મીચાર્ય ગયા. તે વખતે બાહુબલિ જુલ્યા એ પ્રમાણે ચક્રવર્તીની કીર્તિના પ્રવાસના પટલ (પટલ) ઉપ દેવકૃત ધ્વની આકાશમા થયો, બાહુબલિના હરકરમા મોટો હાડકો હાલકો થઈ પડ્યો અને ચક્રવર્તીનું મુખ તથા સૈન્ય વિપાદથી નિસ્તેજ થઈ ગયું તે વખતે હરતલપૂર્ણને લગ્નધી વિલક્ષ મુખવાળા જોધને મનમા અભિમાન લાવી બાહુબલિએ આ પ્રમાણે કહ્યું — “ આ ધૂણાક્ષર ન્યાયથી થયેલો જ્ય તે જ્ય ન કહેવાય, માટે હે મહાહુજ ! ઉઠો અને વાગ્યુદ્ધથી શુદ્ધ કરો ” પછી ચઢીએ મનમા જરા અતોષ પામીને કટપાત કાળના મેઘની ગર્જનાના ધ્વનિ

સદૃશ સિંહનાદ કર્યો તે વખતે તે સિંહનાદથી વ્યાકુલ થયેલા બળદ
રાગની ફરકાર કર્યા વિના, મદમત હાથીઓ અકુળને ગણકાર્યા
સિનાય અને ઘોડાઓ આજુકના આઘાતનો અભાવ કરીને આમ તેમ
નાસના લાગ્યા ત્યારપછી મહાબાહુ બાહુબલિએ પ્રતિધ્વનિથી
આકાશ અને પૃથ્વીને ચોતરફ પૂરી દેતો એવો સિંહનાદ કર્યો તે
નાના પ્રતિઘાતથી વસુધા ચારે બાજુ કે પાયમાન થઈ, સમુદ્ર ફોલ
પામ્યો, પડતો ચળાવમાન થયા, અને દિગ્ગજ ત્રાસ પામ્યા. તે
વખતે અત્યંત દુઃખ નાદ સાલણીને આકાશમાં ગહેવા દેવતાઓ
પણ કાણુનાર અકાડે (અમળે) ઘસાડ ફૂટી જવાની શકાથી
આકુલ વ્યાકુલ થઈ ગયા એ રીતે પુન પુન સિંહના કરતા તે
બને વીરમાથી ચક્રોના નાદ અધમ પુરપની મેનીની જેમ આસ્તે
આસ્તે ફીણ થતો ગયો અને અતિ બલિષ્ઠ એવા બાહુબલિનો
નાદ દિવસના પશ્ચાત્ ભાગની માફક અનુક્રમે અધિક અધિક વડના
લાગ્યો આ પ્રમાણે વાચુદ્રમા ચક્રો છતાં પછી બાહુબુદ્ર કરનાની
ધ્વજાનાળા એના તેમણે ગોપુર (નગરના મુખ્યદ્વાર) ની અર્ગલાના
જેવી પોતાની જુગ પસારી એટલે બાહુબલિએ ચક્રોની જુગને
કમળનાળની માફક તરત નમાવી લીધી અને વજુ જેવી પો
તાની જુગ પમારી પોતાના તમામ બળથી તેને નમાવવાનો
ચક્રોએ પ્રયાત્ન કર્યો, છતાં લાભે વખતે પણ તેને તે સ્વાનથી જગ
પણ ચલાવી શક્યા નહિ બાહુબુદ્રમા પણ આ પ્રમાણે પરાજય
પામનાથી ભરતચક્રો મુખ રયામ થઈ ગયું. એટલે તેજના ભંડાર
એના બાહુબલિ પુન તેને કહેવા લાગ્યા — “હું ભરનેશ બહુ ! આ
ચુદ્રમા પણ પૂર્વવત્ કાકતાલીય ન્યાયથીજ મારો જય થયો છે,
એમ તમારે ન કહેવું, હજી પણ તમારી ઇચ્છા હોય તો આપણે
મુદ્ધિચુદ્રથી લડીએ ॥ તે સાલણીને સતુષ્ઠ થયેલા ચક્રો મુદ્ધિચુદ્રથી
ચુદ્ર કરનાને ઉઘા કારણકે જુગારની માફક ચુદ્રમા પણ પરાજય
(હાર) સનાદિષ્ટ હોય ॥ અર્થાત્ હાર્યો જુગારી બમણ રમે છે તે

વખતે રાજાના ઉચિતનાદી ભાટો (ચારણો) કૂર્મ, દિગ્ગજ, શેપનાગ અને વરાહાદિકને ઉચે સ્વરે આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા — “ વજ્ર જેવા મજબૂત શરીરવાળા બાહુબલિની સાથે વજ્ર જેવા મજબૂત શરીરવાળા ચક્રવર્તી મહાયુધ્ધથી લડવાના છે, તેમના પ્રહારથી વાર-વાર આઘાત પામતી આ વસુવરા સાંધલગ પામીને પાતાલમા પેસી ન જાય, માટે તમે સર્વે એકઠા થઈને તમામ બળથી એ નિશાલ વમુધાને સાવધાનતાપૂર્વક ધરી રાખજો. ” પછી મહા બલિષ્ઠ એવા તે બંને મહાયુધ્ધથી લડતાં કામાના તાલ (ઝાઝ) ની માફક કાણે કાણે સચુક્ત થઈને પાછા વિચુક્ત (છુટા) થવા લાગ્યા પક્ષીની જેમ તેઓ ક્ષણવારમા આકાશમા ઉછળતા અને ક્ષણવારમા પાછા નીચે પડતા એવી રીતે પરસ્પરની મુદ્દિ ચુકાવના માટે તેઓએ ઘણા વખત મુઠી ફીકા કરી પછી બાહુબલિએ પાતાના બંને હાથવતી લ-રતને ઉચકીને યત્રથી જેમ પાંથરનો ગોળો દૂર ઉછાળે તેમ આકાશમા બહુ ઉચે ઉછાળી દીધા અનુજ બહુથી આકાશમા ઉછળેલા એના તે જાણે સ્વર્ગને છતનાને જતા હોય તેમ ધનુષ્યથી છુટા પડેલા બાણની જેમ ક્ષણવારમા અદૃશ્ય થઈ ગયા તે વખતે ‘ અહા ! ખરે-ખર ! આજે આ નરરાત્ન ચક્રવર્તી મરણ પામ્યા ’ એમ બંને સૈન્યમા હાહાકાર થઈ રહ્યા તે વખતે બાહુબલિ એ પૂર્વક આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યા — “ આ મારા અવિચારિત કાર્યને ધિક્કાર છે ! અને આ પૌરૂષ (બળ-પુરૂષાર્થ) ને પણ ધિક્કાર છે ! ક્ષત્રિયોથી વખાણના લાયક એવી આ પરતેજની અસહિષ્ણુતાને પણ ધિક્કાર છે કે જેથી ભાધના મૃત્યુ પર્યંતનો આ મારો નિઃશંક થયો અથવા તો હંમણા એવો અનુતાપ કરનાથી શુ ? હંમણા તો આકાશથી પડીને એ ખલગ (લખન) ન થાય તેટલામાં એને અંધરની ઝીલી લઉં ” આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે આકાશમા સ્થિત દુર્દિશાખી, એટલે ઘણીવાર પછી પડતા એના તેને બોધને અંધરથી ઝીલી લીધા આંતેથી નીચે મુક્યા વૈર છતા પણ ભાઈપેરના આવા

અને બળથી વિરમ્ય પામેલા દેવત ઝોઝે તે વખતે બાહુબલિના મસ્તક પર પુષ્પટુષ્ટિ કરી પછી તેવા પ્રકારના પરાભવથી લન્નિગત થયેલા ભરતરાજાએ ક્રોધથી બાહુબલિની છાતીપર તરતજ મુષ્ટિ પ્રહાર કર્યો. તે પ્રહાર દૃઢ છતા પણ વજ્રપર જેમ ધડુનો પ્રહાર નિપ્પળ જાય અને કૃતપ્રપરનો ઉપકાર જેમ નિષ્ફળ જાય તેમ વજ્રવૃક્ષ વડા-સ્થવમા તે વિકૃત થયો. પછી પુનઃ જેને ક્રોધાગ્નિ પ્રદીપ્ત થયો છે એના બલિષ્ઠ બાહુબલિએ ચક્રીની છાતીમા વજ્રવૃક્ષ એવો મુષ્ટિ પ્રહાર કર્યો તેના ઘાતથી ભરતને ચક્રી (ભમરા) આની ગાંઠ અને અત્યંત વ્યથિત થતા એના તે જાણે વિદ્યે બધું ચક્રપર પડ્યું હોય તેમ તેને કાણુનાર સર્વોત્તમ જોઈ રહ્યા. પછી તત્કાળ બેગુલ્મ થયેલા અને મુર્છાથી જેની આંખો ઢાંકાઈ ગઈ છે એના તે પોતાના સેવકોના આ-મુઓની સાથે પૃથ્વી પર ઢળી પડ્યા. મલો અને સામતોથી શીતલ ચંદનજળે સિંચન કરાતા અને ચળાયમાન વસ્રના છડાથી વારવાર વીજતા એના પોતાના વડિલ બહુને, આતુલ્યથવાના ભયથી જેને પશ્ચાત્તાપ ઉત્પન્ન થયો છે એના અને સ્તિન્ન આરાધવાળા બાહુબલિ પણ આખમા આંસુ લાવીને પવન નાખવા લાગ્યા. કાણુનાર પછી સાનધાન થઈને ચક્રીએ આખ ઉઘાડી અને સૈન્યના હૃપકોલાહલ વચ્ચે ઉભા વયા. તે વખતે વસ્રથી સેવકની જેમ પોતાને પવન નાખતા બાહુબલિને આગળ ઉભેલા જોઈને ભરત લન્નિગત થઈ નીચે જોઈ રહ્યા. એટલે લન્નથી જેતુ મુખ વિવક્ષ થઈ ગયું છે એવા તેને બાહુબલિ આ પ્રમાણે કહેના લાગ્યા — “હું ખરેખર પરાભવ પામ્યો.” એવી રીતે હે વીર! તમે મનમા ખેદ લાવશો નહિ જેણે સમગ્ર પૃથ્વી લીલામાત્રથી છતીને સ્વાધીન કરી છે એવા તમારો આગળ જગતમા પણ કોઈ તુલ્યબળવાળો નથી આ સ્થળે દૈવનશાત્ તમારો પરાજય થયો, તો પણ ખરેખર તમે તો વીરપુરુષજ છો કારણ કે દેવ અને અમુરોએ વસોળ્યો છતા સમુદ્ર તો સમુદ્રજ છે.” આ પ્રમાણે તેની પ્રશંસા

કરી છતાં જાણે મર્મસ્થાનમાં વિધાયા હોય તેમ અધિક ક્રોધાયમાન થયેલા ભરતરાજાએ પુનઃ મુદ્ધ કરવાને માટે દડરત્ન હાથમાં લીધું તે જોડને ॥ અહો ! મનમાં અધિમાન લાવી આ ભરત હજી પણ મુદ્ધના વ્યવસાયને મૂકતા નથી, માટે ખરેખર ! મને એ બ્રાતૃહત્યા આપશે ॥ આ પ્રમાણે પોતાના મનમાં વિચાર કરતા એવા બાહુબલિને, ભરતચક્રીએ ક્રોધાયમાન થઈ કંઈ પણ વિચાર કર્યા વિના માથામાં દડનો પ્રહાર કર્યો. તે દડના આઘાતથી વ્યથિત થતા અને ક્ષણવાર આખમાં ઘેરાતા (અધારી ખાતા) એવા બાહુબલિ આજનુ (દીવ્યજી મુધી) પૃથ્વીમાં પેસી ગયા પાછા ક્ષણવારમાં સ્વચ્છ થઈને અને પૃથ્વીમાંથી બહાર નીકળીને ક્રોધાયમાન થતા એવા તેણે ભરતેરાના માથામાં સમેતરીતે દડનો પ્રહાર કર્યો, એટલે વજ્રની માફક દુસ્સહ એવા તેના ઘાતથી અત્યંત પીડિત થતા ભરતભૂપતિ અચેત થઈને આકંઠ (કંઠ મુધી) પૃથ્વીમાં પેસી ગયા તે વખતે ગાંઠ પીડાના આવેશથી ધૂણીમાન (ઘેરાતા) અને માત્ર જેનું મસ્તક જ બહાર રહેલું છે એવા ભરત સૂર્યને ક્ષણભર ભયપૂર્વક રાહુની જેના લાગ્યા પછી શીતલ પવનથી સાવધાન થઈ ધણીવારે પૃથ્વીમાંથી બહાર નીકળ્યા અને નિઃશ્વસની આરામ છાડી દઈ ખેદપૂર્વક વિચારવા લાગ્યા — “ અહો ! મુર અસુર અને મનુષ્યો સમક્ષ એ મહાબલિજે મને પાંચે મુદ્ધમાં જીતી લીધો અને જીવિતના સગવડને પણ પમાડ્યો માટે ખરેખર ! હું જેમ ચમરે દ્રથી વૈમાનિકનો ઇંદ્ર જીતી ન શકાય તેમ એ મહાબાહુ પણ મારાથી જીતાવો અશક્ય છે આણું કાંઈ પણ જોયું નથી અને લોકમાં કે રાક્ષસમાં સા ભણ્યું નથી કે બીજા રાજાઓથી રાજાધિરાજ ચક્રવર્તી જીતાય ! માટે આ મહાબાહુજ ખરેખર ! આ વસુધાપર ચક્રી છે અને હું એની આજ્ઞામાં રહેનારા સેનાપતિ વુદ્ધ જુ ॥ ” આ પ્રમાણે ખેદસહિત વિચાર કરતા ચક્રીના હાથમાં તે વખતે ચક્રાધિષ્ઠિત દેવોએ ચક્ર મૂક્યું પોતાના હાથમાં ચક્ર આવવાથી તેને પોતાના ચક્રીપણાનો નિશ્ચય

થયો. પછી પુનઃ જયની આગાધરાનતા ભરત મનમા આનંદ પામ્યા હવે ચક્ર જેણે હાથમા લીધેલું છે એવા તેને જોઈને બાહુબલિ નિચાળ કરવા લાગ્યા — “અહો ! ન્યાયયુક્તના માર્ગથી ભ્રષ્ટ થયેલા આ નૃપાધમને ધિક્કાર થાયો ! કાગલ કે સમાન યાન (નાહન) અને આયુધથી લડવું એવો ક્ષત્રીનો ન્યાય છે, અને અહીં તો મારા હાથમા હજી દડ છે છતાં એણે લડવાને માટે ચક્ર લીધું છે ” આ પ્રમાણે ચિંતમા ચિંતનતા એવા તેને ભરતશબ્દએ કહ્યું — “ હે વાસ ! હજી કાંઈ બચાડ્યું નથી, માટે આન, મારી સેના સ્વીકાર અને વૃથા ભ્રાતૃહત્યા ન આપ કરણ કે મદોન્મત્ત રાત્રીઓનો ઉચ્છેદ કરવાને માટે અમોઘ એના આ ચક્રરત્નને પાછું વાળવાને કોઈ પણ સમર્થ નથી ” આ પ્રમાણેના વચ્ચેના સાલણીને કાંઈક અવગણપૂર્વક બાહુબલિએ હસતા હસતા કહ્યું — “ હે ભ્રાત ! આ લોખંડના કંટકાનો અને શુ ભય કેખાડે છે ? કાગલ કે આવી બીકથી ડરે તે બીજા માણસો આ કાંઈ કોઈને જાણ નથી કે જે વાયુથી તરત પડી જાય આટલો વખત તમે પોતાના બાહુનું નિપુલ બળ તો જોયું છે વીર ! હવે એકનાર આ ચક્રનું બળ પણ જુઓ ! ” આ પ્રમાણે અનુજ બધુએ કહ્યું એટલે ભરત અત્યંત કોપાયમાન થયા અને પૂરતા બળપૂર્વક પોતાના મસ્તક પર ચક્ર ભમાવીને તરતજ બાહુબલિ ઉપર છોડ્યું તે વખતે “ પૂર્વના પરાજયની ક્ષુપતા હવે ધોઈ ાખી ” એ પ્રમાણે આનંદપૂર્વક ભરતનું સૈન્ય ઉંચે જોઈ રહ્યું અને “ રાકાયાદિક અસ્ત્રોથી નિર્નિવાર એવું આ ચક્ર શુ સ્વામીના શરીરપર આવે છે ? ” આ પ્રમાણે બાહુબલિનું બળ (ભરત) વિનાદ પામતું જોઈ રહ્યું, તથા “ રાજ્યયુક્ત એના ચક્ષુએ આ અયુક્ત આચર્યું ” એ રીતે દવતાઓ આકાશમા હાહાકાર કરતા જોઈ રહ્યા. તે વખતે ચારે તરફ અગ્નિના તણબા ઉડાડતા અને, પોતાની પાસે આવતા એવા ચક્રને જોઈને બાહુબલિ મનમા વિશાળ કરવા લાગ્યા કે — “ શુ

આને દૂરથીજ મુજબરોના પ્રહાર વડે અટકાવુ । અથવા તો પાસે આવે ત્યારે મુદ્દિના ગમ્મ પ્રહારથી એને ચૂર્ણ કરી નાખુ । કે નજીક આવતાજ કપેતાના બન્ધ્યાની માફક હાથમા પકડી લઉં । અથવા એ અહીં આવીને શુ કરે ॥ તે એવાર જોઉં ” આ પ્રમાણે નિર્ભય મનથી બાહુબલિ વિચાર કરતા હતા, એટલામા તેને પ્રશ્નિષ્ઠા દ્વંતે ચક્ર જેમ આવ્યું હતું તેમ પાછું ભગત પાસે વાદ્યુ ગયું હવે કાર્ય સાધ્યા વિના નિષ્ફળ થઈને ચક્ર ગ્યારે પાછું આવ્યું, ત્યારે ચક્રવર મનમા એ લાવીને વિચાર કરના લાગ્યા કે—“ અરે ! મેં નિર્દોષિણ્ય અને વગતને નિઃશ એના પ્રકારનું કામ કર્યા છતાં પણ મારી ઈચ્છિત કાર્યસિદ્ધિ કંઈપણ ન થઈ તેથી ખરેખર । ‘ અકાળતા પાડામા પેઠા છતાં પણ હાડકાની ભૂખ ન લાગી ’ એ કહેવત જેવું મારે થયું. એ લોકવાયકા સાચી ઠરી. ” આ પ્રમાણે પોતાના અનુજ બધુપરના તમામ ઉપક્રમ (પ્રયાત) નિષ્ફળ થયા, એટલે લગભગથી વિલખુ મુખ કરીને ભગત નિર્કર્તવ્યમૂઢ થઈ ગયા અર્થાત્ હવે શુ કરવું તેની તેને કશું ગમ ન પડી

હવે બાહુબળી વિચારે છે કે—

“ અત્યારમુઢી ખરેખર ! ભાતલાવથીજ મેં ઉપેના કરી, છતાં હજી પણ એ પાપાત્મા પોતાના દુષ્ટ રૂપભાવનો ત્યાગ કરતો નથી મારે હવે કંઈપણ રોકાર કર્યા વિના એક મુદ્દિથીજ એને ચૂર્ણ કરી નાખુ । કાનજીકે એ મૂઢાભાને રાગીરપર અનુભવ થયા વિના વિદ્યાર બેસનાનો નથો ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી ક્રોધથી ધમધ મિત્રુથઈને બાહુબલિ દૂરથી મુઠી ઉપાડીને ભરતને મારના દોડ્યા ભાઈને મારના દોડતા ક્રોધથી જેના નેત્રો રાતા થઈ ગયા છે એના અને સારાસારનો વિચાર કરનામા બૃહસ્પતિ સમાન તે બાહુબલિ આ પ્રમાણે વિચાર કરના લાગ્યા કે—“ જગતને નિદવાવાયકે એના આ અવિચાગિત કાર્યના કરનાપણને ધિક્કાર થઓ કે જેથી પિતા-

લુપ્ત મોટાભાઈને મારવાને માટે પુ તૈયાર થયા છુ જ્યા બધુઓને પણ લુપ્ત રાજાઓથી આવી રહે છે તેવુ મલિન રાજ્ય નરકાત (નરકે લઈ જાય એવુ) હોય છે એવુ તારાંકારે કહ્યુ છે તે ઠીકજ કહ્યુ છે આ પ્રમાણે મોટાભાઈનો નિધાત કરીને જો મોટુ રાજ્ય મળુ મળુ હોય તો દુષ્કર્મ મૂળ એવા તે રાજ્યથી મારે કશુ પ્રયોજન નથી । માટે લોભાભિભૂત અને મારાથી ઉપેક્ષા કરાવેલો આ બિચારો ચિરકાળ છવો અને નિ સંપત્તિ (કંટક રહિત) રાજ્યને 'સોગવો' હુ તો હવે સર્વ સાવધ અને આર બધુજ યોગનો ત્યાગ કરી પરમાત્મા એવા તાતની પ્રાપ્તિ પદ્ધતિ (પનિન માર્ગ) નો જ અધીકાર કરે ॥

આ પ્રમાણે અમ બુર વૈરાગ્યના રંગથી રંગિત થઈને આત્મરત્ન શીઓને છતવાની ઈચ્છાવાળા બાહુબળી'દીક્ષા મહાપુ કરવાને તૈયાર થયા અને ભરતેથીને હજુવારે માટે 'સૂર્યા'ને મુદ્ધિ ઉપાડી હતી, તે મુદ્ધિ કેશનો લોધ્ય કરવાને માટે તેણે પોતાના મસ્તકપરજ અંધાવી અને ચિરમળથી ઉત્પન્ન થયેલ જાણે સામારિક કલેશના કદ હોય એવા પોતાના મસ્તક અને દાઢી મૂછના કેશનો પચમુદ્ધિથી લોચ્ય કરીને જેને કેવતાઓએ સજ્જાયતા કરેલી છે એવા અધિષ્ઠ સાર્વભૌમ અને (ચક્રીને) સર્વ યુદ્ધમા છાત્યા છતા પણ રાજ્યવધ્મી અને રાજ્યસુખમા નિ રૂપુંદ્ર એગ આના પ્રકારના રણારભની અકર પણ સત્વર શાત રૂપભાનનાળા થઈ ગયેલા અને 'અહો ! આ મોટુ આશ્ચર્ય છે ' એ પ્રમાણેના વિચ્ચય વડે આકાશમારહેલા કેવતાઓથી જોનાતા, મરનના ભયરૂપ બાહુબલિએ સર્વ સાવધ નિરતિ એટલે સર્વ ચારિત્ર અગીયાર કરી લીધુ.

પછી ' જો અત્યારે ચિતા પાસે જાશ તો પૂર્વ દીક્ષિત અને કેવળજ્ઞાની એના લધુ જાણુઓને મારે વ ન કરવુ પડશે, માટે જ્યા-સુધી મને જીવલ એવુ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન ન થાય ત્યાસુધી ચાર

પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરીને અહીંજ ઝિથત રહુ ॥ આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને મનમાં જરા અસિમાન લાવી બાહુબલિમુનિ કાયો-ભરત કરી ત્યાગ પર્વતની જેમ નિશ્ચય થઈને રહ્યો

હવે દેવતાઓએ જેમને યતિવેગ આપેલો છે એવા મત્સર રહિ-ત અને આત્માગમમા રમણ કરનારા એવા તેમને જોઈને હારતેશ સત્ગ પામી આ પ્રમાણે નિશ્ચય લાગ્યા.—“આફો ! સમગ્ર યુદ્ધમા પિતાના ભુજબળથી મને પરાજિત કરીને પોતાને સ્વાધીન થઈ શકે એવા મહા રાજ્યનો આ પ્રમાણે લીલા માનથી એમણે ત્યાગ કરી દીધો અને હું તો યુદ્ધમા બહુવાર એમનાથી પરાજન પામ્યા છતાં અમુક પૃથ્વીના મન્યની કદારા (ખરાબ આશા) ને હજી પણ તજતો નથી તો એક જગદીશ્વરના પુત્રો છતાં કર્મ વૈચિત્ર્યથી અમો બનેમા કેટલું અતર પડયું, તે તો જુઓ ! ” આ પ્રમાણે મનમાં વિચાર કર્યા પછી સર્વ સામત અને સચિવોથી પરવેલો હારતે શ્વર તે ભધુ બધુના ચરણમા પડીને આખમા આમુ લાવી આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો.—“ હું ક્ષમાધન ! અતિ લોભથી પગલન પામે-લ, અને દુરાત્મા એવા મે અત્યારે જે કાર્ક આપતો અપરાધ કર્યો છે તે ક્ષમા કરેલ હું બધુ ! પૂર્વે સર્વે બધુઓના વિયોગથી બ્યથિત થ-એલા એવા મને તમારો નિયોગ ક્ષતપર કારકેષ જેવો હુસહ થઈ પડ્યો, માટે હું બધુ ! બાકીના વિયોગામિથી તમ થયેલા એવા મને સ્નેહ સહિત આલિંગન અને આલાપરૂપ જગથી શિંચીને શીખ શીતલ કરો વાળી હું મહાવીર ! તમેજ એક જોગનું જનિત છો એવા આ પાત્રી, પુત્રો અને સેવકોને એકનાર સ્નેહભરી દૃષ્ટિથી જુઓ ॥ ઈત્યાદિ નમ્રોક્તિથી ચક્રીએ બહુવાર કહ્યા છતાં પણ મનુ કે મિત્ર, સુવર્ણ કે લોહ અને ત્રી કે તુલમા જેમની સમાન દૃષ્ટિ છે એવા અતે વાસને અદનમા તુદન દૃઢ્યનાળા, શુભ ધ્યાનમા આરૂઢ (નિમગ્ન) અને નાસિકાના અમ લાગપર જેમણે પોતાની દૃષ્ટિ સ્થાપી છે એવા તે બાહુબલિ મુનિએ તેમની સન્મુખ પણ જોયું નહીં પછી,

સંભારેના જેમણે મ સર્ગ છાડી દીધો. એના તે મહા મુનિની વિનયથી મન્નક નમાવીને ભગ્નેશ આદ્ય મહિત આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા — “ સર્વ શત્રુગર્ભિણી તત્ત્વના એના હે જગદ્દીર બધું ! તમે જ્યનતા વર્તો. પાપરજને દૂર કરનામા પવન સમાન એવા હે તત્ત્વજ્ઞ કોટીર ! (તત્ત્વજ્ઞોમા મુગટ મ સાન) તમે જય પામો હે પિતાને માર્ગે શાવનારા આતા ! તમે વિજય પામો ! હે સ સારપાર ગ ! તમે જયવત થાઓ ! અને રાગદ્રેષ રહિત દુઃખનાળા એવા હે શાતરસના આધાર ! તમારો વિજય થાઓ ! ” આ રીતે સ્તવ્યા પછી આત્મપુન સોમયગાને સ્નેહથી બોલાવી ભરતચંદ્રે મોટા ઉત્તમ પૂર્વક તેને તક્ષગિલાના રાજ્યપર બેમાર્ગો, અને પોતે તે અનુજ્ઞ બહુના લોકોત્તર ચરિત્રથી દુઃખમા નિરુમ્મ પામના પોતાની રાજધાનીમા ગયા.

હવે પ્રજુના પુણ્યપદ્મથી પ્રતિબોધ પામી ભરતચંદ્રની ભગિના કાકાએ તો પ્રથમજ પ્રનમ્યા અગીકાર કરી લીધો છે તે વખતે સુભારાધનાળી એવી સુદરી પણ ચારિત્ર લેવાને તૈયાર થઈ હતી, પણ “ આ મારૂં સ્ત્રીરત્ન થતે ” એવા હેતુથી ભરતચંદ્રે તેને દીક્ષા લેતા અટકાવી હતી તેથી દીક્ષા લેનામા અતિ ઉંઠકાવાળી મુ કરો એ માઠ હજાર વર્ષ સુધી નિરતર આગિલતુ તપ કર્યું ભરતચંદ્રી સહ હજાર વર્ષે દિવિજય કરીને ઘેર આવ્યા અને સર્વ રાજાઓએ મહા ઉત્સવ પૂર્વક ખાર વરસ સુધી તેમનો રાજ્યાભિષેક કર્યો પછી નિશ્ચિત થઈને પોતાના સમમ કુટુંબની સલાખ લેતા હિમ, ઠાર) થો દબ્ધ થઈની કમલિનીની માફક સુદરીને અતિ દુરા જોઈને તેમણે રસોડાએને પહોંચુ કે — “ આ સુદરો આવી દુર્બલ કેમ થઈ ગઈ છે ? શું અમારે ઘેરે સોજનની કાઠ પણ ન્યૂનતા છે ? કે આના શરીરને કોઈ વિષમ વાધિ અધિક પીડે છે ? અથવા તો ઘરમા કોઈએ પણ આ માનનીય સુદરીનું અપમાન કર્યું છે ? ” આ પ્રમાણેના પ્રશ્ન

સાંભળીને તેઓ કહેના લાગ્યા કે — ‘ હું દેવ ! આની દુર્બલતાનું કારણ એમાનું કનુ પાન નથી, પરંતુ દીક્ષા લેતા આપે એને અટકાવી ત્યારથી એ સસાર વ્યવહારના આસગથી રહિત થઇને દેહનો દરકાર કર્યા વિના નિરતર આબિર્બનું તપ કરે છે ’ આ પ્રમાણે તેની કૃપાતાનો હેતુ પેતાનેજ મમજીને ચિત્તમા સતાપ પામી ભરતેશ સન્નિવૃત્તિપૂર્વક સુદરો પ્રત્યે કહેના લાગ્યા કે — ‘ હું શુભાશયે ! તે વખતે પ્રમથ્યાને અગીકાર કરનાની ઇચ્છાવાળી એની તને મોહાધ મનવાળા એના મે અતરણ કયો છે, તે મારે અપરાધ ક્ષમા કર. વિપયોથી સસાર સાગરમા કુળતા એવા મે તને પણ આ પ્રમાણે કમાડના પ્રયત્ન કર્યો માટે એ મારા અજ્ઞાનચેષ્ટિને ધિક્કાર થાયો ! મનજ્યાની પ્રાપ્તિને માટે અભિમહવાળી એની હું મુશ્કેલ ! તે આનું દુઃસાધ્ય તપ આચરુ ! અહો ! એ દેહલી તારી ભનભીડતા ? માટે હવે સાનર પિતાની પામે સયમ લઈને સસાર સાગરને પાર પામી પરમ પદને પ્રાપ્ત કર. ’ અમશુર વૈભવનાળી સુદી ભરતેશની આ પ્રમાણે અનુમતિ પામીને જેમ નિર્ધન નિધાન પામી ખુરી થાય તેમ હૃદયમા આત્મ હર્ષ પામી પછી શુભ દિવસે વધતા જતા વૈરાગ્યથી ગુલ આગયવાળી એની તેણે તાતના ચરણ સમીપે ચઢીએ કરેલા મહા ઉત્તમવર્ણક દીક્ષા અગીકાર કરી

હવે કિચિત્ અહંકાર સહિત કાયોત્તમમા નિશ્ચલ મન કરીને રણભૂમિમાજ રહેલા બાહુબલિની પાસે વરને અતે તેને પ્રતિબોધ આપવા માટે યથાર્થજ્ઞ એના પ્રભુએ તેનું વૃત્તાત કહેવા પૂર્વક ક્ષાદી અને સુદરીને મોકલી ત્યા જઈને મર્ચત્ર તપાસ કરતા પેણુ બાહુબલિ જોવામા ન આવવાથી ‘ ત્યા કોઈ જોવામા આવતું નથી ’ એ રીતે તેમણે આવીને ભગવતને કહ્યું ‘ હું વત્સે ત્યાજ સાવધાન થઈને છુંઓ ’ એ રીતે પુનઃ પ્રભુએ તેમને નિર્જાની બતાવવા પૂર્વક કહ્યું પછી ત્યા સાવધાનતાપૂર્વક જોતા વનવૃક્ષની માફક

ડીઓની ઘડાધી ચારે બાજુ વીંટળાયેલા કચ્છાનુસાર ફરતા સર્પાધી
 જેનું શરીર વેદિત છે એવા, અત્યંત વિદ્યાસ પામેલા પક્ષીઓએ
 જેમના બંને કાનમાં માળા નાખેલા છે એવા, વર્ષ, શીત અને આ-
 તપના હું સહુ જલેશોને મહન કરતા, ભૂમિને લેદીને બહાર નીકળી
 આવેલા તીક્ષ્ણ દર્શોથી જેમના બંને ચરણ વીંધાઈ ગયા છે એવા,
 નાના પ્રકારના ઉપસર્ગના પ્રસંગમાં પણ પર્વતની જેમ જેમનું
 શરીર અચળ છે એવા અને નાસિકાના અમલાગપર જેમણે પોતાના
 નેત્રયુગલ સ્થાપ્યા છે એવા તે બાહુબલી મુનીશ તે બંને બહેનોના
 જોવામાં આંખા પછી અહંકારસહિત હૃદયવાળા તે બાહન મુનિને
 દૂરથી નમસ્કાર કરી તે બંને બહેનો પરિણામે હિતકારી એવું આ
 પ્રમાણે વાક્ય બોલી — “હૈ જ્ઞાન ! હાથીના રક્ષકપર બેઠેલા
 માણસને ઉજ્જનલ એવું કેવલજ્ઞાન કહી ઉપજાય નથી, માટે એ
 ગજપરથી શીઘ્ર નીચે ઉતરે ” આટલું સાંભળતા પોતાની બહે-
 નોનું તે વાક્ય ઓળખીને તે વિચાર કરના લાગ્યા — “આ મહારી
 બહેનો સાંઘીઓએ અત્યારે અસલામત જેવું આ મુંઝવું ? કારણ
 કે, ઘણા વખતથી સમગ્ર સાવધ થોમનો ત્રિકરણે જેણે ત્યાગ કર્યો
 છે એવા અને વનમાં તપસ્વા કરતા એવા અને અહીં હાથીનો સભવ
 થયું નથી પરંતુ યતનિષ્ઠ એવી આ સાંઘીઓની ઉકિત પણ મિથ્યા
 હોય એમ સભવતું નથી માટે અહીં તાત્પર્ય શું હશે ? અથવા
 તેા કીક એ મારા જણવામાં આવ્યું ! ‘ યતથી મોટા અને જ્ઞાનનત
 એવા હવે બહુઓને હું શી શી રીતે વદન કરું ? ’ એ પ્રકારના વિચાર-
 રૂપ ગર્વગજના રક્ષકપર હું બેસી રહ્યો છું, આટલું મૂક એવા મે
 અહંકારરૂપ કાલવના સસર્ગથી આવું પવિત્ર ચારિત્ર મલિન કર્યું,
 માટે મને ધિક્કાર થાયો ! જે રાતરસરો પરિપૂર્ણ (પરિપુષ્ટ) છે
 અને અહંકારના રજ પુજ્યથી મનને મલિન કરતું નથી, એજ સર્વો
 હૃદ્ય પરિજ્ઞાન છે વળી એક દાણવાર પણ જે હૃદયમાં સમ્યગ્ રીતે
 દીક્ષા પરિણમી હોય, તેા માણસોના અનેક ભવમાં ઉપાજેલા પાપને

તે શીઘ્ર અપાવે છે એટલા મારેજ ક્ષણનાર પહેલા દીક્ષા લઈ યતિ
ધરેલે પાપ, તે કલ્પ સામાન્ય હોય છતાં પાછળથી દીક્ષા લેનાર સાર્વ-
ભૌમ તેને નમે છે કહ્યું છે કે —

“ અભિગમણવદ્ગણનમસણેણ પટિપુન્નકગેણ સાદ્દર્શ;
ચિરસચિખપિ કર્મ્મ, રવણેણ વિરલ્લચ્છણમુનેદ. ”

“ સાધુની સામે જતાં, તેમને વંદન કરતાં, નમસ્કાર કરતા
અને મુખસાતા પૂછતાં ચિરસચિત્ત પાપ પણ ક્ષણનારમા વિખરાઈ
જાય છે ” આ પ્રમાણે અહુકારરહિત થઈ, પ્રભુ પાસે જવાને
ચરણ ઉપાડતા તેમને ધાતિકર્મના ક્ષયથી તન્મત્ત હૃદયથી એણે
કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું પછી પ્રભુને પ્રદક્ષિણા દહને થતાની પ્રતિજ્ઞા
જેમણે ‘નિર્નહી’ છે એવા તે કેવલી કેવલજ્ઞાનીઓની પર્વદામા
જાને એકા

હવે મોહનિદ્રામા સૂતેલા એના જન્મ જોનાને ચિરકાલ પ્રતિ
બ્રાહ્મ આપીને કેવલજ્ઞાનના પ્રકાશથી ભાસ્કર તુલ્ય એવા શ્રીયુગા-
દિ નિર્નેશ, બ્રાહ્મણ્યવિ વિગેરે સર્વે (૬૬) કુમારો અને આઠ પૌત્રો-
‘એવી રીતે એકસો આઠ સર્વે સાથેજ અષ્ટાપદ પર્વતપર અદ્વિપદને
પામ્યા. બ્રાહ્મી અને મુદરી પણ દુસ્તપ તપ તપતા સમય કર્મ
અપાવી અતુલ્ય મુક્તિ પામી

હવે જે ભરતેયરના બને ચરણો નીચે નવે નિવિઓ સચરે
છે અને દેવતાઓને મેન્દ્ર એવા ચૌદ ગ્તો જેમના સમમા મચરે છે,
તેમને છન્દુ ક્ષેત્ર ગામ તથા છન્દુ કરોડ પદ્ધતિઓ છે અને ચોરાશી
લાખ રથો, ગન્ને અને અર્ધો છે, (૨૫૦૦૦) પચીસ હજાર યજ્ઞો
જેની મેનામા રહે છે અને બચીશ હજાર મુગટળધ રાજ્યો જેની

૧ ચૌદ ગ્તોના ૧૪ હજાર, નવનિધાનના ૯ હજાર અને ચક્રીના અગ
દાક મે હજાર ૩૧ ૨૫ હજાર

સેવામાં ગા. હાજર છે, ચાસક હજાર લોગની ભૂમિરૂપ જેને રમણીય રમનીઓ છે અને સવાવાળ જેને વારા નાઓ છે, વીરા હજાર ૫૪ અને રત્નાદિકની જેને ખાણ છે અને એક રાજ્યથી લેખા સમગ્ર પ્રજા આનંદિત છે એના બચ્ચીય હજાર જેને મહારંગ છે, દ્ર. ૫ના સ્થાનરૂપ એવા (૩૬૦૦૦) જેને વેળાકુળો ૧૧ અને (૭૨૦૦૦) મોટા એક ગહેં છે, ૫ળી જેને (૧૮૦૦૦) પત્તન છે (૨૬૦૦૦) ખેટ (ખેડા) છે, ગમ્મદિવાળા એવા (૨૪૦૦૦) જેને મટ ૫ છે, (૨૪૦૦૦) કબંટ છે, (૧૮૦૦૦) જેને દ્રોણમુખ છે અને (૧/૦૦૦) સંબાધન છે એ આમાલિકના લક્ષણો આપ્રમાણે છે — વાઘી નીંદાયેલુ હોય તે ગામ કહેવાય છે, કિંદો અને મોટા ચાર ગોપ (દ્વાર) થી ગોલીનુ હોય તે નગર કહેવાય છે, મમુદને કીના હોય તે વેળાકુળ કહેવાય છે, નદી ને પર્વતના ઘેરાવાવાળુ હોય તે ખેટ કહેવાય છે, ચારે બાજુ પર્વતથી પગિવૃત્ત હોય તે કબંટ કહેવાય છે, એક હજાર ગામોથી યુક્ત હોય તે મટ ૫ કહેવાય છે, જ્યાં રત્નની ખાણ હોય તે પત્તન કહેવાય છે, સમુદ્રની વેરાથી ઘેરાયેલુ હોય તે દ્રોણ કહેવાય છે, અને પર્વતના શિખરપર વસેલુ હોય તે સંબાધન કહેવાય છે એ ઉપરાંત મોળા હજાર એક ગામો જેના મેરો છે, જાલદિ ઉત્કૃષ્ટ ઐશ્વર્ય પૃથ્વીપર તેનું એક છે, બાકી તેની સામાન્ય સમૃદ્ધિ (એશ્વર્ય) નું તો નર્મનજ થઈ શકે તેમ નથી

હવે તે અકર્તી સ્નાન વિલેપન કરા, સર્ના ૭ વિભૂષિત થઈ, આરિમાલુવનમાં દરરોજ પોતાના શરીરની ચોખ્ખા બોના હના. એક દિવસે મદિગદિત અને શાલા વિનાની એવી પોતાની એક આગળી બેઠને કૌતુકથી અનુક્રમે શરોરપરના સર્વ આભરણો તેણે ઉતારી નાખ્યા. તે વખતે પ્રાગણ માસમાં જેમ સમય પાડા ખરા પડ્યા હોય એવા વૃક્ષની જેના પોતાના શરોરને અત્યંત શાલા સંહિત બેઠને બારેશ દૂદના બહુ ખે. પાડ્યા તેણે વિચાર્યું કે —

કુનાદિગ્ન્યા

મહો! પુત્રાદિ કર્મથી જેમ બીનની ચોખા દેખાય છે, તેમ બુદ્ધિ
 દિશેષ છે ગરીબની અમાધાન્ય ચોખા દેખાય છે તેને ધિક્કાર
 છે. અતઃ વિદ્યાદિ મગધી આત્મ અને જડાર નવ દ્વાન્થી નીકળતા
 મગધી અલ્પિન એવા આ ગરીબને વિચાર કરતા કંઈપણ તેમના સાર
 (શિખામણ) નથી. એ કે જડારથી કલ્પ્ય કે નીતે તે અમલીય લાગે,
 અર્થાત્ અહીં તો તે કૃતિમગધી આત્મ એવા વાતના ન્યા (દેશ)
 નીમાદન નીકળતા હોય છે. આ ગરીબ કુપુર કુપૂરી વિષે ચીએને
 જેના બુદ્ધિ જેન વરસાના નગને દૂષિત કરે, તેમ દૂષિત કરે
 તે માત્ર વિદ્યા, મૂલ, મેલ રહે અને ગેમગમ્ય એવા આ ગરીબ
 કે સેવન, તે પુદ્ગની ખાગના સેવન નેવુ છે વિચારથી વિરત
 અને લેએએ મામના ન્યાદ્ય તપ તપ્યુ તે તત્ત્વજ્ઞ પુરોએ ન આ
 શીમેતુ પ્રાગ મેગધ્યુ સમજવુ કલ્પવામા દુનદ એવી વીજળીથી
 મારી એ કલ્પવાની જેન વિનય એના આ ગરીબની માન સવાય તો
 તે નિતમ છે અહો! અગદના ઘણી જેમ સમાગમા ગમતાગમન
 મેગ ન હુએ અર્થાત્ નિર્વેદ પામતા નથી.

આ પ્રમાણે કૃદ્ધિ પામતા એવા નુલ યાનકપ નિર્મળ જગથી
 અતઃગુણુ નમત્ર મગ જેલે પેગ નાખ્યુ છે એવા તે રાજહસ
 (ભગતેય) પવિત્ર થઈ ગયા. હિંચ પ્રાગની લગ્ની અને સપતિના
 મધિગમા પવ મહા મનવાગા અને પદપત્રની મારક નિર્વેષ પ્રકૃ
 તિવાગા, જેમની હિંચ છત્ર પાગુ કુવામાં આવેલ છે એવા તથા
 પાગમનાનો જેમને મુદર ચામગ વીંછ ગદી છે એવા શ્રી ભગતેય
 તત્ત્વજ્ઞ આવધનિ વડે કેવલજ્ઞાન પામ્યા પછી દેવતાઓએ જેમને
 નાધુવેગ આપીને જ્ઞાનનો મહેલસવ દેહો છે એવા ભગત મહારાજ
 થવા પ્રાગમુધી પૂત્રીપગ વિચરી અનેક લવ્ય છવોને પ્રતિબોધ
 આપી પ્રાને પગમપને પાગ્યા પછી પ્રધાનોએ પ્રસુના ચૌત્ર અને
 ભગતનાતના પુત્ર પાકમી એવા આદિત્યવશ કુમારને ભગત મહા
 રાતને પાદે અસિમિક્ત ન્યા (ગાનપત્ર બેસાવ્યા)

અહીં પ્રસંગોપાત ભરતેશ્વરચક્રી બાહુબળિ રાજ અને બ્રાહ્મી તથા મુદરીના પ્રતિબોધવિગેરેનો હકીકત કહેનામા આવેલ છે મુખ્ય તાએ અકુષ્ઠ પુત્રોને પ્રતિબોધ કરવાનાગી અને આ ભવ તથા પર ભવમા પ્રાપ્ત થતા અનેક પ્રકારના દુઃકર્મના કૃણને દર્શાવનારી તથા પાપનો નાશ કરનારી એવો શ્રીઆદિનાથ પરમાત્માની આ ધર્મદેશના સાક્ષીને હું ભવ્ય જીવો ! શ્રીજિનપ્રજ્ઞીત ધર્મને માટે નિર-તર (સતત) પ્રયાત્ન કરો

પદ્યવલી.

બૃહદગરુડમા ગુણુએષુ, તીવ્રતપનિષ્ઠ અને 'શ્રીતપ' એવા બિરુદથી પ્રખ્યાત શોજગચ્ચદ્રસરિ થયા અતુલમે તેમની પડી ભાગ્ય અને સાભાગ્યમા અદ્વિતીય તથા તપાગરુડના સ્વામી એના શ્રી સોમસુદરસરિ થયા તેમને પાટે સદસ્સાધ્યાની અને વિસ્તૃત મહિમાનાળા યુગપ્રધાન શ્રીમુનિસુદરસરિ થયા તેમના ચરત્રક-મળમા ભ્રમર સમાન શ્રી ગોમમહનગણિએ સ્વપરના ઉપકારને માટે આ શ્રી યુગાદિજિનદેશના રચી છે તેમા અજ્ઞાન કે અનાસો-ગથા જે કાંઈ શાસ્ત્ર નિરૂદ્ધ કહેનાયુ હોય તેનું અરિહત અને સિદ્ધા નિની સાક્ષીએ મિથ્યાદુષ્ટ તથાએ પરોપકારમા હીન એના બુદ્ધિ મતોને આ સાક્ષેપ (આક્ષેપપૂર્વક) સુધારના લાયક છે અને જય તથા અવ્યુદયને આપનાવાળી એવી આ દેશના તેમને વાયવા લાયક છે શ્રી મુનિસુદરમૂરીશને પાટે અત્યારે નિજયનત એવા આરાતનશે ખરસરિ નક્કે છે તે નમોને મોક્ષ નક્ષત્રીની પ્રાપ્તિ નિમિત્તે થાએ

॥ इति श्रीतपागन्धधिराजश्रीसोमसुन्दरसूरिपट्टालङ्कारतपा-
गन्धनायरुपरमगुरुश्री मुनिसुन्दरसूरिविनेयवाचनाचार्यसोममण्डन-
गणिकृताया श्रीयुगादिजिनदेशनायां पञ्चम उल्लासः ॥

